

Bárth János

Templom jobbágya, megye zsellére, ekklézsia árendása

Anno 1753 Die 26ta Junij. Comparachvân mi dâttank a Selencei Parochialis Sacerdot
Heli Andrei nava dâd omber, kîs Parochi Parochiatul ez elut egynedany gendârel Selencei
re joren, a T. Tre Terenez pedolai Libanus, Urung iten leri pîsajab ez proteciuja alut Sel
lencei, de cîs leghe iten leri pîsajab abalienehvân, ez hîceorela lîvoren, mî mî dzgy ez. tîpî
is hîzel dzgy gendârel el pîsajab alut a Selencei Templon Sellore vîl ez proteciuja alut lîvoren
ezîs magat tînkîs pîsajab ez abalienehvân obligata a magre vîlî Selencei Templonk, uzg
dzgy a hîg ezen hîceorela alut ez pîsajab tînkîs magat magat ne obligatela, ez mîkor imen el
akzerîs mîmî. Pîsajab iten leri Libanus tîg magat mîmîhvân, obligatîja pîsajab magat pîsajab
pîsajab ez abalienehvân vîlî hîceorela ez: dzgy ezen tînkîs tîs, kîs pîsajab ad a Templonk:
a Templonk vîlîmedgy ez a tîs Templonk Sellore pîsajab imunitatîs lîvoren, ez bîcege pîsajab mî
mî tînkîs, uzg egynedkîs mî hîpîs ez kîsîs proteciuja, de uzg de tîs magat pîsajab tînkîs, bîsîlîvoren
ez igaltîpîs pîsajab vîlîmî. Melîvîs pîsajab pîsajab ad pîsajab ezen lîvoren tîs
pîsajab mîmîhvân, sub manu mîmîhvân sub tîsîpîmîhvân lîvoren tîsîpîmîhvân mîmîhvân
tîs. Datum Selencei mî Domr Parochiali Anno, Diezîs pîsajab

Delijff Lajos Deák
Edenig meggyes mélt
Köbör H. H. H.

L'orval György János
Janitto is [illegible] [illegible]

Bárth János: Templom jobbágya, megye zsellére, eklézsia árendása

A szerző erdélyi kutatásait és e könyv megjelenését az

(Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok)

K 78551. számú kutatási programja támogatta

BÁRTH JÁNOS

TEMPLOM JOBBÁGYA, MEGYE ZSELLÉRE, EKLÉZSIA ÁRENDÁSA

Fejezetek a katolikus székelység egyháztörténetéhez

Kecskemét
2011

A szerző tollal papírra vetett tanulmányának és archív
szövegátiratainak számítógépbe írása

Törökné Molnár Katalin

Szövegellenőrzés, korrigálás, tördelés, tipográfia

Bárth M. János

közreműködésével

Bárthné Berhidai Ágnes

Íráskép-feldolgozás

Veszely Ferenc

ISBN 978-963-9815-26-1

A

BÁRTH Bt.

közreműködésével kiadja a

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete

6000 Kecskemét, Bethlen krt. 1. Pf. 6.

(Katona József Múzeum)

Telefon: 76/ 481-350

Fax: 76/ 481-122

E-mail: kecskem1@t-online.hu

Felelős kiadó: *Rosta Szabolcs*

BEVEZETŐ

Erdély *megye* szóval megnevezett¹ falusi és városi egyházközségeinek XVII–XIX. századi történetében, az írott források tanúsága szerint, létezett egy kis létszámú társadalmi csoport, amelynek tagjait annak idején sokféleképpen nevezték, de most itt leegyszerűsítve, a legjellemzőbb kifejezést használva *templom jobbágya* néven emlegetem. Könyvem székelyföldi római katolikus plébániák iratainak, valamint a gyulafehérvári érseki levéltár dokumentumainak tanulmányozása révén született, következőképp, az erdélyi római katolikus templomok jobbágyságáról szól. Csak utalok arra, hogy föltehetőleg némely erdélyi református és unitárius templomok is rendelkeztek jobbágyságokkal.² A rájuk vonatkozó adatok feltárása a jövő kutatóira vár.

A *templom jobbágya*, mint társadalom- és egyháztörténeti fogalom, nem tartozik a túlkutatott, túlírt témák közé. Jószerevével alig van érdemleges nyoma az erdélyi irodalomban. A fellelhető előfordulások jobbára apró adatközlések és más jellegű adatok tengerében megbúvó, kommentár, magyarázat nélküli említések.

Sietek előrebocsátani, hogy a nagy múltú *templom jobbágya* megnevezés mögött meghúzódó hajdani személyekre nem alkalmazható a mesterségesen kreálható „egyházi jobbágy” kifejezés. Elsősorban azért nem szerencsés az efféle átnevezés, mert az „egyházi jobbágy” terminus a magyarországi érsekek, megyés püspökök, szerzetesrendi főpapok hatalmas uradalmainak több tízezer fős jobbágyságát juttathatja eszünkbe. A főpap földesurak tengernyi jobbágya „igazi” jobbágy volt, kilenccedel, robottal, cenzussal, „konyhára valókkal”, úriszék alá tartozással és hasonló kötelezettségekkel, kötöttségekkel.³ A főpapi uradalmak népének „telki állománya” 1770 táján fölkerült az urbári tabellára, következőképp, 1848-ban felszabadult és a felszabadított „volt jobbágyságok” tulajdonává, ún. parasztbirtokává vált. Ezzel szemben az erdélyi „templom jobbágyságai” tulajdonképpen nem voltak „igazi” úrbéri értelemben vett jobbágyságok. Falujuk templomát, illetve „megyéjét” tekintették földesuruknak. Legtöbbször a templom beltelkén laktak, és a templom földjeit, kaszálóit használták. Általában azért választották a *templom jobbágya* állapot viselését, hogy a feudalizmus „rendtartó falujának” világában valahova tartozzanak, és elkötelezettségük révén lakótelekhez, kerthez, esetleg némi földhöz juthassanak. Mivel saját építésű faházuk kivételével „birtokuk” a templomé volt, vagyis nem rendelkeztek úrbéri telki földdel, 1848 után hiába keressük nevüket a felszabadult jobbágyságok

¹ A „megye” szó „egyházközség” jelentésére: IMREH István 1983. 99–120. – BÁRTH János 2003.

² A reformátusokra: DÁVID György 1931. 80. – Az unitáriusokra: UGYL. Homoródkarácsonyfalva. Pléb. ir. 1. doboz. 1821.

³ Ezért nem tekintem témámhoz tartozónak azokat a jobbágyságokat, akiket 1730-ban a kolozsvári Szent Mihály plébánia alattvalóiként írtak össze. GYÉL. Vis. Can. Erdély. 1730. Sorger-féle visitatió. Előtte Apahida és néhány más falu úrbéri összeírásával. (Közölve: KOVÁCS András - KOVÁCS Zsolt 2002. 27–74.) Sajnos az erdélyi püspökség újkori birtokainak, uradalmainak története még feltáratlan. Feltételezhető, hogy az összeírt alattvalók „igazi” jobbágyságok voltak. Talán, mint a katolikusoknak visszaadott birtokok jobbágyságai az erdélyi püspökség akkori zilált belső viszonyai miatt kerültek a kolozsvári Szent Mihály plébánia fennhatósága alá. (A katolikus egyház újkori birtokszerzéseire: Vö.: BÍRÓ Vencel 1932. 8–11.)

sorában. A XIX. század második felében *árendásként*, *haszonbéresként* legtöbbször ugyanúgy bérelték a templomi beltelkeket és földeket, mint *templom jobbágya* korukban. A *templom jobbágyainak* a földesúri szerepben tetszelgő templom, „megye” számára adandó tartozásai, szolgálatai szinte formálisnak tűnnek az „igazi” jobbágyok tartozásaihoz, szolgálataihoz, kötelezettségeihez képest. Ezzel magyarázható, hogy világi földesurak fölszabadított jobbágysai örömmel adták magukat templom jobbágysaikként az eklézsia „protectiója” alá.

A *templom jobbágya* kategóriába sorolható személy jelölésére az alábbi kifejezéseket használták Erdélyben a XVII–XIX. században: *templom jobbágya*, *megye jobbágya*, *templom zsellére*, *megye zsellére*, *megye árendása*, *eklézsia árendása*, *templom cselédje*, *megye cselédje*.

A megnevezésre használt kifejezésekben a „templom,” „helyi egyház” jelentésű *eklézsia* előtag viszonylag ritkán fordult elő. Annál gyakrabban szerepelt a *templom* és a *megye* szó, amelyek itt, illetve gazdasági szempontból azonos jelentésűek voltak. A XX. század előtt ugyanis elkülönült egymástól a templom vagyona és a plébánia vagyona. A számadások készítői gondosan megkülönböztették a „templom jószágát”, a templomnak jövedelmező földeket, boltokat, malmokat, erdőket, valamint a plébános számára hasznot hajtó „parochiális” birtokokat. A „templom józsaigaiból” a „megye” próbált minél több jövedelemre szert tenni, a templom vagyonát a megyebíró kezelte. A templom alkalmazottai egyben a „megye” alkalmazottai voltak. Következésképp, a *templom jobbágya*, *templom zsellére* és a *megye jobbágya*, *megye zsellére* kifejezések mögött azonos jogállású személyek húzódtak meg. Helységenként, korszakonként, mondhatnánk: jegyzőnként változott, hogy melyik kifejezés került az írott dokumentumokba. A megnevezésekre használt kifejezések második tagja: a *jobbágy*, a *zsellér* és a *cseléd* jelentése sem mutat számottevő különbséget a téma forrásaiban. Míg a feudalizmus „igazi” jobbágyságának világában a *jobbágy*, a *zsellér* és a *cseléd* szavak súlyos fogalmi különbségességeket hordoztak, az erdélyi *templom jobbágysai* esetében ezek a tartalmi különbségességek nem érzékelhetők. A XVII–XVIII. században jobbára a *jobbágy* megnevezés járta. A XIX. század első felében, talán azért mert a megnevezettek a templom telkén laktak és úrbéri sessióval nem rendelkeztek, győzedelmeskedni próbált a *zsellér* szó, habár a *jobbágyot* nem szorította ki végleg. A *cseléd* szó, a *zsellér* vélt, de korántsem valószínűsítő szinonimájaként, talán az érintett személyek templomi szolgálatai miatt kelhetett néha életre. Az *árendás* megnevezés XIX. századi terjedését a templomi birtokok szinte kizárólagossá váló bérbeadásos hasznosítása és némi 1848 utáni polgári nyelvfinomkodás is serkentette.

A fent említett megnevezések sorából tartalmi szempontból a *templom/megye/eklézsia árendása* kifejezés lóg ki egy kissé. Mégpedig azért, mert különbözik társaitól, hogy jószerevel határtalan. Olyan helységekben és korszakokban, ahol és amikor nyoma sem volt templom jobbágysának, a templom árendására ott is és akkor is akadhatott példa. Hiszen a templom szántóföldjeit, kaszálóit, boltjait, malmát, kocsmáját stb. hasznosítani kellett, és a hasznosítás gyakori módszerének számított az árendába adás. Az árendába vevőt pedig bárhol és bármikor könnyen *templom árendásának*, *megye árendásának* nevezték. Ezt a tengernyi templom árendást nem vonhattam be vizsgálódásom körébe, mert ha ezt teszem, jelentősen eltértek kitűzött

témámtól. Ezért csak azokkal a templom árendásaival foglalkoztam, akiknek tevékenysége helyileg összefüggött a korábbi templom jobbágysági tevékenységével. Más szóval: azokon a helyeken vizsgáltam a templom árendásait, ahol a XIX. században a templom jobbágysági helyére léptek, illetve ahol a templom jobbágysági formálódtak át lassan templom árendásaivá.

A XVII. század eleje és a XIX. század közepe között a székelyföldi *templom jobbágysága* abba a társadalmi csoportba tartozott, amelyet *fejekötött jobbágyság* néven tart számon a XVII. századdal foglalkozó irodalom.⁴ Az efféle jobbágyságok általában önszántukból, „oltalomért” adták magukat valamely birtokos hatalma alá. A témával foglalkozó történeti és forrásközlő irodalom leginkább XVII. századi példákat említ, illetve világi földesurak, jobbjára 2–3 jobbágysággal rendelkező székely uraschkák fejekötött jobbágyságairól ad hírt. A templom jobbágyságai a hajdani fejekötött jobbágyságokhoz hasonlóan általában önként léptek jobbágysági szolgálatba, saját akarattukból helyezték magukat földesúri oltalom alá. Nem magánszemélyt, nem világi urat, nem székely úrféle kisnemeszt választottak földesuruknak, hanem régi vagy új lakóhelyük templomát, „megyét”. Előfordult, hogy világi földesurak hagyományozta őket faluja templomára. A *templom jobbágysága* tehát a székelyföldi *fejekötött jobbágyság* egyik változatának tekinthető, akinek nem magánszemély, hanem egy templom, illetve a templomhoz kötődő egyházközség, „megye” volt a földesura.

Tanulmányomban és a hozzá kapcsolódó forrásközlésemben az erdélyi *templom jobbágyságainak* állítok emléket. A *fejekötött jobbágyságok* esetében „szokásos” XVII. századi időszakon messze túllépve, a XVII. század eleje és a XIX. század közepe között vizsgálom a *templom jobbágyságaira* fellelhető dokumentumokat, adatokat. Némely esetben utóéletüket, emléküket a XX. században is követem.

Templom jobbágyságára vonatkozó említések, nehezen ellenőrizhető és néha nehezen értelmezhető egy-két szavas szórványos adatok az egész Székelyföldről, sőt Erdély vármegyés területeiről is fellelhetőek. Elsődleges forrásokat, vagyis *templom jobbágyságává* váló személyek kontraktusait, valamint *templom zselléreire*, *templom árendásaira* vonatkozó helyi kimutatásokat azonban csak Háromszékből, Csíkból és Gyergyóból tártam föl.

A *templom jobbágyságai* Háromszék keleti katolikus vidékén, elsősorban Ozsdolán, Gelencén és Lemhényben töltöttek be valóban jelentős társadalmi szerepet. Emellett Gelence filiájában, Hilibben, valamint a XVII. századi Nyujtódon és a XVIII. század eleji Esztelneken is előfordultak. Csíkban Csíkszentmihály és Csíkszentdomokos „megyés templomának” jobbágyságai, zsellérei hagytak maguk után számottevő nyomokat. Gyergyóban Szentmihályon és Ditrón jutottak nagyobb szerephez a templomi jobbágyságok, bár éltek Szárhegyen, Alfaluban és Ujfaluban is.

Az ozsdolai, a gelencei, a hilibi, a lemhényi, a csíkszentmihályi, a ditrai és a gyergyószentmihályi dokumentumokat, adatokat tanulmányomon belül egy-egy esettanulmánynak számító alfejezetben tekintem át. A más helységekből származó szórvány adatok összefoglalása az esettanulmányok után következik.

---

⁴ A fejekötött jobbágyság fogalmára: IMREH István – PATAKI József 1979. 173–175., TUDŐS S. Kinga 2001. 22–28., SzOkl. Ús. IV. 858–860. mutatójában jelzett helyeken.

II.

OZSDOLA TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI, ZSELLÉREI, ÁRENDÁSAI

Ozsdoláról és a templom jobbágyaitól

1755-ben, amikor a háromszéki „pápista” templomok jobbágysai és zsellérei közös panaszlevelet fogalmaztak az erdélyi püspöknek, írásukat a „*Lemhényi, osdolai, gelenczei, úgy egyebütt való pápista templomok jobbágysai és sellérei közönségesen*” önmeghatározással zárták.(48.)⁵ Mindebből következik, hogy Lemhénnyel és Gelencével együtt a háromszéki tájon Ozsdola számított olyan falunak, ahol a helyi társadalomban a templom jobbágysai, zsellérei különösen fontos szerepet játszottak. Ráadásul Ozsdolán a XXI. század elejéig követhető a „templom jobbágysa” kifejezéssel jellemezhető társadalmi jelenség utóélete. Ezért indokoltnak látszott, hogy a „templom jobbágysairól” szóló könyvemben az ozsdolai esettanulmány vezető helyre kerüljön.

Ozsdola jeles magyar falu Erdély keleti szélén, az Erdélyt Moldvától elválasztó hegyek lábánál. Az Ojtozi-szoros előtt elterülő Kézdiszék déli peremén fekszik. Évszázadokon át templomos faluként északi szomszédjával, Martonossal együtt alkotott egy egyházközséget, „Ozsdola megyéjét”. Déli szomszédja, az Orbaiszék északi peremén fekvő Hilib, Gelencével és Harallyal együtt „Gelence megyéjének” sorsában osztozott.

XVII. századi emlékek

Az ozsdolai „megyés templomnak” már a XVII. század első felében is voltak jobbágysai. 1618-ban Imets István végrendeleti úton az ozsdolai templomnak hagyta Dienes Máté nevű jobbágysát. Az ozsdolai eklézsia elfogadta temploma jobbágysának Dienes Mátét, akitől elvárta, hogy évente 1 forintot fizessen a templom számára, veszedelem idején védelmezze az eklézsia jószágát, szolgálataival segítse az ünnepi szertartásokat, miként a választott *szentegyházfiai*. (1.) Bő két évtizeddel később, 1640-ben Hajdú Imre, moldvai származású „*szócs legény*” adta magát az „ozsdolai szentegyháznak” örökös jobbágys gyanánt. „Bennvalót”, vagyis lakótelket kapott, amelyen házat építhetett. Évente 1 forintot fizetett a templomnak, és szolgálatával segítette a pap és a *deák* munkáját. (2.)⁶

Valószínűleg több jobbágysa is volt a XVII. században az ozsdolai templomnak. Dokumentumaik azonban elvesztek, vagy meg sem születtek. A XVII. század lezárulása után 3 esztendővel, 1703-ban egy állami összeírás készítői megállapították, hogy az ozsdolai eklézsianak 9 jobbágysa van, akik adót nem fizetnek és az eklézsia fundusán ülnék. („*Ecclesiae quoque dantur 9, jobadgiones, qui, ideo nullam dedere portionem, quia possident fundus Ecclesiae*”).⁷

⁵ OZSPI. Pléb. ir. 1755.

⁶ OZSPI. Pléb. ir. 1618. 1640.

⁷ Az összeírás szövegét közölte: DOMOKOS Pál Péter 1977–1978. II. rész. 201.

A fentebb említett Dienes Máté egyik XIX. századi utóda, Dénes Ferenc sok gondot okozott Ozsdola megyéjének. Valamiféle ügyes, de nem szabályos fondorlattal bekerült a székely gyalogkatonák rendjébe, és a templom némely birtokát magának szerette volna megszerezni. 1817-ben birtokigényeit tartalmazó levelet írt az erdélyi püspöknek, amelyben jelentős tájékozatlanságról tett tanúságot. 200 év után hajdani templom jobbágyává vált ősenek keresztnévére sem emlékezett megfelelően. Ez a levél kutatásaim során nem került elő, csak az ozsdolai plébános „reflexióinak” fogalmazványa.⁸ A plébános a „templom ládjában” őrzött 1618. évi elfogadó kontraktus ismeretében és a helyi közvélekedés alapján több ponton helyreigazíthatja a gyalogkatonává avanzsált, nagyralátó, de tájékozatlan Dienes ivadék, Dénes Ferenc megalapozatlan állításait. A Dienes/Dénes família templom jobbágya voltának bizonyításával visszautasíthatta a kérelmező erőszakos birtokszerzési törekvéseit.

Templom jobbágyának állók a XVIII. században

A XVIII. században újabb templom jobbágyságai kerültek a Dienesek és a Hajdúk mellé.

1710-ben Szarka, alias Benkő István, ozsdolai lakos, aki korábban Sögön Demeter jobbágya volt, de pénzével megváltotta magát, szabadulásának feltétele értelmében kötelezettséget vállalt arra, hogy az ozsdolai templom jobbágyaként éli további életét. Választhatott: *országot szolgál* vagy templom jobbágya lesz. Az előbbi lehetőség talán a katonaságot jelentette. Ifjabb Benkő István inkább a templomi jobbágyság mellett döntött, márcsak azért is, mert felszabadító földesura Sögön Demeter is szorgalmazta, hogy az eklézsia szolgálatába lépjen. Benkő István esete egyébként jól mutatja, hogy a templom jobbágyának lenni megközelítőleg sem jelentett olyan terhet, mint az úrbéri értelemben vett tényleges jobbágyság kötelezettségeit viselni. A felszabadított jobbágy, mégha saját pénzén is szabadult meg úrbéri kötelekeitől, szabadságának egyik feltételeként könnyedén vállalta, hogy a templom jobbágya lesz. Új állapota inkább csak jelképes kötöttséget jelentett régi alávetettségével szemben. Ráadásul „új földesurától”, a templomtól, illetve a megyétől használatra megkapott egy templom melletti házat, amelyben addig Szöcs Mihály templom jobbágya lakott. Évi egy forintot fizetett a templom kasszájába. Emellett a templom és a megye „jóságai”, épületei körül apróbb szolgálatokat tett.(3.)⁹

Hasonló módon lett az ozsdolai templom jobbágya 1731-ben Csillag János, aki előzőleg az ozsdolai Sögön Moyses úr jobbágya volt. Sögön Moyses valószínűleg pénzzavarba került, ezért 44 forintért felszabadította Csillag Jánost, aki fiatal legényként keresetéből maga fizette szabadsága váltságdíját. A felszabadító azonban kikötötte, hogy volt jobbágya senki más szolgálatára nem adhatja magát, csak az ozsdolai templom jobbágya lehet. Ezzel a kikötéssel támogatni akarta saját faluja templomát. Minderről akaratnyilvánító levelet adott ki. Csillag Jánosnak valószínűleg nem volt ellenére az új szerep, ezért földesura akaratnyilvánító levelével elvonult

---

⁸ OZSPI. Pléb. ir. 1817. és Vis. Can. Ozsdola. 1829.

⁹ OZSPI. Pléb. ir. 1710.

Peselnekre, és ott kézen fogott bírák előtt „keze bé adásával” kinyilvánította, hogy az ozsdolai templom jobbágya akar lenni. (4., 5.)¹⁰

1760-ban Máté János, aki akkor már az ozsdolai eklézsia jobbágya volt, egy kis földterületet kért a falu kommunistásától, hogy birtokát *tágosíthassa*. A kért „particulát” 4 magyar forintért megkapta. Vállalnia kellett, hogy „*az Templom bér-cire ki járó utat*” rendszeresen karban tartja. (6.)¹¹

Az 1720–1721. évi erdélyi római katolikus vizitáció megállapításait rögzítő irat két helyen is megemlékezett az ozsdolai templom jobbágyaitól: a szöveges részben Ozsdola falunál és az összegző táblázatban. Utóbbi helyen egy 6-os szám került a „*Subditi síve jobbagviones*” rovatba. A szöveges részben Ozsdola eklézsiájának jobbágysorában Joannes Dienest, Stephanus Benköt és Joannes Pásztort emlegettek. Az előbbi három családfő 1718-ra, 1719-re és 1720-ra 1–1 forintot, összesen 9 forintot fizetett a templomnak. Az utóbbi kettő családfő valamiféle nagyobb jövedelemforrásért együtt és összesen 13 forintot fizetett.¹²

A háromszéki és a miklósvárszéki katolikus eklézsiák 1731. évi összeírásában Ozsdola templomának jobbágyaitól a következő szöveget vetették papírra az összeírók: „*Dénes János jószágával, házával és mezeivel. Benkő Istvány jószágával, házával és mezeivel. Hajdú Istvány jószágával, házával és mezeivel. Pásztor G[y]örgy jószágával, házával és mezeivel. Hajdú Istvány junior jószágával, házával és mezeivel. Akik jószág mellett nem laknak, vannak 3. Ismét Rácz Mihály megh hagyatott özvegye 1, 12 esztendő fiával, jószágával edgyütt. Csillag János feleségivel, kiss fiával*”.¹³

Templom zsellérei a XIX. század első felében

Templom zsellérének állók

A XIX. század első feléből 13 olyan szerződés került elő kutatásaim során, amelyek egy-egy családfő ozsdolai templom zsellérévé válásáról tanúskodnak. A korábbi időkkel ellentétben a templom „védőszárnyai” alá kívánczó személyt a XIX. század első felében Ozsdolán ritkán nevezték templom jobbágyának. Inkább a *templom zsellére*, ritkábban a *templom cselédje*, *templom lakossa*, *templom árendása*, még ritkábban a körülményes *eklézsia szolgáló embere* kifejezés járta.

1809 és 1839 között dokumentálhatóan a templom zsellére lett Ozsdolán Bak Ádám (1809), Vaszi János (1817), Jánoska József (1818), Veress Mihály (1819), Bögözi András (1825), Gyöngyös József (1826), Illyés Ferenc (1828), Fábíán József (1828), Lugzó József (1832), Szejke István (1832), Czifra János (1837), Bak Antal (1838), Vojna János (1839). (7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 16., 17., 21., 22., 23.)

A XIX. század első felében a templom zsellérévé vált személyek nem távoli, moldvai jövevények voltak, hanem ozsdolai lakosok közül kerültek ki. Csak Vojna

¹⁰ OZSPI. Pléb. ir. 1731.

¹¹ OZSPI. Pléb. ir. 1760.

¹² GYÉL. Vis. Can. Erdély. 1720–1721. Ozsdola falunál és a táblázatban.

¹³ GYÉL. Vis. Can. Háromszék és Miklósvárszék, 1731. – Közölte: KOVÁCS András – KOVÁCS Zsolt 2002. 150.

János szerződésében szerepel a „betsületes oláh ember” megfogalmazás, de ő is hosszabb idő óta Ozsdolán tartózkodhatott már, mert az egyezség tanúsítói „ozsdolai providus”-ként emlegették. A templom zsellérévé vált személyek sorában akadt két ozsdolai katonarendű székely is, a gyalogkatona Bögözi András és Fábián József. Gyöngyös Józsefet szücsmesternek titulálták. Bak Ádám a jobbágyok sorából felszabadítottak jelzőjét a *libertinus* megjelölést kapta. Fia, Bak Antal három évtizeddel később már a *providus* vagyis a *nemtelen* besorolást érdemelte. Lugzó József és Szejke István esetében a *provincialista* állapot, vagyis a széki igazgatás alá tartozás, a katonarenden kívüliség helyzete hangsúlyozódott.

Bár a XIX. század első felében ozsdolai lakosok váltak az ozsdolai templom zselléréivé, döntésük, kötelezettség-vállalásuk okai, indítékai változatos képet mutattak.

Legtöbben azért váltak a templom zselléréivé, hogy ozsdolai *bennvaló*hoz, lakótelekhez jussanak, amelyen házat építhettek, lakhattak. A telek soha nem lett az övék, még ha évtizedekig, esetleg több generáción át használták is. Csak a saját maguk által épített épületeket mondhatták magukénak, amelyeket a jogviszony megszűnése esetén, mint mozgatható faépületeket elszállíthattak, vagy eladhattak a templomnak, illetve az új árendálónak. Illyés Ferenc, Fábián József, Lugzó József, Szejke István, Czifra János és talán Bak Ádám is egy-egy erdőszéli, hasznavehetetlennek számító területet kapott, amelyet irtással, bekerítéssel, építkezéssel *bennvaló*vá alakíthatott. Veress Mihály az addigi zarándok ház helyére, telkére építhetett. Fábián József és Bak Antal „égett” *bennvaló*hoz jutott hozzá. Gyöngyös Antal és Volna János olyan lakótelket árendált, amelyen ház is állt. Vojna Antal telkéhez határbeli földek és kertek is tartoztak.

Vaszi János és Jánoska József úgy lett a templom zsellére, hogy nagyobb összeget, 100 és 200 forintot adott előre árendadíj gyanánt a szorult pénzügyi helyzetben lévő eklézsiának. Ezáltal Vaszi János 25, Jánoska József pedig 33 évre jogot kapott arra, hogy az ozsdolai templom egy-egy „zsellér jószágát” templom zselléréként birtokolja, használja. (8., 9.)

Bögözi András ozsdolai gyalog katona pénzzavarban lévén, 100 R. forintért zálogba adta *bennvalóját* a templomnak. Az ekléziától engedélyt kapott, hogy a zálogösszeg visszafizetéséig a templom zselléréihez hasonló módon, árendafizetés ellenében az elzálogosított telken lakjon. (11.)

A templomi földek sorsa

A templom földjei Erdély szerte a hívek adományozásai révén szaporodtak. Nem volt ez másképp Ozsdolán sem. Csak a fentebb említett erdőszéli, hasznavehetetlen, hegyoldali bozótos területek átadása jelentett némi szint a templomi földvagyon formálódásában, hiszen a vállalkozó templom zsellére a haszontalan erdőszélből élete munkájával hasznos bokortalan beltelket hozhatott létre gyümölcsfákkal, kerttel, kerítéssel.

Ház és beltelek templomra hagyásának kiváló ozsdolai példája Román Györgyné Kelemen Ilona asszony 1813. december 10-én kelt végrendelete. Az ozsdolai „katona bíró” és az ozsdolai megye „curatora” előtt elmondott végakarát

szerint a „lakójószág” az asszony apósától származott, aki valaha a komunitástól szerezte. Az idősödő asszony, élete lassú múlását érezve „...*hagyá és testálá azon jószágát /:mely vagyon a Máté István szomszédságában:/ rajta lévő házzal és gyümölts fákkal az Osdolai Templomnak örök örökösön, meg másolhatatlanul oly formán, hogy minden esztendőben egy mise szolgáltság, akiért szükséges, amikor pedig meg halálozik, tisztességesen temetessék el, ha meg tanál betegedni, utolsó nyavajájában gondviselés legyen rája*”.¹⁴

Román Györgyné Kelemen Ilona templomra hagyományozott „belső jószágát” házzal és gyümölcsfákkal 1826. december 1-jén az eklézsia előljárói árendafizetés és templomi szolgálatok fejében árverésen 9 évre átadták Gyöngyös József szűcs-mesternek. (12.)¹⁵ Tehát az adomány, más birtokadományokhoz hasonlóan, a „templom zsellére” intézmény egyik bázisává vált.

Máté István „megye cselédgye” 1833. január 31-én „kézen fogott bírák” előtt, testamentum levélben nyilvánította ki végakarátát. Elismerte, hogy 46 esztendőn át nem fizette az oszsolai templomnak járó árendát. Úgy vélte, hogy a „megye jószágán” álló épületei árából az árendatartozás kifizethető. A *Piliske* nevű helyen fekvő, falutól vett kaszálóját felesége életében félig, felesége halála után egészen az oszsolai templomra hagyta, hogy hasznából a saját, valamint első és második felesége lelki üdvéért az egyházközség papjai miséket szolgáltatassanak. (18.)¹⁶

A templom jobbágysai által használt templomi földek lehetséges sorsa tükröződik abból a tanúvallatásból, amelyet 1817. április 29-én vettek föl Ozsdolán Ráduly Ferenc plébános kérésére. A „feleltetés” során a „vice szék” kiküldöttei arra voltak kíváncsiak, hogy egy faluszéli elvadult és részben elfoglalt földdarab valaha tényleg a templomé volt-e, miként az egyház képviselői állítják? A templom miként szerezte, és mi módon hasznosította? Miért hagyta fel a terület használatát, illetve mikor és kik foglaltak belőle maguknak?

A legfontosabb vallomást a 81 esztendőös Máté János libertinus tette, aki feltehetőleg azonos volt azzal a Máté Jánossal, aki 1760-ban fiatalon az oszsolai templom jobbágyaként egy kis földdarabot kért és kapott az oszsolai eklézsiaától. (6.) A további hét tanú jobbára az ő vallomását egészítette ki.

A vallomástevők elmondták, hogy a kérdéses földdarab a templom tulajdona. Valaha Orbán István birtokolta, akinek hét évnyi katonáskodás után pénzért adta el a falu Apafi fejedelem parancsára. Orbán István a „sok strapatió és vecturázás” miatt kevés örömét lelta a birtokban. Vett „jószágával” együtt az oszsolai templom jobbágyának kötelezte el magát. Halála után a föld a templomra maradt. Rendszerint templom jobbágysai birtokolták és használták. Többen emlegették Csillag István templom jobbágyát, aki talán az 1731-ben szerepelt Csillag János templom jobbágya leszármazottja lehetett, (3., 4.), és aki a vitatott területet tartósan használta, majd az

¹⁴ OZSPI. Pléb. ir. 1813.

¹⁵ Figyelemre méltó az átadási kontraktus egyik megjegyzése, amelyet az eklézsia nem „hagyhatott ki”. A zárójelbe tett „epés” közbevetés szerint a Román Györgyné Kelemen Ilona által testált „belső jószág” hajdan is a templomé volt. A komunitás valaha hibát vétett, amikor mint a falu tulajdonát, a testáló asszony néhai apósának adta. – (12.) OZSPI. Pléb. ir. 1823. Utóbbi helyzet egyébként sejthető volt abból a körülményből is, hogy a templom közelében lévő belső telek Máté István templom zsellére telkének szomszédjában feküdt. Hasonló megjegyzés szerepel az 1817. évi birtokkimutatásban is. (29.)

¹⁶ OZSPI. Pléb. ir. 1833.

árvizek pusztítása miatt felhagyta. Attól kezdve gazdátlanul hevert, bozótosodott a föld. Szomszédai orvul foglalgattak, vagyis újra és újra a magukéhoz „kerteltek” néhány ölet belőle. A foglalásban élen járt Kótér Antal, aki 24 évig volt Ozsdola megyebírája, vagyis a megye jószágainak kezelője. Foglalt a „jószágból” a nem messze „fűrészt” üzemeltető lemhenyi Sigmond família is. A fiatalabb nemzedék lassan már azt is kezdte elfelejteni, hogy az elhagyott, foglalásokkal csonkított föld valaha a templomé volt. Ráduly Ferenc plébános igyekezete, vizsgálata kellett ahhoz, hogy a *Nagy ágon* fekvő birtok újra a templom hasznos „jószágává” válhasson. 1829-ben Jánoska József az ozsdolai templom zsellére használta. Kötelessége volt a terület „tsigoja bokroinak” rendszeres irtása. (26.)¹⁷

A templom zselléreinek számbavételei

A XIX. század első felében több számbavétel is készült az ozsdolai megye árendába adható birtokairól. Ezek a számbavételek általában említik a megye zselléreit.

1817-ben Fejér Antal koadjutor plébános Ozsdola „megyekönyvében” részletesen felsorolta mindazokat a birtokokat, a beltelkektől a tilalmas erdőig, amelyek a helyi templom és a helyi egyház tisztségviselői számára „gyümölcsöztek”. A precíz plébános a kor szokása szerint elkülönítette, megkülönböztette a templom, vagy más néven az eklézsia, megye „jószágait”, valamint a plébános földjeit, és a „megyés kántor” birtokait. A háromféle birtokon belül elkülönítette a nyomások szerint csoportosított szántókat és kaszálókat. A templom „jószágai” között a szántók és a kaszálók előtt sorolta föl cím nélkül a templom beltelkeit, amelyeken a templom zsellérei laktak. Név szerint is megemlítette *Dénes János posteritásait*, a *Máté fiaikat*, Bakk Ádámot és fiát, Bakk Antalt, Szima Györgyöt, Máté Jánost. (27.)¹⁸

1829-ben az ozsdolai egyház vizitációja alkalmával a vizitációs jegyzőkönyv készítői följegyezték, hogy a templom zsellérei a templom mely határbeli szántó-földjeit és kaszálóit használták. A következő ozsdolai templomi zsellérek kezén találtak templomi földeket: Máté István, Máté Ferenc, „Máté János veje gyalog Katona Borbáth Mihály Templom Zsellérje”, Jánoska József. (28.)¹⁹

1832 őszén Páll József ozsdolai főmegyebíró annak rendje módja szerint, elkészítette az ozsdolai megye számadását, amelynek elején bevételi kútfők gyanánt „*Belső jószágok vagy Telkek*” címmel, az ABC betűivel jelezve, felsorolta a templom zsellérei által árendált lakótelkeket. A jegyzék az alábbi templomi zsellérek lakótelkeinek rövid leírásait tartalmazza: A. Dobra Antal, B. Borbáth Mihály, Máté János, Máté János veje, C. Máté István és Máté Ferenc megosztva, D. Fábján József, E. Jánoska József, F. Vaszi János, G. Gyöngyös József, H. Jánoska József, I. Veress Mihály, K. Gyöngyös József. (29.)²⁰

1834-ben, amikor 9 esztendőre árverésen árendába adta Ozsdola megyéje a templom szántóföldjeit és kaszálóit, az árverési lista végén felsorolták a templomnak

¹⁷ OZSPI. Pléb. ir. 1817.

¹⁸ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 53–57. p.

¹⁹ OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 41–42. p.

²⁰ OZSPI. Megyebírói számadások (1827–1832).

azokat a „jóságait”, amelyek a *megyegyűlés* határozata értelmében „*az előbbeni birtokosoknál...meg hagyattak*”. Ezek a „jóságok” a templom falubeli lakótelkeit jelentették, amelyeket tartósan a templom zsellérei árendáltak. Az alább következő, kissé elnagyolt fogalmazású szöveg ezeket a beltelkeket és árendálóikat tartalmazza:

1. „*A Templom előtt a Dobra Antalnak árendája, 8 Rft.*
2. *A Templom előtt a Veress Mihályé élete napjáig ingyen biratik, akkor minden általa arra építettekkel a Templomnak ingyen marad a Contracrus szerént. (-)*
3. *A Máté Ferentzének 6 Rft.*
4. *A Szejke Ferentzének, mely a Máté Ferentzével oszló, 6 Rft*
5. *A Gyöngyös Józsefének árendája, 7 Rft.*
6. *A Bakk Antalénak 2 Rft.*
7. *A Gyalog Katona Fábán Józsefének, mely Dénes Ferentz által bíráttatott, 7 Rft.*
8. *A Gyalog Katona Borbáth Mihály Máté János vejének, 8 Rft.*
9. *A Jánoska Józsefének 1818-ban előre kifizetett 200 Rft. amíg lefoly (-).*
10. *A Vaszi Simonénak is ugyan akkor előre kifizetett 100 Rft. amíg lefoly (-).*
11. *A Zsigmondok Malmánál való Jánoska Józsefnek, 3 Rft.*”²¹

1840. január 25-én Ozsdola megyéje árverésen adta árendába a templom „lak jóságait”. A licitálók a templom zsellérei közül kerültek ki. Talán itt fordult elő először, hogy egy templom zsellére kiütötte az árendából a telken lakó másik templom zsellérét. Erre következtethetünk a jegyzőkönyv egyik mondatából, amelyben arról van szó, hogy a Máté Ferenc által addig birtokolt beltelket átadták a többet ígérő Szejke Jánosnak. Az addig birtokolt telket vehette továbbra is használatba Szejke Ferenc, Romány János, Dobra Antal, Bakk Antalné, Illyés Ferenc. (30.)²²

A templom zselléreinek szolgálatai

A templom zsellérévé válás XIX. századi szerződéseiben az ozsdolai megye előjárói rendszerint megszabták, hogy a templom zsellérének állt személy évente hány forint taxát, árendát fizet a templomnak és milyen szolgáltatásokat köteles elvégezni az eklézsia számára.

A fizetendő pénzösszeg fajtája összefüggött az inflációval, a devalvációval és általában az állami pénzvisszonyokkal. Így a forintok emlegetésével tanulmányomban keveset kezdhetünk. Általánosságban megállapítható, hogy az a pénz, amelyet a XIX. század első felében a templom zsellérei évente a templom számára fizettek, nem számított soknak.

A templom és a plébánia körül végzendő munkák fajtáinak, alkalmainak meghatározása nem egyszerű kutatói feladat. Ennek az az oka, hogy a legtöbb szerveződésekben csak utaltak a „szokásos” szolgáltatokra, de nem részletezték azokat. Például olyasmit vetettek papírra, hogy a templom új zsellére azokkal a szolgáltatásokkal tartozik, amelyeket a templom többi zsellére szokott teljesíteni. Az efféle mondatokból

²¹ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 21. p.

²² OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 27. p.

nehezen lesz a kutató tájékozottabb. Szerencsére, néhány szerződésben példák fel-
emlegetésével némileg részletezték a templomi zsellérek templom körüli szolgálata-
it. Ezek a tennivalók, munkaszolgálatok a következőképpen összegezhetők:

1. A pap, a kántor, illetve a megyebíró és a „megye hütösök” segítése *kepegyűjtés* idején. A kepeként átadott szálaspabók asztalra rakása, befödése a plébánia telkén. (Mindez férfimunka, ezért erre a szolgálatra nem asszony és gyermek küldendő, hanem jó erőben lévő férfi! (21., 23., 30.)

2. *Zöld ágak* vágása az erdőben, a zöld ágak szállítása a templomhoz bizonyos ünnepek idején. (14., 21., 22., 23.) (További kutatásokkal és néprajzi párhuzamok felsorakoztatásával tisztázandó, hogy a templombúcsún, az esküvőn és a virágvasárnapon kívül mely ünnepeken volt szokásban annak idején a templom zöldágazása? Az erdőből lehozott zöld fűcskákat a templom ajtaja előtt állították föl, mint a XX–XXI. század fordulóján szokásos a Székelyföld katolikus falvaiban, vagy a zöld ágakat bizonyos alkalmakkor a templomban is használták virágózsza helyett?)

3. A templom *erdeinek* védelme, megóvása a pusztítóktól. (12., 14., 17.)

4. A *temető kertjének*, vagyis kerítésének védelme, épségének megőrzése. (12., 16., 17.)

5. A falubeli és a határbeli *keresztfák* őrzése, védelme. (16., 17.)

6. A templom és a plébánia szántóföldjeinek, kaszálóinak védelme, ha valaki bántani, „féltségíteni”, elfoglalni merészelné azokat. (17.)

7. Általában: a templom és a plébánia javainak védelmezése.

Egy esetben, Veress Mihály 1819. évi templom zsellérévé állásakor, belefogalmazták a megállapodásba, hogy az templomi zsellér köteles lesz segíteni az eklézsiát harangozással, mégpedig „esők eleibe” és temetések alkalmával. (10.)

Életképek az ozsdolai templom zselléireiről

A XIX. század második negyedében, ozsdolai lakosok igényét kielégítve Ozsdola megyéje többször osztott a kérelmezőknek addig hasznavehetetlen erdőszéli területéből kis parcellákat több évi árendára *pityókás kert*nek. Ezeket az árendált kerteket legtöbbször az agrártörténetileg és néprajzilag nehezen értelmezhető²³ *pityókás ugar* néven emlegették. Az árendálók között a legkülönbözőbb társadalmi rétegek képviselői előfordultak, (15., 19., 20.) többek között templom zsellérei is. Például 1829-ben a kiosztott pityókás kertek árendálói között a következő templom zsellérei szerepeltek: Máté István, Bak Antal, Illyés Ferenc, Máté Ferenc, Szejke István, Lugzó József, Dobra Antal.²⁴

Dobra Antal 1837-ben 9 évre kiárendált *pityókás ugar*ját nemcsak megyekönyvi bejegyzés, hanem önálló kontraktus is megörökítette. (19.)²⁵

²³ A magyar agrártörténet és agrárnéprajz felfogása szerint az *ugar* a nyomásokban művelt határ éppen pihentetett része. (Vö.: TÖRÖK Katalin 1982. további irodalommal.) Ezzel szemben a XIX. század első felének háromszéki falvaiban az *ugar* valamiféle kevés hasznat hajtó *parlagot* jelentett. A *pityókás ugar* gyanánt bérbeadott földek erdőszéli, bozótos, haszontalannak számon tartott területek voltak. Imreh István Hilib esetében „burgonyakerti közföldrészt” látott a *pityókás ugar* kifejezés mögött. (IMREH István 1994. 34.)

²⁴ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 18. p.

²⁵ OZSPI. Pléb. ir. 1837.

Tanulságos annak a pityókás kertnek a kontraktusa, amely kertet Ozsdola megyéje 1825 őszén adott át Máté István és Bakk Antal templom zselléreinek, valamint Kotér József gyalogkatonának. Az árendálásról szóló kontraktus csak 1826. március 1-jén készült el: „Mű alább írtak, adgyuk tudtára és örök emlékezetére mindeneknek, a' kiknek illik, mostaniaknak és jövődöbélieknek, akiket ezen dolog akármí módonis érdekel, hogy mű a mult 1825-dik esztendő szeptember végén vagy október elején, egy felől az Ozsdolai Romano Catholicum Templom nagyobb hasznát, más felől a Templom Cselédgyei, Máté István, Bakk Antal és Gyalog Katona Kotér Josef /:a' Pál Imréné veje:/ szép kéréseket tekintetbe vevén, a fenn tisztelt Ozsdolai Templomnak Erdeje Északot néző részéből, mely úgvis tsaknem haszonvehetetlen, egy darabot ki mértünk: a melynek a felső vége 24 ... öl, a külső vagyis a hegy felől való 44 öl, az alsó vagyis a Templom felől való vége 22 öl, a belső oldala 42 ölet téssen, vicinussa északra a feljáró ösvény, egyebüitt circa circum a Templom erdeje és jószága, a mely erdő a temető helytől kezdve fel rúg a Falu tilalmassáig mind a két felől. Oly feltétellen adatott pedig a fenn írt hely a fenn nevezett 3 személynek, hogy az első esztendőben, mely kezdődik 24-a Április 1826 és 24-a Április 1827. tart, a kertelés és bokrok tisztítására nézve ingyen bírják, ... 1827. esztendő Április 24-dikétől fogva pedig esztendőnként 1 mft, vagyis ötven krajtzárokat fizessenek árendát ... egyenként, az az 3 magyar forintot”. A kontraktus további, nehézkesebben fogalmazott részéből kiderül, hogy a három árendátor határozatlan időre kapta a pityókás ugart. A megye kikötötte, hogy ha valamelyikük magtalanul és testamentum nélkül halna meg, kertbéli részét az adományozó megye árverésen átadhatja más árendátornak.²⁶

A következő években a pityókás kertek kontraktusai ugyan nem „életfogytiglan” szóltak, de sok évre kötettek, és hosszú évekig érvényben maradtak.

Bár a templom lakótelkein élő templomi jobbágyság ház-taxája nem számított magasnak, egyesek mégis soknak találták az éves fizetnivalót. A megyebírói számadásokból látható, hogy bizonyos templom zsellérei több éves tartozást, adósságot is fölhalmoztak. 1850-ben Máté Ferencnek 12 Rft. „régí házbérbéli adóssága” volt, amelyből a nemes megye elengedett 6 Rft-ot, „tekintvén ő és nője szegénységét, tehetetlen állapotjukot”. Az adós kötelezte magát, hogy a maradék 6 Rft. tartozást pünkösdre kifizeti. A megye megígérte neki, hogy a kifizetéskor visszakapja a tőle elvett zálogot.²⁷

1842. január 12-én az ozsdolai megye „consistor gyűlése”, vagyis megyeszéke enyhe pénzbírságra ítélte olyan ozsdolai személyeket, akik pusztították a templom erdeit. A megyebírák felháborodással állapították meg, hogy az erdő rongálói között „templom jobbágjai” is akadtak, „akiknek kötelességekben állana azt őrizni”, sőt „contractusok tartalma szerint a jószágból való kivettetés terhe alatt” kell tartózkodniuk az erdőpusztítástól. A hét megvizsgált erdőrontó közül 3 személy neve után vetette papírra a megye jegyzője a „templom cselédgye” kifejezést.²⁸ Az eset jegyzőkönyvi megörökítése egyébként kiválóan tükrözi azt a tényt, hogy a XIX. század első felében a „templom jobbágysága”, a leggyakoribb „templom zsellére” és a vi-

²⁶ OZSPI. Pléb. ir. 1826.

²⁷ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 43. p.

²⁸ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 32. p.

szonylag ritka „*templom cselédje*” megnevezések szinonimának számítottak. Egy szövegen belül is előfordultak ugyanazon személyek jelölésére.

1836. május 1-jén, amikor Ozsdola megyéje *hűtösöket*, vagyis esküdteket választott, az új esküdtek névsorának végére odakerült Dobra Antal és Jánoska József neve. Mindketten az ozsdolai templom zsellérei voltak, de Ozsdola megyéje érdemesnek találta őket a megtsiszteltető *megye hűtöse* tisztség betöltésére. Jánoska Józsefet 1841-ben is esküdtjévé választotta a megye.²⁹

1836. május 1-jén a három „*megye polgár*” egyikét is újraválasztotta Ozsdola megyéje. A *megye polgár* valamiféle küldönc, hírvívő szerepet töltött be a megye életében. Olyasmit csinált a megye színeiben, mint a kisbíró a faluében. Az 1836. évi jegyzőkönyvi bejegyzésből megállapítható, hogy a három *polgár* tisztség egyikét hosszú ideig Bakk Antal töltötte be, aki akkortájt meghalt, ezért új személyt kellett választani a viszonylag sok munkával járó feladat végzésére. A választás Dobra Antalra esett. Bakk Antal és Dobra Antal egyaránt Ozsdola megyéjének zselléréként élte életét. Úgy látszik, jónak tartották az ozsdolaiak, ha egyik *megye polgár*uk a templom zsellérei közül kerül ki. Egyébként 1837-ben a templom zsellére, Dobra Antal mellett Czugor Ferenc és Koter József töltötte be a *polgár* tisztséget. Az utóbbi személyek, nevük után is ítélve, a katonaszékely társadalomból kerültek ki.³⁰

1848 után, a jobbágyszabadítás hatására a jobbágy és a zsellér szó lassan kiment a divatból. A templom jobbágyait, zselléreit, illetve utódaikat a XIX. század második felében Ozsdolán is jobbára *templom árendásainak* nevezték, de jelölésükre előfordult a *templom cselédje* kifejezés is.

Az eklézsia lakótelkeinek árendásai

XIX. századi beltelek-árendálók

A XIX. század első felében már sok példa akadt Ozsdolán a „templomi jószágok” árendába adással történő hasznosítására. Fentebb szó esett a pityókás kertekekről is, amelyekért árendadíjat kért az ozsdolai megye.

Az 1830-as évektől a templom zsellérei elvileg árveréseken licitáltak az általuk tartósan használt lakótelkekre és a hozzájuk tartozó határbeli földekre. Ámbár legtöbbször a régi birtokosokból kerültek ki az új árendátorok.

1848 után az ozsdolai megyével szerződéses viszonyban lévő korábbi templom zselléreit a hivatalos iratokban *árendálóknak*, *árendátoroknak* nevezték.

1850-ben kiegészítéssel kellett ellátni, illetve meg kellett hosszabbítani Bakk Antal 1838-ban és Vojna János 1839-ben kötött szerződését. Mindkét szövegben kínosan kerülte a megye jegyzője a szerződő felek társadalmi helyzetének, *templom zsellére* voltának emlegetését. 1850-ben, a bizonytalan új idők hajnalán az efféle fogalmazás számított biztonságosnak. (22., 23.)

A XIX. század második feléből két olyan szerződés került elő kutatásaim során, amelyekben új bérlők árendáltak templomi tulajdonú lakótelket a régi templom zsellérei módján. Az egyik szerződést 1865-ben Jonicza Miklóssal kötötte a megye,

²⁹ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 23., 31. p.

³⁰ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 22., 23. p.

akiről feltételezhető, hogy egy korábbi templom zsellére, Vojna János veje volt, mivel első feleségét Vojna Annának hívták. Hét évre kötött szerződésén a meghosszabbítások 1890-ig követhetők. (24.) A másik megállapodás Nyika Jánossal jött létre, aki 24 évre vette árendába a megye egyik lakótelkét, amelyen a régi templom jobbágyaihoz hasonlóan házat építhetett. (25.)

Mindkét szerződésből hiányzik a templom zsellérei templom körüli szolgálatainak kötelezettségként való felelőse.

A XIX. század második felében és a XX. század elején a megyebírói számadások és a bérbeadási jegyzőkönyvek örökítették meg a hajdani templomi zsellérek lakótelkeket bérlő utódait.

Ozsdola megyéjének 1855. évi számadásában a „*Házak árendájából*” cím után sorakoznak az eklézsia belterületi jószágait, lakótelkeit árendáló családfők, akik többnyire azonosak voltak az 1848 előtti templom zselléreivel, illetve azok leszármazottaival.³¹

	<i>Rft.</i>	<i>Kr</i>
<i>„Főveny uttzai ház árendájából Bakk Antal</i>	3	12
<i>Kopollo uttczai házáért Dobra Antatol</i>	6	-
<i>A Kopolno uttzai ház árendájából Román Jánostól</i>	3	12
<i>Kopolno uttzai házáért Szejke Ferencztől</i>	6	-
<i>Kopolno uttzai házáért Szejke Jánostól</i>	6	-
<i>Nagy uttzai házáért Jánoska Józseftől</i>	10	-
<i>Kopolno uttzai házáért Benedek Jánostol</i>	3	37
<i>Vojna Jánostol a nagy uttzai házáért</i>	40	-
<i>Arros Ferencztől a Nagy uttzai házáért</i>	-	40
<i>A Porond uttzai ház árendája ideje még nem jártván le, Vaszi Simon nem adott semmit</i>	-	-
<i>Kopolno uttzai házáért Bak Antal</i>	1	-
<i>Kopolno uttzai házáért Illyés Ferencztől</i>	1	-
<i>Nagy ág uttzai pusztá kertért Jánoska Józseftől</i>	1	-
<i>Nagy Porond uttzai házáért Dresztár Jánostol</i>	6	6
<i>Nagy ág uttzai pusztá kertért László Dávidtol</i>	4	5
<i>Zúgatóbéli malomért Kovács Ferencztől</i>	22	48
<i>A Templom erdejének éjtszaki oldalán a Megye előljárósága Máté Ferencznek 1854-ben adott egy darabka helyet, mire ő maga egy kis házikót rakván, vettem bé tőlle.</i>	1	-

1860-ban Ozsdola megyéje árverezés útján árendába adta a tulajdonában lévő beltelkeket, szántókat, kaszálókat. A lakótelkek árendálói leginkább a volt templom zsellérei és leszármazottai közül kerültek ki. (31.).³²

Hasonló árendába adási jegyzék készült 1866-ban, 1872-ben és 1878-ban.³³ Az 1866. évi jegyzékben szerepeltek először házszámmal az ozsdolai lakótelkek. Az

³¹ OZSPI. Számadások, 1855.

³² OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1855–1873). 25–27. p.

1878. évi jegyzék pedig rendszerezési újításaival, szép külalakjával, a beltelkek méretének föltüntetésével tűnik ki a többi közül. (32.)

A *megye zsellére, templom zsellére* megnevezés a XIX. század második felében jobbra eltűnt a hivatalos iratokból, de a falu népének mindennapi szóhasználatában tovább élt. Az utcai szóhasználat besugárzott az ozsdolai egyháztanács jegyzőkönyvébe is. 1885-ben, amikor Szejke György és Darvas János tűzkár miatt árendacsökkentési kérelemmel fordult a megye gyűléséhez, a kérelmezőket a megye jegyzője, a falubeli bevett szóhasználatnak megfelelően, „*megye zsellérjeinek*” nevezte.³⁴

Beltelkek-árendálók a XX. század első felében

A XX. század első felében folytatódott a XIX. században kiformalódott árendálási gyakorlat. Ozsdola megyéje árveréseken rendszeresen újra és újra bérbe adta a templom lakótelkeit, szántóit, kaszálóit. Az árendálásokról jó és kevésbé jó jegyzékek készültek. A XX. századi árverési lajstromok közül az 1902. évi, az 1920. évi és az 1930. évi jegyzék érdemli meg leginkább az utókor figyelmét.³⁵

Az 1902. évi jegyzék ugyanolyan rendszerű, mint a tanulmányom függelékében közétett 1878. évi. Ezáltal a folytonosságot tükrözi és bizonyítja. A XX. századba való átlépés nem jelentett lényeges változást a templom birtokainak hasznosításában, a templomi zsellérek utódainak beltelkek-bérlésében.

Az 1920. évi árverési jegyzék elején a megye előjárói annak rendje módja szerint felsorolták az árverési feltételeket. A feltételek 11. pontja arról tanúskodik, hogy a „zsellérházak” árendálóitól a megye elvárta a korábban sokszor emlegetett munkavégzési kötelezettség teljesítését: „*Mindazon haszonbérlők, kik az egyház zsellér házaiban laknak, a megígért haszonbéren kívül és a Templom körüli tisztogatáson kívül a Plébániai és Kántori lakáson előforduló épületek és kerítések javításánál évenként 2–2 napot dolgozni napszám fizetés nélkül tartoznak*”.

Ugyanez a szöveg bekerült az 1930. évi árendálási jegyzőkönyv bevezetőjébe is. Következésképp, a mögötte meghúzódó egyházi elvárás megérte a XX. század közepét.

A XVII–XVIII. századi *templom jobbágyából* és a XIX. századi *templom zselléréből* a XIX–XX. század fordulójára hivatalosan *eklézsia árendása* lett ugyan, de a templom tulajdonában lévő beltelkek árendálói a XX. század első felében is ugyanúgy munkaszolgálatlaltartoztak egyházközségüknek, mint hajdani elődeik, a templom zsellérei és a templom jobbágjai.

A templom lakótelkei a XX. század második felében és a XXI. század elején

Azt gondolhatnánk, hogy a XX. század közepének földindulásszerű politikai, gazdasági, társadalmi változásai, amelyeket itt most az egyszerűség kedvéért szocialista diktatúrának nevezek, végképp eltörölték a *templom jobbágya* jelenség minden

³³ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1855–1873). 68–72. p. (1872–1943). 1872., 1878.

³⁴ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1872–1943). 1885.

³⁵ OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1872–1943). 1902., 1920., 1930.

helybéli maradványát. Nem így történt! Ozsdola települése és társadalma még a harmadik évezred elején is őriz a hajdani templom jobbágysaira emlékeztető nyomokat.

A legfontosabb nyomot, bizonyos templomhoz közel eső lakótelkek egyházi tulajdonát, illetve az egyházi tulajdonú beltelkek és a rajtuk álló magántulajdonú házak együttesének furcsa ellentmondását, nem törölte el a minden hagyományt felforgató szocializmus sem.

Az ozsdolai egyháztanács második világháború utáni években írt jegyzőkönyvei arról tanúskodnak,³⁶ hogy az egyházközség birtokában maradt beépített lakótelkeket „taksás telkek” néven emlegették. 1946. március 23-án a telkek éves bérleti díját árpában határozta meg az egyháztanács. A kisebb és kevésbé értékes telkekért 25 kg árpa, a jobban jövedelmező, például termő gyümölcsfákkal beültetett telkekért 50 kg árpa árát kellett fizetni a telken álló épületek gazdájának. A következő évben, 1947. március 2-án pénzüsszegben határozta meg az egyházközség előljárósága a beépített telkek bérleti díját.

1848. április 22-én hosszan foglalkozott az egyháztanács a „beépített taksás telkek” ügyével. A testület megállapította, hogy a szóban forgó kis méretű hegyoldali, meredek telkecskék hasznát alig hajtának az egyháznak, az adózás szempontjából viszont sok kárt okozhatnak. A tanácskozás résztvevői megfogalmazták azt a fontos körülményt, hogy a templom lakótelkein élők a helyi társadalom legszegényebb rétegéhez tartoznak, vagyis a taksás telkek világa a templom közelében szociális szintjelzőnek számít: „Az értéktelen hegyoldali terület mintegy 4 holdat tesz ki. Az oda letelepültek a falu legszegényebb emberei, akik az adónak megfelelő összegű haszonbér megfizetésére is képtelenek”. Mivel nagy a telkek együttes területe, kiszármazási veszély fenyegeti az egyház jobb, hasznosabb birtokait.

Az egyháztanács úgy határozott, hogy a taksás telkeket eladja, és a befolyt vételárat biztosabb értékekbe fekteti. A közbejött politikai változások és egyéb nehézségek miatt azonban 1948-ban az eladás elmaradt. A taksás telkek változatlanul az egyházközség tulajdonában maradtak. Ezt a tényt a szocializmus évei alatt is számon tartotta az egyházközség. Erre utal, hogy 1973 őszén nagy vita támadt az egyháztanács és Gáll József ozsdolai lakos között egy bérelt telek miatt.³⁷

Jakab-Fancsalai Kálmán ozsdolai plébános, aki több mint három évtizede lelkipásztor a faluban, kérdésemre 2010-ben úgy tájékoztatott, hogy a templom és a temető közelében a hegyoldalban egy kis telkekből álló telekegyüttes az ezredforduló körüli években is a helyi egyházközség tulajdonában volt. A tényen alig változtatott az a körülmény, hogy egy-két telket megvettek a rajtuk élők az utóbbi évtizedekben. A telkek többsége az egyházközségé maradt. A lakótelkeken álló házakat magánszemélyek mondhatják magukénak, akik a telkeik „árendája” gyanánt jelképes „taxát” fizetnek az egyháznak a XXI. század elején is. A fizetség mértéke függ a telek nagyságától, értékétől. Azok a családok, akik nem hanyagolják el a jelképes fizetést, 10–20 lej közötti (3–5 eurónyi) összeget fizetnek évente. A plébános a következő személyeket nevezte meg, mint olyanokat, akik a birtokukban lévő egyházi tulajdonú telek használatáért időnként jelképes összeget visznek be a plébániára:

³⁶ OZSPI. Egyháztanács és iskolaszéki jkv. (1906–1977). 1946., 1947., 1948.

³⁷ OZSPI. Egyháztanács és iskolaszéki jkv. (1906–1977). 1973. IX. 2.

Bálint Sándorné, Zölde Lászlóné, Marti Rozália, Szócs Gábor, Kovács József, Bögözi Ferenc, Kádár Lajos, Dobra Ágoston, Gócz Katalin.

A téma kutatója örömmel fedezi föl a fenti rövid lista Bögözi és Dobra család-neveiben a hajdani templom zsellérei valószínű utódait.

2010 kora őszén Jakab-Fancsali Kálmán plébános kalauzolásával bejártam azt a zegzugos, hegyoldali, manapság *Oldalkert*nek nevezett területet, ahol a nagy múltú templomi lakótelkek fekszenek. A lakók örvendtek a plébános és a messziről jött idegen nézelődő, telekszemlélő látogatásának. Életük adottságaként elmondták, hogy saját házaik egyházi telkeken állnak, ezért időnként néhány lejt árenda címén fizetnek a plébániára. A különös birtoklási helyzet kialakulása, története látszólag nem foglalkoztatta őket. Az egyházi telek és a rajta álló kis magánház szociális jelző szerepe a terepbejárás idején is érzékelhető volt. Másrészt nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a megtekintett kisméretű, hegyoldali, végtelenül meredek telkecskék alkalmatlanok arra, hogy középparaszti gazdaságok központjai legyenek. Ezeken a bozótból irtott udvarocskákon csak nehéz sorsú templom zsellérei tudtak élni.

III.

GELENCE TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI, ÁRENDÁSAI

A falfestményekkel ékesített középkori templomáról elhíresült Gelence falu a Székelyföld déli fertályán, Orbaiszék északkeleti peremén, az Erdélyt Moldvától elválasztó hegyek lábánál fekszik. Kisméretű, régi és XIX. századi hatalmas új temploma három falu: Gelence, Haraly és Hilib közös „megyés templomaként” szolgált a katolikus hitéletet. Más szóval, Gelence megyéjét három magyar falu alkotta: a népes Gelence, valamint a kis lélekszámú Haraly és Hilib. Az utóbbi két falucska Gelence filiájának számított. (Hilib filiális templomának, illetve „filiális megyéjének” is voltak jobbágysai. Róluk azonban nem Gelencénél, hanem külön fejezetben írok.)

A templomi jobbágysok gelencei históriája a XVII. századra nyúlik vissza. Fennmaradt egy 1679. évi szerződés, amelyben Dok János gelencei lakos a gelencei templomra hagyta Palkó János nevű fiatal jobbágysát. Az ajándékozást az a körülmény serkentette, hogy Palkó Jánost a gelencei megye fundusán, vagyis a gelencei plébánia telkén szülte az anyja, Jakab Judit. (33.)³⁸

1703-ban a háromszéki adóösszeírás készítői Gelencén 5 templomi jobbágysot vettek számba, akikről megjegyezték, hogy nem fizettek állami adót.³⁹ Az 1720. évi erdélyi egyházlátogatás vizitátora is 5 templomi jobbágysot talált Gelencén.⁴⁰

Az 1730-as években Gelence temploma új jobbágysokra tett szert. 1735-ben Koczán Márton moldvai magyar jövevény, 1738-ban pedig Szócs György idegenből Gelencére került családfő ajánlotta fel, hogy templom jobbágysává kötelezi el magát. (34., 35.)⁴¹

Az 1750-es években moldvai jövevények „új hulláma” kérte Gelence megyéjét, hogy a gelencei templom jobbágysa lehessen. „Fejekötésük” emlékét a hajdani kötelevek őrzik. Nyáguly Mihály 1751-ben, Hela András 1753-ban, Nyáguly Péter 1754-ben vált saját akaratából a gelencei templom jobbágysává. (36., 37., 38.)⁴²

A templomi jobbágysok gelencei létszámnövekedését, közéleti szerepét jelzi, hogy a különös társadalmi csoportnak vitái támadtak a XVIII. század közepén Gelence falusi közösségével. Erre utal egy dátumozatlan, de valószínűleg az 1750-es években írt levél, amelyet a „gelencei lakosok” küldtek a főesperesi szentszékeknek. A levélírók amiatt panaszkodtak, hogy a Gelencén lakó templom jobbágysai élvezik a „falu közönséges javait”, de a falutagsággal járó terheket nem viselik. Például nem mozgósíthatók „tolvaj kiáltás”, lólopás, útsinálás, „határkert-készítés” alkalmával. A falu vezetői kérték a főesperesi szentszéket, hogy parancsolja meg a templom jobbágysainak a közmunkában való részvételt. Kijelentették, hogy ha nem változik a helyzet és a templom jobbágysai „*semmiben nem Contribuálnak, ... hatá-*

---

³⁸ GEPI. Pléb. ir. 1679.

³⁹ DOMOKOS Pál Péter 1977–1978. I. rész. 440.

⁴⁰ GYÉL. Vis. Can. Erdély. 1720–1721. Táblázat.

⁴¹ GEPI. Pléb. ir. 1735., 1738.

⁴² GEPI. Pléb. ir. 1751., 1753., 1754.

*runkon marhájokat jární nem engedgyük, sem ha történik, tolvaj kiáltás(uk)ra és ellopott marhá(juk)nak nyom követésére fel nem kelünk”.*⁴³

1782-ben Kis György gelencei lakos József nevű fiával együtt kötelezte magát arra, hogy a gelencei templom jobbágya lesz. Kötlevelének fő sajátossága a fiú esetleges elköltöztetési, condicióváltoztatási lehetőségének erős hangsúlyozása. (39.)⁴⁴

A XIX. század elején, 1808-ban a hilibi származású Fodor István, 1811-ben pedig a gelencei Arros János vált a gelencei templom zsellérévé. (40., 41.)⁴⁵ Mindketten beltelket árendáltak a gelencei megyétől és vállalták mindazokat a szolgálatoakat, amelyeket a templom zsellérei teljesíteni szoktak. Árendálásuk meghatározatlan hosszú időre szólt, sőt a megye ígérete szerint utódaik is folytathatták a szerződéses viszonyt. Fodor István bérleményéhez szántóföldek és rétek is tartoztak, ezért viszonylag magas, évi 15 magyar forintos árendát fizetett.

Fodor István 1808. évi szerződő levele azért is figyelemre méltó, mert bevezető sorai fontos adatokat tartalmaznak az árendába adott telek előző lakóiról, akik templom jobbágysai voltak. A telket, mint saját keresetéből szerzett területet, valószínűleg 1701-ben egy Hatala Mihály nevű idegenből jött személy testálta a gelencei templomra. Egyben a templom jobbágysává kötelezte el magát.⁴⁶ Halála után mostohafia, Tokai János, a gelencei templom jobbágysa lakott a telken. 1807-ben meghalt Tokai Lőrinc, a „*Tokai familia*” férfiági utolsó sarja. Gelence megyéje 1808-ban *kótyavetyére* bocsátotta a „pusztán maradt jószágot”, majd átadta Fodor Istvánnak, mint legtöbbet ígérőnek.

Az 1811-ben Arros János által kiárendált másik beltelket korábban Kállai Ferenc gyalogkatonára bérelte az ekléziától. Bár Kállai Ferenc gyalogkatonára jogállású személy volt, ez a tény nem zavarta a gelencei főmegyebírókat abban, hogy az 1792–1793. évi számadásában együtt emlegetse a „templom tselédgyeivel”: Szóts Istvánna, Tokai Lőrinczel, Kis Györggyel.⁴⁷ Volykul József gelencei plébános 1792. március 1-jén leírt nyilatkozata⁴⁸ szerint egy bizonyos ház, amely a „templom jószágán” állt, néhai Palkó Imréné testálta 15 magyar forint értékben rá, a plébánosra, hogy a végrendelkezőért miséket szolgáltasson. Ő adta át az épületet Kállai Ferenc gyalogkatonának, hogy élete végéig benne lakhasson. Kállai Ferenc halála után a ház a gelencei templomra szállt. Így adhatta árendába a megye Arros Jánosnak 1811-ben.

A XVIII. század vége és a XIX. század második felének közepe között több számbavétel, lajstrom, leírás készült a gelencei templom jobbágysairól, zselléiről, árendásairól, illetve azok birtokairól, szolgáltatásairól, fizetnivalóiról.

1791. június 4-én a „*Gelentzei Megye Törvénye*”, vagyis a *megyebírákból* és a *hűtösökből* álló *megyeszéke* szabályozta a „templom jószágainak” hasznosítási módját, a templom jobbágysai, zsellérei, árendásai kötelezettségeit, szolgálatait. (42.) Az 1791. évi megyehatározat 4 olyan beltelekről tett említést, amely a templom, illetve

⁴³ GEPI. Pléb. ir. é. n., (XVIII. sz. közepe)

⁴⁴ GEPI. Vis. Can. Gelence. 1829/1830. 20–21. p.

⁴⁵ GEPI. Vis. Can. Gelence. 1829/1830. 16–18., 22–23. p.

⁴⁶ Az ajándékozás tényét 1727. március 26-án testimonialis levélben tanúsította Gergelyfi János Diák, gelencei iskolamester. – GEPI. Pléb. ir. 1727.

⁴⁷ GEPI. Számadások 1791–1795.

⁴⁸ GEPI. Pléb. ir. 1792.

a megye tulajdonának számított, és templom jobbágya lakott rajta: 1. a Szöcs István-féle, 2. a Kis György-féle, 3. a Palkó Imréné-féle és 4. a Tokai Lőrincz-féle telekről. Szöcs István 4, Kis György 2, a harmadik telek mindenkori használója 2, Tokai Lőrincz 3 magyar forint taxát fizetett évente a templomkasszába. A szolgálatokat Szöcs István esetében szabályozta a határozat a leg részletesebben. Feladatai közé tartozott a templomi ruhák rendszeres mosása. Emellett *kepehordáskor* köteles volt asztagot rakni.⁴⁹

Az 1820. évi erdélyi úrbéri összeírás készítői is fölfigyeltek a gelencei templom jobbágysáira. A földesurak listájába bekerült a gelencei eklézsia (*Romano Chatolico Eccl. Gelentzensis*) 4 „alattvalóval”. Az összeírók a jobbágyság sorába (coloni) számították Fodor Istvánt, a zsellérek (inquilini) közé Szöcs Istvánt és Arros Jánost. Háztalan zsellér (subinquinini) besorolást kapott Czákó István.⁵⁰

Gelence XIX. századi vegyes tartalmú plébániai naplójába, valószínűleg Volykul József plébános beleírt egy 1800-ban készült gondos számbavételt a gelencei és a hilibi templom földjeiről, jobbágysáiról, mindenféle „bonumairól”. (43.)⁵¹ A kiváló leírás alapjává vált a templomi javak, birtokok későbbi datálása kimutatásainak is, például az 1823. évi és az 1829/1830. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv templomi, „plébániális” és „kántorális” birtokokra vonatkozó adatrögzítéseinek. A két jeles vizitáció közül az 1829/1830. évi vizsgálat jegyzőkönyvéből válogattam ki és tettem közzé a templom földjeire, jobbágysáira vonatkozó részeket. (44.)⁵²

Fentebb, tanulmányom bevezetőjében azt írtam, hogy a XVII–XVIII–XIX. században tartalmi értelemben nem igazán tettek különbséget a *templom jobbágysá* és a *templom zsellére* kifejezés között. Hol az egyiket, hol a másikat használták ugyanarra, sőt átválthattak a finomkodó *szolgáló ember*, vagy a napi beszédet tükröző *templom cselédje* kifejezésekre is. A gelencei 1800. évi plébániosi leírásban és az 1829/1830. évi vizitációs jegyzőkönyvben fedezhetjük föl némi nyomát annak, hogy az összeírások készítője mintha megpróbált volna valamiféle tartalmi különbséget érzékeltetni a *templom jobbágysá* és a *templom zsellére* kifejezések használatával. Szükséges megjegyeznünk, hogy mindkét dokumentum papi, vagy papi felügyelet, papi instrukciók alapján készült „alkotás”. A tudóskodó pap logikai, rendszerező törekvései tükröződnek benne, aki talán a szántóföld és a rét pillanatnyi birtoklását tekintette rendszerezése alapjának. Az 1800. évi plébániosi leírás készítője kijelentette, hogy gelence templomának két *jobbágysá* van. Ezután aprólékosan leírta Szöcs István, majd Tokai Lőrinc földparcelláit. Végül különösebb megnevezés nélkül megemlítette, hogy a templom „két belső fundusát” Kiss György, illetve Kállai Ferenc használják, akik taxát fizetnek a templomnak. Hangsúlyozta, hogy csak a beltelkek tekinthetők a templom „bonumának”. A rajtuk álló házak az árendafizető lakók tulajdonát képezik. A négy érintett családfőt tehát két csoportra osztotta. Szöcs Istvánt és Tokai Lőrincet jobbágyságnak nevezte. Kis Györgyöt és Kállai Ferencet nem minősítette, de valamiféle zsellér szerepre ítélte. Közbevetőleg érdemes

⁴⁹ GEPI. Pléb. ir. 1791.

⁵⁰ MOL. Mikrofilmár. 25723. 1820. évi összeírás, Gelence 78. p.

⁵¹ GEPI. Gelencei plébániai napló (1800–1903). 1800. 9–13. p.

⁵² GEPI. Vis. Can. Gelence, 1823. és 1829/1830.

megjegyeznünk, hogy 20 évvel később, 1820-ban az erdélyi úrbéri összeírás készítői a Tokai Lőrinc-féle telken élő Fodor Istvánt tekintették *jobbágnak*, viszont az 1800-ban feljegyzett egyik jobbágyot, Szóts Istvánt a zsellérek közé sorolták. Bizonyos értelemben hasonló módon cselekedett az 1829/1830. évi vizitáció birtoklási adatainak összeállítója is. Kijelentette, hogy a gelencei templomnak „*egy colonussa van, Fodor István*”, aki Tokai Lőrinc hajdani „jóságait” birtokolja. Ezek felsorolásának befejezésével címszerűen kiemelkedik a szövegből a „*Következnek a zsellérek*” sor. Ezután Szóts Istvánné, a Szóts-féle telek egy részére beengedett Beretz Antal, Kis Györgyné, valamint a Kállai Ferenc–Arros János-féle telekre szállt Szász József neve szerepel a zsellérek kezén lévő templomi vagyon bemutatásának rendjében.

Az 1830-as években általánossá vált az a gyakorlat, hogy a templom földjeit több esztendőre árverésen árendába adta Gelence megyéje a legtöbbet ígérőnek. Az 1843. évi árverésen „*5 colonusok*” (vagyis: jobbágyok) címmel a templom beltelkeit külön kezelték az eklézsia többi földjétől, és külön adták árendába. A telkeket azokról a templomi jobbágyokról emlegették, akik hosszabb ideig árendálták azokat. 1843-ban Thodor János, Szócs András, Bereczk Antal, Szócs György és „Kis Györgyné Földi Áronnal” személyneveket sorolták föl az „*5 colonusok*” cím után.⁵³ „*Az öt colonusok árendájából*” bevételi forrásmegjelölés szerepelt Gelence főmegyebírájának 1845. évi számadásában is. Ezen a címen Fodor János, Szócs Antal, Beretz Antalné, Bartha Lajosné és Földi Áron befizetéseit tartotta számon a számadás készítője.⁵⁴

1846-ban Ozsdola megyéjének gyűlésén „*a Megye Felszei három colonialis telkét*”, vagyis az eklézsianak a saját jobbágysai által használt három felszei telkét emlegették.⁵⁵

1848 után a jobbágy és a zsellér szó kimenvén a divatból, a XIX. század második felében Gelencén is *árendásnak*, *haszonbérelőnek* nevezték a templomi földek és beltelkek bérelőit.

1852. február 9-én Gelence megyéje árendába adta a templom minden földjét és beltelkét a legtöbbet ígérőnek. A beltelkeket nem választották külön, mint korábban, hanem együtt licitáltak rájuk a szántóföldekkel. Ezen az árverésen előfordulhatott, hogy egy-egy beltelek régi, több évtizedes, a „templom jobbágya” idejéből való használója alulmaradt a licitáláson. Ilyen esetben a teleknek új használója lett. A rajta álló házban azonban valószínűleg benne maradhatott a régi lakó, hiszen az épületek jobbára a volt templom jobbágysai, az előző árendátorok tulajdonában voltak. Erre utalhat az 1852. évi árverés feltételeinek felsorolásában a következő mondat: „*A haszonbérelő az azon teleken lévő házat maga részire nem használhassa*”. A birtokoscsereék lehetőségét és valóságát érzékelteti az 1852. évi árverés jegyzőkönyvének néhány tétele:

„*Bereczk Antal lakta jóságát által vette ... Thodor János*”.

„*Szócs György féle jóságot által vette mostani lakos Fodor Miklós*”.

„*Sütő István lakta jóságért más többet nem ígervén, nála hagyattatott*”.

⁵³ GEPI. Gelence megyekönyve (1836–1879). 10. p. és Pléb. ir. 1843.

⁵⁴ GEPI. Pléb. ir. 1845.

⁵⁵ GEPI. Gelence megyekönyve (1836–1879). 13–14. p.

Bármennyire is igyekezett az árverésekkel beütni az új módi, a liberális gazdaság szelleme Gelencére, a *templom jobbágya* feudális kori szelleme továbbra is ott lebegett a templomi birtokok használói fölött. Bárki idegen nyerte is meg valamelyik templomi beltelek árendálásának jogát, teljesítenie kellett azokat a templom körüli szolgálatokat, amelyeket annak idején, 1848 előtt a templom jobbágysai teljesítették. Érdemes erről idéznünk az 1852. évi árverés jegyzőkönyvét: „a’ Thodor János lakta telek minden külső hozzá tartozóival licitáltatik, s mint többet ígérő vette által Molnár Kovács József 70 Rft. 25 kr-ba, oly feltétel mellett, hogy évenként az 70 Rft. 25 kr.-on kívül, minden sátoros ünnepeket megelőző napokon a’ Fő Esperes Úrnál, mint helybéli Plebanusnál megjelenvén, (amit) az irt tisztelt Plébános Úr vagy a’ Megye Birák fognak parancsolni, p. o. füvenyezést vagy Zöldágok hordását teljesíteni”.⁵⁶

Az 1864. évi árverés idején a belső telkek bérlőit már az árverési feltételek felsorolásakor figyelmeztették a megyebírák a nagy múltú templomi szolgálat szükségességére és fontosságára: „azok, akik a belső jószágokat veszik ki, ...szükség idején zöld ágokat hozni, s képélés idején segítségül elé állani kötelesek”. Hasonló figyelmeztetés került az 1870. évi árverés feltételei közé is.⁵⁷

1870-ben és 1876-ban Gelence megyéje a beltelkekkel kezdte és a határbeli szántókkal, kaszálókkal folytatta a templomi javak árendába adásának árverését. Mindkét árverési jegyzőkönyvben leírták, szinte betűre egyező szöveggel, hogy a kikiáltott „Lak jószágon” milyen épület állt. Emiatt idézem a telekleírásokat:

1. „Lak jószág a felszegben az út és Kanyó Lajos szomszédságában. Van rajta egy szalma födeles ház”.

2. „Lak jószág ugyan a felszegben, mind két felől a megye szomszédságában pusztá”.

3. „Újból a felszegben a Kicsid utza és a megye kertye szomszédságában. Van rajta egy szalma földű ház”.

4. „Ugyan a felszegben Esztrán János és a megye kertje szomszédságában. Egy szalma földű ház és sütő”.

5. „Ugyan a felszegben Adi Anati által lakott jószág az út és a Kádár utódok szomszédságában. Egy szalma fedelű ház”.

A fenti telkeket kibérelték: 1850-ben 1. Cseh Imre, 2. Fodor György, 3. Berecz János, 4. Demeter Dali István, 5. Jakab Ferenc; 1876-ban: 1. Cseh Imre, 2. Nyegró János muszka, 3. Lukáts János, 4. Bedő Ferenc, 5. Nyegró János muszka.⁵⁸

⁵⁶ GEPI. Gelence megyekönyve (1836–1879). 25. p. és Pléb. ir. 1852.

⁵⁷ GEPI. Gelence megyekönyve (1836–1879). 83., 113–114.

⁵⁸ GEPI. Gelence megyekönyve (1836–1879). 113–114., 132–133. p.

IV.

HILIB FILIÁLIS TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI

Hilib⁵⁹ falu a XVIII–XX. században kis lélekszámú magyar településként húzódott meg a hegyek lábánál, Erdély keleti szélén, Orbaiszék északi peremén, Gelence és Ozsdola falvak között. Gelence megyéjébe tartozott, Haraly falucskával együtt. Egyházszerkezeti szempontból Gelence filiájának számított, ahol filiális templom és „filiális megye” működött. A gelencei plébános egyben Hilib népének plébánosa is volt.

1709-ben egy öregedő hilibi jobbágytartó kismemes, „Lengyen[1] János Deák úr”⁶⁰ kézen fogott bírákkal írásba foglaltatta megmásíthatatlan akaratát. Rendelkezett saját sorsáról és jobbágyságáról. „János Deák úr” rossz viszonyban volt gyermekeivel, akik nem segítettek öreg napjaiban. Ezért megbízta két jobbágyát, Nagy Pált és annak fiát, Nagy Gergelyt, hogy amíg él, viseljék gondját, halála esetén pedig temessék el. Úgy rendelkezett, hogyha ő már nem lesz az élők sorában, a fent megnevezett, 1672-ben szerzett két jobbágysága a „hilibi ecclesia” örökös jobbágyaként élje tovább az életét, évente 1–1 forintot és 1–1 „font viaszat” adjon a hilibi filiális templomnak. (45.).⁶¹

Lengyel János Deák hagyatkozása bizonyára nem vívta ki vérrokonai örömét. Egy elszíneződött, kifakult írású jegyzőkönyvrészlet tanúsága szerint 1716-ban tanúvallatásos vizsgálat folyt arról, hogy Nagy Gergely néhai apja, Nagy Pál hogyan lett Lengyel János Deák jobbágysága. Bizonyos tanúk szerint Nagy Pál fattyú gyermek volt, és amikor „keresték” a fattyú gyermekeket, János Deák vette pártfogásba. Ezért az oltalmazásért „kötötte magát” jobbágyként János Deák földesurasága alá. Más tanúk tudni vélték, hogy Nagy Pál előbb János Deák különböző rokonainak, Balázs Deáknak és Jakab Deáknak volt a jobbágysága. Ezek keze alól került át János Deák keze alá. Olyan tanú is akadt, aki elmondta, hogy Nagy Pál nem a maga akaratából, hanem kényszer hatására vált Lengyel János Deák jobbágyságává: „*Tudom, hogy a néhai János Deák meg fogta vala Nagy Pált, lánczra tette vala, s úgy attá vala Nagy Pál magát jobbágyul János Deáknak*”.⁶²

1795-ben Vajda István „*Nemes Hilib filiális Megye Megye Bírója*” számadást készített a hilibi Keresztelő Szent János templom 1784 és 1795 közötti jövedelmeiről és kiadásairól. A bevételek között minden esztendőben szerepeltette azt a 2 forintot, amelyet „*a Megye cselédgyétől taxa pénz*” címen szedett be.⁶³

Volykul József gelencei plébános 1800-ban, amikor leírást készített a gelencei eklézsiáról, a filiák: Hilib és Haraly egyházi viszonyait, templomi javait is igyekezett számba venni. Többek között leírta, hogy a hilibi Keresztelő Szent János templomnak két jobbágysága van: Nagy György és Fodor Ferenc. (46.) Néhány oldallal

⁵⁹ Hilib falu közösségének XIX. századi működéséről: IMREH István 1994.

⁶⁰ Lengyel János Deák 1688. évi közszereplésére: TÜDÖS S. Kinga 2001. 130–131.

⁶¹ GEPI. Pléb. ir. 1823.

⁶² GEPI. Pléb. ir. 1769. 1716. évi melléklet.

⁶³ GYÉL. Számadások. Gelence és filiái, Hilib, Haraly. 1795.

arrébb, a kepefizetők hilibi névsorában pedig Fodor Ferencet és Fodor Jánost „*az Templom jobbágya*” megjegyzéssel szerepeltette.⁶⁴

1823-ban a egyházlátogatás előtt Fábián Antal megyebíró Hilib vezető személyiségei közreműködésével leírást készített a vizitáló főpap számára a hilibi filiális templom javairól, földjeiről. A leírás első bekezdése, a benne szereplő tollhiba ellenére, fontos adalék a templom jobbágya által használt telekről: „*vagyon egy ben való kisdeg lak jószág, hossza 29 öl, átalja 8. Vicinussa nap keletről via publica, nap nyugatrol gyalog katona Kelemen Ferencz jószágá, a melj jószágon a templom [jobbágya] lakik, a jószágon való épületekkel azon ott lakó cselédnek néhai Atya építette volt, házat, csüirt istállóval együtt*”. A telek lakóját ugyan nem nevezte meg a leírás készítője, de a következő oldalon vicinusként szerepeltette „*a Templom Cselédgye, Nagy Antalt*”.⁶⁵

Kérdés: mi lett az 1800-ban szerepeltetett másik templomi jobbággyal, Fodor Ferenczel? Valószínűleg meghalt, mégpedig helyben maradó utód nélkül. Erre utal a fenti leírás egyik megjegyzése egy bizonyos templomi földről: „*Bírta a néhai Templom cselédgye, Fodor Ferencz, a kinek maradványa nincsen*”. Ehhez már csak azt az adalékot érdemes hozzáfűznünk, hogy az a Fodor István, akit 1808-ban templom zsellérévé fogadott Gelence megyéje, Hiliből származott Gelencére. (40.)

Az 1829–1830. évi gelencei egyházlátogatási jegyzőkönyv megőrkítette a hilibi filiális templom „jószágait” is. Első helyen szerepelnek a templomi földek lajstromában azok a szántóföldek, amelyeket Nagy Antal, a templom cselédgye használt. A beltelket bemutató szöveg utolsó mondata különösen megérdemli figyelmünket, mivel megtudjuk belőle, hogy a telket 1709-ben testáló Lengyel János Deák, akiről tanulmányomban fentebb már szó esett, valaha Hilib kántora volt.⁶⁶ (47.) A beltelek sorsához fűzött megjegyzés alapján nyilvánvalónak látszik, hogy az 1830-ban élő Nagy Antal „templom cselédje” leszármazottja lehetett annak a Nagy Pálnak, akit 120 évvel korábban, 1709-ben mint saját fejekötött jobbággyát Lengyel János Deák adományozott a hilibi filiális templomnak. (Vö.: 45.)

---

⁶⁴ GEPI. Gelencei plébániai napló (1800–1903). 15., 33. p.

⁶⁵ GEPI. Pléb. ir. 1823.

⁶⁶ GEPI. Vis. Can. Gelence. 1829/1830.. 36–37/a.

LEMHÉNY MEGYÉJÉNEK JOBBÁGYAI

Lemhény székely falu Kézdiszék északkeleti szögletében, a Kézdivásárhelyről az Ojtozi-szoros felé vezető út északi oldalán, az Ojtozi-szoros kapujának számító Bereck hajdani mezőváros szomszédságában. „Lemhény megyéjét” évszázadokon át Lemhény és Almás falvak együtt alkották. A két falu között magasodó dombon épült fel a Szent Mihály arkangyal tiszteletére dedikált közös „megyés templom”. A plébános Lemhényben lakott. Onnan járt föl a dombra a festői szépségű, várfallal övezett régi templomba misézni, esketni, temetni, szentségeket kiszolgáltatni. A domb túloldalán fekvő Almás filiának számított.

A kutatás végtelen nagy kárára, a nagymúltú lemhényi plébánia iratai valószínűleg megsemmisültek, vagy jobb esetben ismeretlen helyen lappanganak. Emiatt a lemhényi templom jobbágynak nem maradtak fenn XVII–XVIII. századi kötlevelei. Másodlagos, illetve Lemhényen kívül őrzött források azonban némiképp érzékeltetik a lemhényi templom jobbágyságát XVIII–XIX. századi szerepét.

1760. november 17-én kézdiszentléleki nemes Imets László és altorjai Csobot Simon primipilus, kézdiszéki assessorok gyűrűs pecséttel kísért aláírásával részletes kimutatás készült a lemhényi templom jobbágyságáról és javaikról, amely az erdélyi püspöki hivatalba is eljutott, mert ott érte meg a XXI. századot.⁶⁷ Az összeírók rögzítették a templom jobbágyságát, fiaik és leányaik nevét, szántóföldjeik, rétjeik földrajzi neveikkel és vicinuszokkal kijelölt helyét, nagyságát, lakótelkük épületeinek fajtáját, gazdaságuk állatállományát. A lemhényi templom valamennyi jobbágyságát *Veres*-nek hívták. Viszonylag sok földparcella volt a kezükön.

A templom jobbágyságát által birtokolt földparcellák helyét 1760-ban az alábbi földrajzi neveikkel határozták meg a lemhényiek:

Szántóföldek:

„*In Territorio Templom Mezeje dicta*”.

Almási mezőn; az Kötél nevű lábban; az oldalban az Szent Mihály avassa alatt; az elő lábban; az Almási mezőn a Szentek Szeriben; az avas alatt; a Deák Csűrín küllyel az elő lábban; az alsó lábban; a Kötélben; az alsó lábban az Almási mezőn.

„*In Territorio Kápolna mezeje dicta*”.

*Kép kötelében; a Kép kötele lábán; a Nyújtódi üdüllő mellett; az máj orrában; a Nyújtódi üdüllőre megyen lábbal; a kert vége utzára megyen lábbal.*⁶⁸

⁶⁷ GYÉL. PHI. 14/1760.

⁶⁸ 1823-ban a templomi jobbágyság földjeinek latin nyelvű felsorolásában a fenti helyneveken kívül még a következők fordultak elő: *Kápolna mezején: Lemenőben, a nagy orruban*. A Varga család által használt földek között: *Képszer, Sáros köté, Templom köté, Kötartomány, (a Képmenzeje területén)*. – GYÉL. Vis. Can. Lemhény. 1823. 10–14. p.

„In Territorio Kép mezeje dicta”.

(A 3. jobbágy földjeinél tértek át erre a határnévre. Valószínűleg azonos az első két jobbágnál említett Kápolna mezejével.)

*a maj orrában; a kép kötele lábján, a kép kötelében; a kötélben; a másod láb-
ban.*

„In Territorio Árok mezeje dicta”.

*a Kosárcza között; az holt árok mellett, a Falu végén; az Almási mezőn a Sár-
közben; az Almási rétre menőben; a Kosártzak egy földje; a hát úton; az Almási
kötélben; az émálban; a hosszú lábban.*

Kaszálók:

*Mitske jószágán; a Velentze rétén; a Pántzán három kútnál; a Pántzán a Ke-
resztesben; a Vész pataka élin; a Velentze rétén a Tós kertben; Pántzán vész
pataka fejiben; a Falu végiben Velentze rétén; a Mitske kertiben; az három kút-
nál; a Nyíres hegyén.*

1760-ban a következő lemhényi templom jobbágyságait vették számba az össze-
írók:

Veress János, idősebb, 57 éves. Fia József 14 éves, lánya: Ilona 18 éves. 13 szántóföldet használt, amelyek együtt 12 köből 2 mérő területűek voltak. Birtokolt még 5 kaszálót, amelyeken együtt 4 és fél szekér széna termett. A plébánia fundusán lakott, ahol csűr és istállót is épített. Volt 2 ökre, 3 sertése.

Veress Ferenc, 37 éves. Fia: György 11 éves, lányai: Anna 11, Ágnes 7, Kata-
lin 3 éves. 12 szántóföldet és 3 kaszálót használt. Szántói 8 köblöt és 3 mérőt tettek ki. Kaszálói 24 szekér szénát teremtek. Beltelkén ház, csűr és istálló állt. Volt 2 ökre, 2 tehene, 11 juha, 3 sertése.

Veress János, ifjabb, 30 éves. Fia nincs. Leányai: Margit 8, Judit 6, Klára 1 éves. 7 szántóföldet és 4 kaszálót használt. Szántói 7 köből 2 mérőt tettek ki. Kaszálóján 4 szekér széna termett. Beltelkén ház, csűr, istálló állt. Volt 3 tehene, 7 sertése, 1 kas méhe.

Veress István, 32 éves. Fia: Tamás 1 éves. 8 szántóföldet használt, amelyek összesen 7 köből 3 mérő kiterjedésűek voltak. 4 kaszálóján 3 szekér széna termett. Telkén ház, csűr és istálló állt. Birtokolt 2 ökröt, 5 juhot, 2 sertést, 1 kas méhet.

Veress József, 28 éves, nő, gyermeke még nincs. 9 szántóföldet használt, amelyek 10 köblöt és 1 mérőt tettek ki. 3 kaszálóján 3 és fél szekér szénát termett. Beltelkén ház, csűr, istálló állt. Volt 2 ökre, 2 tehene, 5 juha, 5 sertése.

Veress Mihály, 30 éves. Legény. Földeket, állatokat nem jeleztek a neve mellett.

A háromszéki katolikus templomok, elsősorban a lemhényi, az ozsdolai és a gelencei templom jobbágyságai valószínűleg Lemhényben fogalmazták azt a közös levelet, amelyet 1755-ben írtak Erdély püspökének. A levélírók panaszolták, hogy a korábbi évek gyakorlatától eltérően ugyanúgy adót fizetett velük az állam, mint más falubeliekkel, pedig őket kontraktusaik az adófizetési kötelezettség alól felmentették, másrészt az adó mellett ők a templomi szolgáltatásokat is teljesítik. Sztojka Zsig-

mond püspök helyett Szeredai Antal kanonok küldött cinikusan semmitmondó választ a panaszkodóknak. (48.).⁶⁹

1811-ben Sigmond Pál főmegyebíró annak rendje-módja szerint számadást készített a lemhényi templom javairól, a templompénztár bevételeiről és kiadásairól. A számadás foglalkozott a templom jobbágyaival is, akiket egyszer a jellegtelen *szolgáló emberek* kifejezéssel illetett, máskor pedig, bizonyára az utca nyelvét tükrözve, *cselédnek* nevezett. A főmegyebírói beszámoló szerint a templom Veress nevezetű jobbágyainak elődeit földjeikkel együtt 1690. december 24-én nemes Sigmond Ferenc adományozta a lemhényi templomnak. A lemhényi megye protokollumát 1723. április 4-én kezdték vezetni. Amióta a protokollum létezett, léteztek a templom földjei is, amelyeket a templom jobbágysai műveltek. A templom javai között fontos helyet foglalt el a malom, amely kétkövű *lisztelő malomként, ványolóként, kásátörőként és fűrészmalomként* is működött. A templom jobbágysai a malom körül is szolgáltak. (49.).⁷⁰

Az 1823. évi lemhényi Visitatio Canonica jegyzőkönyve másolatban megőrizte annak az 1738. május 9-én kötött kontraktusnak a szövegét, amelyben a lemhényi eklézsia képviselői némi pénzfizetéssel kiegészítve elcserélték a templom egyik szántóföldjét az árkosi eredetű, Lemhényben lakó Benkő József úr és felesége Rápolti Klára nemzetes asszony malomhelyéért. A Feketeügy mellett fekvő malomhelynek volt *árka, szénafűve, malomra járó útja*. Valószínűleg korábban is működött ott malom, de 1738-ban csak a terület, mint malomnak való hely jelentett értéket. A következő években Lemhény megyéje a cserével szerzett malomhelyen, jórészt a templom jobbágysai közreműködésével építette föl azt a többfunkciós malomegyüttest, amelyben gabonát őrölni, *kását* törni, gypajút *ványolni*, deszkát fűrészelni egyaránt lehetett.⁷¹ 1755-ben a háromszéki templomi jobbágysok Lemhényen fogalmazott közös panaszlevelében már szó esett a lemhényi malomról, amelyet a templom jobbágysainak kellett építeni.

A Veresek 1823-ban írt panaszlevele is hírt adott a lemhényi templomi jobbágysok malomnál végzett kötelező ingyenmunkáiról:(...Templomi szolgálatra kerülésüktől számítva...),*sok üdők el telvén ilyetén szolgálatot tettek reánk, hogy a Nemes Megye 2 lisztelő kövű malma, kása törő, ványoló, olaj üttető, istálló, 2 hid-,tanorok kapu tartása, a malomba járó keresztes út meg tsinálása, melyet a víz igen ront, egy szóval mind ezeket,a mikor romlása következik renovályuk, a mint hogy mostanában a fundamentum(tól) a malmot reparáltuk, hasonlólaga a papi életen egy jó nagy csúrt a templom gabonájának bé takarítására egészen újra tsináltunk*”.⁷²

Természetesen, szerepelt a *megye malma*, mint bevételi forrás a XIX. század eleji megyebírói számadásokban is. A jeles malomegyüttest legtöbbször árendába adta az eklézsia, és a kisebb nagyobb rendszerességgel, néha késéssel fizetett árendadíj jelentette a malom hasznát. Bár a malmot a templom jobbágysai ingyenmunkával renoválták, az épületegyüttes néha előfordult a kiadási rovatban is. Alábbiakban

⁶⁹ OZSPI. Pléb. ir. 1755.

⁷⁰ GYÉL. Pléb. számadások. Lemhény. 1811.

⁷¹ GYÉL. Vis. Can. Lemhény. 1823. 31–37. p.

⁷² GYÉL. Vis. Can. Lemhény. 1823. 50. p.

idézek néhány példát az 1811. évi, valamint az 1823-ban készített 1820–1821–1822. évi számadásból.⁷³

Bevételek rovatából:

„Malomból árendát adott a Molnár, 63 Rft.” (1811)

„Veress Ferentztől az 1819-dik esztendőbeli megye molnárától hátra maradtott árendát öt rendbe gabonában vettem fel, t. i. kenyérnek való árpás elegyesbe 31 vékát, melyet el adván a piacon vékáját a den. 45, jött bé 23 Rft. 15 kr.” (1820)

„Vaszi István 1820-dik béli molnár bé adott kenyérnek való vámot, két rendben 56 vékát, mellyet el adtam akkori áron (vékáját 1 forintjával), jött bé 56 Rft. – Ugyan a 88 véka árendáig hátra lévén 32 véka ros, melyet bé fizett és jött belőle (1ft. 12 krajcárjával) 38 Rft. 24 kr.” (1820)

„Az újj megye molnára, Tatrányi János előre pro anno 1821 a meg ígért 22 köből árendának felit elegyes kenyérnek valóban ki fizetvén, és el adatván a piacon azon 44 véka gabona, per 1 Rft...(jött) 44 Rft. – Ugyan Tatrányi János molnár bé fizetett 20 véka rozsnak a piaci árát, a Rft. 1 kr 18. (jött) 26 Rft.” (1820)

„Veres Ferentz volt megye molnára 1817-beli malom árendát fizete bé...6 Rft. 30 kr.” (1821)

Kiadások rovatából:

„A Malom köve el hasadván, a Kováts vass abrontsot csinált...3 Rft. 14 kr.” (1811)

„A megye molnárának víz kerekbe való 100 létz szegért és deszkáért...4 Rft. 20 kr.” (1820)

1822-ben összeírás készült a lemhényi templom jobbágysairól vagyoni helyezték és évi taxafizetési kötelezettségük feltüntetésével. Az összeírást mellékeltek az 1823. évi vizitációs jegyzőkönyvhöz, és bizonyára felhasználták a 11 szolgáló család peréhez. Az összeírásban 6 háztartás népe még mindig Veres családnévet viselt. Fonó Miklós mellett 4 Varga nevű családfő egészítette ki a templom jobbágysai névsorát. (51.).⁷⁴

A fenti összeírással csaknem egyidőben, 1823-ban a főmegyebíró kimutatást készített a lemhényi templom jobbágysai beltelkeiről. Ebből gyanítható, hogy az „ecclesia cselédgyei” a falu melyik részén laktak. A *Velentze* nevű falurészen lakott: Veress Simon legény és Veress Mihály, Veress József özvegy, Veress József, Veress Tamás, Varga István, Varga Moyzes, Fonó Miklós. A *Sigmond szer* nevű falurész lakója volt: Veress Gergely, Varga József, Veress Lőrinc. A *Velentzei pászit* nevű helyen lakott Varga Ferenc.⁷⁵

A fentebb bemutatott 1755. évi panaszlevélből is gyanítani lehetett, hogy a lemhényi templom jobbágysai sorstársaiknál elégedetlenebbek voltak sorsukkal. Elégedetlenségük valószínűleg fokozódott, és a XIX. század első évtizedeiben el-

⁷³ GYÉL. Pléb. számadások. Lemhény, 1811. – GYÉL. Vis. Can. Lemhény, 1823. 38–47. p.

⁷⁴ GYÉL. Vis. Can. Lemhény. 1823. 53–54. p.

⁷⁵ GYÉL. Vis. Can. Lemhény. 1823. 9–10. p.

szánt pereskedésbe csapott át. Harcos magaratásuk nem volt alaptalan. Úgy látszik, súlyosabb terhek nehezedtek rájuk, mint Háromszék többi templomi jobbágyára.

1811-ben a lemhényi templom jobbágyairól még kijelenthette a főmegyebíró, hogy a templom malma és a templom épülete körül teljesítendő szolgálataikon felül „*esztendőnként két két Fűrész tőke adásával tartoznak*”.⁷⁶ A kijelentés után azonban papírra került egy fenyegető vészjel, amely szerint a „Felsőbbség” vizsgálja, hogy miként történjenek a szolgáltatások a jövőben.

A döntés nem késett sokáig. 1814-ben, amikor már adáz per folyt a lemhényi megye és jobbágyság között, a per befejezésig egyezséget kötött a két fél. Ennek a kényszerűségből született egyezségnek volt egy nagyon súlyos pontja, amely a nagy domíniumok „igazi” robotoló jobbágyságainak sorsát idézi. Az 1. pontról van szó, amely szerint a lemhényi templom jobbágysága hetente egy napot kötelesek voltak marhával vagy gyalog ingyen munkát végezni, „földes uruknak”, az eklézsiának.⁷⁷

A lemhényi templom jobbágyságának a lemhényi megye ellen indított, újra és újra fellángoló pere évtizedekig elhúzódott. Megjárta a lehetséges széki fórumokat. 1823-ban a vizitáció idején, Marosvásárhelyen, a királyi táblán feküdt. A lemhényi eklézsia „szolgáló emberei” az alábbi terheik és fenyegetettségeik eltörléséért hadakoztak: 1. A robot-jellegű heti egy napos ingyenmunka, 2. A lemhényi megyének azok a felmerült tervei, hogy a „Veresek” évszázados birtokait, más megyék új törékvéseivel összhangban licitáción adja árendába a legtöbbet ígérőknek. 3. A pénzben fizetendő magas évenkénti taxa.

1823. május 1-jén „*Veres Lőrincz, Veres Gergely, Veres Tamás, Veres Mihály, Veres József testvérével, a Nemes Lemhényi Ecclesia Szolgáló cselédgyei*” levelet írtak az erdélyi püspöknek. Hosszú levelükben a maguk szemszögéből igyekeztek bemutatni a saját múltjukat, terheiket, szolgáltatásaikat, sérelmeiket. Jó áttekintést adtak hosszúra nyúlt perük addigi állomásairól.⁷⁸

Mielőtt további áttételes források híján búcsút mondanánk a lemhényi templom jobbágyságának, érdemes visszakanyarodnunk a fentebb már idézett 1811. évi, valamint az 1823-ban készített 1820–1821–1822. évi főmegyebírói számadásokhoz.⁷⁹ Ezek a számadások különleges, nehezen értelmezhető kifejezések formájában megőriztek néhány olyan mikrotörténelmi adatot, amelyek méltán számíthatnak a történeti népelet kutatóinak figyelmére.

Az 1820. évi számadásban olvasható a következő szöveg: „*A Szolgáló Jobbágyok téli hét szám fizetésre megye gyűlésében ki bocsáttatván, fizettek eszerint*”. Utána következik 10 templom jobbágyságának számító családfő neve, a fizetett összeg, legtöbbször 3 Rft. feltüntetésével. Hasonló bejegyzés került az 1821. évi számadásba is, de akkor 5 Rft. volt a fizetendő összeg: „*A Szolgáló tselédektől téli hét szám taxa fizetést pro 5 ft. ... fel vettem*”. Források hiányában nem egyszerű biztonsággal megfejtetni a „*téli hét szám*” kifejezés jelentését. Szerencsére, 1814-ben a templom jobbágyságával kötött egyezség szövegében ezzel a nyakatekert kifejezéssel írták körül a heti egy napi robotot, amikor így fogalmaztak: „*Az Ecclesia is legyen meg eléged-*

⁷⁶ GYÉL. Pléb. számadások. Lemhény, 1811.

⁷⁷ GYÉL. Vis. Can. Lemhény, 1823. 60–61. p.

⁷⁸ GYÉL. Vis. Can. Lemhény, 1823. 49–53. p.

⁷⁹ GYÉL. Pléb. számadások. Lemhény, 1811. – GYÉL. Vis. Can. Lemhény, 1823. 38–47. p.

ve ezen egy napi hét számmal”.(50.). A nyelvi párhuzam alapján valószínűsíthető tehát, hogy az 1820. évi „*téli hét szám fizetésre*” kifejezés a téli hónapokra eső heti robotnapok pénzbeli megváltását jelentette. A megye, mint „füldesúr” ügyesen kifundálta, hogy mivel a téli hónapokban kevés hasznát veszi a robotnak, pénzbeli megváltást kér érte. Erre utal, hogy Veres József, akinek valószínűleg nem volt marhás fogata és ezért *gyalog szeresnek* neveztek, csak 1 forintot fizetett, szemben a többiekkel, akik bizonyára marhával szoktak robotolni, tehát robotjuk többet, vagyis 3 forintot ért.

1820 táján több forrás tanúsága szerint 11 templom jobbágya szolgált a lemhényi megyét. A *téli hét szám* fentebb említett 1820. évi fizetési jegyzékében azonban csak 10 családfő szerepelt. A magyarázatot az 1820. évi számadásban a névsort követő bejegyzés adja meg, de egyben át is vezet bennünket a *templom bírāja* kifejezés értelmének nyomozásához. A főmegyebíró annak idején a *téli hét szám* ügyének lezárásaként szükségesnek tartotta följegyezni: „*Varga István, mint templom bírāja nem fizetett*”. Ez a mondat minden valószínűség szerint a következőt jelenti: Varga Istvánnak, mint templom jobbágynak a többi templom jobbágéhoz hasonlóan kellett volna téli robotmegváltást fizetni, de mivel ő töltötte be a *templom bírāja* tisztséget, mentesült a fizetés alól.

Kérdés ezek után, hogy milyen tartalmat takart, mit jelentett a *templom bírāja* kifejezés? Olyan erdélyi „megyékben”, amelyeknek területén a „megyés templom” kívül filiában, tizesben, határbeli hegyen kápolna is állt, a XVIII–XIX. századi források papírra vetői emlegettek *kápolnabíró*t,⁸⁰ vagyis a kápolna ügyeivel foglalkozó, a kápolna kasszáját kezelő személyt. A templom bírāja kifejezés azonban a fenti, 1820. évi és egy korábbi 1814. évi lemhényi (49.) előforduláson kívül erdélyi plébániai kutatásaim során nem került elő. Nem ismeri a Szabó T. Attila által gyűjtött Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár sem. Kétségtelennek látszik, hogy a *templombíró* nem volt azonos a *megyebíróval*, az erdélyi régi egyházközségi szervezet világi vezetőjével, gondnokával. Hiszen a lemhényi „megyés templomnak” a jelzett időpontokban volt *főmegyebírója*. Sőt a főmegyebíró készítette azokat a számadásokat, amelyekben a *templombíró* kifejezés előfordult egy lemhényi lakosra vonatkoztatva.

Adatok, nyelvi párhuzamok híján nem könnyű a *templombíró* néven szerepeltetett tisztségviselő funkciójának meghatározása. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy a különös tisztséget Lemhényben az egyik *templom jobbágya* töltötte be, aki tevékenysége jutalmául mentesült bizonyos fizetnivalók, illetve szolgálatok alól. Feltételezhető, hogy a lemhényi *templombíró* a lemhényi *megyebíró* alárendeltjeként a viszonylag nagy létszámú lemhényi templomi jobbág्य közösség ügyeivel foglalkozott. Például szervezte, irányította a malom, a templom, a plébánia körül végzendő munkákat, meghatározta a heti egy napos munkavégzés sorrendjét, módját, tenivalóit. Ezzel a szervezőmunkával nagy terhet vett le a főmegyebíró válláról.

Az 1811. évi főmegyebírói számadás bevételi forrásokról szóló bevezetőjében (49.) előfordul az *ebéd véka* kifejezés. Az eklézsia gabonájából a jelzett esztendőben 22 vékát adott a főmegyebíró a 11 háznépnyi templom jobbágynak *ebéd véka* címen. Emlegették az *ebéd vékát*, mint a templom jobbágyai gabonajárandóságát az

---

⁸⁰ Vö.: BÁRTH János 2007. 155–156.

1814. évi szerződésben is. (50.) Az 1820–1821–1822. évi főmegyebírói számadásban viszont a latinos *praebenda* kifejezés került elő ily módon:

„Termett az Ecclesiának földén 40 kalangya rozs, melynek egy része szegényebb lévén, lett belőle 65 véka, melyből 32 véka elvetettvén és egy véka... a rostálóknak adattatván, maradott el adni való tsak 10 véka, azon okbol, hogy a templom tselédgyeinek is ki kellett praebendában adni illő részeket 22 vékában”. (1820)

„1821-ben termett az Ecclesiának 58 kalangya rozsa, a mely el tsépeltetvén, lett belőle 106 véka, ebből el vettetett 34 véka, a tselédek praebendájába adatott 22 véka, maradván meg 50 véka”. (1821)

„Rozsa termett az Ecclesiának 50 kalangya, melyből elő rozs lett 80 véka és uto 3 véka, ezen uto 3 véka rozs el adatott, mint alatsony konkajos gabona, vékája pro 54 kr., 22 véka a tselédeknek praebendában adatott, 24 vékát el adtam pro 1 ft. 24 kr, azután le szálván a gabona ára 34 vékát el adtam, vékáját pro 1 fr. 15 kr.” (1822)

A fenti számadási idézetek, azon kívül, hogy itt most nem elemezendő kiváló agrárhistóriai, agrárnéprajzi adatokat tartalmaznak, tükrözik, hogy a *praebenda* szó valószínűleg azt a gabonajárandóságot jelentette, mint amit a fentebb említett *ebéd véka* kifejezés takar. Az *ebéd vékáról* gyanítható, hogy arra a gabonára vonatkozott, amelyet szolgálknak, cselédeknek, napszámosoknak ebédváltás gyanánt adott a gazda, a munkáltató.⁸¹ Föltehetőleg ugyanez mondható el a *praebenda* szóról is, amely a latin *praebeo* (nyújt, átad) és a *praebita* (élelmezéshez adott pénz, tartás-pénz) szavakkal hozható kapcsolatba. Lemhényben tehát régi szokás szerint *ebéd véka* vagy *praebenda* néven évi két-két véka gabonát kaptak a megyétől a templom jobbágyának számító családfők.

A főmegyebírói számadásokban van némi nyoma annak, hogy a templom jobbagyái a sok kiadással járó családi események, például a lakodalmak alkalmából kölcsönt kértek és kaptak uruktól, a megyétől, amelyet később részletekben és nagy nehézségek árán fizettek vissza a templom pénztárába. Erre utalnak a következő számadási tételek:

„Veres Tamás a Templom tselédgye a fia lakodalmára kölcsönzött 10 forintokból bé fizetett 2 Rft. 30 kr.”. (1820)

„Veres György Ecclesia tselédgye azon 10 forintokból, melyet az attya Veres Tamás költsönzött volt az említett fia lakodalmára, egy harmad részre fizette tsak ... 2 Rft.”. (1821)

---

⁸¹ SZT. II. 539.

VI.

A CSÍKSZENTMIKLÓSI EKLÉZSIA ZSELLÉREI, ÁRENDÁSAI GYIMESBEN

A MEGYÉRŐL ÉS A MEGYE GYIMESI BIRTOKAIN ÉLŐKRŐL

Csíkszentmiklós megyéje évszázadokon át három falut foglalt magába: Szentmiklós, Szépvíz és Borsova helységeket.⁸² A három jeles csíki falunak voltak közösen használt havasai, amelyeket *megye havasai* néven emlegettek, és már a XVIII. században is emberi emlékezetet meghaladó idők óta (tempore in memoriali) a *templom jószágának* tekintettek. Ezek a havasok a mai Gyimesben, a Tatros tájé-
kán terültek el. Csíkszentmiklós megyéjének volt birtoka többek között az alábbi területeken: *Gerendus, Tarhavas, Aldomás, Búvó, Apahavas, Csügés, Naskalat, Balog teleke, Vojka teleke, Bükk, Hegyeshavas, Sije, Uradik, Hidegség, Gyimeslok*. A csíkszentmiklói eklézsia mondhatta magáénak a gyimesi határátkelőhely környé-
két is.

A XVIII–XIX. században a megye havasairól azt tartotta a helyi hagyomány, hogy azokat a három falu adta át a megyének, hogy hasznuk a templom építésére, javítására, fenntartására fordíttassék. Ezáltal a három falu népe mentesülni próbált a templomfenntartás újra és újra aktuálisra váló kiadásainak terhe alól.

Csíkszentmiklós megyéje úgy hasznosította gyimesi birtokait, hogy rendszeresen árendába adta azokat. Az árendálók között messziről jött *berszányok*, csíki-gyimesi-örmény állattartók, Gyimesben megtelepülni vágyó magyar és román jöve-
vények egyaránt előfordultak. Utóbbiak házépítésre, kaszálásra, legeltetésre alkal-
mas területért, lakhatási és irtási lehetőségért instanciáztak. Az eklézsia taxafizetés
ellenében legtöbbször teljesítette a kéréseket. A taxafizetés akadozása, elmulasztása,
a bérlő nem megfelelő viselkedése a bérleti viszony megszűnését vonhatta maga
után. A letelepedési, kaszálóhasználati, irtási, legeltetési egyezségek mindig határo-
zott időre szóltak. A szerződés lejártakor az árendásnak elvileg el kellett hagynia
lakóhelyét, kaszálóját, irtását, *nyáralóját*. Ha a csíkszentmiklói megye elégedett
volt az árendás munkájával, viselkedésével, fizetési pontosságával, azt a kegyet
gyakorolta, hogy a következő árendálási időszakra a bérlőt „első vásárosnak” tekin-
tette. Ezáltal bizonyos gyimesi családok életreszólóan használtak bizonyos területe-
ket, sőt a megye ahhoz is hozzájárult, hogy az előregedő árendásokat utódaik váltsák
fel a bérletben. A tulajdonjogot azonban mindig kinos alapossággal őrizte, magáé-
nak tartotta a három falu közös egyházközsége.

Mindebből következik, hogy a csíkszentmiklói megye XVIII–XIX. századi
történetében fölöttébb nagy szerepet töltöttek be az „eklézsia árendásai”. Tanulmá-
nyom függelékében közlök is bőven velük kötött egyezségeket, életükkel kapcsola-
tos határozatokat. Témájuk parttalanságának azonban igyekeztem gátat szabni. Nem
foglalkoztam a megye gyimesi kocsmájának árendálásával, a gyimesi húsmérés
jogának bérlésével, a határállomás hivatalnokainak, tisztségviselőinek bérleteivel és

⁸² Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi birtoklásáról és a Tatros-völgyi településterület irtások révén
megvalósult növekedéséről: BARTH János 2006; BARTH János 2005. – Szépvíz helység gyimesi bir-
toklásáról: BALÁZS Lajos 1935; SZÓCS János 2004.

hasonlókcal. Legtöbbször kerültem az örmény vállalkozók sokféle árendálásának bemutatását. A szövegközlések során arra koncentráltam, hogy elsősorban a gyimesi népesedéstörténethez, a gyimesi parasztnépesség életmódjának ábrázolásához nyújtsak történeti adatokat. A téma áradását a végkifejlet felől is igyekeztem megállítani. Erdemben nem foglalkoztam Csíkszentmiklós megyéje és a gyimesi birtokain letelepedett árendás családok 1848 utáni több évtizedes, sok törvénykezési fórumot megjárt perével. A periratok elemzését, a per bemutatását egy későbbi tanulmányomban talán még elvégzem.

Bár a csíkszentmiklósi megye, valamint a gyimesi lakosok és a gyimesi havashasználók viszonyában az „eklézsia árendása” fogalomkörbe tartozó személyeknek volt döntő szerepük, jutott feladat a „templom jobbágya”, „megye zsellére” fogalomkör képviselőinek is. Más szóval, a csíkszentmiklósi templomnak is voltak jobbágjai, zsellérei, elsősorban a gyimesi patak völgyek XVIII–XIX. századi lakossága körében. Szerepük, jelentőségük korszakonként változott, hol felívelt, hol alászállt. Végül 1848 után, a gyimesi lakosokkal folytatott ádáz pereskedések idején még az emléküket is igyekeztek kitörölni a megye vezetői. Minden, ami jobbágy és zsellér, vörös posztóként lebegett a megye prókátorai előtt, mert az úrbériséget idézte. A gyimesiek ügyvédekkel szemben a megye jogászai szinte eszelősen hirdették, hogy a gyimesiek nem voltak úrbéresek, nem voltak templom zsellérei, nem voltak telepítvényesek,⁸³ csak időleges szerződések alapján birtokló *haszonbéres*ek. Következésképp, a gyimesi föld a megyéé. A megye birtokán lakó csángók és románok vagy továbbra is időleges szerződések alapján árendát fizetnek, vagy elköltöznek. A „templom zsellére” fogalom tehát a gyimesi tájon csaknem áldozatul esett az 1848 utáni hatalmi-gazdasági érdekek által sugallt „emlékezet-vesztésnek” és történelemértelmezésnek.

A MEGYE ZSELLÉREI

Az 1703 és 1758 között meglehetősen rendszertelenül használt csíkszentmiklósi megyeregisztráció egyik oldalán, egy kéz írásával, két 1726. évi bejegyzés után a következő odavetett mondat olvasható: „*Megye Selléri, Lokon laknak, ugyan az Megye helyin, Tilinkár (?) János és Szegény János*”.⁸⁴ Ez a bejegyzés sok információt ugyan nem hordoz, sőt az egyik leírt név is bizonytalan olvasatú, de tanúsítja, hogy a „megye zsellére” fogalom nem volt ismeretlen Csíkszentmiklóson a XVIII. század első felében sem, és kapcsolatba hozható Gyimeslok korai népességével.

1770 tájéka a „megye zsellérére” vonatkozó csíkszentmiklósi adatok egyik sürösödési időszakának tekinthető. Bizonyos „megye zsellérei” több forrásban is feltűnnek. Némelyikük gyimesi árendáló tevékenysége éveken át követhető.

1767. november 5-én széki tisztségviselők a csíkszentmiklósi templom gyimesi territóriumán élő gyimesi lakosokat véve maguk mellé határjárást tartottak Tarhavas pataka tájékán. Maguk mellé választották többek között „*Patrubány Sándort s fele-*

⁸³ A magyarországi történeti irodalomban Gyimesi Sándor az ún. telepítvényes falvak közé sorolta a gyimesi csángók telepét. GYIMESI Sándor 1965. 159–160., 199.

⁸⁴ CSISZEMIKPI. Megyeregisztráció (1703–1758). 347. p.

ségit Kánya Katalint, a' nevezett Templom Sellérit".⁸⁵ A gyimesi „havasi közéletben” forgolódo, az átlagosnál bizonyára értelmesebb asszonyt tanúként hallgatták ki öt évvel később, 1772-ben is, amikor a következőképpen mutatták be: „Catharina Kánya consors Alexandri Illyes Inquilini Ecclesiae Csík Szent Miklosiensis, Annorum Circiter 42.”⁸⁶

1774. december 17-én Csíkszentmiklós megyéjének gyűlése többek között arról határozott, hogy „... adatott Tarhavas nevezetű havassa Nemes Megyénknek a Lokon Bükbe lakó Vétsi János nevű Oláh ember, Nemes Megye Sellérének 3 m. forintokért és egy font viaszért...”⁸⁷ A következő években többször emlegették Vétsi Jánost, mint „megye zsellért”. 1775-ben került a megye határozatai közé: „Az Nemes Megye által adta a Tarhavas nevű helyet Vecsi Jánosnak Megye Sellérének 1776-ra ... 3 m. forintért ... ugyan Borsovai Tamás János kezességére”.⁸⁸ Vétsi Jánosnak egy gazdasági, pénzügyi ügylet lebonyolításakor 1776. február 2-án is kezesre volt szüksége. Akkor egy egyezséglevél tanúsága szerint Nagy János csíkszentmiklósi jobbágy „...vallala kezességet Csík Gyimes Lokán Bükk nevezetű helyen ... commoralo Vétsi Jánosért, Nemes Szent Miklósi Ecclesia Sellériért”.⁸⁹ 1776. június 6-án a megye gyűlése megállapította, hogy Vétsi János a „Nemes Megye Sellére”, vétett Csíkszentmiklós megyéjének törvénye ellen, mivel az árendába vett Tarhavast „albérletbe” adta „holmi berszányoknak”, pedig tudta, hogy tilos az eklézsia javaival való „nyerekedés”.⁹⁰

1776-ban emlegettek egy 1774. évi szövevényes bűnügyet, amelyben szerepelt „Gyimes Lokán commoráló Rusz Miklós, Csík Szent Miklós Megyéje Sellére”.⁹¹

1772-ben a csíkszentmiklósi megyebíró perében kihallgattak olyan gyimesi tanúkat is, akiket a csíkszentmiklósi eklézsia zselléireinek neveztek. Köztük volt a fentebb már bemutatott Kánya Katalin is. Rajta kívül a csíkszentmiklósi eklézsia zsellére titulust viselte még: Vaszile Ginga, Nicolaus Bartos, Catharina Pap, Stephanus Csobotár, Petrus Bartos. Vallomásaikban elmondták, hogy évente mit fizettek a csíkszentmiklósi megyének házaik és állataik után. Figyelemre méltó, hogy fizetni valójuk mértéke nem különbözött azoknak a tanúknak a tartozásától, akik más földesurak zselléreiként éltek a csíkszentmiklósi templom gyimesi területűmán.⁹²

1780-ban tűnt föl Csíkszentmiklós megyéjének írott dokumentumaiban Nagy Sándor neve, akit a megye zsellérének neveztek. A XVIII. század legvégén, két évtizednyi szerepelés után szállt le a csillaga.

A csíkszentmiklósi eklézsia havasi birtokainak 1780. évi árverési jegyzékében olvasható: „Egerest Nagy Sándor Nemes Megye Sellére” árendálta ki 1 m. forint 72

⁸⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Megye javai. 1767.

⁸⁶ GYÉL. Szentszéki ir. 1772. – Az idézett szöveg fordítása: „Kánya Katalin, Illyes Sándor házastársa, a csíkszentmiklósi eklézsia zsellére, 42 éves”.

⁸⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 137. p.

⁸⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 146. p.

⁸⁹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 10. sz.

⁹⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 154. p.

⁹¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 151. p.

⁹² GYÉL. Szentszéki ir. 1772. – A pert és annak vallomásait bemutatta: BÁRTH János 2006. 26–31. (A tanúk számozásának csúszása sajnálatos sajtóhiba.)

denárért.⁹³ 1783-ban egy befolyásos borsovai gazda közreműködése kellett Nagy Sándor újabb árendálásához. 1783. május 9-én, Csíkszentmihály megyéje gyűlésén történt a különös bérbevétel: „*Nemes Megyénk gyűlekezetében vásárlá meg Borsovai Tamás János eő kegyelme Tarhavas torkában Egeres nevű Szénafű helyet ... 1 m. forintért és 36 denárért ... a Gyimes Lokán Bükkbe lakó Nagy Sándor Nemes Megyénk Sellére számára*”.⁹⁴ Nem sokkal előbb, 1783. március 30-án egy másik terület, a „*Balogok mellett való széna fű*” került ugyanígy Nagy Sándor használatába.⁹⁵

1790 után néhány esztendeig viszonylag következetesen feljegyezte a megye jegyzője a megye birtokában lévő havasi területek bérbeadásának eredményeit. 1790-ben, 1791-ben, 1792-ben, 1793-ban és 1794-ben Nagy Sándor, mint a „megye zsellére” mindig ott volt a *feltartók* között, vagyis nyert valamilyen területet. 1795-ben azonban gyanúsán hiányzott a *feltartók* közül.⁹⁶ A magyarázat 1796-ban fogalmazódott meg. 1796. június 12-én Szentmihály megyéjének gyűlése, arra való tekintettel, hogy nem tudja fizetni lakóhelye és a megyétől kapott gyimesi birtok taxáját, árendáját, Nagy Sándort „kitette” házából és birtokáról, a megye földjéről. A szigorú döntést tartalmazó nagy súlyú határozatot tanulmányom függelékében közlöm.⁹⁷ (68.) 1799-ben a csíkszentmihályi eklézsia gyimesi birtokain élők számbavétele során még megemlékeztek Nagy Sándorról, a „megye zselléréről”, akinek lakótelke 30 évi otllakás után másnak adatott, mert nem fizette a taxát.⁹⁸

A XVIII–XIX. század fordulójának évei „bővelkedtek” a csíkszentmihályi templom zselléreire vonatkozó történeti adatokban. 1795-ben kötelezte el magát a „*Nemes Megye hatalma alá örökös sellérül*” Sorbán Simon gyimesi „jószágatlan ember”.⁹⁹ (63.) 1799-ben Sorbán János adta magát „kézbeadással” megye zsellérének 9 gyimesi lakos jelenlétében.¹⁰⁰ (70.) Ráduly Kelemen és Balázs József Csíkszentmihály megyéjének zsellérei ugyancsak 1799-ben kértek és kaptak árendába birtokot Gyimesben patrónusuktól.¹⁰¹ (71.) 1804-ben a „Bükkben” lakó gyimesi Hanklis János lépett Csíkszentmihály megyéjének zsellérei közé, hogy ezáltal árendába kapja Gerendust és Tarhavast.¹⁰² (76.)

A Csíkszentmihály megyéjének gyimesi havasaiban tanyázó lakosok 1799. évi összeírásában szerepelt az Oláhfaluból származó Balázs József, aki addig „szabad személy” volt, de 1799-ben „kéz bé fogással” ajánlotta magát a nemes megye „protectioja alá”. Ugyanabban az összeírásban számba vették Agyagos patakában lakozó Hajnal Karácsont, aki valaha „Kálnaki gróf” zsellérének számított, de 1799-ben kérte a megyebíró, hogy testvérével együtt Csíkszentmihály megyéjének

⁹³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 179. p.

⁹⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 190. p.

⁹⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 222. p.

⁹⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 17., 28., 33., 44., 54., 66. p.

⁹⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 76–77. p.

⁹⁸ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. I. 29. sz.

⁹⁹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. I. 27. sz.

¹⁰⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 114. p.

¹⁰¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 114. p.

¹⁰² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 142. p.

„protectioja” alá kerülhessen.¹⁰³ (92.) Végtelenül tanulságos a Hajnal Karácson ügye, „dolga” után írt, megyebírói magyarázat: „*Mint hogy Törvény szerént Protector nélkül nem ülhet*”. Ez a megfogalmazás föltehetőleg azt a gyakorlatot takarja, hogy a székelyföldi tájon a szabad székelyek rétegei alatti szegény embereknek úrbéri értelemben, ha jelképesen is, de valahova, valamely földesúrhoz jobbágyként, zsellérként tartozniuk kellett. Ezt elvárták és megkövetelték a hatóságok. Aki nem tartozott sehova, azt bizonyára csavargónak tekintették, és annak megfelelően bántak vele. Ez a gyakorlat lehetett a magyarázata sok formálisnak tűnő földesúr-jobbágy kapcsolatnak, többek között a csíkszentmihályi templom és némely zsellére kapcsolatának is.

A „megye zsellére” jellegű adatok jellemző sűrűsödési időszakának Csíkszentmihály történetében 1811 tájéka tekinthető. Akkortájt kérték legtöbbször a gyimesi erdőségek lakói közül, hogy a megye zsellérei lehessenek. Mielőtt ezeknek a kérelmeknek a vizsgálatába kezdenék, ki kell térnem arra a feldolgozatlan kérdéskörre, hogy a Gyimesben letelepedett természethódító, hegyi tanyalakók többsége nem a kezelésében lévő föld tulajdonosának volt a jobbágya, hanem egy távol élő urat, uracsát tekintett papírforma szerinti földesurának. A történeti források e témakörben nem kényeztetik el a kutatót. További kutatásoknak kell még tisztázni, hogy miképpen állhatott elő ez a kissé abszurdnak is tekinthető helyzet.

A XVIII. században, ha perbéli tanúként hallgatták meg valamelyik gyimesi lakost, meg kellett határozni a társadalmi helyzetét. Előfordultak Gyimes korai lakói között gyalogkatonai jogállású székely személyek is. Ők bizonyára a Gyimest birtokló falvak: Csíkszentmihály, Szépvíz, Borsova társadalmából kerültek oda. A megszólaltatott tanúk többsége azonban jobbágnak, zsellérnek vallotta magát. Földesuraként egy távoli, csíki, háromszéki úrféle személyt jelölt meg, akinek nem volt köze a Gyimeshez.

Ez a helyzet a XVIII. században látszólag nem zavart senkit, különösen Csíkszentmihály megyéjét nem. A megye letelepedési helyet, irtani való területet adott határozott időre taxafizetésért a kérelmezőknek, akikről a határozatban mellékesen följegyeztette, hogy kinek a zsellérei.

Csíkszentmihály megyéjének ez a türelmes szemlélete megváltozott a XIX. század elején, különösen 1811 táján. A megye vezetői kutatni kezdték, hogy a megye birtokán élő gyimesi családok papírforma szerint kiknek a zsellérei, kiknek adják évente jelképes ajándékaikat: a fias juhot, vagy a sajtot, túrót. Néha a kutató úgy érzi, mintha a megyebírák a fias juhokat irigyelték volna a Gyimeshez nem kötődő, távol élő úrfélektől, akikről egyébként források hiányában egyelőre nem tudjuk, miként jutottak hozzá „gyimesi alattvalóik” jelképes ajándékához.

A csíkszentmihályi megye 1811-re kikristályosodó újfajta magatartásának egyik előjele lehetett a fentebb már említett 1799. évi összeírás.

Csíkszentmihály megyéje 1799-ben Szent György napján nagyszabású gyűlést tartott Csíkszentmihályon a kántor házában. A megyebírák a gyűlésre meghívták, illetve parancsban szólították föl megjelenésre azokat a gyimesi családfőket, akik Csíkszentmihály megyéjének területén laktak és a nevezett megyével árendás jogvi-

---

¹⁰³ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 29. sz.

szonyban éltek. A behívott gyimesieknek, katonarendűeknek, jobbágyoknak és zselléreknek, az előzetes terv szerint öt kérdésre kellett válaszolniuk. Ha a megye vezetői hüen és szorgalmasan viszonyulnak tervükhöz, vagyis minden gyimesi családfőnek fölteszik az öt kérdést, a válaszokat pedig szorgalmasan feljegyzik, értékes népesedés- és társadalomtörténeti dokumentumot hagytak volna maguk után, amely a „távoli földesúr zsellére” kérdéskörre is feleletet tartogathatna. Sajnos, nem így cselekedtek. Felületesen kérdeztek és felületesen jegyzeteltek. Jegyzékük így is értékes, de meg sem közelíti azt, ami lehetett volna (92.).¹⁰⁴

1811. április 5-én a gyimesi zsellérek megítélésében bekövetkezett változások jeleként kissé véstjeljes határozatot hozott Csíkszentmiklós megyéjének gyűlése: „*A Gyimes Lokán, a Nemes Megye Jóságán tartózkodó sellérség, kiket is a Nemes Megye a maga hatalma vagyis Birodalma alá akarván venni Dézma fizetés véget, hogy mindenkor a Nemes Megye protectioja alatt maradhassanak, közönségesen végeztetett, hogy minden sellér a Szent Miklós Megyéjének tartozzék esztendőnként protectionalis taxát fizetni akkori járandó pénzt 5 R. forintokat, a kik ezt meg nem adnák, menyen a maga földes ura tulajdonára.*”¹⁰⁵

1811 április második felében valószínűleg csíkszentmiklósi megyebírák és megye hűtösök járták a tavaszodó Gyimes patak völgyeit. Összeírták a megye földjén élő gyimesi családfőket. Az összeírás készítői feljegyezték, hogy a földrajzi névvel meghatározott helyen lakó személy katonarendű-e, libertinus-e, valamelyik távoli földesúrnak jobbágya, zsellére-e, évente mivel tartozik annak az úrnak, akit urának nevezett meg.¹⁰⁶

1811. június 24-én készült egy másik kimutatás is a csíkszentmiklósi megye gyimesi árendás lakosairól. Ez jóval áttekinthetőbb az előzőnél, mivel földesurak szerint csoportosítja a tanyák családfőit. A teljesség igénye nélkül említem meg itt csíkszentmihályi Biális László urat 9 „alattvalóval”, csíkszenttamási Boros Józsefet 7 colonussal, csíkszépvízi Czíkó Pál urat 15 colonussal, csikmadéfalvi Zöld János urat 7 zsellérrel, csiktaplocai Lázár Ferenc vicekirálybíró urat 8 zsellérrel. Ezek az urak a Gyimesben, idegen földön tanyázó zselléreiktől évente egy-egy fejős juhot, esetleg sajtot, túrót remélhettek. Jellemző, hogy a jegyzék készítői a csíkszentmiklósi megye „saját” zselléreit akkor is, miként máskor is, elfelejtették felsorolni. Ők az éppen aktuális téma szempontjából nem voltak érdekesek (93.).¹⁰⁷

A fentebb említett 1811 áprilisában készült összeírás valószínűleg nem született meg határidőre, mivel a megye hagyományos Szent György napi gyűlését május 3-ra kellett halasztani. Addigra azonban készen állt a lajstrom, Fekete Pál eklézsiái nótárius műve. Ezt a tényt meglelégedéssel vették tudomásul az 1811. május 3-i gyűlés résztvevői, és élénk vitába kezdtek a témáról, vagyis a Megye földjén élő, de más földesúrhoz kötődő zsellérek helyzetéről, jövőjéről. Határozatukat a jegyző így summázta a megye jegyzőkönyvében: „*Legelsőben is az Ecclesia Gyimesi Lokon presidialó selléreknek neveik, számok, helységek, protectorok nevek és Taxa pénzeknek summájok írásba tétetett ... Az után kérdés tétetett, ha az idegen uraknak*

¹⁰⁴ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 29. sz.

¹⁰⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 193–194. p.

¹⁰⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 197–198. p.

¹⁰⁷ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 40. sz.

*hatalmok alatt Dézmát adózó Selléreknek párttyokot kellene inkább fogni, hogy sem a megye selléreinknek, erre végeztetett, Szent György napja előtt egy néhány hetekkel Tit. Nemes Megye, Tekintetes Csik Taploczai Lázár Ferencz Király Bíró úrnak ki adott pecsétje ereje mellett tett admonitio szerént, hogy, akik a fenn írt Nemes Csik Szent Miklós Megyéjének jószágán laknak, s mégis idegeneknek fejős juhokat adnak, a mely Nemes Uraknak protectionak titulusa alatt vadnak, azoktól lakó helységet kérvén, költözzenek el az Ecclesia jószágáról, mivel az pusztulásra jutott Ecclesiának következő hasznára tulajdon selléreket fog azok helyett állítani és állíttatni.*¹⁰⁸

Jó lenne tudni, miként reagáltak erre a döntésre a gyimesi zsellérek távoli földesurai? Egyáltalán, reagáltak-e? Jelentett-e számukra valamit az a Gyimesbe szakadt zsellér, aki a hatóságok kérdésére őket jelölte meg földesuraként, és e „protectio” fenntarthatóságaért évente küldött egy fias juhot, vagy sajtot, túrót? Másrészt ismerni kellene, hogy miként hatott ez a határozat a gyimesi népesség körében? Sajnos, ezekre a sarkalatos kérdésekre Csíkszentmiklós eklézsiájának, egyébként föltűnően gazdag, levéltára sem tartogat feleletet.

Föltételezhető, hogy ezzel a „bekeményítéssel”, szigorúsággal nem sokat ért el Csíkszentmiklós anyagi gondokkal küszködő megyéje. Viszont elhintette a magját azoknak a viszályoknak, amelyek 1848 felé közeledve egyre inkább jellemezték a csíkszentmiklósi megye és gyimesi „lakosai”, árendásai viszonyát, majd 1848 után hosszadalmas perekbe csaptak át.

Csíkszentmiklós megyéje valószínűleg igyekezett anyagi hasznot húzni a zselléri kötődések bolygatása által előidézett gyimesi zavarokból. Egyik, 1811. évi határozatával nagy mértékben fölemelte a megye gyimesi birtokain élő árendások évi árendadíjait: „*Minthogy ez folyó esztendőben Böjtmás havának 22-dik napján a Nemes Megye Lakosai admoniáltattak volt, hogy a most ell enyészett Szent György napkor az arendát Nemes Szent Miklós Megyéjének fizessék, ezt nem teljesítvén a Lakossok, azon admonitio szerint a lakossoknak sem szántó, sem kaszáló kertyek s helységek Birodalmokba nem hagyatnak eddig való Arenda fizetés mellett, hanem mindenkinek felle fruchtussát az Nemes Megye számára kirendelt üdőben ki adni köteleztetnek, külömben a kinek nem tetszik, keressen más jószágot maga kívánt élelmére.*”¹⁰⁹

Az idegen földesurakhoz kapcsolódó, kissé jelképes zselléri kötődések vizsgálatával azt mindenképpen elérte Csíkszentmiklós megyéje, hogy 1811 táján sorozatban ajánlották föl magukat a megye zsellérének olyan családfejek, akik Gyimesben a csíkszentmiklósi eklézsia birtokán szerettek volna boldogulni. Akkortájt vált Csíkszentmiklós templomának zsellérévé a Moldvából hazatért, Csügsébe kíváncsózó Korbuly János (79.), a felesége által képviselt Nasztaszi Oltyán (80.), a Gerendus után áhítózó Condra István (81.), a csügségi kaszálóra vágó Berszány Demeter (82.), a Fogaras vidékéről származó, de már „Gyimes Lunkában” lakó Oltyán György (83.) és a gyimesloki malomhely után sóvárgó Molnár János (84.).¹¹⁰ Közülük

¹⁰⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 194–195. p.

¹⁰⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 196. p. – A szöveg elején említett Böjtmás hava 22-i rendelkezés nem került be a megye jegyzőkönyvébe.

¹¹⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 195., 196., 201., 203. p.

Nasztasi Oltyán, Condra István, Berszány Demeter, Oltyán György ígéretet tett, hogy az eklézsia zselléréként *dézsmafizetés* címén évente egy-egy fias juhot ad proktorának, Csíkszentmiklós megyéjének.

1818-ban a csíkszentmiklósi megye zselléréként újra emlegették Hanglis Jánost.¹¹¹ (85.) 1820-ban pedig Kosár Demeter a megye zsellérévé kötelezte magát. Megígérte az évi egy fias juhot is. Elkötelezésére való tekintettel árendás birtokot kapott Gyimesben.¹¹² (86.)

1821-ben véget ért Csíkszentmiklós megyéjének harmadik jegyzőkönyve. A következő évtizedekben vagy nem vezettek jegyzőkönyvet, vagy ha igen, elkallódott. Szóló irat: levél, szerződés, havasokkal kapcsolatos határozat maradt szép számmal, de ezek az iratok nem tartalmazzak a templom zselléreire vonatkozó adatokat. Így a csíkszentmiklósi megye zselléréinek neve, sorsa 1820 után nehezen követhető.

A kutatónak olyan sejtelve van, hogyha lennének 1820 utáni jegyzőkönyvek, akkor is ritkulnának a templom zselléreire vonatkozó adatok. 1848 felé közeledve, valószínűleg az egyre mélyülő ellentétek hatására, új stratégiát alakított ki Csíkszentmiklós megyéjének vezetősége. Ebben nem volt jelentős helyük a templom gyimesi zselléréinek. A megye előjárói a megye gyimesi birtokain élő minden családfőben *árendást* láttak, akitől 1848 után, mint ideiglenesen birtokló *haszonbéréstől* nagy perek árán igyekeztek megvédeni az eklézsia gyimesi havasi „jóságát”.

A MEGYE ÁRENDÁSAI

A birtokok és az árendások összeírásai

Csíkszentmiklós megyéje a XVIII–XIX. században a legkülönbözőbb indíttatásból és célból bizonyos időközönként listákat készíttetett a Tatros völgyében, illetve a gyimesi havasokban fekvő, árendába adással hasznosított birtokairól és a rendszeresen árendadíjat, taxát fizető árendátorairól. Kutatásaim során az 1780 és 1855 közötti háromnegyed évszázadból sikerült efféle listákat találnom.

A jegyzékek többsége megyebírói számadás mellékleteként készült el, abból a célból, hogy tükrözze: kiktől és honnan származnak a templomszámadás bevételi oldalán szereplő árendabevételek. Az 1780. évi jegyzéket a csíkszentmiklósi megye-jegyzőkönyv őrizte meg.¹¹³ Kis alakú megyebírói számadáskönyvekben maradt fenn az 1795., 1799., 1802., 1809., 1810. évi „Gyimes loki proventusok” házi használatra írt, közvetlen hangulatú felsorolása.¹¹⁴ Önálló, fizetszerű, nagy alakú számadás mellékleteként a csíkszentmiklósi plébániai iratok között őrződött meg az 1827. évi, az 1840. évi, az 1841–42–43. évi, az 1844–45–46. évi, az 1847–48–49–50. évi, az 1851. évi, az 1852. évi és az 1855. évi árendalajstrom.¹¹⁵

¹¹¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 246. p.

¹¹² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 257. p.

¹¹³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv 1752–1783). 178–181. p.

¹¹⁴ CSISZEMIKPI. Megyebírói számadáskönyv (1795–1807). 1795., 1799., 1802., (1808–1821). 9–14. p., 33–39. p.

¹¹⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1827., 1840., 1847–48–49–50., 1852., Tem. csop. iratvál. Számadások, 1841–42–43., 1844–45–46., Vegyes tart. iratvál. 1. 82. sz. (1855).

A jegyzékek egy része meghatározott célból, felsőbb egyházi hatóságok felszólítására készült el. Ilyen dokumentum lehetett az 1796. évi részletes és gondosan megírt kimutatás, amelyet a felcsíki egyházközségek templomi, plébánosi és kántori birtokairól készített összeállítás részeként őrzött meg a gyulafehérvári érseki levéltár. Az összeírás tartalmazza a csíkszentmihályi megye gyimesi erdeit, bokros legelőit, kaszáló kertjeit. A birtoklajstromban, elsősorban a kaszálókertek megkülönböztető jelölésére feltűntek a taxafizető árendások nevei is.¹¹⁶ A fölöttébb kiváló 1823. évi és 1830. évi jegyzékeket az 1823. évi és az 1830. évi csíkszentmihályi vizitáció hosszadalmas, sok dokumentumot felsorakoztató jegyzőkönyvébe másolták be. E kimutatások készítői feltüntették az árendált területek „szekér szénában” kifejezhető nagyságát, termékenységét, értékét, valamint szorgalmasan felsorolták a földek vicinuszait is.¹¹⁷

A XIX. század második negyedében és az 1850-es években készült árendás-jegyzékek általában névsorok. A gyimesi árendátorok neveit tartalmazzák az évente fizetendő árendaösszeg föltüntetésével (94., 96., 97.). Más jellegű az 1832. évi lajstrom, amely a „*Csíkszentgyörgy megyéje ... gyimesi ... jószágán levő lakosok birodalmainak ... új szemre vétele*” alapján készült. Összeállítója az 1796. évi jegyzékhez hasonlóan a birtokegységeket nevezte meg. A birtokazonosítást segítette az aktuális árendáló megjelölése (95.).¹¹⁸

Tanulmányomban fentebb már szó esett az egyik 1799. évi és a két 1811. évi árendás jegyzékről. A három lajstrom abból a különleges célból készült, hogy világosan látni lehessen: a megye gyimesi birtokain élő árendások kinek, mely távoli idegen földesúrnak a zsellerei.¹¹⁹

Az árendásokról készített névsor jellegű XIX. századi jegyzékek összeállítói az árendafizetőket gyimesi határnevek, havasi területnevek, patak völgynevek szerint csoportosították. A helynévhasználat során legtöbbször az árendáló család fő gyimesi lakóhelyét vették alapul, mert az egybeesett a bérelt terület helyével. Ritkábban, például a legeltetésre kiadott havasok esetében, a bérlemény helye számított elsőleges tényezőnek a csoportosításnál.

Az árendátorok csoportosítása során használt elkülönítő helynevek, bár ismerősen csengenek a XXI. század elején is, az összeírás időpontjában nem mindig ugyanazt a területet jelölték, mint amelyet a következő 100–150 évben gondoltak mögöttük a névhasználók. Például a *Gyimes* szó az ezredfordulón egy nagy tájra, az egész Tatros völgyre vonatkozik. A XIX. század első felében azonban volt egy szűk jelentése is a Gyimes helynévnek. Ezt a szűkített jelentést használták a lajstromok készítői, amikor a határállomásra és közvetlen környékére vonatkoztatták. Föltételezhető, hogy a *Bükk* helynév, vagy a *Hidegség* helynév is némiképp változtatta kiterjedését a jegyzékek írása és a XXI. század között.

¹¹⁶ GYÉL. Szentszéki ir. 1796. (15. doboz). – közölte: BÁRTH János 2006. 32–35. – Az összeírás 1859-ben készített és valószínűleg az akkori perekhez használt másolata megőrződött Csíkszentmihályson is. (CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál., 1796.)

¹¹⁷ CSISZEMIKPI. Vis. Can. Csíkszentmihályi. 1823. 11–26. p. és 1830. 21–33. p.

¹¹⁸ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1832.

¹¹⁹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 29., 40., Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 197–199. p.

1840-ben a csíkszentmihályi megye havasi *haszonbéresei* a korabeli szóhasználatnál *helységnek* nevezett következő havasi területeken laktak, illetve béreltek: *Gyimes, Áldomás, Tarhavas, Bükk, Agyagaspatak, Hidegség tartománya*.¹²⁰ Némi variációval ezek a helynevek ismétlődtek az 1850-es évek közepéig az árendások listáiban. Tanulságos még a Tatros-völgy korabeli tagolását illetően a csíkszentmihályi eklézsia 1851. évi számadásának egyik bevezető mondata: „*Vagy az Eklézsianak számos haszonbérleje a Gyimesi, Bükki és Loki Tartományokban*”.¹²¹

Az árendafizetők csoportjai

A csíkszentmihályi megye gyimesi birtokainak árendába adásairól, az árendálóról, az árendadíjakról a fentebb felsorolt birtok- és árendás listákon kívül tájékoztatnak még a csíkszentmihályi megyejegyzőkönyvek (1703–1758), (1752–1783), (1788–1821), valamint a bőségesen fennmaradt legkülönbözőbb plébániai iratok, leginkább a kérelmek, szerződések, megyehatározatok, periratok.¹²²

Aki tanulmányozza a csíkszentmihályi eklézsia gyimesi birtokainak és árendátorainak listáit, valamint elemzi az árendálással kapcsolatos megyejegyzőkönyvi határozatokat és plébániai iratokat, könnyen arra a következtetésre jut, hogy eredetük, társadalmi helyzetük, céljuk, életmódjuk alapján az árendafizetők a következő csoportokba sorolhatók:

1. A határállomás hivatalai, hivatalnokai, tisztségviselői, alkalmazottai, mint árendálók.
2. A határállomásból és a szaporodó gyimesi hegyi tanyák lakóiból hasznát, megélhetést, meggazdagodást remélő, jórészt idegenből érkezett vállalkozók, például örmény kereskedők, kocsmárosok, stb.
3. Egyházi személyek, mint árendálók.
4. Messziről jött berszányok és örmény állattartók.
5. Parasztsorsú, állattartó, köznépi, csángó-magyar és román gyimesi lakosok.

Alábbiakban röviden egyenként ismertetem a forrásokban kirajzolódó árendátorféléket, árendátor-csoportokat, különös tekintettel a tanulmányom témája szempontjából legfontosabb 5. csoportra.

A határállomás hivatalai, tisztségviselői, alkalmazottai, mint árendálók

A XVIII. század második és a XIX. század első felében a gyimesi *Passus*, vagy határállomás¹²³ hivatalai, nevezetesen a *Harmincad* néven emlegetett vámhivatal és a *Contumacia* néven számontartott vesztegzár Csíkszentmihályi megyéjének gyimesi territóriumán álltak és működtek. Ezt a tényt a csíkszentmihályi megye előjárói

¹²⁰ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál., 1840.

¹²¹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál., 1851.

¹²² CSISZEMIKPI. – Gyimesi árendálókra vonatkozó adatok előfordultak a rendezetlen, de gazdag plébániai irattár szinte valamennyi XVIII–XIX. századi protokollumkönyvében, iratválogatásában, iratkötetében.

¹²³ A gyimesi határállomás XVIII–XIX. századi térképeit, tervrajzait közölte: BÍRÓ Gábor 2010.

minden lehetséges és szükséges alkalommal a határállomás urainak orra alá törölték. A határállomás hivatalai az általuk használt területekért, illetve a hivatalviselők lakásaként fenntartott épületek telkeiért éves taxát fizettek Csíkszentmiklós megyéjének. Ezek a hivatali taxák „Harminczadi cassa”, „Iberraiteri ház”, „Zsandár szállás” és hasonló neven szerepeltek a megyebírói számadásokban és az árendafizetők lajstromaiban. Az 1830. évi vizitációban megőrződött árendátor-jegyzék készítője többször használta a „*fizet a' Király Ó Felsege*” kifejezést.

1767-ben a határállomás vezetőivel folytatott vitatkozás során a csíkszentmiklói megye előjárói világosan megfogalmazták azt a nyilvánvaló és ezért ritkán emlegetett tényt, hogy a Harmincadhivatal és a Contumácia a csíkszentmiklói templom birtokán működik. Akkor, 1767. május 6-án „*Csik Szépvízi Nemzetes Szűts Péter uram, mint Csik Szent Miklós Ecclesiájának 's Templomának fő Curatora több Szépvízi, Szent Miklói és Borsovai vice Curatorokkal edgyütt, magok és az egész Parochianusoknak nevekben és képekben ... Csik Tusnádi Tekintetes Beteg Ferencz Urat, mint az eő Felsege Csik Gyimesi Passusán lévő Harminczadost, úgy Tit. Sveller Domokos urat, az említett Gyimesi Passuson lévő Contumacia Direktor Urat*” ... megintette amiatt ... „*hogy az említet Szent Miklós Megyéjének [’s] Templomának Terrénümán lévén az Contumacia és Harminczad, az holotis in dicto tereno barmaikat legeltetik nyaraló taxa mellett; De hogy nyáy sertést tartván, azon nyáy nem csak azon Gyimes felől való nyáralóban, de az szénafüvekben is keserves károkat tett, 's tesz ... naponként, azért tessék az uraknak magok nyáy sertéseket infra 8-um az Ecclesia Terrenumáról el tenni és az urak mellett ad latus lévőeknek is, mert az Ecclesia, illy nyilvánvaló kárát tovább bé hunt szemmel nem nézi...*”¹²⁴

A határállomás tisztségviselői és a csíkszentmiklói megye előjárói között a XVIII. század végén súlyos viták zajlottak a csíkszentmiklói eklézsia birtokában lévő és a határállomás közvetlen szomszédságában elterülő, Csülemér nevű kiváló legelő miatt. 1792-ben a vesztegzár igazgatója, Reiff József, végtelen nagy göggel, semmibe véve a szentmiklói megye tulajdonjogát, foglalásokat tett a csüleméri legelőn. Amikor tette helytelenségére figyelmeztették, fölöttebb illetlen dolgot cselekedett: „*azt irt Director úr három versen a pundráját fenn hajtván, meg veré s. v. a seggit, és azt mondá, hogy annyit parantsol abbul az helyből az Nemes Megye, mint az eő segge*”.¹²⁵ A következő évben, 1793-ban Csíkszentmiklós megyéjének előjárói kénytelenek voltak az első székely regiment parancsnokának panaszkodni Csülemér miatt: „*...Nemes Csik Szent Miklós Megyéjé[nek] ... a Gyimesi Contumacia és Harminczad fel állása előtt volt a Gyimesen kívül Csülemér nevezetű Com[m]unis pascuatióra rendeltetett helye, a' hol abban az üdőben a' három faluból álló Communitas, ha szükség volt, apró s. v. barmaid nyáron által legeltette, vagy ha pedig nem volt, pénzért el adta, azon helyet a' Contumacia és Harminczadnak fel állításakor a' Nemes Megye által adta közönséges jónak meg tartására, hogy ottan a' Contumatiába lévő s. v. Marhájakat tartsák, és még ottan lésznek, legellessék, olyan Conditioval, hogy a' Director és Hamintzados Urak több Gyimesben lévő lakosokkal (:kivéven a Contumatiabeliek s. v. marháit:) minden marhára ősszel 2 garast adgyanak Taxát, melyet ad Annum 1793 inclusive, mint a*

¹²⁴ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1767.

¹²⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 18. sz.

mostani Director úr, mind az előtt lévő Director és Harminczados urak, az ottan lévő lakosokkal híven, minden contraversia nélkül praestáltak...”. „Nem adatatott az a’ helyly oly végre, hogy a Director, vagy más ottan lévő urak kertekkel libere elfoglallják, vagy másoknak el adgyák. ...hanem pure a’ közönséges jónak meg tartására com[m]unis pascuatióra hagyatott, úgyis birattatott minden contraversia nélkül kezdetitől fogva 1742-dik esztendőig, melyben másokkal edgyütt a’ mostani Director úr nagy részit bé kertelte volt”. A megye előljárói végezetül követelték: „...a... fel állított kertek el bomollyanak, és az után való esztendőkbén se a Director úr, se mások oda kertet ne tsinállyanak, hanem valamint eddig békességes pascumnak birattatott, mindenkor annak maradgyon ez után is, és a’ Director úris oda idegeny. s. v. marhákat legeltetésre ne fogadgyon ... Ez után tilalmas Bükkös erdönköt se a’ Director úr, se mások ottan lakók ne erdöllyék ’s ne pusztíssák”.¹²⁶

Békésebb viszonyok között a csíkszentmihályi megye és a határállomás tisztviselői akkurátusan megegyeztek az új épületek helyéről és taxájáról. 1810–1811-ben a „lovass legény ház” helyéről és taxájáról egyezkedtek.¹²⁷ 1840-ben Csáki Elek csíkszentmihályi főmegyebíró arról levelezett a gyimesi harmincadossal, hogy a megye birtokán hol épülhet föl az új „iberájteri ház”. A harmincados kérdésére válaszolva hangsúlyozta, hogy a ház helye „nem örökre” engedtetik át, hanem „esztendei illendő taxára”.¹²⁸ 1863-ban a katonai hatóságok három évenként megújítandó szerződések alapján évi 8 forint haszonbért fizettek Csíkszentmihályi megyéjének a csíkszentmihályi templom gyimesi „jóságán” álló „cs. kir. erődítvényi épületek” telekbérlete gyanánt.¹²⁹

A határállomás vezetői, hivatalnokai, különböző rendű-rangú alkalmazottai a *contumacz* direktortól és a *harmincadostól* lefelé, az *überreiteren* át, a *contrás káplár*ig és a *controlorig* arra törekedtek, hogy a határállomás közelében, a területek gazdájától, Csíkszentmihályi megyéjétől kaszálót, kertet árendálhassanak maguknak. Kérésekkel ostromolták a megyét, és a megye, ha tudta, az árendabevétel reményében teljesítette kérésüket.

Az árendafizetők jegyzékeiben mindig szerepeltek a határállomás tisztviselői, mint kaszáló- és kertbérlők. Az 1830. évi vizitációs jegyzékben például a következő határállomási alkalmazottak fordultak elő: *Contumaciae director, Harminczados úr, Iberajter, Contrás, Controlor*.¹³⁰

Reiff József contumaciai direktor 1783-ban szépen fogalmazott, ünnepélyes hangulatú kontraktusban vett árendába egy bekerített területet a határállomás szomszédságában. Évente öt font viaszt, vagy 5 rajnai forintot fizetett érte árendadíj gyanánt Csíkszentmihályi megyéjének. Az egyezség szerint a kertet addig használhatta, amíg contumaciai direktorként tevékenykedik.¹³¹

¹²⁶ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 3. 22. sz., Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 140–41., 53. p.

¹²⁷ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 41., sz. Dossz. iratvál. 1810.

¹²⁸ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1840.

¹²⁹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1863.

¹³⁰ CSISZEMIKPI. Vis. Can. Csíkszentmihályi. 1830. 21–23. p.

¹³¹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. A megye javai.

1801–1802 fordulóján az új contumáciai direktor, bizonyos Schopp úr kérte Csíkszentmiklós megyéjét, hogy kaphassa meg árendába azt a kertet, amelyet a korábbi direktor használt. A megye évi 8 forintra emelve a taxát, teljesítette a kérést.¹³²

Bachmaier Frigyes új harmincados 1856-ban sietve kérte Csíkszentmiklós megyéjét, hogy adja neki árendába azokat a gyimesi kaszálókat, amelyeket elődei birtokoltak és használtak.¹³³

Deáki János a gyimesi határállomás *iberajtere* 1794-ben kertet kért Csíkszentmiklós megyéjétől. Megkapta az elhalt Kutsora Mátyás kertjét éves taxafizetés ellenében addig az ideig, amíg a határállomáson szolgál.¹³⁴ 1801-ben, amikor nemesnek és *eqitátor úrnak* titulálták, kaszálót kért. A megye, mintha a kedvében akart volna jární, Ráduly Illés nagy kertjének harmadát bocsátotta rendelkezésére.¹³⁵

1790-ben Csíkszentmiklós megyéjének meggyűlt a baja Báthori György harmincadi vámszedővel, aki 3 évvel korábban került a gyimesi tájra. Nem volt tisztában, vagy nagy gögijében nem akart tisztában lenni a határállomás környéki birtoklási viszonyokkal. A figyelmeztetésekkel nem törődve Csíkszentmiklós megyéjének engedélye nélkül házat épített, *tanórak* kertet foglalt magának, a tilalmas makkos erdőt erőszakkal vágta. A megye, elrettentő példaként, illegálisan épített házat tetőtől talpig lerontotta és elhanyattatta. Úgy látszik azonban, hogy két év múlva bűnei bocsánatosná váltak. Contrás Báthori György engedélyt kapott Csíkszentmiklós megyéjétől, hogy „a’ Gyimesi Passusnál az Csülemér allyán”, évi taxafizetés fejében házat és pajtát építhessen.¹³⁶

A XVIII. század utolsó harmadában valószínűleg a határállomás alkalmazottja volt Viertelmeister (a csíkszentmiklói jegyzők írásmódjával leginkább Firtelmeister) Mátyás, akit az 1780. évi árendás jegyzék Contumázt Mátyás népnyelvi megnevezéssel szerepeltetett. Többek között malomhelyet bérelt Csíkszentmiklós megyéjétől. Bérletei révén megszedte magát. A módos emberek sorába lépett. Utódai, akiknek német nevével nehezen birkóztak a csíkszentmiklói és a gyimesi jegyzők, a XIX. században népes gyimesi nemzetséggé váltak. A csíkszentmiklói eklézsia megbízható, fontos árendásainak számítottak. Bérleteik és házasságkötéseik révén német nevük és valószínű német származásuk ellenére integrálódtak a gyimesi csángó társadalomba. Firtelmeister Márton, akinek feleségét Tankó Katalinnak hívták, vagyis bizonyára csángó leánynak született, 1869–1871 táján a „contumáci templom” megyéjének főmegyebírói tisztségét látta el, és fontos szerepet töltött be a gyimesi közéletben.¹³⁷ A família egy másik tagját, Firtelmeister Pétert pedig 1857-ben *gyimesbükki bíróként* emlegették.¹³⁸

¹³² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 129–130. p.

¹³³ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések.

¹³⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 63. p.

¹³⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 127. p.

¹³⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 20–21., 39. p.

¹³⁷ GYIBÜPI. A Historia Domus 1868-ban kezdett napi bejegyzései. 5., 10., 17. p.

¹³⁸ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1857.

A csíkszentmihályi „megyés templom” gyimesi birtokain a XVIII–XIX. században a regálé és a regálászerű jogokat Csíkszentmihály megyéje gyakorolta és árendába adás útján hasznosította.

Közülük legfontosabbnak számított a kocsmáltatás joga, az eklézsia gyimesi kocsmájának üzemeltetése. A csíkszentmihályi megye határállomás közelében álló gyimesi kocsmájának sorsa nagyjából a XVIII. század közepétől a XIX. század végéig követhető a plébániai iratokban, különösen a megyejegyzőkönyvekben és a szerződésekben. A kocsmáépületek építései és újraépítései ugyancsak hagytak némi nyomot a táj írott dokumentumaiban. Az árendálók legtöbbször olyan személyek közül kerültek ki, akik nem számítottak gyimesi lakosnak. Még református is akadt köztük, aki nem mindig nyilatkozott illően a más felekezetek tagjairól. Sokszor bérelték a megye kocsmáját örmény vállalkozók. 1783-ban Dávid Antal szépvízi örmény lakos építhette meg Gyimesben a csíkszentmihályi templom új kocsmáját, úgy, hogy építési költségeit éveken át részletekben beszámította a megye az árendadíjba.

A gyimesi kocsmáltatás kérdéskörét mostani tanulmányomban nem tárgyalom érdemben. A téma fölöttébb szerteágazó. Alapos taglalása jelentős terjedelmű, önálló tanulmányt kíván, amelyet igyekszem más alkalommal megírni.

Az 1830-as és az 1840-es években sokszor emlegettek egy épületet a gyimesi határállomás tájékán, amely a csíkszentmihályi megye birtokán állt, építtetője, használója éves taxát fizetett utána a megyének. A föltehetőleg fából készült építményt a *hambár* szóval jelölték. Valószínűleg moldvai kukoricakereskedő birtokolta. Moldvából Erdély területére áthozott kukoricát tartott benne, amíg azt tovább nem szállította a Székelyföld törökbúzában szegény területeire. 1832-ben egy moldvai özvegyasszony, bizonyos Krisztiné Katinka mondhatta magáénak a hambárt. Szeretett volna tőle megválni. Csáki Elek csíkszentmihályi főmegyebíró 1837-ben üzenetek formájában figyelmeztette az asszonyságot, hogy „... az *Hambárt akár végső képpen el adni, akár árendán ki adni, ha szándékozott, azt az Nemes Megye híre nélkül ne merészelve, mivel minden esetekben a Nemes Megye mind Földes Úr fen tartani kívánja, annális inkább külső országinak meg nem engedtetik, csak az magunk országunk bélinek*”. 1838-ban a megye még vitatkozott, huzakodott a moldvai asszonnyal a hambárról, mivel abban az évben „*Molduvából feles török búza hozott fel*”. 1839 elején Kosán György moldvai lakos levélben kérte Csíkszentmihály megyéjét, hogy Bükkben, az út mellett adjon számára egy olyan területet, amelyen egy „törökbúza tartó hambárt” építhet. Kérése teljesült. 1842-ben azonban Csügésből levelezett a csíkszentmihályi megyebíróval. Sokalta a hambár után fizetendő árendát. 1842-ben három hambár is állt a gyimesi határállomás közelében, *Spiridon hambára, Kriszti hambára és Bükkben Kosán hambára*.¹³⁹ (96.)

Pataki Gábor, aki a háromszéki Szárazpatakról származott és az 1780-as évek közepe táján került Gyimesbe, érkezése után eljátszotta a tájékoztatlant. „*A' Megye híre nélkül a' Csík Gyimesi Sancz Kapunál fellyel ... a Megye Korcsmája mellett*”

¹³⁹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1832., 1837., 1838., 1842., Tem. csop. iratvál. Panaszok.

házat épített magának. Híre járt, hogy a saját hasznára kocsmát akar nyitni. A megye próbálta jó útra téríteni a vélt gyimesi szabadság büvöletében lobogó jövevényt, de nehezen birkózott vele. Már majdnem perre és házrombolásra került a dolog, amikor Pataki Gábor „megtért”, megbánta tettét, és 1788. május 10-én, egy hosszadalmas egyezséglevél tanúsága szerint kiegyezett Csíkszentmiklós megyéjével. A megye megengedte Pataki Gábornak, hogy a házában lakhasson, kenyeret süthessen és árulhasson, ételt főzhessen és eladhasson, ha akar, mészárszéket működtethessen. A megye kikötötte, hogy kocsmát nem tarthat; bort, pálinkát, méhsert, szénát, zabot nem árulhat; épületeiért és a kereskedelmi tevékenységéért éves taxát fizet a megyének; ha elköltözik, épületei a megyére szállnak. Pataki Gábor kereskedelmi és vendéglátó tevékenységéből bizonyára a kenyérsütés és a kenyérárúsítás számított a legfontosabbnak.¹⁴⁰

1799-ben a „Petke pataka tövén” lakó Simon Ferencnéről jegyezték föl, hogy „*kenyér sütéssel Oláh országba kereskedik.*” (92.)

Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi terrénúmán a *malmok, fűrészek, ványolók* létrehozásához a XVIII–XIX. században a megye előljárói adtak engedélyt és telephelyet. Ezért a *malmok, fűrészek, ványolók* helyéért és üzemeltetési lehetőségért a vállalkozók éves taxát fizettek a megyének.

1772. április 27-én Csíkszentmiklós megyéje megállapodást kötött borzsovai Demeter József őkegyelmével, hogy a kedvezményezett úr „... *a gyimesben Petki patakán alol bal kéz felül építene egy küs házacsát, és a mellé egy malmocskátis, maga mellé vévén a gyimesi Contumatz Mátyást, és hogy ha az malmocska meg készül ... akkor kezdődgyék az malomnak és háznak taxája, a ki lészen esztendőre 2 font viasz, esztendő mulva új alkalomra menvén az malom és ház iránt*”.¹⁴¹ Föltételezhető, hogy Demeter József úr Borzsovában várta a gyimesi malomból származó haszon rá eső részét, a malomot viszont a Gyiemsben lakó Contumázt Mátyásként is emlegetett Firtelmeister Mátyás üzemeltette. 1780. október 29-én Demeter József végképp lemondott a Petki patakában lévő malomról, amely a megye jóvoltából a változatlanul Contumázt Mátyásnak emlegetett Firtelmeister Mátyás birtokába került. Évente 3 magyar forint 60 denár taxát fizetett utána, amely összeg a malom melletti ház és egy 30 öl hosszú, 10 öl széles kert árendadíját is tartalmazta.¹⁴² Valószínűsíthető, hogy ez a malombérlet alapozta meg a gyimesi írásbeliségben sokféleképpen írt Viertelmeister/Firtelmeister nemzetség felemelkedését, gyimesi pozíciószerezését, szerepnövekedését.

1801. február 20-án a Gyimesben lakó Boros György lófő kérésére új malom engedélyezéséről döntött Csíkszentmiklós megyéjének „közönséges gyűlése”: „...*a Gyimes Lokán tartózkodó lófő Boros György instála ezen Nemes Megyétől egy Malom heljet a Tatros vizén, Köves pataka szádán alol, Nagy völgy tövén, Miniti alatt, és ada a Nemes Megye annuális négy magyar forint Taxa fizetés mellett, hogy egy kövű malomot építhessen, olj fel tétellel, hogy a következő Szent György naptól fog-*

¹⁴⁰ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 15. sz.

¹⁴¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1782–1783). 9. p.

¹⁴² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 209. p.

va ahhoz esztendeig, az az az 1802-dik esztendőbe[n] esendő Szent György napjáig taxát fizetni ne tartozzék, hanem akkor kezdődgyék az annualis Taxa fizetés”.¹⁴³

1803-ban Bilibók András kért és kapott engedélyt Csíkszentmihály megyéjétől, hogy gyimesi háza közelében malmot építsen. „Az malomnak forgólag való meg indulásától fogva illő annualis taxát” várt tőle a területet birtokló megye.¹⁴⁴

Csíkszentmihály megyéjének 1832. évi gyimesi jövedelmforrásai között nyolc malom néven emlegetett szerkezetet vettek számba, amelyeket a következő vállalkozók birtokoltak: Firtelmeister József, Firtelmeister Antal, Rádulj János, László Miklós, Czirják József, Pál Péterné, Balázs József, Bilibók Péter.¹⁴⁵

Gyimesben, ahol rengeteg erdőt vágtak ki a lakosok a XVIII–XIX. században, fontos szerep jutott azoknak a havasi „deszkametsző” fűrésztelepeknek, amelyeket a székelőföldi szóhasználat röviden *fűrész* néven emlegetett.

1767. szeptember 14-én csíktaplóczai Lázár István nemes személy engedélyt kért és kapott a csíkszentmihályi eklézsiától, hogy Gyimesben, a megye földjén *fűrész*t hozzon létre.¹⁴⁶

1796. május 23-án Csíkszentmihály megyéje engedélyt adott Firtelmeister Mátyásnénak és négy fiának: Józsefnek, Ferencnek, Ignácnak és Antalnak, hogy „Gyimes Lokán Petke Patakában” egy *fűrész*t és ahhoz szükséges gátat építsenek, majd 30 éven át, évi egy arany taxa fejében üzemeltessék azt (66.).¹⁴⁷

1804-ben örmények indítottak Gyimesben fűrészépítési akciókat. Péter Miklós szépvízi örmény lakos „Hidegség tartományán” állítatott *fűrész*t. A szépvízi örmény Péter Lukácsnak a csíkszentmihályi megye által „... adattaték egy *fűrész* hely a Bükbe, Köves teleken alol és a Bálványos patakán feljel, belől a Tatros vize felől”. Az első esztendőre egy arany taxát fizetett érte.¹⁴⁸

1809-ben, úgy látszik, már akadt olyan tökeerős csángó lakos is, aki sikerrel pályázhatott *fűrész*helyért. Csíkszentmihály megyéjének 1809. június 3-án tartott gyűlésén többek között a következő határozat született: „... a gyimes Lokán Antalok patakába[n] lakó Antal János eő kegyelmének azon kérésére, hogy a Sie pataka szádába[n], a Hidegség vize mellett a Nemes Szent Miklós megyéje jószágá[n] egy *fűrész* hely adattatnék, ... a Nemes Megyénk fő és vice megyebírái és esküttei accedálván, hogy egy helyes *Fűrész*t építhessen a Nemes Megye ki nevezett jószágára illendő annualis taxa fizetés mellett”.¹⁴⁹

Az 1809. évi és az 1810. évi megyebírói számadásokban gyimesi bevételi forrásként szerepelt Bilibók András ványolója.¹⁵⁰

1869. július 1-jén Csíkszentmihály megyéje szerződést kötött Popini Ferdinánd pesti kereskedővel. A megállapodás értelmében a pesti vállalkozó Gyimesben a „Nemes Megye tulajdon birtokán akárhol a föld színe alatt kutathat ... és ha ottan degenyeget vagy egyéb bányászati anyagot fedez fel, Popini Nándor úrnak meg

¹⁴³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 124. p.

¹⁴⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 137. p.

¹⁴⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1832.

¹⁴⁶ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1767.

¹⁴⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 75. p.

¹⁴⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 142–143. p.

¹⁴⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 181. p.

¹⁵⁰ CSISZEMIKPI. Megyebírói számadáskönyv (1808–1821). 1809., 1810.

*engedtetik azt saját költségén művelni, és a bevett jövedelem vagy bányászati nyers anyag 5, azaz öt százalékáa Popini úr által a tulajdonos megyének fizetendő, és harmincz év elteltével minden a helyszínen Popini Nándor úr által épített házak, mindennemű kutak és bányászati készülétek ingyen a Nemes Megye tulajdonába maradnak vissza”.*¹⁵¹

Egyházi személyek

A kontumáci templom római katolikus (magyar) papjai

XXI. századi közfelfogással és egyházi szemlélettel egyaránt nehezen érthető, de a XVIII. századi egyházi gyakorlatban természetes dolognak számított, hogy 1784-ben a csíkszentmihályi plébános taxafizetés ellenében kapott havasi kaszálót a saját megyéjétől. Magyarozatként hangsúlyoznunk kell, hogy abban az időben jogi értelemben éles különbség mutatkozott a helyi egyházszervezetek szintjén a plébánosi és kántori földek, valamint a „templom földjei” között. Utóbbiakat a megye kezelte. Jövedelmükre nem a pap, hanem a templom számíthatott. Ha a plébános kevesellte a maga földjét, és a megye engedélyével igénybe vett egy vagy több darabot a templom földjei közül, beállt a templom árendásai sorába. Bérleményként meg kellett adnia a megyének azokat a járandóságokat, amelyeket a többi templomi föld árendása megadott. Így járt Olti Péter csíkszentmihályi plébános is. Kérésére 1784. december 5-én Csíkszentmihály megyéjének előljárói átadtak neki árenda gyanánt egy *szénafű* helyet „*Gyimes Lokán, Tarhavasban, Éges oldalában*”. 1785-re 5 magyar forint árendadíjat kellett fizetnie a megye számára.¹⁵²

Ezek után végképp nem csodálkozhatunk azon, hogy az 1782-ben felépült „kontumáci templom” papjai, a lassan formálódó „gyimesi megye” lelkipásztorai, valamint a gyimesbükki román papok rendszeresen árendadíjat, taxát fizettek azokért a kertekért, kaszálókért, amelyeket Csíkszentmihály megyéjétől kértek és kaptak használatra.

1792-ben Molitor Ferdinánd gyimesi lelkész megkapta évi 2 m. forint 40 „pénz” árendafizetés ellenében Csíkszentmihály megyéjétől Pataki Gábor „káposztás kertjének” egyik részét.¹⁵³ A következő gyimesi pap, alább tárgyalandó, 1799. évi leveléből látható, hogy Molitor Ferdinánd jeles kertész volt. Gyümölcsfákat ültetett és oltott. Veteményes táblákat alakított ki. Deszkából szint építtetett az árendált kertben, amely alatt kedélyesen lehetett üldögelni.

1799. november 28-án Lukács Viktor adminisztrátori rangban működő gyimesi pap hosszadalmas panaszlevelet írt a főkirálybírónak amiatt, hogy az elődei által használt, gyümölcsfákkal ékes veteményes kertet Csíkszentmihály megyéje visszavette, és átadta a határállomás harmincadosának. Az idősödő pap a levele megírásával Csíkszentmihály megyéje szempontjából nézve súlyos hibát ejtett. Egyrészt hibázott azzal a ténnyel, hogy árendálási ügyben külső hatalmi fórumhoz fordult, másrészt fájó pontra tapintott azzal a kijelentéssel, hogy elődei úgy tekintették a

¹⁵¹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések.

¹⁵² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 198. p.

¹⁵³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 42. p.

birtokukban volt kertet, mint „papról papra szálló” földet. Az utóbbi megfogalmazás végtelenül hergelte a csíkszentmihályi megye előljáróit, akik mindig minden körülmények között, szinte mániákusan képviselték azt az elvet, hogy a megye gyimesi földje a megyéé; annak adja árendába, akiknek akarja; az árendáló nem adhatja, nem adományozhatja el, nem örökítheti az árendált vagyont. 1800-ban a megye tisztségviselői olyan válaszeleket írtak a királybíró által közbeiktatott katonai hatóságoknak, amely soha nem kerülhet föl a csíkszentmihályi eklézsia történetének fényes lapjaira. A levél tele van agyafűrt, rosszindulatú, üres prókátori okoskodásokkal. Nyoma sincs benne az egyházi szervezetektől elvárható keresztényi türelemnek, belátásnak, segítő szándéknak. Végtelen tulajdonosi gőg és kivagyiság tükröződik belőle. Ez az eltévelyedett, túlbuzgó tulajdonosi személet, amely egyébként a most tárgyalandó „megye árendása” téma szempontjából figyelemre méltó, nélkülözött minden együttérzést a megye gyimesi birtokán állami akarat eredményeként épült templom megélhetési gondokkal küzdő idősödő papja iránt.¹⁵⁴

1804-ben a meg nem nevezett új gyimesi plébános, bizonyára Tarr János, kérte Csíkszentmihályi megyéjét, hogy az elköltözni készülő harmincados kertjét adja neki használatra illő taxafizetésért. A kérésre a megye vezetői kissé körülményes határozatot hoztak, amely körülbelül így hangzott: Ha valóban elköltözik a harmincados, a plébános megkapja a kért kertet. Ha nem költözik el a jeles hivatalnok, a megye megkéri, hogy kertjének felét adja át a plébános számára.¹⁵⁵

1837-ben Kontz Lázár, a „*Gyimesi Loki Megyét kormányzó lelkész*” illedelmes levélben kérte Csíkszentmihályi megyéjétől a „kontumáci director” által használt földterületek egyikét, egy bizonyos szilváskertet.¹⁵⁶

1865-ben Pásztor György gyimesbükki plébános évi 7 forint 80 krajzár haszonbérért kiárendált Csíkszentmihályi megyéjétől egy darab, négy hold kiterjedésű, szántónak, kaszálónak, gyümölcsösnek használható fölterületet. A bérleti szerződést 1865 és 1874 között három évenként megújították.¹⁵⁷

A gyimesbükki görög katolikus (román) templom és papjai

Tanulságos, hogy a gyimesbükki görög katolikus román kápolna számára is csak éves taxa fizetése fejében adott helyet 1798-ban Csíkszentmihályi megyéje, a terület tulajdonosa. Tatár János gyimesi román pap a csíkszentmihályi eklézsia gyimesi territóriumán lakó görög katolikus románok nevében kérte Csíkszentmihályi megyéjét, hogy biztosítson helyet egy megépítendő román kápolnának. Bizonyára arra számított, hogy mivel a kiszemelt földdarab a csíkszentmihályi templom tulajdona, ingyen kapják meg ezt a leendő kápolna építői. Csíkszentmihályi megyéje azonban 1798. március 4-én a következő határozatot hozta: „...*a könyörgők kérésére determináltatott, hogy valamint ez előtt, úgy most is egy kápolna hely adattatni fog illendő annuális taxája meg fizetése mellett, mivel a Felsőbbségek szabadíttasán*

¹⁵⁴ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál., 1799., Vegyes tart. iratvál. 1. 34. sz.

¹⁵⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 144. p.

¹⁵⁶ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 3. 41. sz.

¹⁵⁷ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések, 1865.

kívül (:melyről semmi utasítás nem jött a Nemes Megyéhez:) nincs aktivitásában a Nemes Megyének a templom jószágát taxa nélkül által engedni”.¹⁵⁸

1800. május 1-jén a csíkszentmihályi megye előjárósága megtárgyalta Popa Tatár gyimesbükkü „görög ritusú” vice esperes a táj írásbeliségében ritkának mondható gondossággal fogalmazott magyar nyelvű levelét. A román pap három kérést terjesztett a „Tekintetes Nemes Megye” vezetői elé. Közülük kettő árendálással volt kapcsolatos: „Ezen alázatos könyörgő levelemmel nagy bizodalommal, terhes állapotomtól ösztönöztetvén három okból kénszeríttem a Nemes Megyéhez folyamodni, elsőbben azért, hogy az el mult 1798-dik esztendőben a Nemes Megye engedelmeiből egy forint taxa fizetés mellett Sorbán Simonnal fel fogván az alsó Uradék sorkán egy kertet az pascumbol, meljből irt Sorbán Simon [a] maga részét, nem lévén elegendő ereje annak curalasára, nekem által engedte, a meljen már két esztendők alatt felettébb nagy kölcséggel az ép erdőt pusztítván, felettiébb nagy munkát tettem, és azon mezőhöz bé foglaltam, a meljből már ezután várnék egy kevés hasznót. Könyörgök azért a Nemes Megyének, méltóztassék, meg tekintvén ezen sok költsémet és nyukhatatlanságomat, azon kertet nekem birodalmamba hagyni, énis, csak hogy sok irigyim örömökre azon kertből ki ne rekesztessen, az el mult esztendő béli taxát meg adni magamot kötelezem. Másodszor, az el mult 1799-dik esztendőben a veszedelmes téli üdő miatt az marhák számára itten a Bükki lakosok sok fát le vágván, az erdőben tett kár 50 forintra becsültetvén, ezen summából az én híveim reámis róttak 10 forintot ártatalanul, melj tiz forintok el engedését alázatosan instálom. Végte re harmadszor foljamodom az okonis, hogy az el mult esztendőben lévén Méltóságos Bíró Kapitány úr eő Nagyságának az Megye engedelmeiből Tarhavasban egy darab kaszáló birodalmában, a meljet ha ezen esztendőben az Kapitány Úr maga számára meg nem tart, instálom a Nemes Megyét, méltóztassék nekem illendő taxa fizetés mellett által adni”. Csíkszentmihály megyéje a román pap három kérésére a következő válaszokat adta: 1. A „Köves patak sorkán” lévő kertecskét, illő taxa fizetés ellenében birtokolhatja. 2. A 10 forint büntetésből 1 forint elengedték. 9 forintot viszont egy héten belül fizessen be a kis kert 1799. évi árendájával együtt. 3. A Tarhavasban lévő kaszálókra ne számítsón.¹⁵⁹

Messziről jött berszány és örmény állattartó vállalkozók

A háromszéki transhumáló berszányok havasbérletei

A Székelyföldön, így Gyimes tájékán is, a XVIII–XIX. században terminológiai szempontból is megkülönböztették a juhászok két fajtáját. Azt a juhászszámadót, aki a székely falvak esztenatársaságokba, cimboraságokba szerveződött népének juhait őrizte nyaranta a havasi esztenák környékén Udvarhelyszékben *majornak*, Csíkszékben, Gyimesben *bácsnak* nevezeték. A *major* és a *bács* tehát a falusi székelységet szolgálta, és általában ismert személynek számított a néhány juhot tartó falusi gazdák körében. Ezzel szemben azt az idegen juhászt, aki komunitástól, megyétől, földesúrtól havasi területet bérelt a székely medencéket övező havasok-

¹⁵⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 109. p.

¹⁵⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 119–120. p.

ban, és ott tavasztól őszig messziről odahajtott hatalmas saját nyáját legeltetett, a székelyek a román eredetű¹⁶⁰ *berszány* szóval illeték. A *berszány* szó jelentése a „nyájtulajdonos juhsgazda”, „vezető juhász” jelentések mellett magában foglalta az idegenséget, a román etnikumhoz tartozást, a messziről érkezettséget, a messzire távozás valószínűségét. Azok a berszányok, akik Csíkszentmihály megyéjének gyimesi legelőit időnként kibérelték, a néprajztudományban *transhumancenak* nevezett, ún. kétlegelő juh tartási mód képviselői voltak.¹⁶¹ Származáshelyük gyanánt a kézdiszéki Berecket és Martonost jelölték meg. A berecki berszányokat a történeti irodalomban az 1750. évi összeírás kapcsán Trócsányi Zsolt, majd Imreh István emlegette.¹⁶² A martonosi berszányokról Bogáts Dénes nevezetes oklevél-szójegyzéke adott hírt.¹⁶³ Bereck mezőváros és Martonos falu magyar lakosságú településként élte életét a XVIII. században. Ennek ellenére mindkettőben kialakult olyan településrész, ahol berszányok építették fel családi házaikat. A vándorló berszányok azonban kevés időt töltöttek mezővárosi, falusi hajlékukban. Tavaszonként útra keltek hatalmas nyájaikkal kibérelt távoli havasok, például Csíkszentmihály gyimesi havasai felé, hogy nyáron ott legeltessék állataikat. Ősszel hatalmas és látványos vonulással, a berszányok vezetésével és a *csobányok* terelgetésével visszatértek a nyájuk Kézdiszékre. Ott sem pihentek sokáig, mert a tél beállta előtt Moldvába vonultak telelésre.¹⁶⁴ Ezek után nyilvánvaló, hogy a csíki tájakon is járó berszányok miért a kézdiszéki magyar Berecket és Martonost választották családi lakhelyük gyanánt. Mindkét település, az Ojtozi-szoros erdélyi kapujában feküdt, ahonnan az Ojtozi-szoroson áthaladva nyájaikkal viszonylag könnyen évente átjuthattak Moldvába.

1783. május 2-án, némi késéssel Csíkszentmihály megyéje 1783-ra árendába adta 40 magyar forintért *Hegyes havast* „*Nemes Háromszéki Martonos faluban lakó Berszány Radulj Tyák szabad személynek*”.¹⁶⁵ Ugyanennek az évnek az őszén, 1783 október 9-én Rádulj Tyák berszány, aki akkor már Bereck városában lakónak mondta magát, 1784-re 40 magyar forintért ismét árendába vette a „*Minyitiben lévő Hegyes Havast*”. 5 forintot azonnal kifizetett. Ígérte, hogy a hiányzó 35 forintot „*a közelebbi jövő magyarok karácsonyára*” kifizeti. Ugyanazon az őszi napon egy másik berecki berszány 1784-re 30 forintért kibéreltre *Vojka telek*it és a vele járó gyimesi havasokat: *Apahavas, Égés, Fejér Bük* területét.¹⁶⁶

1794. október 19-én Csíkszentmihály megyéjének közgyűlésén megjelent két háromszéki, berecki berszány: Komonits Todor és Thoma Todor. Bejelentették, hogy juhlegeltetés céljából szeretnének havast bérelni. A megye a kérés megtárgyalása után a következő határozatot hozta: „... *lévén Nemes Szenet Miklós Megyéjének egy Gerendus és Tarhavas nevezetű havassa, a melyet hozzá tartozandóival edgyütt*

¹⁶⁰ BAKOS Ferenc 1982. 250., 404., 441.

¹⁶¹ A transhumance állattartás fogalmára, európai és erdélyi emlékeire: FÖLDES László 1982., PALÁDI KOVÁCS Attila 1993. 75–77.

¹⁶² TRÓCSÁNYI Zsolt 1957. 307. – IMREH István 1979. 318.

¹⁶³ CS. BOGÁTS Dénes 1943. 14.

¹⁶⁴ Vö.: TRÓCSÁNYI Zsolt 1957. 307., – IMREH István 1979. 318.

¹⁶⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 189. p.

¹⁶⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783) 193–194. p. – A Vaszil keresztnévre hallgató második berecki berszány családi nevének olvasata bizonytalan.

az fenn meg nevezett Berszányok három esztendeig, az az 1795-re, 1796-ra és 1797-re 50–50 m. forintokkal esztendőnként meg vásárlák, oly Conditioval, hogy most ... meg fizetének 100, idest száz m. forintokat, a hátra maradot 50 m. forintok meg fizetésére pedig a fenn meg irt Berszányok kötelezék magokat a közelebb esendő Szent Márton napjára”.¹⁶⁷

1797. november 26-án a fentebb említett két berecki berszány további négy esztendőre megújította Gerendus és Tarhavas bérletét. Évente 42. m. forint árendadíjat ígértek. A négy évre való taxa felét, 84 forintot azonnal kifizették. Ígérték hogy a hátra maradt 84 forintot a következő 1784-es esztendőben „*Szent Margit sokadal-mára*” megadják.¹⁶⁸ A berecki Komonits Todor berszány 1800. szeptember 14-én is négy esztendőre Gerendus és Tarhavas árendálójává vált.¹⁶⁹

A csíkszentmihályi megye korabeli gyimesi taxáit tanulmányozva szembeötlő, hogy a háromszéki berszányok kiváló árendadíjat fizettek a rendelkezésükre bocsátott havasi legelőkért. Ráadásul taxáikat két összegben, jórészt előre lefizették. Következésképp, valószínűleg megérte a messziről jött berszányokkal üzletet kötni.

Örmény állattartók havasbérletei

Csíkszentmihályi megyéjének havasi legelőit a berszányokon kívül állattartó örmények¹⁷⁰ is gyakran árendálták.

Szépvízi örmény kereskedő Péter Miklós havasárendálását örököltette meg a csíkszentmihályi megye 1784. február 21-én tartott gyűlésének határozata: „... ezen Nemes Megyénk ... Curatorai, Hűtössei által adattatik el Nemes Megyénk Csülemér háttya nevezetű helyisége Szépvízen resideáló kereskedő örmény Péter Miklós úrnak az ez jelen való 1784-dik esztendőbeli haszna barmok legeltetésére, oly formán, hogy a Tatros felé a Pusztára bé nem engedtetik, melynek azon idei taxája lészen H. forint 2 denár 40, melyet paratis megis fizete Péter Miklós úr”.¹⁷¹ Péter Miklós szépvízi örmény kereskedő 14 évvel később, 1800. március 31-én is Csíkszentmihályi megyéjének árendátora lett. Akkor a gyimesloki *Alsó Áldomás* nevű helyet bérelte ki 1801-től 1808-ig, vagyis 8 esztendeig, összesen 35 forintért. Az árendába vett terület *vicinussait* a megye vezetői így határozták meg: „*alol a Molduvai határ, feljül Áldomás pataka, kívül az az délről Minyiti felől Áldomás mező, északról pedig Borsova falva*”. A megállapodásról kontraktust írtak, amelyet május 1-jén felolvas-tak a megye teljes gyűlése előtt. Ott a jelen lévők még kötelezték az árendást, hogy „*eő kegyelme semmi szín alatt a meg vásárlott helyre lakost ne tégyen*”.¹⁷²

¹⁶⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 61. p.

¹⁶⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 106. p.

¹⁶⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 120. p.

¹⁷⁰ Az erdélyi örmények nagybani állattartásáról kevés szó esett a történeti irodalomban. Állatkereskedésük, alföldi állathizlalásaik, erdélyi havasbérleteik azonban nem ismeretlenek. Vö.: TARISZNYÁS Márton 1982. 67–68., 218–220. – BOGOS Mária 1997. 12. – Jelen tanulmányom ditrai alfejezetében említést tettem *Danczki*-nak nevezett örmény állattartókról, például a kecsketartó Strenuus Ábrahám Ádámról, a ditraiak Kerekfenyő nevezetű havasának átmeneti bérlijéről.

¹⁷¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 196. p.

¹⁷² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 118. p.

1788. április 6-án Mihály Máté szépvízi lovaskatona és Péter Lukács szépvízi örmény kereskedő hosszasan vetekedtek *Gerendus* és *Tarhavas* 1788. évi bérletéért. Péter Lukács ígért többet, 40 forintot, amelyet előre, a helyszínen le is fizetett. Övé lett a két terület nyári legeltetésének joga. Valószínűleg hajlamot mutatott az „albérletbe adásra”, nyereszkesedésre, azért kapott egy különös figyelmeztetést: „*azon helységre Berszány Ember marháival ne fogatatógyék*”. Péter Lukács ugyanakkor kiárendálta *Csülemér tetejét* is 2 m. forintért nyári legeltetés céljából. Csülemér bérletét 1789. június 14-én megismételte.¹⁷³

1791. április 21-én két szépvízi örmény kereskedő, Jakab János és Jakab Izsák árendálták ki *Gerendust* és *Tarhavast* egy esztendőre. 30 m. forintot, *két kupa fadgyat* és *másfél font viaszat* fizettek érte. A pénzt *Margit sokadalmára* ígérték.¹⁷⁴

Egy évszázaddal később, 1894. január 15-én is szépvízi örmény kereskedőnek, Dajbukát Istvánnak adta bérbe Csíkszentmiklós egyházközsége a birtokában lévő *Aranyos havast*.¹⁷⁵

Parasztorsóú, állattartó gyimesi köznépi lakosok árendálása

Árendálók és az árendálások dokumentumai

Tanulmányom tárgya, a „megye árendása” téma szempontjából ez a csoport tekinthető a legfontosabbnak, mert Gyimes parasztnépességének egy jelentős részét takarja, azoknak a magyar és román családoknak a tagjait, akik a XVIII–XIX. században Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi territóriumán kértek és kaptak engedélyt letelepedésre, erdőirtásra, tanyaépítésre, havasi gazdálkodásra. Belőlük és a más havasbirtokló közösségek birtokain letelepedett, jórészt székelyföldi és moldvai eredetű jövevényekből formálódott¹⁷⁶ az az elhíresedett néprajzi csoport, amelyet a magyar néprajztudomány *gyimesi csángó* néven tart számon.

Tanulmányom függelékében közreadok olyan határozatokat, egyezségeket, amelyekben Csíkszentmiklós megyéje árendába bocsátott bizonyos területeket: házhelyeket, kaszálókat, *nyáralókat*, egyéb legelőket, irtani való erdőket, lenföldeket, szántóparcellákat, kerteket köznépi gyimesi lakosoknak. Az árendába adással kapcsolatos határozatok azonban nem mindig öltöttek terjedelmes, viszonylag gondosan fogalmazott, „míves” formát. Sokszor csak egy-egy odavetett mondat árulkodik a megyejegyzőkönyvekben az árendálás tényéről. Alább, tanulmányom szövegében többször idézek ezekből a rövid vagy gyengén szövegezett feljegyzésekből is.

Gyimesi letelepedők, házépítők, házhoz jutók

A XVIII. század közepén a csíkszentmiklósi megyebírák még valószínűleg csak szóban állapodtak meg azokkal a jövevényekkel, akik a megye gyimesi birtokain szerettek volna letelepedni és erdőt irtani. Bár a megye működésével kapcsolatos

¹⁷³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 11., 14. p.

¹⁷⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 27. p.

¹⁷⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések, 1894.

¹⁷⁶ HOFER Tamás 2009.; KÓSA László 1989.

ügyeket az eklézsia nótáriusai kisebb nagyobb rendszerességgel az 1703-tól igazolhatóan vezetett megyejegyzőkönyvekben örökítették meg, ezekben a kissé kusza feljegyzésekben majd háromnegyed évszázadig nyomát sem találjuk a gyimesi letelepedők szerződéseinek. Úgy látszik, az efféle egyezségeket a megyebírák a XVIII. század első felében és a XVIII. század közepén még nem tartották méltónak arra, hogy a drágán vásárolt protokollumkönyvbe kerüljenek.

Az 1770-es évektől a csíkszentmihályi megye adminisztrációja tükrözi azt a szemléletváltozást, amelyen az eklézsia világi vezetői átestek, illetve megjeleníti azokat a változásokat, amelyeket az írásbeliség kiterjedése okozott a közösségi ügyintézésben. Az 1770-es években, mintegy varázsütésre, megjelentek a jegyzőkönyvekben a gyimesi letelepedést, házépítést engedélyező megye-határozatok. A folyamatot jelzi például Fekete Ferenc libertinus letelepedési engedélye *Köves patakában* (1776. 54.), Benedek József „házacska” és „malmocska”-építési engedélye *Petki patakában* (1773), a fiatfalvi Vécsi Jánosnak adott elhagyott, üres ház *Bükken* (1774), a Moldovából visszatért Ungurán György befogadása az általa korábban épített, majd elhagyott gyimesi házba (1775), Szöcs János *bükki* letelepedésének elősegítése (1778), szépvízi Fodor János *Petki patakabeli* házépítésének, tartózkodásának engedélyezése (1778).¹⁷⁷

A XVIII. század utolsó két évtizedében és a XIX. század elején folytatódtak a házépítési, letelepedési engedélyek feljegyzései az 1821-ig terjedő megyejegyzőkönyvekben. Különösen az 1790-es évek és a XIX. század első évei bővelkedtek új gyimesi lakosok fogadásában.

Az 1780-as évekből érdemes megemlítenem Bálint György „oláhfalvi privilegiatus személy” letelepedésének, házépítésének, irtásának engedélyezését *Hidegség* táján (1783), Gübüllő Urszuly házépítésének, irtásának támogatását *Búvóban* (1784. 55.), a csomortáni Szöcs Péter „paraszt” *Kerekfalazó*beli házépítésének megengedését (1789. 57.) Föcze Mátyás *Hidegség táji* birtokhoz jutását, házépítését (1788. 56.).¹⁷⁸

Az 1790-es évekre esett Koruga Urszuly korábbi lakóhelyének átadása Póra János számára (1795. 64.),¹⁷⁹ Simon Pál gyalogkatona *Hidegség táji* házépítésének engedélyezése, (1796. 67.), Korbuly János csügségi új lakóháza felépítésének támogatása (1798. 69.), Tankó Péter *Hidegség táji* házépítésének engedélyezése (1799. 72.).¹⁸⁰ Az 1790-es években építhetett házat Gyimesben a megye engedelmeiből többek között Sorbán János (1790), a bükki Györgyiás nevezetű lakos veje (1790), Becze János lófő (1791), Moldován Simon (1792), Csókai János (1792), Nagy Simon (1793), Galaczi Márton fia Márton (1793), Kutsora Antal (1795), Sorbán Simon, a megye zsellére (1795. 63.).¹⁸¹

A XIX. század első évtizedében építhetett házat, illetve telepedhetett le a megye birtokán Gyimesben a csíkszentmihályi eklézsia jóvoltából: Bilibók András

¹⁷⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 155., 9., 12., 142–143., 171–172., 175. p.

¹⁷⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783) 186., 197., (1788–1821). 14., 71/a. p.

¹⁷⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 67. p.

¹⁸⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 76., 108., 115. p.

¹⁸¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 18., 23., 32., 35., 43., 45., 67. p. – Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 27. sz.

(1801), Molnár Jankó János (1801), Szöts Miklós (1803), Báts Péter (1804), Tankó Mihály fia István (1804), Tankó Péter veje Czóka István (1804).¹⁸²

A letelepedni szándékozó új gyimesi jövevényekkel kapcsolatos szemléleti változást, vagy esetleg a többség akaratát tükrözi Csíkszentmihály megyéjének egyik 1801. évi rendelete: „*Ezen Nemes Megye megváltozhatatlanul oly Constitutiót tőn..., hogy a Nemes Megye jószágaira ennek utána jövevén személyeket semi szín alatt ne fogadgyanak*”.¹⁸³ A rendelkezést valójában nem igazán tartották be a következő évtizedekben.

A XIX. század második évtizedében kapott engedélyt gyimesi házépítésre: Korbuly János (1811, 79.), Oltyán György (1811, 83.), Hanglis János (1811, 85.), Kosár Demeter (1820, 86.), Bilibók Imre (1820).¹⁸⁴

1821 után, rendszeres megyejegyzőkönyvek hiányában a csíkszentmihályi templom „gyimesi jószágán” történt házépítések és letelepedések a korábbinál nehezebben követhetők.

A letelepedési, házépítési kérelmek megtagadása

Ritkán előfordult, hogy a házhelyet kérelmező személy nem kapott lehetőséget a letelepedésre. A megye vezetői az ilyen elutasító határozatokhoz indoklást soha nem írtak. Példaként idézek két esetet. 1801. január 2-án a következő bejegyzés került a megye protokollumába: „*Csügésbe[n] lakó Hoszú János ugyan Csügésbe[n] a Nemes Megyétől lakheljet kére, meljről Concludála a Nemes Megye, hogy bizonyos okokra nézve ne adattassék*”. Még szükségesebb egy 1804. évi elutasító határozat: „*Peti Jánosnak kérésére ház hely nem adattatik*”.¹⁸⁵

Csíkszentmihály megyéjének elvárásai a gyimesi birtokán lakókkal szemben

Csíkszentmihály megyéjének természetesen voltak elvárásai azokkal szemben, akiket lakosként gyimesi birtokaira fogadott. Ezek az elvárások a következő elnagyolt pontokban summázhatók:

- A jövevény, az új lakos a „megye hírével” szálljon a templom birtokára. A megye engedélye, határozata nélkül ne merészeljen senki a gyimesi birtokon lakóhelyet foglalni.

- A megye földjén lakó gyimesiek szorgalmasan fizessék a taxát házhelyük és a birtokukba adott földek után. A fizetés elmulasztása szankciókat von maga után.

- A megye földjén lakók ne sértegensék, ne gyalázzák a megyét és tisztségviselőit.

- A tanyák lakói ne pusztítsák a bukkerdőket.

- A templom birtokain élők ne viaskodjanak egymással.

¹⁸² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 124., 125., 136., 144., 146. p.

¹⁸³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 125. p.

¹⁸⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 195., 201–202., 246., 257. p.

¹⁸⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 123., 142. p.

Letelepedés csak a „megye hírével”

A „megye hírével” történő gyimesi letelepedés szabályát kevesen sértették meg, de aki megpróbálta, szembe találta magát a gyimesi tulajdonjogára nagyon sokat adó megye haragjával. Tanulmányom más helyén volt már szó a „megye híre nélkül” Gyimesben, a határállomás közelében házat építő Báthori Györgyről, akinek épületeiről 1790-ben elrendelte a megye, hogy *„tetőtől talpig lerontattassanak, el hányattassanak és semmisítettessenek”*.¹⁸⁶ 1799-ben pedig Kocsos János ügyében a következő határozatot fogadta el Csíkszentgyörgy megyéjének gyűlése: *„Csík Zögödi Kocsos Jánosról, katona személyről pedig, mivel a Nemes Megye híre nélkül szállott a megye jószágára, ... közönségesen el ítéltetett a jószágról a Constitutiók tartása szerint, az épületek pedig meg betsülvén, a betsűt le tévén, meljet válala magára Krecsuj alias Fodor János nevezetű olá, a Karátson Istvánné veje, s néki általis adattatott”*.¹⁸⁷

Pontos taxafizetés

A csíkszentmihályi megye gyimesi birtokain élők árendadíjai a XVIII. században alacsonynak számítottak. A házak taxáját 1804-ben némiképp emelte az eklézsia.¹⁸⁸ A XIX. század első fele és közepe azután bővelkedett árendadíj-emelésekben, ami nagyon fájdalmasan érintette a megyével egyre gyakrabban szembeszálló gyimesieket.

Fentebb már többször szó esett Nagy Sándorról, a templom zsellérééről, akit 1796-ban eltávolítottak birtokáról, mivel nem tudta pontosan fizetni az árendadíjakat.¹⁸⁹ Koruga Urszuly, aki Csügésben lakott, a figyelmeztetések ellenére éveken át elmulasztotta a taxafizetést. 1790-ben a megye vezetői rengeteget bajlódtak vele emiatt.¹⁹⁰

Tisztelet a megyének és a megye előjáróinak

A csíkszentmihályi megye tisztségviselőinek, főleg azoknak, akik napidíj ellenében kijártak a gyimesi patak völgyek népe közé új írtások értékét fölmérni, kártételeket fölbecsülni, taxát behajtani stb. nyilvánvalóan sok lekötelezettje, de még több irigye, haragosa támadt a templomi földeket használó lakosok és árendások között. Nem lehettek ritkák a lekenyerezések, megvesztegetési kísérletek, a vitatkozások, a szóváltások, a jeles káromkodásokkal ékesített összezőrdülések. A taxaszedő és a legkülönbözőbb ügyekben intézkedő „megyebírák” távozása után a harag parazsa tovább izzott, újabb és újabb lendületet vett a kárt vallottak gyalázkodó beszéde. Rágalmak terjedtek a tanyák között a megye tisztségviselőinek túlkapasáiról, korrupcióra hajló viselkedéséről, a nép szegénysége iránt érzéketlen gögjéről és hason-

¹⁸⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 21. p.

¹⁸⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 113. p.

¹⁸⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 140. p.

¹⁸⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 76–77. p.

¹⁹⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 19–20. p.

lőkről. 1772-ben addig fajult a dolog, hogy per indult Szöts Péter főmegyebíró ellen. A per folyamán 21, jobbára gyimesi, tanú mondhatta el emlékeit arról, hogy a nagyhatalmú főmegyebíró miként szedte és szedette a gyimesi taxát, maga számára milyen „ajándékokat” fogadott el, kikkel és hogyan építette, árendáltatta a templom kocsmáját.¹⁹¹

Az egyházközség világi tisztségviselői különös ellenszenvet éreztek azok iránt, akik a gyimesi tájon rossz híreket költöttek, akik haragjukban, velük beszélve vagy róluk szólva, sértő, gyalázkodó kifejezéseket használtak.

Karácsony Miklós gyimesi lakos több alakommal illetlenül beszélt Csíkszentmiklós megyéjének vezetőiről, ezért a megye 1790. április 18-án tartott gyűlésén határozottan fölmerült annak igénye, hogy hagyja el házáat, árendált birtokát. Ám akadtak védelmezői, és hosszú vita után a gyűlés „megkegyelmezett” neki. Szigorú figyelmeztetésekkel és egy bocsánatkéréssel megúsza a vezetők „mortificalását”, gyalázását (59.).¹⁹² 1796-ban Főcze Mátyásné *injuriával illette*, vagyis sértegette a nemes megyét. Ezért bocsánatkérésre kényszerült. A megye gyűlése figyelmeztette, hogyha a jövőben nem vigyáz a szájára és „*illetlen szavai halatnak*”, „*minden haladék nélkül ...lak helyéből ki tettettetik*”.¹⁹³

Bükkfavédelem és lombtakarmány

Csíkszentmiklós megyéjének XVIII. századi és XIX. század eleji vezetői szemében a havasi fenyőfának, különösen az erdőszelei bokros területek fenyőinek, kevés becslése volt. Ezért is biztatták gyakran az árendásokat a fenyők „irtására és pusztítására”, a művelhető, kaszálható területek növelésére. Ezzel szemben az eklészia vezetőinek tudatában a bükkfa hatalmas értéknek számított. GyümölcsTERMŐ fának nevezték és tisztelték. Minden eszközzel védelmezték. A védelemre nagy szükség is volt, mert a megye gyimesi birtokain letelepedett lakosok a tilalmak ellenére különös előszeretettel pusztították a bükkösöket, vágták ki a makktermő fákat.

1793-ban hatalmas bükkfapusztítás nyomaira bukkantak a csíkszentmiklósi megye tisztségviselői Gyimesben, a *Bükk* néven emlegetett területen. A megye árendásai közül Rusz Simon 82, Rusz György 6, Zgübulló Todor 100, Berszány Ilie 80, Kánya István mostoha fia, János 40, Nagy Miklós 30, Pater Tatár román pap 26 élő, eleven, makktermő, „gyümölcsös” bükkfát *vágott le*, vagy *aszalt meg*. Az óriási pusztítás láttán a megye gyűlése úgy határozott, hogy a kártevők „... egy-egy fától fizessenek három-három magyar forintokat, és hogy a’ beli potentiat tselekedték, azért különösen ki-ki respective testi büntetést szenvedgen”.¹⁹⁴

Három évvel később, 1796-ban, a megyejegyzőkönyvi határozat szerint, Berszány Demeter „*Nemes Megyénk Makktermő Bük fáiból kettőt le vágott és háromat meg aszalt, a mellyért a constitutio tenora szerint kellett volna a Nemes Megyénknek 15 m. forintot, az az minden fáért három három m. forintokat fizetni és az erőszakos cselekedetiért testi büntetését szenvedni*”, de a bűn elkövetője egyezsége

¹⁹¹ GYÉL. Szentszéki iratok. 1772. (2. doboz) – A vallomásokat közölte: BÁRTH János 2006. 26–31.

¹⁹² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 17. p.

¹⁹³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 74. p.

¹⁹⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 46–47. p.

lépett a megyével. Megígérte a gyors fizetést. A megye figyelmeztette: „*Ha pedig többször afféle nyers bükfa vágáson tanálatnék ... a Nemes Megye maga jószágáról amoveálhassa*”.¹⁹⁵

A fenti két szöveg legalább három értelmezési nehézséget tartalmaz. Egyrészt a *vágott le* szófordulat, másrészt az *aszalt meg* kifejezés, harmadjára a *testi büntetés* emlegetése okozhat némi fejtörést a kutatónak. Észrevételeinket érdemes fordított sorrendbe megtennünk, mert a *levág* kérdésköre vihet bennünket tovább.

Nem világos, hogy Csíkszentmihály megyéje a XVIII. század végén mit értett „testi büntetés elszívása” alatt. Még bizonytalanabb, hogy az egyházközség miként akarta a „testi büntetést” végrehajtani? Messzire vezető, e tanulmány kereteit, témáját fölöttébb meghaladó erdélyi kutatásokkal kellene tisztázni, hogy Csíkszentmihály megyéje a saját tagjai büntetésére megfogalmazott korábbi konstitúciók alapján, a XVIII. század végén, mint „földesúr” alkalmazhatott-e testi fenyítést olyan személyekkel szemben, akikkel, mint gyimesi árendátorokkal, csak „üzleti” kapcsolatban állt, és akiket nem tekintett a saját megyéje tagjainak.¹⁹⁶

Az *aszálás* néven emlegetett élőfa-kiszáritással¹⁹⁷ az a gond, hogy látszólag elmentmond az alább tárgyalandó lombtakarmány biztosítása céljának. Ha a fát kiszáritják, elszárad a lombja, amit a kiszáritó etetni akar az állatokkal – gondolhatnánk. Persze lehetséges, hogy éppen száraz lombtakarmányhoz akartak hozzájutni. Az is valószínűsíthető, hogy az *aszálást kérgelés* formájában végezték, és a kérget a lombhoz hasonlóan ugyancsak feletették az állatokkal. Ezeket a kérdéseket csak további erdélyi agrárnéprajzi indíttatású történeti kutatásokkal lehet eldönteni.

A magyar nyelvterület nyugatibb, nagyobb részén és a XXI. század eleji magyar köznyelvben a fát, amikor álló helyzetéből ledöntik, *kivágják*. *Levágni* a fa ágait és a disznót szokták. Ezzel szemben Erdélyben, XVI–XIX. századi dokumentumok tanúsága szerint, az álló fa mesterséges ledöntésekor a fát *levágták*.¹⁹⁸ Mindebből következik, hogy a fenti két csíki-gyimesi szövegben a *levágott* kifejezés fák kivágására vonatkozik.

Mindez azért fontos, mert a két szövegből nem derül ki, hogy a bükkfákat építkezésre, fafaragásra, tüzelésre használható törzsükért vágták-e ki, vagy lombjukat akarták felhasználni állatok téli etetésére. A lombtakarmány valaha egész Európában ismertnek számított. Legtöbbször, illetve erdőkímélő környezetben úgy jutottak hozzá az állatok gondozói, hogy felmásztak a fára, arról különböző szerszámokkal ágakat, hajtásokat vágtak le, amelyeket friss, vagy szárított takarmánnyként feletettek juhokkal, kecskékkal, szarvasmarhákcal. A lombtakarmány megszerzésének, különösen a Kárpátok távoli, nehezen megközelíthető erdeiben volt egy régiesebb, radikálisabb, durvább, erdőpusztítóbb módja is, amely a fák kidöntését és lombjuk helyszíni feletetését jelentette.¹⁹⁹

¹⁹⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 72–73.

¹⁹⁶ A „faluszéke” és a „megyeszéke” bíráskodási gyakorlatára: IMREH István 1983. 70–88., 108–120.

¹⁹⁷ Az *aszálás* fogalmának tágabb és szűkebb értelmezésére: BÁRTH János 2007. 232–236.

¹⁹⁸ A *levág* szónak és származékainak a fa kivágását, elpusztítását jelentő használatára: SZT. VII. 1101–1108.

¹⁹⁹ Vö.: PALÁDI-KOVÁCS Attila 1983. 201., 207.

A fent idézett két esetben, főleg az elsőben, a különösen nagy számú eleven bükkfa elpusztítása, kivágása mögött valószínűleg lombtakarmányhoz jutás elősegítése húzódott meg. Erre következtethetünk többek között a csíkszentmihályi megyebírák egyik 1794. évi nagy reprezentatív leveléből, amelyet az 1793. évi erdőpusztítás hatására Csík-, Gyergyó-, Kászsorszék főkirálybírájához és ún. Marchális Székéhez címeztek, a széki hatóságok segítségét kérve. Alább, a lombtakarmány gyimesi szerepére vonatkozó adatok miatt a megszokottnál hosszabban idézem a nevezetes levelet: „A' Csík Szent Miklósi Ecclesiának vagyon a' gyimes Lokán egy darab mak termő bükkös erdeje, mellyet már több két száz esztendeinél a' Nemes Megye meg tiltott és az ottan lakosoknak híre adott, hogy asztot se a' Nemes Megye béli lakosok, se az ottan lévőek ne vágják, ne pusztítsák, hanem mindenkor épen maradgyon, hogy Mak termés idején sertéseket ottan hizlaltathassák, télnék idején telettethessék, melly tilalmat mind a' Nemes Megye, mind az ottan lévő lakosok meg tartották. Hanem leg alább 12 esztendőktől fogva az ottan lakó csángók és oláhok immár annyira meg szaporodván, hogy a' Nemes Megyének az ott lévő kevés kaszálója, se más Possessor Uraké, a' lakosok marháinak télen által való tartásokra ... nem elégséges, tudván eszt, hogy a' Nemes Megyétől elégséges széna fű helyet nem kaphatnak, másoktolis venni nem ügyekeznek annak idejébe[n] marhájok télnék való legeltetésekre, hanem irt 12 esztendő fogása alatt az ottan lévő, makkot hozó és termő Tilalmas Bükköt az Ecclesiának ... betsülhetetlen nagy kárával vágják és pusztították marhájok télnék által való tartásokra, a mostani folyó esztendőben is, semmit sem gondolván azzal, hogy némelykor megis büntetettek érette, aszt tartván, hogy ha egy marhájoknak árával a' tilalmat fel érik, a' többi ki tartják, és azok meg maradnak, csak ki telettethessék a' levágott bükk fák ágain, és így lassan az egész tilalmas Bükköt el prédállják, el pusztíttják, az Ecclesiának nyilván való nagy kárára, semmit nem gondolván a' tilalommal, de sőt fel támadnak a' Megye Bírakra, veszekednek vélek és fenyegetődnek”.²⁰⁰

A főkirálybíró és a szék természetesen nem tudta érdemlegesen megszüntetni a lombtakarmány megszerzéséért végzett erdőpusztítást. Miként korábban,²⁰¹ a következő években, a XIX. század elején is előfordultak illegális bükkfa „levágások” a csíkszentmihályi megye gyimesi területén.

1807 elején a csíkszentmihályi eklézsia vezetőinek tudomására jutott, hogy 1806 első felében többen bükkfákat pusztítottak el *Felső Uradék* táján. Többek között „*Tankó Antal szolgája nyoltz bükkfákat le vágván, feles ketskéit az irt helyen jártatta Farsángtól fogva tavaszig*”.²⁰² 1808 májusában a csíkszentmihályi megyebírák Gyimesbükk területén 55 „levágott gyümölcsöző fa” nyomaira bukkantak. Ezeket az előző téli hónapok idején pusztították el a gyimesbükki lakosok, akik nem voltak hajlandók bevallani, hogy ki végezte a pusztítást. A megye vezetői felszólították Ungurán János bükki bírót, valamint Csokán Bukur és Kosokár János bükki

²⁰⁰ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 25.

²⁰¹ Csíkszentmihályi megyeje már a XVIII. század első felében, például 1716-ban, 1725-ben és 1726-ban is hozott határozatot azok ellen, akik bükkfákat „vágta le”, hogy télen juhaikat etessék. Az egyik 1725. évi eset éppen a gyimesi *Búvóban*, „Uradék sorkán” történt, ahol a Szépvízen lakó Kerekes György 130 „makkos fát le vágott”, hogy juhait a fák lombjával táplálhassa. – CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Temat. Csop. iratvál. A megye javai, 1716–1726.

²⁰² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 160.

állattartó lakosokat, hogy 8 napon belül fizessék ki a 165 m. forintnyi büntetést. A bükkiek húzták, halasztották a fizetést, mire a megye 165 m. forint értékben *megzálogolta* őket. A zálogokat 3 nap alatt válthatták ki.²⁰³ 1831-ben Csíkszentmihály megyéje az árendált jószágukból való eltávolítást is kilátásba helyezte azok számára, akik a gyimesi megyei birtokok lakosaiként bükkfákat pusztítanak.²⁰⁴

A gyimesi bükkfák pusztulásáról szólva meg kell még emlékeznem egy különleges tilalomról, amelyet 1790. december 17-én vetett papírra Csíkszentmihály megyéjének nótáriusa. *Felső Uradék* bérbeadásakor egy bükkerdő melletti fátlan terület használatával kapcsolatban a megye megkövetelte, hogy a szép tisztást az árendálók ne kaszálják, hanem legeltessék, mert a kaszálás a bükkös ártalmára van. Érdemes szó szerint is idéznem ezt a nehezen magyarázható rendelkezést: „... *a’ mi azon helyen pusztaság tanáztatik, ottan ne szénát csináljanak, hanem pascuationak usuálják. Azért, hogy a’ széna mellett a bükkös rontatnék, a’ mely meg nem engedetik a’ Nemes Megyétől*”.²⁰⁵

Mire gondolhattak az előrelátó csíkszentmihályi *megyebírák* és *megyehűtösök* a rendkívül egyedinek látszó tilalom megfogalmazásakor? A feleletet XX. századi néprajzi megfigyelésekkel valószínűsíthetjük.

Meredek hegyoldalon a megszáritott széna petrencéit, boglyáit Erdély több vidékén is 5–6 méter hosszú leveles faágra, kivágott fiatal fa lombos felére rakták,²⁰⁶ és a földön csúsztatva vontatták emberi vagy állati erővel a völgy irányába. A szénacsúsztatáshoz használt fiatal fákat vagy faágakat természetesen a kaszáló közelében vágták. A székelyek sok fiatal fát vagy lombos faágat használtak fel akkor is, amikor havasi kaszálókról hosszú úton szekérrel szállították haza a szénát. Erdőkben haladva a fák, bokrok tépték, szaggatták a szekerre rakott széna oldalát, tetejét. Védekezés híján több kilométeres út után maradt is volna, meg nem is a szekerre rakott takarmányból. A veszteség elkerülése érdekében a szénásszekér tetejét levágott lombos faágakkal, kivágott fiatal lombos fákkal borították be, amelyeket rúddal, kötéllel leszorítottak. A lombos fák a hosszú úton megkímélték, megvédték a szénaszállítmányt.²⁰⁷ A lombos faágakat és fiatal fákat természetesen ebben az esetben is a kaszáló közelében vágták, miként a fékezés céljából a szénásszekér végéhez kötött nagy faágat, a *farkazót* is.

Mindebből következik, hogy a *szénacsínálás* együtt járt némi erdőpusztítással. Különösen a bükkfák látták kárát a szénamunkáknak. Ezért volt alapja az akkurátus csíkszentmihályi *megyebírák* aggodalmának, amikor egy erdőszéli tisztás esetében elrendelték, hogy nem szabad kaszálni, csak legeltetni.

²⁰³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 177.

²⁰⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1831.

²⁰⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 18. p.

²⁰⁶ PÁVAY –VAJNA Ferenc 1909., – PALÁDI KOVÁCS Attila 1979. 311–314. Helyenként a kaszálón álló boglyákat is faágakkal védték. U. ott. 302–303.

²⁰⁷ SZINTE Gábor 1900. 102–103. – PALÁDI KOVÁCS Attila 1979. 359

Békesség egymással

Csikszentmiklós megyéjének vezetői nem nézték jó szemmel, ha a megye gyimesi birtokain élő árendátorok viaskodtak, veszekedtek egymással. Az ellentéteket, ha másképp nem sikerült, akár a birtokból való kivettetés fenyegetésével is igyekeztek csillapítani, elsimítani.

1800-ban a csikszentmiklósi eklézsia két gyimesi árendása Tankó Antal és Balázs József sokat veszekedett egymással bizonyos földterületek használati jogáról. Ügyükben a megye gyűlése 1800. május 1-jén a következő határozatot hozta: „... ha többször ... egymás ellen rugadozni kívánnak, minden haladék nélkül a lakó és minden némű Nemes Megyétől vett jószágokból amoveáltassanak, mely alkalmatossággal ... Balázs Joseph a Tartos vizin alol lévő kövecses kis kertet által engedé Tankó Antalnak békesség szerént”.²⁰⁸

A megye vezetői még olyan esetben is alkalmazták a birtokból való kiutasítás fenyegetését, ha két árendáló család gazdasszonya vitakozott egymással. 1805. január 12-én Csikszentmiklós megyéje 13 jeles megyeelöljáró férfi aláírásával kísért ünnepélyes határozatával tett kísérletet két gyimesi asszony „megbékéltetésére”: „Mű alatt írtak, midőn volnánk Csik Szépvízen a Szépvízi lófő Nemes Sánta Joseph becsületes házánál a folyó 1805-dik esztendői Boldog Asszony hava 12-dik napján, a Csik Gyimes Lokán Nemes Szent Miklós terrenumán lakó Betze Jánosné lófő és provida Nagy Simonné egyik a más ellen való fel tett panaszok eránt, mű előttünk meg békéllének, egyik a másikának úgy nekünkis jobb jobb kezek bé adása mellett olj conditiok alatt, hogy a Nemes Megye által ki rendelendő s közelebb bé menendő Nemes Megye bírái által meg vizsgáltván a panaszoknak valósága, a melyik fél hibásnak tanálthatni fog, a más felet azon bírák meg követni s meg rontott betsületit az által vissza adni mind két felek kötelezék magokat, olj fel tétellel, hogy ha valamelyik fél ezen egyezést meg másolni kívánná, tehát azon személy a Nemes Megye jószágá Biradalmán kívül maradjon”.²⁰⁹

A terjeszkedés megítélése

Csikszentmiklós megyéje legtöbbször arra biztatta az eklézsia gyimesi erdős birtokán letelepedőket, főleg a XVIII. században és a XIX. század első évtizedeiben, hogy az árendára megkapott telephelyet a körülötte lévő erdő és bokros legelő irtásával folyamatosan nagyobbítsák. A megye vezetői arra törekedtek, hogy a kor gyimesi szemlélete szerint jórészt értéktelennek számító fenyves erdők és hegyoldali fenyőbokros legelők helyett minél több értékes, zöldülő fűvű fátlan kaszáló és földművelésre is alkalmas kert borítsa a templom gyimesi birtokát. Ezért, amikor a megyebírák lakóhelyet jelöltek ki valakinek, sok esetben felhívták az új gyimesi lakos figyelmét, hogy farönkökből összerótt tanyaháza környékén „irtsa és pusztítsa” a vadnak tartott fás, erdős területeket. Figyelmeztették azonban, hogy irtásait időnként megtekintik a megye vezetői, sőt maga is jelentse, ha számottevő eredményeket ér el, mert az irtáskaszalók növekedése maga után vonzza az árendadíj növekedését is.

²⁰⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 122. p.

²⁰⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 141. p.

Példaként említhetném oláhfalvi Bálint György letelepülését 1783-ban, amikor a megyebírák megfogalmazták a terjeszkedés fontos követelményét: „*Házat ... alkalmatosságokat magának ... [a megnevezett helyen] ... építhet, s a mellett ottan a Nemes Megye helységét orossa, pusztíssa, tisztíssa és fordíssa Nemes Megyénk még bővebb hasznára*”.²¹⁰ 1795-ben, amikor Póra János kapott letelepedési helyet, ugyancsak megkövetelte a megye, hogy a „*kaszáló ... ne szoruljon*”, hanem „*ahol arra alkalmatos erdő vagyon, tartozék teljes ügyekezettel irritani és pusztítani*” (64.).²¹¹

Előfordult azonban, hogy a ház körüli irtás, a kertnagynyújtás kivívta a megye vezetőinek haragját. Ilyen helyzet akkor állt elő, ha a ház közelében védett erdő, például bükkös került el, vagy ha a szorgalmas irtogató „elfelejtette” tájékoztatni az eklézsiát munkálkodása eredményéről, kaszálója, kertje megnagyobbodásáról, amit a megyebírák és a megye *hűtősei* árendafizetési mulasztásként értelmeztek. Efféle vétségben marasztalta el a megye gyűlése 1801-ben Fodor Imréné gyimesloki lakost, mégpedig oly mértékben, hogy ismétlődés esetére még a „jóságából” való „kiirtást” is kilátásba helyezte (73.).²¹²

Eltávozás, Moldvába szökés

Azok a családfők, akik Csíkszentmihály megyéjétől Gyimesben letelepedési engedélyt, házépítésre alkalmas helyet vagy elhagyott házat kaptak, többnyire nehéz és küzdelmes természethódító élet árán törzsökös gyimesi lakosokká váltak. Mindig akadtak azonban olyanok, akik árendaadósságot hátra hagyva titkon odébb álltak. Az efféle elvándorlók általában nem szívték a megrokkantóan nehéz munkát, nehezen viselték a tanyai magányt, újabb kalandra, újabb életlehetőségre vágytak, esetleg nyomukra bukkantak régi keresőik, és ajánlatos lett tovább bujdosniuk. Az elköltözések tényére utalnak a „elhagyott jóságok”-ról, valamint a Moldvába szökésekről szóló levéltári adatok.

„Felhagyott” lakóhelyet kapott Bilibók András 1801. február 20-án Csíkszentmihály megyéjétől: „... *azon lak heljet, meljet most Simon Antal fel hagyott, a Nemes Megye rajta lévő épületekkel együtt ... illő annuális taxa fizetés mellett ... egészen által engedé, meg tekintvén Bilibok Andrásnak Nemes Megyénkhez való sok rendbéli hívségét*”.²¹³

1774-ben fiatfalvi Vécsi János egy „üres házat” kapott meg a megyétől Bükkben, amelyben előzőleg Balog Ágnes lakott.²¹⁴ 1788-ban Főcze Mihály olyan területen építhetett, amelyet előzőleg Simó Pál birtokolt (56.).²¹⁵

1815-ben „*Simó Péter el hagyott jóságát*” adta a megye Molnár Tankó Jánosnak.²¹⁶ 1795-ben Póra János kaszálóval együtt azt a helyet kapta meg lakóhelyül, „*a melljen Koruga Urszuly lakott*” (64.).²¹⁷

²¹⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 186. p.

²¹¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 67. p.

²¹² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 129. p.

²¹³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 124. p.

²¹⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 12. p.

²¹⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 71/a. p.

²¹⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 231. p.

A titokban elhagyott tanyák lakói legtöbbször Moldva felé hagyták el Gyimest. Mivel a Tatros-völgyi népesség egy része Moldvából került gyimesi lakhelyére, az illegálisan eltávozók néha „hazamentek”, esetleg rokonaik közelébe telepedtek. Némelyikük néhány év múlva újra visszatért Gyimesbe. Egyesek otthonosan mozogtak Moldvában és a gyimesi tájon egyaránt. Hol ott laktak, hol itt laktak. Életük során többször is váltogatták lakóhelyüket.

A csíkszentmiklósi Szóts Péter főmegyebíró fentebb már említett, 1772. évi pénzügyi perében a tanúk gyakran emlegették „Fronza nevű oláh”, Gíngá Gligor és Ungurán Vaszil hajdani gyimesi lakosokat, akik gyimesi gazdaságukat hátrahagyva Moldvába szöktek. Egy 1762. évi gyimesi házassági perből látható, hogy rokoni hálók sokasága kapcsolt össze gyimesi csángó és moldvai csángó családokat, akiknek életéhez hozzátartozott a kölcsönös üzengetés, egymás sorsának követése.²¹⁸

1783-ban viszonylag terjedelmes határozatban engedte meg Csíkszentmiklós megyéje oláhfalvi Bálint Györgynek, hogy Gyimesben házat építsen, körülötte pedig „irtson és pusztítson”. Alig melegegett meg azonban Bálint György a *Hidegség vize* közelében, máris azt jegyezték föl róla 1785. június 7-én a csíkszentmiklósi megye gyűlésének jegyzőkönyvében, hogy „felhagyván” frissen épített házat „*el szökött Molduvába*”.²¹⁹

Adósságokat hagyva hátra, 1801-ben Moldvába távozott a többször emlegetett Pataki Gábor is: „... a Gyimesbe[n] lakott Pataki Gábor a Nemes Megye jószágáról ez előtt kevés idővel profugiált Molduvába és a Nemes Megye Constitutioja szerint a jószágon tanálható ház, istálló, árnyék s egyéb némű épületekkel együtt a Nemes Megye számára maradtanak”.²²⁰

1810. május 11-én Csíkszentmiklós megyéje Simon István Moldvába távozott hajdani gyimesi árendás lakóhelyével kapcsolatban olyan határozatot hozott, amely általános érvényű szabályokat is tartalmazott: „*Fel vétettetvén a Simon István és Tankó Lukáts között lévő differentia, az eránt, hogy Simon István Molduvába lett, ez előtt circiter 3 esztendővel el menetelekor, egy el rothadozott pajtácskát hagyván, aztot kívánnya meg fizettetni, de minthogy azon üdő szakasz alatt ha Tankó Lukáts a házba nem lakott volna, azis pusztult volna, ez pedig el pusztulván, a Nemes Megye azon Constitutioja szerint ... ha a Nemes Megye jószágát akár mely lakos fel hagyván, profugial, azon jószágon akár mi némű épületei hagyattatnak, a Nemes Megye számára s a Templom számára marad[nak], melynél fogva a praetendált el pusztult pajtának meg fizetésével Tankó Lukáts nem tartozik*”.²²¹

1815-ben „*Fodor Imre el menvén Gyimes Lunkából Molduvába*”, hátramaradt kertjét, házat a megye licitáció útján adta újra árendába.²²² 1816. szeptember 1-jén megjelent a csíkszentmiklósi megye vezetőinek szépvízi tanácskozásán Barbulj János bükki lakos és kérést fogalmazott meg: „*Jelentvén, hogy a szomszédgyából Báts Dimián el ment volna Molduvába, akinek a Nemes Megye adományából lévén*

²¹⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 67. p.

²¹⁸ BÁRTH János 2006. 23–26., 26–31.

²¹⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 203. p.

²²⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 122. p.

²²¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 187. p.

²²² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 231. p.

két kertecskéje, a meljeket kérvén ... Barbulj János, hogy által adatnék nekie annuális Taxa fizetése mellett".²²³

A Moldvába távozás, különösen ha az eltávozó a megyével szembeni árendatartozását legalább utólag megfizette, nem számított megbocsáthatatlan vétségnek. A megye vezetőit egyáltalán nem rázta meg egy-egy templomi árendás Moldvába szökésének híre. Ez abból is látszik, hogy ha néhány év múlva visszatért a Moldvába távozott személy, a megyebírák újra szóbaálltak, esetleg üzletet is kötöttek vele. A Moldvába való *bémenés* és a Moldvából való *kijövés* hírei hozzátartoztak a XVII–XIX. századi Gyimes közéletéhez.

1775. április 9-én Csíkszentmihály megyéjének gyűlése tárgyalta a két évvel korábban Moldvába távozott majd onnan „kijött” Ungurán György ügyét. Annak idején Ungurán György a megye földjén lakott egy maga építette házban. Visszatérve Moldvából azt kérte a megyétől, hogy újra a korábbi házában lakhasson és használhassa régi kertjét. A megye vezetői évi két rajnai forint árendadíj fejében visszafogadták a megye árendásai közé Ungurán Györgyöt. Az előre kifizetett 2 R. forint árendadíjat úgy értelmezték, hogy az a Moldvába távozáskor a megyére szállott havasi ház megváltása. Néhány nap múlva, 1775. április 18-án azonban folytatása lett a dolognak. Megjelent a megye vezetői előtt Kosokár Kosztándi, aki elmondta, hogy ő benne lakik Ungurán György házában, tehát a megye nem adhatja azt vissza hajdani építőjének. A megye vezetői ezek után nagy bölcsen megállapították, hogy Ungurán György Moldvába távozása után Kosokár Kosztándi „*hír nélkül szállott*” az üresen álló házba, és otthagya alatt más „pusztán álló” elhagyott házakat elpusztítván, felégetvén, nagy kárt okozott a megyének. Ezért Szent György napjára (vagyis egy hét alatt!) költözzön ki a vitatott épületből, és adja át azt a megye határozatának megfelelően, a Moldvából visszatért Ungurán Györgynek.²²⁴

1810. május 19-én Csíkszentmihály megyéjének gyűlésén napirendre került a csügési Kádár Illyés és Korbuly János vitája. Korbuly János néhány évvel korábban Moldvába ment. Csügési háza a megyére szállt. Amikor a megye a Korbuly János által használt, majd elhagyott birtokot árendába adta Kádár Illyésnek, az új árendátor a megyétől pénzért megváltotta Korbuly János hajdani épületeit. 1818 tavaszán Korbuly János visszatért Moldvából, és kérte a megyét, hogy újra a korábban birtokolt házában lakhasson. A megye vezetői megállapították, hogy a kérés teljesíthetetlen, hiszen Kádár Illyés pénzért megváltotta az épületet. Valamiért azonban szimpatizáltak Korbuly Jánossal. Tudatták vele, hogy egy kijelölendő helyen új házat építhet magának, és a birtokból is részesülhet. 1810. május 23-án a megye vezetőiből alakult bizottság kiment a helyszínre, Csügsébe. Bejárták a vitatott, de Kádár Illyésnek hagyott ház környékét. Akkurátusan meghatározták, hogy melyik földterület lesz Kádár Illyésé és melyik Korbuly Jánosé. Még Berszány Demeternek is jutott egy *borjús kert* a birtokból. Korbuly János is kapott egy olyan területet, ahol felépíthette házat.²²⁵

1812. május 15-én a megye vezetői úgy határoztak, hogy mivel néhai „*Boros Györgynek fia az Nemes Megye taxás helyéről Molduvába profugiált*”, épületei a

²²³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 238. p.

²²⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 142–143. p.

²²⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 182–183. p.

megyére maradnak. Következésképp „*menyetske leányának semmi keresetye nem lehet*”.²²⁶

A Moldvába szökések témakörénél meg kell még említenünk a csíkszentmihályi megye egyik 1800. évi határozatának részletét, amely valamiféle Gyimes és Moldva közötti kettős legelőhasználatot sejtet. „*Panaszoltatik a Bükki lakosok által, ... hogy tavasszal mindenkor a Csokán Bukor és Hanklis feles számú marhákkal a Bükki lakosok nyáralójáról mennek Molduvába, s ősszelis kijöveletekkel arra szállnak, rontják és gazolják*”. A határozat további részéből érthető meg igazán, hogy Csokán Bukornak és Hanklis Jánosnak volt árendált nyáralója, de „Molduvába hajtandó marhájakat” nem onnan indították, hanem a többi lakos közlegelőjéről.²²⁷

Tanulmányom berszányokról szóló részében írtam a transzhumáló juhtartásnak arról a formájáról, amelynek keretében bizonyos háromszéki nyájakat nyáron gyimesi árendált kaszálókön legeltettek, télen pedig moldvai tájakon telettek. A fentebb idézett 1800. évi határozatban ennek a transzhumáló állattartó gyakorlatnak a fordítottjáról olvashatunk. A két gyimesi állattartó gazda – mindkettő a csíkszentmihályi eklézsia árendása – tavasszal hajtotta át Moldvába „marha” néven emlegetett állatait, és ősszel hajtotta onnan vissza. Családi kapcsolataik révén talán Moldvában nagyobb és olcsóbb legelőhöz jutottak, mint Gyimesben? A pontos feleletért további hasonló estek feltárására lenne szükség.

Valamiféle szezonális moldvai tartózkodást valószínűsít egy 1801. február 20-án leírt mondat, amely a Simon Pálné fiai *Hidegség* melletti kertjéről írtak után következett: „*Ha a Simon Pálné fiai Molduvából a tavaszon ki nem jönének, ... akkor Tankó János ... első vásáros legyen*”.²²⁸

Irtás és árenda

A XVIII. században és a XIX. század első felében Csíkszentmihályi megyéjének és Gyimesben lakó árendásainak egyaránt az volt az érdeke, hogy a megye gyimesi birtokain fogyjon a fenyveserdő, valamint a bokros, erdős, csutakos, alig hasznavehető terület, és ezzel párhuzamosan növekedjen a fátlan kaszálók, művelhető kertek, szántók aránya. A természeti környezet eme nagy átalakítása az árendások kitartó, megfeszített fizikai munkája, az örökös *irtás* révén jutott előre. Éppen ezért az árendásokkal kötött egyezségek legtöbbször tartalmazza a hasznos területek növelésére történő figyelmeztetést. A szerződések és az árendálási határozatok fogalmazói legtöbbször az „*irtsa és pusztítsa*” kifejezéssel fejezték ki a megye vezetőinek eme fontos elvárását (64., 56., 72., 76., 78.).²²⁹

Csíkszentmihályi megyéjének vezetői, ha irtásra szólították föl a megye valamelyik gyimesi árendását, legtöbbször az átadott lakóhely közvetlen környékének tisztítására, bokortalanítására, erdőfleténítésére gondoltak. Jócskán akadt példa azonban

²²⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 211. p.

²²⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 121. p.

²²⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 124. p.

²²⁹ A Gyimesben havasokat birtokló falusi kommunálisok is az „irtsa és pusztítsa” felszólítást alkalmaztak irtásszerveződésekben. Vö.: BÁRTH János 2005.

arra is, hogy az árendás a lakóhelyétől némileg távolabb fekvő helyen vállalta el egy-egy terület irtását, pusztítását, azért, hogy a biztosított idő alatt a kiírtott területnek kaszálóként hasznát vegye. Bizonyos esetekben, például, amikor egy évre kapta meg az árendáló az irtandó területet, túl rövidnek tűnik a használati idő. Ilyen esetekben valószínűleg nem igazi erdőről, sőt nem is bokros őstájról volt szó, hanem egy felhagyott, gondozatlan kaszálóról, amelyen éppen hódításra lendült a természetes vegetáció. Az efféle kaszáló apró bokrait, fűcskáit koratavasszal viszonylag kevés munkával eltávolíthatta az árendátor, és utána nyáron a maga hasznára kaszálhattott és „szénát csinálhatott” a *kúrált* területen.

Az 1790-es évek fölöttébb aktív gyimesbükki árendása, Rusz Simon 1788-ban árendált egy „kis telekecskének” nevezett kaszálót, amelyet irtási, *tágosítási* kötelezettséggel egy esztendőre kapott meg Csíkszentmihály megyéjétől egy font via-szért.²³⁰ Hasonlóképpen, „taxa nélkül” kapták meg egy esztendőre a „*Slatina tetején*” lévő „széna fűnek való helyet” Sorbán Simon és Rusz Péter, azzal a kikötéssel, hogy „*ki tisztíssák, pusztíssák s bé kerteljék, s osszák két egyenlő részre*”.²³¹

A több munkát igénylő erdős területeket több, általában 5–10 évre adta árendába a megye az irtásra vállalkozóknak, akik, ha siettek, és még a bérlet elején elvégezték az irtó, tisztító munka dandárját, a hátra lévő években bérletük révén hasznot is remélhettek.

1801-ben a „*Csik Gyimes Lokán Agyagos patakában commoráló providus*”, Rusz Simon és Hajnal Karácson „... vásárlák meg a Nemes Megyétől a *Felső Uradék fejét erdeivel edgyütt 5 esztendőig, melynekis vicinussa a Nemes Megye erdeje környös körül 35 m. forintokkal úgy mindaz által, hogy az fájait el irtsák, pusztíssák*”²³²

1792-ben Rusz Simon 10 évre kapott meg a megyétől egy „hasznavehetetlen” erdős területet, hogy abból „pusztát csináljon”. (61.)²³³

1790. április 19-én is tulajdonképpen 10 évre kapott Csíkszentmihály megyéjétől irtandó területet a szorgalmas, törekvő Rusz Simon, de a birtokeladási határozat tartalmazott egy nagyon figyelemre méltó, munkára serkentő kikötést: „*Az Simó Pál telekit Rusz Simon meg vásárolta az Nemes Megyétől oljan Conditioval, hogy orossa, pusztícsa, mert ha nem munkálja, esztendőn túl el vehesse a Nemes Megye tőle, és ha munkálkodik vele, 10 esztendeig békeségesen birhassa*”.²³⁴

Galatzi Mihály úgy kapott irtani való területet a megye vezetőitől, hogy azok határozatot is elfelejtettek írni róla. 1810. május 11-én pótolták a mulasztást, de az árendálás ideje a pótlás szövegéből is kimaradt: „*Galatzi Mihálynak Budáka nevezetű hely tetején ezelőtt adattatott volt egy darabotska kaszáló hely, melynek vicinussa körül a nyers fenyves erdő, a melyről Contractussa nem lévén, ezennel ki adatni rendeltetett, a körül lévő nyers erdőt pedig pusztítani köteleztetik, hasonlólag Uradék oldalábais adaték egy darab kaszálónak való hely, eztis irritani ki a tető felé,*

²³⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 71/b. p.

²³¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 66. p.

²³² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 126. p.

²³³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 43. p.

²³⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 17. p.

... belől pedig Szőts Mihályon kívül a Domb tetőig, ... míg irithassa, köteleztetik pusztítani”.²³⁵

Előfordult, hogy egy irtásra átadott terület irtói összevesztek. 1806. decemberében Rusz Simon és fia, Rusz György elvállalták egy *Felső Uradékhöz* tartozó erdős terület irtását, mégpedig úgy, hogy a megye tudtával társukul fogadták Rusz Simon vejét, Rusz, vagy Stirian Péter. A szorgalmas vő alaposan nekiállt az irtásnak és hamarosan látványos eredményt ért el. Rusz Simon azonban megirigyelte a szépen növekedő tisztást, és igyekezett magának megszerezni. A vő azonban nem hagyta magát. Elmondta a megyebírának, hogy apósa „*az addig tett terhes irítványából ki irítani kívánnya*”. A megyebírak a helyszínt bejárva kivizsgálták a panaszt és a panaszkozó vőnek adtak igazat. Az ő használatában hagyták az általa irtott területet. Rusz Simont azzal is megfenyegették, hogy ha tovább is akadályozná veje birtoklását „*egész jószágának biradalmától amoveálatni közönségesen határozatott az illetén engedetlenségnek meg ösmertetése végett*”.²³⁶

Kaszáló-árendálás

Tanulmányom függelékének néhány szövege arról szól, hogy valamely gyimesi lakos kaszálót kapott Csíkszentmihály megyéjétől (52., 80., 81., 82.). Egy 1855. évi dokumentumban arról olvashatunk, hogy Presmer István egy gyimesi sorstársa „kaszáló nyilatskájára” áhítozott (90.). Egy 1852. évi haszonbéri szerződés révén pedig Tatár István használatába került többek között egy nyári szállással ellátott kaszáló is (91.).

A csíkszentmihályi megyejegyzőkönyvek a XVIII–XIX. század fordulója tájáról több olyan érverési jegyzéket tartalmaznak, ahol árendába adandó birtokrészek szerepelnek *feltartóikkal* együtt. Ezekben a jegyzékekben kaszálókról is olvashatunk.

Az 1830. évi csíkszentmihályi visitatio jegyzőkönyvéhez csatoltak egy jegyzéket az eklézsia gyimesi bevételi forrásairól, illetve gyimesi árendátorairól. Ebben a jegyzékben sok kaszáló, kaszálókert szerepel, amelyeknek értékét, nagyságát a rajta teremni szokott széna mennyiségével határozták meg. Álljon itt néhány példa a birtokjegyzékből:

„*Karátson Miklós 3 szekér szénát termő kertinek vicinussa napkeletről a' Templom fundussán lakó Jónás György, napnyugatról a' Templom fundussa, fizet 5 Rft. 30 kr.*”

„*Karátson Antal 1 szekér szénát termő kertinek vicinussa délről az ország úttya, a' többi részében a' Templom fundussa, fizet 2 Rft....*”

„*Maxem Péterné 3 szekér szénát termő kertinek vicinussa napkeletről Rádulj Nyágulj, délről a' Tatros vize, napnyugatról a' Bálványos pataka, északról az Ország úttya, fizet 7 Rft. 30 kr.*”

„*Bilibok János 5 szekér szénát termő kertinek vicinussa napkeletről a' Templom fundussa, napnyugatról és északról a' templom fenyves erdei, fizet 8 Rft. 30 kr.*”

²³⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 188. p.

²³⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 174. p.

„Bilibok Péter gyalog katona 8 szekér szénát termő kaszálójának vicinussa délről a' Tatros vize, északról az Ország úttya, fizet 15 Rft. 50 kr.”

„Hajnal Karátson 10 szekér szénát termő kaszálójának vicinussa napkeletről Agyagas pataka, napnyugatról Felső Uradék sorka Templom fundussa, fizet 16 Rft.”

„Főtze István 2 ½ szekér szénát termő kaszálójának vicinussa napkeletről a' templom fundussa, délről a' Templom fenyves erdeje, napnyugatról és északról a' Hidegség vize, fizet 4 Rft. 30 kr.”

Ugyanebben a vizitációs jegyzékben kiváló példák láthatók arra, hogy amikor a megye szorult anyagi helyzetben volt, pl. templomjavítások idején, 10 évre is bérbe adott kaszálókat olyan gyimesieknek, akik képesek voltak tíz évi árendaösszeget előre kifizetni. 1820-ban és 1821-ben a templom tornyának építésekor 19 gyimesi „inquilinus” fizette ki előre, leginkább 10 évre a rendelkezésére bocsátott kaszáló taxáját. Közéjük tartoztak a példaként kiválasztott alábbi gyimesi lakosok:

„Tankó Antal 15 szekér szénát termő kaszálójának vicinussa napkeletről a' templom fenyves erdeje, napnyugatról az ország úttya, mellyért bé fizetett 1821-ben 10 esztendőre, tehát usqve ad Annum 1830 inclusive 200 Rft.”

„Virág György 6 szekér szénát termő kaszálójának vicinussa délről a' Tatros vize, északról a' templom fenyves erdeje. Béfizetett 1821-be 8 esztendőre usque ad Annum 1828 inclusive 80 Rft.”

„Suba alias Berszán József 5 szekér szénát termő kaszálójának vicinussa napkeletről Bálványos pataka, napnyugatról a' Templom bükkös erdeje, 1820-ban béfizetett 6 esztendőre, usque ad Annum 1825 inclusive 60 Rft.”

„Tankó Mihály 2 szekér szénát termő kaszálójának vicinussa délről a 3 faluk, u. m. Szépvíz, Szentmiklós és Borsovához tartozó erdők, napnyugatról a' templom erdeje, béfizetett 1818-ban 10 esztendőig usque ad Annum 1828 inclusive 30 Rft.”²³⁷

Lenföldek és szántók árendálása

A Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi territóriumán letelepedett havasi lakosok a XVIII. században bizonyára keveset szántottak és vetettek. Árendált birtokait elsősorban kaszálóként és legelőként hasznosították. Gabonát állatokért, állati termékekért cserébe székelyföldi és moldvai „importból” szereztek be. Tanyáik mellett valószínűleg tartottak kis veteményes kertet. Ezen kívül a forrásokban feltűnő *lenföldek* jelenítették meg a földművelést

Ha tanulmányozzuk a gyimesi lenföldekre vonatkozó XVIII. századi adatokat, láthatjuk, hogy nem *gyimesi* közlakosok, hanem „falusi” székelyek árendálták a lentermesztésre használt területeket. 1785-ben, amikor a gyimesi *Búvóban* „*Lenes kertek*” helynév formájában lenföldek csoportját emlegették, egy darab lentermesztő helyet borzsovai Eröss Ferenc lófő vett árendába a megyétől.²³⁸ 1785. november 13-án Csíkszentmiklós megyéje határozatot hozott arról, hogy „*Szabadíttatik Szent Miklósi Ferencz Antal és Tit. Beczmány Fő Hadnagy Úr, hogy Petke patakán alol, Contumázt Mátyás Malmán kívül levő dombon kerteltethetnek, a hova hogy lent*

²³⁷ CSISZEMIKPI. Vis. Can. Csíkszentmiklós. 1830. 21–33.

²³⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 202. p.

vethessenek, demint hogy munkás kert körülle kívántatik, hát első, 86-dik esztendőre áldomás mellett lészen tsak taxája egy ejtel faggyú, az után való esztendőkre fructussa fizetése limitaltassék”.²³⁹ 1786-ban „*Borsovai Erőss Ferentz lovas katona eő kegyelme az Agyagas pataknál levő helységben lenes kertet tévén több társaival edgyütt, az mellyért fizetett 1786-ra taxát den. 36., e kívül áldomást den. 24.*”²⁴⁰

A fenti három eset tanúsága szerint a XVIII. században a csíkszentmihályi megye falvainak előkelőbb családjai bérelték a gyimesi lenföldeket. Erre utal még Becze Jánosné gyimesloki lófő 1802 őszén megfogalmazott kérelme egy olyan kert iránt, amelyben 1802 nyarán „*a Nemes Megye Bírái közül némelyeknek egy kevés lennyek volt*”.²⁴¹

1800-ban Bartos János olyan kertet vehetett árendába a megyétől, amelyet az előző évben egy gyimesi lakos, Berszán Demeter „fogalt fel” lennek.²⁴²

A gyimesi példa is mutatja, hogy a havasi talaj és a havasi éghajlat kedvezett a lentermesztésnek. Erre utalnak alcsíki adatok is.²⁴³

A csíkszentmihályi megye jegyzőkönyveibe 1803-ban került először olyan határozat, amely kifejezetten gyimesi szántóföld árendába adásáról szólt (74.).²⁴⁴

1832-ben, amikor a megyebírák részletes jegyzéket készítettek a csíkszentmihályi megye gyimesi birtokairól és árendátorairól, a bevételi forrásként felsorolt 119 tételből 13 olyan tétel akadt, amelyben *szántó, szántó hely, szántó kert* néven emlegetett földdarab is szerepelt (95.).²⁴⁵

Legelő-árendálás

Fentebb szó esett már a háromszéki berszányok és a táj örményeinek gyimesi legelőárendálásairól. Most a Gyimesben lakó köznépi állattartó családok legelőbérleteit tekintem át fölöttébb vázlatosan.

A gyimesi lakosok legelőárendálásával kapcsolatos határozatoknak, szerződéseknek se szeri se száma Csíkszentmihályi megyéjének jegyzőkönyveiben és más dokumentumaiban. A skála a nagy havasi legelők, például Gerendus, Tarhavas árendálásától a lakott területekhez közelebb eső kisebb *nyáralók* árendálásáig terjedt.

A XVIII. század végén a berszányok és az örmények a nagyobb havasi legelőket felváltva árendálták a nagy állatállománnyal és tőkével is rendelkező gyimesi lakosokkal. A XIX. század elejétől a legelőárendálók jobbára a gyimesiek közül kerültek ki.

1783-ban és 1784-ben *Hegyes havast* háromszéki berszányok vették árendába. Ugyanezt a területet 1774-ben Tankó János és társai bérelték, ahol esztenát is tartottak (53.).

²³⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 207. p.

²⁴⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 71/c. p.

²⁴¹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 132. p.

²⁴² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 122. p.

²⁴³ Lásd a *Lenes pataka* helynevet az Úz-völgyben, Csíkbánkfalva határában. – BÁRTH János 2004. 50.

²⁴⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 138. p.

²⁴⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1832.

Gerendust és Tarhavast 1788-ban a szépvízi örmény Péter Lukács árendálta évi 40 m. forintért. Figyelemre méltó, hogy a következő esztendőben, 1789-ben a 40 m. forintos árendaösszeget két gyimesi lakos, Rusz György és Berszán Bukor is ki tudta fizetni (58.). 1791-ben az ugyancsak gyimesi Csokán Bokor, majd 1792-ben Csokán Bokor, Rusz György és Rusz Demeter lett Gerendus és Tarhavas legelőinek árendátora. 1794-ben, majd 1797-ben több esztendőre háromszéki berszányok használatába került a két jeles havas. 1804-ben ismét gyimesi lakos, Hanklis János vette bérbe Gerendust és Tarhavast (76.).²⁴⁶

Kelendő legelő-bérleménynek számított Alsó Uradék és Felső Uradék területe. Alsó Uradékat 1792-ben Rusz Simon egy nyárra vette árendába. A megye jónak tartotta, ha maga mellé veszi a Hajnalokat is (60.). 1796-ban Alsó Uradék 10 évre Rusz Simon és Hajnal Karácson birtokába került (65.). Felső Uradékat 1792-ben Rusz Simon és Hajnal Karácson vette bérbe 1793-ra. 1793-ban 1794-re szóló érvényességgel Hajnal Karácson lett a terület árendátora, azzal a kikötéssel, hogy Rusz Simont ne vegye maga mellé, mivel egy büntetés miatt duzzog a megyére. Úgy látszik, 1794-re a sértett Rusz Simon megbékélt a megyebírákkal, mivel 10 évre, vagyis 1795-től 1805-ig 60 m. forintért árendába kapta Hajnal Karácsonnal együtt a többször birtokolt Felső Uradékat.²⁴⁷

1810-ben Alsó Uradékat és Felső Uradékat együtt vette árendába szarvasmarha legeltetés céljából öt esztendőre az Agyagas patakában lakó Rusz Simon, Hajnal Karácson, Rusz György, Hajnal Vaszi és Rusz György major.²⁴⁸

A kisebb legelők, családi használatú *nyáralók* árendálásának példájaként álljon itt Csíkszentmiklós megyéjének következő két határozata:

„Anno 1791. die 8-va Maji Csík Szent Miklós Nemes Megyéjének Fő és Vice Curatori, Esküttei egész Maturitással lévén az Cantoralis háznál, az alsó Búvót által adák 1791-re ... Hajnal Vaszinak és Karácsonnak két magyar forintokért, hogy az johai[kk]al ottan nyaralhassanak és esztenátis csinálhassanak, és az más idegen juhoknak ottan nem szabad járni és az Nemes Megye mindentől meg menti”.²⁴⁹

„Anno 1799. die 30-a junii ... Lévén ezen Nemes Megyének egy darab eddig haszonvehetetlen jószága fenn a Hidegség mellett Jávárdi vicinitásában, meljet a Nemes Megye Baliga Simonnak által ada nyáraló heljnek ezen esztendőre, meljnek taxája 36 denár, meljet Szent Mihály napba tartozik meg fizetni”.²⁵⁰

Árendált földterületek tartós birtoklása

Csíkszentmiklós megyéjének vezetői, főleg a XIX. században, minden lehetséges alkalommal hangsúlyozták, hogy „a csíkszentmiklósi megyés templom” „gyimesi birodalma” a három székely falut összefogó csíkszentmiklósi megye tulajdona, amelyen a „megye engedelmeiből” laknak a havasi parasztgazdaságokat működtető árendás családok. Előfordult, hogy Csíkszentmiklós megyéjét, mint havasi erdők,

²⁴⁶ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 32., 42. p.

²⁴⁷ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 41., 49., 62. p.

²⁴⁸ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 190. p.

²⁴⁹ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 30. p.

²⁵⁰ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 114. p.

legelők, kaszálók tulajdonosát, a *földesúr* szóval illették, akinek elsősorban a *haszonbért* fizető árendásai fölött volt hatalma. A megye gyimesi territóriumán lakó paraszt család fő tehát, mégha bizonyos korokban és bizonyos esetekben praktikus okokból viselte is a *templom zsellére* megjelölést, úrbéri értelemben a földesúri szerepben tetszelgő megyének nem jobbágya, hanem árendása, bérlője volt, akit a földek tulajdonosa, a megye, bármikor elküldhetett. A gyimesi árendás csak a maga által épített, illetve megváltott, könnyen elszállítható faépületeket, valamint a birtokában lévő állatokat, háztartási eszközöket, szerszámokat, közlekedési eszközöket tekinthette magáénak. Házának, csűrének, sütőházának helyéről, udvaráról, veteményes kertjéről, ház körüli kaszálóiról, szántóiról nem ártott észben tartania, hogy azok a csíkszentmihályi templom, vagyis a megye tulajdonát jelentik, a megye pedig bármikor elveheti és másnak adhatja azokat.

A rendszeresen határozott időre újraárendált tanyától távolabb fekvő legelők, kaszálók bérlet jellege senki előtt nem lehetett kétséges, hiszen a licitációkon hol ennek, hol annak a *feltartónak* jutott ugyanaz a terület. A gyimesi parasztgazdaságok alapját jelentő tanyai telephelyek, ház körüli „kertek”, kaszálók, szántók azonban sok esetben tartósan ugyanannak a családnak a használatában maradtak. A csíkszentmihályi megye, ha elégedett volt a gyimesi árendással, nem akart mindenáron megszabadulni tőle, sőt szívesen vette az árendába adott birtokok folyamatos gondozását, *kürálását*, *tágosítását*, ami az árendabevételek stabilitását, esetleg növekedését vonta maga után. Az eklésia vezetőinek elégedettségét alapvetően két tényező válthatta ki: 1. Ha az árendás nem gyalázta a megyét, nem szidta a megye vezetőit, és nem vétett a megye konstitúciói ellen, 2. Ha az árendás rendszeresen, pontosan fizette a bérelt birtokokra kivetett taxát. Azok a gyimesi árendátorok, akik megfeleltek ezeknek a megyei elvárásoknak és kedvében jártak a megyebíráknak, megye *hűtőseinek*, évekig, évtizedekig háborítatlanul lakhattak a megye földjére épített hajlékaikban, és folyamatosan használhatták a tanyájuk környékén elterülő földeket. Sőt idősekkorba jutván, gyermekeik számíthattak a birtok árendálásának folytatására.

Az évtizedekig tartó, esetleg az egymást követő nemzedékekre is kiterjedő árendálás elhalványíthatta a megye földtulajdonos voltát, és elmoshatta a családi birtok bérlemény jellegét. A csíkszentmihályi megye gyimesi territóriumán lakó köznépi árendások a XIX. század közepe felé haladva úgy gondolkozhattak a tartósan használatukban lévő földről, mint a magyarországi majorsági zsellérek,²⁵¹ akik végtelenül csodálkoztak 1848 tavaszán, hogy a szomszéd faluban élő jobbágy rokonuk földje felszabadult az úrbéri terhek alól, vagyis parasztbirtokká vált, az ő majorsági eredetű földjük viszont földesúri föld maradt.

Csíkszentmihályi megyéje, ha az árendásai elismerték, sőt többszörösen deklarálták a megye sérthetetlen tulajdonjogát, a családi birtoklás bérleti viszony voltát, ideiglenes jellegét, a XIX. század középső évtizedeiben többször hozzájárult az árendált birtok „örökléséhez”, örökösök közötti elosztásához és hasonló birtokátruházásokhoz.

---

²⁵¹ A „majorsági zsellér” fogalmára: FÜR Lajos 1960. 417–424.

Alább álljon itt a bérlet-meghosszabítások, a hosszú időn át tartó folyamatos árendálás néhány példája!

1781-ben olyan megállapodás is bekerült az éppen forgalomban lévő megye-jegyzőkönyvbe, amellyel egy létező ház és egy létező gazdaság további birtoklását engedélyezte a használonak Csíkszentmihály megyéje. Az eset azért érdemel némi figyelmet, mert az efféle házhely-újraárendálásokat legtöbbször szóban intézték a megyebírák, és ezért a folyamatosságnak kevés az írott nyoma. 1781. szeptember 9-én, a következő határozatot írta a jegyző Csíkszentmihály megyéjének jegyzőkönyvébe: „... *Csik Szent Miklósi Nemes Megye Csügés nevezetű helységében lakozó Koruga Urszuly ... alkuva Nemes Megyénktől a közelebb jövő 1782-dik esztendőre az irt Csügésben lévő Lak háza helyét, veteményes, bornyús, s ezek mellett lévő tanórák kerttel edgyütt fél font viasszal, s azon kívül adván áldomásul egy ejtel pálinkát, lőn pedig ezen alkalom külső Tatros lokán lakó emberek előtt, úgy mint providus Antal György és Tankó Péter Csik Szent Mihályi Tit. Biális László úr selléri és Bilibók András Tit. Szépvízi Szűts Péter uram selléri*”. A jegyzőkönyvi bejegyzés papírra vetője utólag megjegyezte, hogy mivel a nemes megyének szüksége van egy kos juhra, a kedvezményezett Koruga Urszuly ráadásként ígért az ekléziának egy *diszke berbécset* is.²⁵²

1794-ben a *Minyiti* alatt 6 év óta tanyázó Tankó Antal engedélyt kapott a megyétől, hogy további 3 évig birtokában maradjon.²⁵³

A tartós birtoklás felé mutatott, ha a szóbeli ígéretbe, a jegyzőkönyvi határozatba, a szerződésbe, mintegy a jövőre vonatkozó ígéretként bekerült a „*első vásáros lesz*” megfogalmazás nyelvi variációja. Ezzel a kifejezéssel arra utalt a bérbeadó, hogy ha az árendáló jól viselkedik és eredményesen irtja a kijelölt területet, a bérleti idő lejártakor első lehet a birtok „vételére”, vagyis árendálására pályázók között.

Efféle ígéretben bizakodhatott 1819-ben Görgitze (Györgyicze) Péter, aki 10 évre kapott nagy területet irtásra, amelyen házat is épített. A megye vezetői kilátásba helyezték, „... *hogy ha az helyet jó módgyával irtsa és pusztítsa, minden időben minden más idegenek között őt leg első vásárosnak üsmeri a Nemes Megye*”.²⁵⁴

Hajnal Karácson gyimesi lakosról írta 1824-ben Sándor Mihály főkirálybíró: „*nagy üdőtől fogva lakván a Nemes Megye territóriumán, s ottan nagy industriát tévén, annyiban, hogy erdőből az helyet sokra terjesztette*”.²⁵⁵

Az 1850-es években Csíkszentmihályon sorozatban készültek olyan hivatalosnak szánt szerződések, amelyekben gyimesi lakosok azokat a birtokokat vették bérbe három esztendőre, amelyeket előzőleg is birtokoltak. Ezt az adminisztrációs igyekezetet a gyimesi birtokpercek szele inspirálta. Mintha a megye igyekezett volna mindazt pótolni, amit az előző években a házhelyek és földek árendába adása során elmulasztott, vagy elnagyolt. Az 1857 táján kötött szerződések tartalmazták azt a múltból örökölt elemet, hogy Csíkszentmihály megyéje, mint a föld tulajdonosa szükség esetén „megoltalmazza”, „megvédi” a haszonbérlet.

²⁵² CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 218.

²⁵³ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 54. p.

²⁵⁴ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál., 1819.

²⁵⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 3. 36.

1857. április 13-án hidegségi Tatár István szerződést kötött a csíkszentmihályi megyével 3 évre az addig is birtokában volt „beltelek” és egy szállással ellátott kaszáló használatáról (91.).²⁵⁶

1857. április 28-án hidegségi Tankó János bérbe vette a csíkszentmihályi „megyes templom jószágainak gondnokától” azokat a területeket, amelyeket jobbára addig is birtokolt, nevezetesen:

„1-ször. A Hidegség mellett egy belső telket, melyen Tankó Jánosnak egy házaskája és egy istállója vagyon, mely szántóból és kaszálóból áll, melynek vicinussa délről a hidegség pataka, nyugatról a János György haszonbéres birtoka, északról az út, keletről a Vaslabán féle birtok.

2-szor. Vagyon egy darabocskas szántó és kaszáló, melyet ez előtt Vaslabán György bírt a Nemes Szent Mihály megyéjéért haszonbérbe, melynek vicinussa keletről és délről a hidegség pataka, nyugatról a Tankó János eddigi haszonbéres birtoka, északról az ottan feljáró út, ide érve a keleti szélén lévő kis borjú kertetis.

3-szor. Vagyon egy darabocskas irittás az itisen pataka mellett, melynek vicinussa nyugatról a Sánta András haszonbéres birtoka, keletről, délről és északról a Nemes Megye erdeje”.²⁵⁷

Tankó János újraárendált birtokának fent idézett leírásából leszűrhető néhány gyimesi agrárhistóriai tanulság, amelyek látszólag mellékvágányra viszik gondolatmenetünket, mégis ki kell térnünk rájuk:

1. Az úrbéri perek korának politikai hangulatából adódó és a szórványtelepülésű Gyimesre is kivetített *beltelek* fogalom teljesen más, mint a magyarországi és az erdélyi városok, falvak úrbéri beltelek fogalma. Nem csak az épületek helyét, az udvart, veteményes kertet foglalja magába, hanem a ház tájékán elterülő kaszálót és szántót is. Azt a területet értették a hatóságok a beltelek kifejezésen, amely terület a gyimesi család életének, gazdálkodásának alapját jelentette, amelyet ki lehetett egészíteni további bérelt kaszálókkal, legelőkkel.

2. A tanyai telephelyeknek és a vele együtt bérelt egyéb birtokoknak a *vicinussai* között más gyimesi árendások szerepeltek. Még az irtásnak is volt egyik oldalon „haszonbéres birtok” szomszédja. Nem a vadon közepén álltak tehát bizonyos gyimesi birtokok, irtáskaszálók, mint évtizedekkel előbb sok esetben. A XIX. század első felében nagy mértékben „besűrűsödtek” és legtöbbször egymással érintkezővé váltak az irtott területek. Megnőtt a szántók száma. A legkorábban megült határrészekben előrehaladt a szétszórt tanyák sűrűsödése, laza füzérfaluvá formálódása.²⁵⁸

Az árendált birtok, mint a leszármazott „öröksége”

Bármennyire is nyilvánvaló ténynek számított, hogy a csíkszentmihályi megye gyimesi köznépi földárendásai csak bérleményként használják birtokukat, az árendás családfelek leszármazottai a XIX. század közepe táján a falusi szabad székely családok leszármazottaihoz hasonlóan örökösödésben gondolkodtak, örökséget vártak.

²⁵⁶ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések.

²⁵⁷ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések.

²⁵⁸ A füzérfa fogalmára: BÁRTH János 1996. 126–128.

Legfeljebb közbeiktatták a csíkszentmihályi megyét, a földek tulajdonosát, kérvén, hogy járuljon hozzá a bérelt birtok családon belüli örökítéséhez. Ha nem volt kifogás a kérelmezők megyéhez való viszonyulása és a család taxafizetési morálja ellen, a megye nem ellenezte a leszármazottak birtokba helyezését.

A bérleti viszonyok közötti örökösödés eszméjének XIX. századi állandó gyimesi gondolati jelenlétére jó példa Hajdú Antal Gyimesben lakó gyalogkatonára 1843. szeptember 1-jén kelt és a csíkszentmihályi megye előjáróihoz címzett levele. Ebben megíratta, hogy 21 évvel azelőtt kivált apja gazdaságából. Azóta várta, hogy megörökölje az apja által árendált birtokot: „... én az öreg Hajdú Miklósnak édes gyermeke lévén, huszon egy esztendőktől fogva meg házasságom után ki szállottam egy bugjáni termő helyre, holot gondolni lehet kén 's nyomorúságnak hatad magamval eddig való életemet, de mégis mindenkor sok nyomorúságaim közt vigasztaltam magamot azzal, hogy mivel egyedül csak én vagyok Hajdú Miklós édes atyámnak édes fia, ha holtá történend, akkor törvény 's igazság útján a Nemes Megye kegyelmiből engem illet az egész biradalma ...”²⁵⁹

Koltsár Miklósné Bilibók Rozália gyimesbükki asszony 1852-ben arra kérte Csíkszentmihályi megyéjét, hogy a Moldvába eltávozott apja, Bilibók Péter árendált birtokát, ő, mint Bilibók Péter leánya kapja meg, ne pedig apja testvérei, az „*oldalas vérek*” részesedjenek belőle (87.).²⁶⁰ Bilibók Barbara, „*Mihók János nője*” 1854-ben arra kérte a megye előjáróit, hogy anyja árendált birtokát ne a sok bérleménnyel rendelkező testvéreinek, hanem (a nevéből ítélve: *bitang*) gyermekének, Bilibók Gábornak adják (88.).²⁶¹ Hidegségi Fötze István arra kérte a nemes megyét, hogy apja árendált birtokából ő is részesedjen, ne csak a bátyja (89.).²⁶²

„*Gyimes Lokán Bükkben lakó Nyitza Péter*” 1854-ben azt kérte Csíkszentmihályi megyéjének előjáróitól, hogy elaggott édesanyja bérelt birtokát fia, Nyitza György kapja meg: „... mélységes alázattal esedezem és instállok Anyám holtá után azon jószágot, a melyet most bír, a fíjam Nyitza Györgynek rajta lévő épületekkel együtt által adni. Amíg él az édes anyám, mind a jószágot, mind az épületeket használja kedve szerént, holtá után a nevezett fíjam had szállhasson azon jószágba árenda fizetése mellett”²⁶³.

Az árendált birtokok családon belüli felosztása

Az árendált birtokok „öröklése”, leszármazottak általi tovább árendálása sok esetben a birtokok felosztásának bonyodalmaival járt együtt.

Már 1801. április 24-én Csíkszentmihályi megyéjének gyűlése kénytelen volt határozatot hozni arról, hogy a gyimesloki *Antalfiak*: Antal János, Antal Jakab és Antal Márton, egyenlőképpen részesedjenek abból a birtokból, amelyet hajdan az apjuk árendált a megyétől.²⁶⁴

²⁵⁹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1843.

²⁶⁰ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Panaszok.

²⁶¹ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1854.

²⁶² CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1855.

²⁶³ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1854.

²⁶⁴ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 127. p.

1846-ban a csíkszentmihályi megye két *hűtőse* Galatzi János „bükki bíró” közreműködésével próbálta elosztani a Nyágulj család árendált birtokát Berszán Nyágulj és Nyágulj Péterné, mint új árendálók között.²⁶⁵

1855-ben gyimesbükkői Virág Bukor panaszolta a megyének, hogy az atyjukról maradt „megyei jószágot” a helyi előjáróság közreműködésével elosztották László János és ő között, de László János azóta is elégedetlen a részével.²⁶⁶

1855-ben nagy rokoni viaskodás zajlott néhai Sánta Péter megyétől árendált *al-só uradéki* birtokának sorsáról. A bonyolult képletű Sánta és Hajnal család öt tagja is igényt tartott a birtokra. A megye előjárói úgy próbáltak igazságot tenni, hogy akkurátusan kijelölték, melyik pályázó hol és mennyit kapjon Sánta Péter hajdani földjeiből. Egy közös szerződésben vált az öt „örökös” 3 évre a megkapott birtok-rész új árendátorává.²⁶⁷

---

²⁶⁵ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1846.

²⁶⁶ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dossz. iratvál. 1855.

²⁶⁷ CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések.

VII.

DITRÓ MEGYÉJÉNEK JOBBÁGYAI, ZSELLÉREI

Ditró XVIII. századi mindennapi életében jutott némi szerep a templom jobbágyainak, zselléreinek. Jobbára apró, szófukar jegyzetecskek őrzik a falubeli magyar és nem magyar templomi jobbágyok emlékét. Valamivel bővebben tájékoztatnak azok a források, amelyek a ditrai templom jobbágyainak számító távoli kerekfenyői román taxafizető családok életét villantják föl.

1772 előtti emlékek

Az Antalffy János püspök (1724–1728) idejében végzett 1726. évi erdélyi vizitáció alkalmával Puskás Tamás ditrai megyebíró panaszt tett a vizitátorok előtt Varga János ditrai lakosra. A vád szerint Varga János néhai apja „*Varga Mihály szolgálgyermek lévén obligálta magát a Ditrai Ecclesiának jobbágyul, melyet megis bizonyított maga életiig való bé szolgáltatásával és fia is, Varga János ennek előtte circiter mint egy hat esztendőig ... hasonló képpen szolgált, melyre nézve a becsült falu is, mint ecclesia jobbágyát úgy szolgáltatta, falu közé protegálván*” ... hogy fele annyit kért tőle, mint a hasonló tehetségű „szabad emberektől”. Varga János ezzel szemben azt állította, hogy apja csak magát kötelezte el templom jobbágyának, a fiát nem. Az előhívott „bizonyosságok”, leginkább régebbi megyebírák és szentegyházfiak, a megyebíró igazságát erősítették meg. A deliberatum arra kötelezte Varga Jánost, hogy „*a mit eddig negligált, refundálja ... és ... ez után pedig sub poena majoris injuriae bé szolgáljon mint jobbágy*”.²⁶⁸

Ditró plébániájának irattárában megőrződött egy hajdani megyebírói számadáskönyv néhány megrongálódott, elszíneződött lapja templom jobbágyait emlegető, hevenyészett feljegyzésekkel.²⁶⁹ A lapok valószínűleg a régi számadáskönyv végéről származnak, mert olyanfajta, rendszertelenül firkált pénzügyi feljegyzéseket tartalmaznak, amelyeket a megyebírák és a megyenótáriusok a protokollumkönyvek utolsó lapjaira és táblájának belső oldalaira szoktak írni. A négy oldalnyi, nehezen olvasható, hevenyészett feljegyzés három részre tagolódik: 1. 1744–1745–1746–1747. évi pénzbevételek teljességre nem törekvő rögzítésére, 2. A templom jobbágyainak és zselléreinek 1759. évi rendszertelen számbavételére, 3. 1766–1770 közötti templom jobbágyává válások eseteinek néhány soros kontraktus-, illetve jegyzőkönyvi bejegyzés-szerű megőrkítéseire.

Az első rész, vagyis az 1744–1747 közötti szövegek második fele témánk szempontjából érdektelen, mivel a templompénztár adósainak lassan csörgedező befizetéseiről szól. A szövegek első fele viszont fölöttébb értékes, mivel *oláhként* emlegetett személyek taxa-és árendafizetéseinek dokumentuma. A befizetők némelyike talán alkalmi legelőárendálónak számított. Közéjük tartozhatott „Voina Mihály oláh” és Vrancsán Mihály, akik „*hogy az marhájokat az olován nyáraltassák* ...

²⁶⁸ GYÉL. Can. Vis. Erdély. 1726. 51. p. Ditró.

²⁶⁹ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz.

attak ... négy forintot”.²⁷⁰ A befizetők többsége a ditrai templom jobbágyaként, zselléreként használt a „ditrai megye” tulajdonában lévő távoli földeket. A befizetésekből látható, hogy a felsorolt személyek *sellérségükért sellér taxa* gyanánt évente egy forintot fizettek a megyének. Emellett természetesen külön fizettek árendát a megyétől használatba vett *szénafűvekért*, legelőkért.

A XVIII. század második és a XIX. század első felében a „ditrai megye” Kerekfenyő nevű földterületének román használóit, a „megye colonusai”-ként gyakran emlegették a *Plátonok* összefoglaló néven. Ezzel arra utaltak, hogy a taxafizető földhasználók között gyakori és jellemző volt a Pláton családnév. Nos, az 1743–1747. évi befizetőkben valószínűleg a későbbi *Plátonok* elődeit kell látnunk, mivel leginkább Pláton családnévű templom zselléreitől szedett taxát és árendát a megyebíró.

Álljon itt néhány példa a feljegyzésekre!

„Pro Anno 1744 Széna árába adott Pláton Péter tizen egy m. forintot. Sellérségért egy forintot”.

„Anno 1746. Die 25. majij. Platun Jakab adot pro Anno 1745 et pro Anno 1744 a marháiról taxat és sellérségiről taxát tíz forintot”.

„Pláton Péter pro Anno 1745 széna fű árát adot két forintot, sellérség taxát ugyan pro Anno 1745 egy forintot”.

„Paltun Péter pro Anno 1746 a kerek fenyőn való három széna fűért adott tizen egy forintot, pro eodeim Anno sellérségért egy forintot”.

„Platun Gábor a marháiról pro Anno 1744 et 1745 fizetett öt forintot tíz pénszt. Pláton Gábor pro Anno 1746 sellersegyert adot egy forintot”.

„Pro Anno 1746 Vaszity Mihályi kerek fenyőn a maros mellet való szena fűért adot négy forintot”.

„Pro Anno 1745 Kerek fenyőn való szena fűért, a kit a Puskás Tamásé mellet bír, adot Platon János 3 forintot”.

„Platun Szávil Anno 1746 ez előtt való sellersegyért és szena fűért adot hat forintot harmincz hat pénszt”.

„Pláton Péter mulctába fizetett hat forintot. Adós marat megh hat forintat, kezes érette Platun Gábor”.

„Anno 1746. Die 17. x-bris. Adot Platon Szánduly a maros mellet való Széna fűért pro Anno 1747 négy forintot”.

„Anno 1747. Die 15-ta Majj Platun Gábor ezen esztendőbeli sellerségyert, Platun Péter, Platun Jakab attak három forintot”.

A feljegyzések második része valamiféle számvetés akart lenni a templom jobbágyairól, zselléreiről, de kissé kaotikusra sikerült. 1759-ben készült. Címe is van: „A Gyergyó Ditrai Mater Ecclesia Jobbágysai[nak] és zselléreinek nevei”. Ezek után a következő nevek betűzhetők ki a sokféle megjegyzés közül:

---

²⁷⁰ Az *Olotva* szó mögött valószínűleg a XX. században faluvá sűrűsödött *Orotva* helység agrárhistoriai szempontból figyelemre méltó régies, szép neve húzódik meg, amely a hajdani *ortásra*, *orotásra*, *irtásra* utal.

Burdalya (?) Tamás
Molduvai Olá Simon
Plátun Jakab
Plátun Szávuly
Pláton Thodor
Platon Lupuly Jobbágyok
Orláj Vaszil Anno 1774. die 31. 9-ber
Szabo Thodor Taploczan Zsellér. Templom keze alá jött Taploczárul
Molnár Ferenc esztendőre 5 forinttal tartozik
Kurucz Józsi jobbágy jogú gyermek
Kadar Mihály jobbágyis
Páll Gergely zsellýér
Kőmíves Jakab jobbágy
Berszán György aprane neveli. Anno 1759. Alfalvi T. László András úr adománya
Pap Lőrincz – Coram Aedituis Francisco Kovács et iudice pagi Francisco Lukáts. Zsellyérségre a' Templomnak adá magat minden kényszerítés nélkül. Die. 23. Januarji.
Czaran Simon, Platon Jakab veje zsellér.

A fenti nevek közül háromhoz 1760-ban egy idegen kéz katonaságra utaló megjegyzést írt. Moldovai Olá Simon neve táján olvasható, hogy 1760-ban katonának akarták elvinni, de instancia eredményeként, „nyavajlás voltáért 's Templom tekintetiért vissza nyerők a Templomnak”. Molnár Ferenc neve mellé a következő megjegyzés került: „Eztis a' katonák közé el akartak vinni” Anno 1760, de mint a mást vissza nyerők örökösön Templom jobbágyának”. Nem volt ilyen szerencséje Pap Lőrincznek 1760-ban, akit a falusbíró árulása folytán besoroztak katonának, miként a neve mellé írt megjegyzés tanúsítja: „Ezt szegént, a mely Lukáts Ferentz ide szerzé ... katonaságra el árulá, 's elis vitték”.

A feljegyzések harmadik része olyan rövid kontraktusokat és tényközlő megállapításokat tartalmaz, amelyek a templom jobbágyaival kapcsolatosak.

1766-ban Dienes Rosinak *bitang* gyermeke született, amiért „szokott mulctát” vagyis pénzbüntetést kellett volna fizetnie a ditrai egyház számára. Mivel pénze nem volt, félt hogy „pellengérbe” ültetik. E gyalázat megelőzése érdekében, bitang gyermekét, Ferencet felajánlotta a „ditrai ecclesia” jobbágyának (98.).²⁷¹

1767. december 13-án Moldován Gergelyné Hompot Éva, valószínűleg szegénység miatt, két fiát, Pált és Andrást *zsellériül* a ditrai mater ecclesia gondviselése alá adta. Ezzel a lépéssel egyetértett férje, Moldován Gergely, aki hasonlóképpen elkötelezte magát (99.).

1770. február 15-én ígéretet tett Kőmíves Mihály ifjú a ditrai templom jobbágya, hogy bár Kőszvényes Remetére költözik lakóul, ezután is megfizeti az évi 1 forint taxát a ditrai egyháznak. Csáki János és Ványolós Pál kezességet vállaltak érte (100.).

---

²⁷¹ Vö.: SÁVAI János 2005. 368., 419., 420.

A rövid bejegyzések egyike arról tudósít, hogy „*Hangen András Templom sellyere*” 1768 óta „Bélborban” lakik két fiával. Egy másik bejegyzés viszont templom zsellérévé válásról adott hírt: „*Anno 1769. Die 16. 7-bris Ross Simon Molduvából visszajövéen ada magát Zsellyérül a’ Ditrai Mater Ecclesianak*”. Egy szakadt és elszíneződött, nehezen kibetűzhető 1768. évi feljegyzés azt tanúsítja, hogy Tordai Ferencet „kicsiny korában” az anyja, Orosz Anna a „ditrai ecclesia” gondjaira bízta, aki zsellérül szolgálta is a templomot.

A havasi „Plátonok” 1772 és 1880 között

1772 tavaszán viszály támadt a nemes ditrai megye és Ditró falu között egy távoli hegyi terület birtoklása miatt. A vitatottá vált föld emberi emlékezetet meghaladó idők óta a ditrai megye birtokában volt. A ditrai templom jobbágysai, a taxafizető „Plátonok” használták a megye engedelméből. 1772 tavaszán ditrai lakosok jelentek meg a terület egy részén a „falu képében” és szántásokat tettek. Ezáltal megakadályozták a templom jobbágysait a föld használatában. Azt állították, hogy a felszántott parcellák a ditrai közösség szomszédos térségéhez tartoznak. A viszály hamarosan szabályos határperre alakult.

A XVIII. század fölöttébb bővelkedett határperekben Kárpát-medence szerte. A határvillongások és a határpercek leginkább olyan helyeken robbantak ki, ahol két földesúri dominium felségterülete találkozott, vagy két városi, falusi közösség határa érintkezett egymással. Egyáltalán nem így alakult a helyzet a gyergyószéki Ditrón. Ott szokatlan módon a ditrainak mondott területen belül támadt határper a ditrai közösség, vagyis a „falu” és a ditrai egyházközség, vagyis a „megye” távoli birtokainak találkozási vonala miatt. Az eset azért is különleges, mert a székelő falvakban a „falu”, a közösség vezető testülete és a „megye” *hűtőseinek, megyebíráinak, szentegyházfiainak* csoportja között sok személyi átfedés szokott előfordulni. Következésképp, Ditrón is a „falu” és a „megye” aktuális vezetői pereskedtek egymással, vagyis szinte önmagukkal, önmaguk múltjával, önmaguk jövőjével. Talán valamiféle személyi ellentét, személyes sérelem, egyéni gazdasági érdek húzódott meg a különös viszálykodás mögött. A per kirobbanását talán az a körülmény is elősegítette, hogy a vita egy fölöttébb távoli hegyi területről folyt, amelynek kiterjedését, határait illetően még a legnagyobb jóindulattal is könnyű volt tévedni. A pereskedés során tulajdonképpen kiderült, hogy a felek két malomban örültek. A „falupárti” tanúk, köztük öt templom jobbágya is, amikor szajkózva kinyilatkoztatták, hogy egy bizonyos terület taxáját nem az egyháznak, hanem a falunak fizették, egy másik területre gondoltak, nem arra a földre, amelyet a megye a magáénak mondott. Miként az ítélező széki urak fogalmazták, az a bizonyos föld, amelyről a falu által felsorakoztatott tanúk a falunak fizettek taxát, amikor használták, kívül esett a megye tényleges, pontosan „vicinált” birtokán. Így érthető, miért visszatetszőek a „falupárti” tanúk különös állításai arról a képtelenségről, hogy a Plátonok, a megye jobbágyaiként a falunak fizették taxájukat.

A ditrai megye távoli birtokát, amelyet a XVIII–XIX. században a „Plátonok” használtak, *Kerekfenyő* néven emlegették. A *Kerekfenyő* helynevet sajnálatos módon

nem találjuk a gyergyai nagy helynévgyűjteményekben.²⁷² Előfordult viszont az 1720–21. évi erdélyi egyházi vizitáció jegyzőkönyvében, a ditrai templom szénafüveinek egyik előfordulási helyeként.²⁷³ Szerepel a helynév a Székelyföld című turistatérképen is. A Nagy Salamás hegytől délnyugatra olvasható.²⁷⁴ Mivel a *Kerekfenyő* helynévvel jelzett hegyi határrész egyik oldalon a XVIII. században is a nagy Salamás patakkal „vicináltak”, feltételezhető, hogy a perben szereplő föld azon a területen feküdt, amely a XIX. század második felében Ditró határából kiválva Salamás néven önállósult. Ezzel a ténnyel függhet össze, hogy azokat a Plátonokat, akiket több mint egy évszázadon át a ditrai templom jobbágyaiként kerekfenyői lakosokként emlegettek, 1863-ban „Salamás helységében meg települt oláh lakosok” megnevezéssel illettek.²⁷⁵

A kerekfenyői perben két nagy tanúvallatást tartottak az erre felkért széki tisztviselők. Az egyiket Puskás Gábor ditrai főmegyebíró felkérésére 1772. július 20-án. A másikat Puskás István ditrai falusbíró felkérésére 1772. szept. 14–15–17-én. Utóbbi tanúkihallgatást a terepen, Kerekfenyőn kezdték, majd Ditrón, illetve Gyergyószentmiklóson folytatták.

„Gyergyószék Continua Törvényes Táblája” 1773. május 13-án hozott ítéletet a perben. Csibi Tamás ditrai főmegyebíró elégedetten jegyezhetette rá a peres iratok borítójára: „*Semmit sem nyert a Nemes Communitás*”. A bírák a megyének adtak igazat, és megtartották az egyházközséget Kerekfenyő birtokában.

1776. március 25-én megfontolva a fellebbezések költséges voltát, „*kezeket béadván*” megegyeztek egymással a falu és a megye vezetői. Alapos terepbejárás során kijelölték a kerekfenyői „megyei” birtok és a „falu” birtokainak határát (101.). 1800. június 4-én újabb határjárással pontosították a két szervezet Kerekfenyő-táji földjeinek határvonalait.²⁷⁶

Az első „megyepárti” vallatás során 11, a második, „falupárti” vallatás idején 24 tanút szólaltattak meg. Összesen tehát 35 tanú nevét jegyezték fel a vallatási jegyzőkönyvekben. Könnyen megállapítható, hogy 5 tanú: Kovács György, Csibi Mihály, Hompot András, Lukács István primipilus, valamint Balás István pixidárius mindkét vallatás során megszólalt. Következésképp, a tanúk számát 30-ra csökkenthetjük.

Vallomást tett két nemes személy: a 46 éves, jobbágyokat is birtokló ditrai Puskás András és az ugyancsak ditrai 52 éves Puskás Mihály.

Megszólalt két szentmiklósi örmény kereskedő: az 51 éves Strenuus Ábrahám Ádám és a 36 éves Strenuus Keresztes Gergely.

A ditrai primipilus nagygazdákat a következő személyek képviselték a tanúk között: az 52 éves Mezei Mihály, a 48 éves Lukács István, az 55 éves Csibi Mihály, a 74 éves Mezei Gábor, az 52 éves Küsmödi János, az 55 éves Csibi Ferenc, a 64

²⁷² SZABÓ T. Attila 1940, HAJDÚ Mihály–MAKAY Emese–SLIZ Mariann 2006.

²⁷³ GYÉL. Vis. Can. Erdély, 1720–1721. Ditró.

²⁷⁴ A térképet készítette az Ábel Térképészeti Kft. és a Kárpátia Térképműhely Kft. Kiadta: a Cartografia Kft., Budapest, 2000.

²⁷⁵ GYGYL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1863.

²⁷⁶ A tanúvallomások, a deliberátum és az egyezés dokumentumai: GYGYL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. Kerekfenyői per, 1772. A továbbiakban a perbeli idézetek közlésénél nem alkalmazok újabb és újabb külön hivatkozásokat. Az idézendő szövegek forrásai a most közölt levéltári jelzet alatt találhatók.

éves Kováts György, a 70 éves Hompot András, a 74 éves Mészáros Gábor, a 66 éves Puskás János, a 66 éves csatószegei eredetű Csató László. Hozzájuk sorolható az 54 éves ditrai pixidarius, Balás István.

Az újkori népesedéstörténeti folyamatok szempontjából figyelemre méltóbbak a jobbágy – zsellér jogállású tanúk. Összesen 14 tanút neveztek jobbágnak vagy zsellérnek. Közülük legkevésbé fontos a Torda vármegyei Toplicáról hívott 68 éves Purcze Szávuly, báró Bánffy Boldizsár alávetettje. A maradék 13 jobbágy azonban föltétlen igényt tarthat a gyergyai táj XVIII. századi népesedéstörténete iránt érdeklődő kutató figyelmére.

A 13 jobbágytanú közül 5 a ditrai templom jobbágya volt. Álljon itt nevük a perbeli bemutatásukkal együtt!

„Gyergyó Ditrai határon Kerek fenyőn commoralo Pláton Sándor a' Templom jobbágya, Annorum circiter 60.”

„Gyergyó Ditrai határon Kerek fenyőn commoralo Platon Sándor a' Mater Ecclesia jobbágya, Annorum circiter 42.”

„Gyergyó Ditrai határban Kerek fenyőn commoralo Pláton Jakab Mater Ecclesia jobbágya, Annorum circiter 30.”

„Gyergyó Ditrai határban Kerek fenyőn commoralo Providus Platon Juan a' Ditrai Mater Ecclesia jobbágya, Annorum circiter 30.”

„Gyergyó Ditrai határban Kerek fenyőn commoralo Providus Platon Jakab a' Ditrai Mater Ecclesia jobbágya, Annorum circiter 70.”

A fennmaradó 8 jobbágyon három ditrai és egy gyergyószentmiklósi kisnemes osztozott.

Puskás András ditrai nemest, aki maga is megszólalt tanúként a perben, három tanú is a földesurának mondhatta: Rosin Ignácz 80 éves zsellér, aki a „Ditrai határban Köllő nyírén” tartózkodott; Molnár Juan 30 éves zsellér, akit a remetei határból Galóczás patakából hívtak tanúskodni, valamint Deák Miklós jobbágy, aki a „Ditrai határban Salamás patakában” lakott.

Puskás Jakab ditrai nemest az alábbi tanúk nevezték földesuruknak: a „Remetei határban Fülpén commoráló”, 49 éves Czubak György; a „Ditrai Salamás pataka mellett commoráló”, 30 éves Czáván István; a „Ditrai határban Salamás pataka mellett” lakó 50 éves jobbágyasszony Czubak Vaszily özvegye Borbára.

Puskás József ditrai nemes jobbágya volt a „Ditrai határban Fülpenyin commoralo” 50 éves Mundra Jakab.

Bernád Antal gyergyószentmiklósi nemes tekintette jobbágyának a „ditrai határban Salamás Patakában” lakó, 50 éves Molduvány Mihályt.

A fenti jobbágytanúkat azért mutattam be viszonylag részletesen, mert a jórészt románok által benépesített észak-gyergyai havasok és patak völgyek 1772-ben már létező korai lakóit tisztelhetjük bennük.

A ditrai eklézsia kerekfenyői birtoklásának és a templom jobbágyságai kerekfenyői tartózkodásának kezdetét, perbeli érdekektől vezérelve, a tanúk igyekeztek az idők homályába tolni. Néhányan úgy fogalmaztak, hogy az emberi emlékezetet meghaladó idők óta tart a fennálló állapot. Ezzel kapcsolatban szükséges megjegyeznünk, hogy az 1720–1721. évi erdélyi vizitáció idején, amikor számba vették a

templomok jobbágyságait is, Ditrón nem jeleztek eklézsia jobbágyságát.²⁷⁷ Ez a hiány persze nem perdöntő bizonyíték, mivel sokféle oka lehet. Fontosak viszont a fentebb idézett, egykori számadáskönyvből származó 1743–1747. évi feljegyzések, mivel bizonyítják, hogy az 1740-es években bizonyos román családok már Kerekfenyőn tanyáztak és templom zselléréként szolgálták a ditrai eklézsiaát. Különös és szokatlan, hogy a per egyik nemes tanúja, a 46 éves Puskás András talán éppen a fentebb jelzett és tanulmányomban már bemutatott írott jegyzetekre hivatkozott: „*ez előtt 30 esztendővel költ írásából néhai Édes Atyám Puskás Tamás úrnak, a' Ditrófalva Megyéjének egész haláláig Fő Megye Birája volt, olvasom, hogy az irt Ecclesia Pláton nevezetű Jobbágyi régi nyomássokrolis taxáltak az irt Ecclesianak, mely régi nyomásból valameddig ki az erdő felé el járhatott marhájok szabadoson.*”

Ugyancsak Puskás András mondta tanúként azt a nagyvonalú kijelentést, hogy a Pláton nevezetű templom jobbágyságai a vitatott területet „*sine ulla interruptione*”, vagyis megszakítás nélkül használták. Nagyjából igaza volt, de elfeledkezett arról az apróságról, amit a többi tanú rendre emlegetett, hogy a Platonok egyszer Moldvába szöktek, ahonnan két év múlva visszatértek.

A „moldvai kalandról” a legtöbb tanú fölöttébb finomkodva szólt, például a szökést *elmenetelnek* nevezte, és az eseményt az időtlenségben lebegtette. Így tett Balás István ditrai pixidarius is: „*az' Utrumban vicinált helység Ditrófalvának mindenkor békességes birodalmában volt, mert minek előtte az Ecclesia Pláton nevű Jobbágyi Molduvába mentek az előtt esztendőnként négy négy forintot taxáltak rólla a falunak, az után pedig hogy Molduvából ki jöttek, esztendőnként tíz tíz forintot az irt Ditrófalvának, nem az Ecclesianak.*” Hasonló módon nyilatkoztak az érintett Platonok, például a 60 éves Pláton Sándor: „*a' Perben forgó helységnek egy részről, a' míg Molduvába menék, minden esztendőben négy forintot fizettem taxát Ditrófalvának, hogy ki jöttem Molduvából az után minden esztendőben tíz forintot taxálok irt Ditrófalvának*”.

A ditrai Balás István pixidarius viszonylag pontosan meghatározta, 1764–1765 tájára tette a Platonok Moldvába szökésének idejét, ugyanakkor világosan utalt az eklézsiaától használt földjeik és a falutól árendált legelőik különbözőségére, ezért szavait viszonylag hosszan idézem: „*... ez előtt circiter hét, nyolcz esztendőkkal a' Gyergyó Ditrai Mater Ecclesia Pláton nevezetű jobbágyi Molduvába szöktek vala, s vagy két esztendeig oda bé lakának, az alatt ezen vicinált helységet egészen, melyet a Platonok birtak, Szent Miklóson commoráló Danczki örmények el árendálták vala az Mater Ecclesiától, s azok bírák ezen helységet a' meg irt vicinitásban, tudom, láttam, háltamis szállásokon, itt jártak azon örmény marhái mindenütt, a' hol most ezen szántások, vetések vadnak, senki őket nem háborgatta, az Ecclesianak adának Taxat rolla, hogy a' Platonok ki jövének Molduvából, ismég reá szállának, a' helyire az irt vicinitásban, s az utánis a' mostan folyó esztendőig s közelebb múlt Tavaszig eők birták, soha ezen vicinált helyről másnak, annyivalis inkább Ditrófalvának Taxát nem adtak, hanem ezen vicinált helységen külyel Ditrófalvánakis lévén közönséges helye s veszei, a' melyeket Szent Mikloson Commoráló Abrahám Ádám örmény tartott 30 forint taxára, hogy a Plátonok ki jövének Molduvából, azon örmény*

---

²⁷⁷ GYÉL. Vis. Can., Erdély, 1720–1721. Táblázatos összesítő

által taxára tartott helységekre fel kezdenek járni marhájokkal, nevezetesen a Lukáts Ferencz falu embere idejében, in Anno 1767, s akkor azon helyről a' falunak öt forintot adának a' Plátonok, de az a helység ezen vicinált helységen, hol ezek a szántások, vetések vadnak, külyel vagyon, in Anno 1768. én voltam falu embere Ditrófalvában, akkor tíz tíz forintot adának, de nem az Utrumban vicinált helyről, a' mint mondtam, hanem a' mely ezen felyel esik."

A 48 éves Lukáts István primipilus tanúvallomása azt a mozzanatot is megörökítette, hogy a Moldovából hazatért Plátonokat a bürokráciára hajlamos hivatalok átmenetileg vesztegzárba kényszerítették: „... amikor ezek az emlegetett Platonok Molduvába be szökések után, nem sokára ki jövének Molduvából, éppen erre a helyre szállottak vala, a hol nékik az előttis esztenájok volt, most pedig a Ditraiak be vetették, több társaimmel engemet commenderoztak vala ide, hogy eöket Contumatiába késérjük, én két nap társaimmel együtt itt voltam, míg esztenába tövék a Juhokat, mert könyörgöttek nékünk, hogy várakozzunk, míg Szállást csinálnak, s el igazítták bajokat. Úgy szállottak ide, mint Ecclesia helyire, s attol fogva, úgy az előttis békével bírták”.

A 64 éves idősebb Kováts György ditrai primipilus vallomása, visszatekintve az előző 30 esztendőre, vagyis az 1740-es, 1750-es, 1760-as évekre, arról is tájékoztat, hogy a templom jobbágysai miként hasznosították az eklézsia Kerekfenyő nevű távoli területét: „Gyergyó Ditrai néhai Nemzetes Puskás Tamás Uram idejében, a ki a Ditrai Mater Ecclesiának egész haláláig fő Megye Bírája vala feles esztendőkig Szentegyházfia voltam s vagyok mostis circiter 30 esztendőktől fogva, s minthogy a Ditrai Mater Ecclesia ezen helység allyában lakó Pláton nevezetű Jobbágyihoz sokszor küldött le Puskás Tamás Uram, mint fő Megye Bírája a' Taxáért, tudom azt bizonyoson, hogy ezen vicinált helységet, a' hol most vagyunk s meg esküvénk, az irt Ditrai Mater Ecclesia bíratta meg nevezett Pláton nevezetű Jobbágyival, tisztította, irtatta, s azok marháival éltette, soha senki az irt Ecclesiát s irt Jobbágyait ezen helységnek bírásától s irtásától nem ellenzette, se soha senki ezen helységen nem kapdalt, annyivalis inkább nem bírta, hanem az irt Ecclesia Jobbágyai mind nyomás, mind pedig vetés idején marhájok legeltető helyinek, vagyis nyomásnak tartották ... eddig az esztendeig ezen a helységen soha szántás nem volt külömben, hanem ha valamely eszténa heljet bé vetettek vagy egyszer a' Plátonok ... „

A fentebbi vallomásokban már volt arról szó, hogy a Platonok moldvai útja idején a Kerekfenyő területét örmény kereskedőknek adta árendába az egyház. Ugyanazok az örmények azonban a falutól is béreltek a környéken legelőket. Ebből sok félreértés származott a per idején. A tanúk nem mindig láttak világosan az örmény bérlők dolgait illetően. Sajnos a két örmény tanú is meglehetősen tájékozatlannak bizonyult. Valószínűleg a szolgálk legeltették a kecskéket a vitatott területen. Ők maguk keveset jártak arrafelé. Az 51 éves Strenuus Ábrahám Ádám például a ditrai falusbírónak tulajdonított olyan cselekedeteket és kijelentéseket, amelyeket szinte biztos, hogy a főmegyebíró tett és mondott. Például a Platonok Moldvába szökése után bizonyára a főmegyebíró mondta neki, hogy kecskéivel járathatja a területet, „tsak a régi lakó és kaszáló helységeknek” hagyjon békét. Ravasz kereskedő módjára a per idején is azt a kárát emlegette, ami a Platonok visszatérével érte.

Tanulságos a *Köllönyíren* lakó Rosin Ignác zsellér vallomása az örmény árendálásról: „... azon helység, melyről a *Mater Ecclesia Pláton* nevű *Jobbágiai Taxáltak külön helység azon helységtől, a' melyről Strenuus Ábrahám Ádám* nevű örmény taxált, mert *Abrahám Ádám a Kötsk tetején és Sármás alatt legeltette ketskéit és taxált, a' Platonok pedig Fascettselről (?) [másutt:Fazetselről!] taxáltak Ditrófalvának*”

Az 1772 tavaszán végrehajtott erőszakos földfoglalást sok tanú emlegette. Lukáts István primipilus, aki maga is részt vett az akcióban, hangsúlyozta, hogy a „falu képében” jelentek meg a megye birtokán: „*Tavasszal pedig mű Ditraiakul jövének belé szántani, vetni, addig a Platonok birták, mű úgy jöttünk, mint falu*”. Mivel olyan terület háborgatásáról volt szó, amelyen addig a Platonok csak szénát kaszáltak és állatokat legeltettek, a szántás, vetés tényének emlegetésével fejezték ki a tanúk a birtokháborítást. Kovács György primipilus a terepen járva alaposan rácsodálkozott a megváltozott hasznosítási módra: „... most látom, sok lent, árpát, mákot etc. vetettek ide, és sokat ugaroltak jövendőre, minthogy jövendőben vetés szerbe esik, de nevezetesen kik és hányan nem tudom, azt tudom, Ditraiak, s a' mint bizonyosan értettem, mint falu úgy jöttek ide foglalni”. Valamivel tájékozottabb volt a földfoglalást illetően Puskás András ditrai nemes: „... a közelebb mult Tavaszon Ditrófalviak jöttek ide szántani, vetni, nevezetesen Gál Ferencz, Siklódi István, s mások is sokan, sőt még a Kapitány Úrnak is vetettek ide len magot, ... látom kiváltképpen való jó lenek s egyéb vetemények vadnak.”

Felidézte az erőszakos szántás esetét Puskás János 66 éves ditrai primipilus is: „... ezen folyó esztendőbe a közelebb mult tavaszon Ditraiak jövének ide szántani, vetni, falus Bíró, falu embere s mások, sokan a falu neve alatt, jóllehet a' falunak fele sem szántott itt, a' Commendans Kapitány Úrnak is vetettek ide lent”.

Ezek a vallomások tükrözik, hogy az 1772. évi birtokháborítás szántása, vetése jó eredménnyel kecsegtetett. Az erőszakos földfoglalók cselekedete megmutatta, hogy Kerekfenyő bizonyos részei alkalmasak a földművelésre. Az a föld, amelyet a Platonok a XVIII. század középő évtizedeiben csak kaszálassal és legeltetéssel hasznosítottak, a XVIII. század végén és a XIX. század első felében földművelés, főleg gabonatermesztés színtere lett.

Az 1772. évi perben a közösség azt igyekezvén bizonyítani, hogy a Kerekfenyő nem „ős földje”, nem „ős jószág” a ditrai megyének, a birtok eredetéről is faggattatta a megidézett tanúkat. A vallomástevők elmondták, hogy végrendelet útján, testálás révén jutott hozzá a megye a perbeli területhez. A végrendeletet egyesek Siklódi Ferenc, mások Csibi alias Siklódi Ferenc néven emlegették. Állítólag nem volt utóda. Ezért a ditrai templomra hagyta kerekfenyői birtokát. Álljon itt néhány erre vonatkozó vallomás!

„... a' mely helységet bír a' *Mater Ecclesia Kerekfenyőben, a' mellyen mű Jobbág yok most lakunk és környöskörül kaszálljuk azt, ez előtt üdövel néhai Siklódi Ferencz testalta volt a' Mater Ecclesiának, mint hogy Posteritási nem maradtak*”. (Pláton Sándor 60 éves templom jobbágya.)

„... azon hely , a' mit bírís az Ecclesia, bizonyosson ... nem össe, mert az én üdömbbe mene az Ecclesiának, mellynek egy része volt néhai Siklódi Ferenczé, más

része pedig Gyergyó Ditrai, most Remetén lakó Szabófiaké, a' kiknek Bátyok volt irt Siklódi Ferencz". (Mezei Mihály 52 éves ditrai primipilus.)

„... a' melly helység ... birodalmában vagy on az Ecclesiának, aztis néhai Csibi Ferencz, alias Siklódi Ferencz testamentaliter adta volt az Ecclesianak.” (Lukás István 48 éves primipilus.)

Nem tartoznak szorosan a *templom jobbágya* kifejezéssel meghatározható témához, de mégis idézem azokat a vallomásrészleteket, amelyek a távoli, havasi közerdők szétszórt irtáskaszálóirol szólnak. A Székelyföld havasi határral is rendelkező falvainak múltját tanulmányozva gyakran szembesül a kutató azzal a helyzettel, hogy a kommunitás, a tizes, a megye a XVIII. század végén, még inkább a XIX. század első felében élénk harcot hirdet a közerdők aszalói, irtói, az erdei magánbirtokok létrehozói ellen, ugyanakkor a közerdők tele vannak ismeretlen eredetű, a közösség által tiszteltben tartott magántulajdonú irtáskaszálókkal. Ha ezt az ellentmondást fel akarja oldani a kutató, a korai források hiánya miatt falakba ütközik. Nyilvánvaló, hogy a legtöbb efféle irtáskaszáló talán még a középkor végén, vagy legalábbis az írott források nélküli koraújkorban keletkezett. Az írott források viszont jobb esetekben a XVIII. század közepétől, rosszabb esetben a XIX. század elejétől állnak tömegesen a kutató rendelkezésére. Következésképp, a forrásokban befejezett tényként jelennek meg a hajdani szorgos erdei birtokszerzések. Nem ritkán földrajzi nevek formájában kerülnek elő a hajdani irtótevékenység és magánbirtok-szerzés eredményei, például a csíkszentgyörgyi tizeserdők területén:²⁷⁸ *Bakorotása, Bálint büke, Bartis földje, Bene teleke, Benő vágása, Csiszerek teleke, Diák György pataka, Ferentz parlagja, Ficz Antal pataka, Gyűjtő teleke, Kánya oldala, Karatsi vágása, Kaszák vágása, Kotsag Máté úttya, Kovátsok teleke, Lőrincz mezeje, Szopos oldala, Szőke lapossa, Tamás gödre, Tanczos pusztája, Tekse perzselése, Tekse mezeje, Vargyas mezeje, György Kovács kertje, stb.*

Gyergyó északi része, különösen a gyergyai havasok tájéka olyan terület, amely későn, az újkorban népesedett be, akkor sem falualapítások formájában, hanem erdei szórványtelepülések előrehaladása és lassú sűrűsödése révén. A történelmi falvak népe is valószínűleg az újkorban, talán a XVIII. század első felében irtatta ezen a tájon a szétszórt havasi magánbirtokait. Az 1772. évi ditrai határperben mindenestre eleven emléként idézték fel a tanúk az erdei birtokszerzéseknek. Vallomásaik talán segítenek megérteni az irtáskaszáló-teremtő székely igyekezet több évszázados hagyományát és a közerdei magánbirtokok létrejöttének másutt ködbe vesző útjait-módjait. Következzen tehát néhány vallomás a hajdani birtokszerző irtásokról!

„... ezen vicinált helljen feljel az Olotváig fel sok foglalások vadnak, kinek mennyit tettett, annyit foglalt, s nemis igen van ezen helységekben uratlan hely, melyet fel nem fogtak volna. Szabadoson foglalhatott a' kinek tettett, s mais bírja ki ki foglalását.” (Kováts György 64 éves ditrai primipilus.)

„... ezen a helységen fel az Olotva vizéig a' ki akart, foglalt, irtott, pusztított, én magamis foglaltam s másokis, a' kinek tettett és munkálodni nem restellett, s békességesen bírtuk eddig az ideig.” (Csibi Mihály 54 éves ditrai primipilus.)

---

²⁷⁸ BÁRTH János 2007. 364–370.

„... az Olotva vizin alól a' Maros terin vagy on ugyan öröksége némelyeknek, de azon kívül ezen hegyek, völgyek, falu erdei s helyei lévén, nagy részire el foglalták, s kinek kinek szabad volt foglalni, aszalni falu erdejéből s pusztítani, s ki ki bírta s bírja foglalását békével ez mai napig.” (Hompot András 70 éves ditrai primipilus.)

A 66 éves ditrai Puskás János primipilus által elmesélt eset már az új idők még erőtlen szelét jelezte: „Ez előtt circiter tíz, tizenkét esztendővel Nemes Ditrofalva ki hozatta vala a Nemes Szék két Assessorát, a végre, hogy a vész nevű helytől fogva, mely vagy on az Olotva vizin feljel, lefelé jövőn, ezeken a tartományokon s helyeken való foglalásokat meg vizsgálta, s kinek kinek foglalását meg határozta, s határozánakis sokat és kövezének, de az után üdövel ugyancsak a' helyeket foglalók belé kezdenék harapózni, s végre semmi haszna nem lón az afféle határozásnak és kövezésnek, ki mekkorát foglalhatott, akkorát foglalt, senkitől el nem vette a falu, se más, békével bírák mais.”

Az erdőpusztításban időnként a foglalók segítségére volt a tanúk által többször emlegetett „Szent Tamás szele”, amely hatalmas erdőrészeket döntött le.

1772 után hosszú ideig békésebb évek jártak Kerekfenyő tájékán. A megye, a nyertes per után háborítatlanul birtokolhatta a havasi területet. A megye jobbágysai, a Platonok az összecsapások idején látott példák hatására és valószínűleg a megye szorgalmazására maguk is egyre több gondot fordítottak a kerekfenyői földművelésre, gabonatermesztésre. Erről tanúskodnak többek között dézsmálásra vonatkozó adatok.

Egy 1814. évi helyzetfelmérő tanúságlevél tájékoztat arról,²⁷⁹ hogy 1793-ban a ditrai eklézsia a templomtorony javításához szükséges pénz előteremtése érdekében kénytelen volt 20 évre árendába adni Kerekfenyőt 200 R. forintért. Az árendátor, ditrai Kovács Simó nyugalmazott huszárkáplár előre kifizette a 200 forintot, amire nagy szüksége volt az egyházközségnek. Kovács Simó a terület egyik felét 100 forintért „albérletbe” adta 20 évre a megye zselléreinek, a Platonoknak. A terület másik felét 9 „privátus” ditrai nagygazda vette használatba a „főbérletől”. Húsz év múlva, 1813-ban visszakérült a kerekfenyői birtok az eklézsia keze alá. A megye a régi mód szerint parcellákra tagolva átadta a földeket a templom zselléreinek, hogy műveljék azt és a termésből dézsmát adjanak. 10 kalangyából 2 kalangya dézsmára számított az eklézsia. Ez a dézsma tulajdonképpen 20%-ot, vagy ötödöt jelentett. A környéken, amikor előfordult dézsmaszedés, általában tizedet értettek a dézsma kifejezés alatt. A Platonok miután újra megkapták a kerekfenyői földeket, szorgalmasan elvégezték az ugarszántást „rátáikon”, és készültek a vetésre, amikor az elmúlt húsz év „privátus” földhasználói közül néhányan, például nemes Puskás Gábor, Gál István, néhai Csibi Ferenc fiai bevetették az ugarolt földeket, nagy kárt okozva a templom jobbágysainak. Az esetről széki táblabírák és ditrai jeles férfiak tanúságlevelét írtak. (102.).

²⁷⁹ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1814 – A 20 éve történt 1793. évi „eladást” némi névváltozással említik a ditrai megyebíró 1796. évi számadásában, (GYÉL. Pléb. számadások. Ditró, 1796.), valamint az 1793–1797. évi számadások főmegyebírói magyarázatában. (GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1797.)

Az 1820-as évek végéről, esetleg 1830 tájáról fennmaradt egy több oldalas datálatlan és befejezetlen birtokleírás, amely a következő címet viseli: „*A Ditrjai Mater Ecclesia Sellerinek Belső és Külső Jóságoknak felvétele.*”²⁸⁰ A nem túl gondos leírás egyenként számba veszi a ditrai templom szelléireit, illetve az általuk használt földeket. Alábbiakban idézek néhány leírást:

„Lupuj János, vagyon egy belső jósága, melynek hossza 110 öll, szélessége 40 öll, vicinussa napkeletről a Siklódi adomány, délről a víz, északról Less János, nap nyugatról a Küsmödiek. A felső forduló határon két darab szántó föld, melynek vicinussa nap keletről Burila Luka, északról Gáll István, délről Platon Mihály, nap nyugatról Molnár György, 10 vécás. Az alsó forduló határon egy darab föld, vicinussa nap keletről Platon Mihály, délről Platon János, északról az erdő, nap nyugatról Burila Luka, 5 vécás.”

„Platon Péter egy belső jóság, melynek hossza 110 öll, széle 40 öll, vicinussa nap keletről a Templomé, délről Platon Andrásné, északról Platon Györgyné, nap nyugotról a patakon le járó út. A felső forduló határon nints. Az alsó fordulón egy darabotska szántó föld, vicinussa nap keletről Platon János, délről Platon Mihály, nap nyugatról és északról az erdő, 2 vécás.”

„Platon Vaszi egy sessio, melynek hossza 110 öll, széle 40 öll, vicinussa nap keletről Huszár Thodor, északról Pláton Györgyné, délről a Remetei Szabó fiak, északról Platon Andrásné. A felső forduló határon három darab föld. A fölsonék vicinussa nap keletről Puskás Alojzi, délről Szóts Péter, északról is Szóts Péter, nap nyugatról Szabó Tamás. A középsőnek vicinussa nap keletről Szabó Tamás, északról a Dézma Csűr, délről Szóts Péter, nap nyugatról Platon Györgyné. Az alsónak vicinussa nap keletről Kufár Thodor, délről Platon Mihály, északról az Erdő, nap nyugatról Platon Mihály, 26 vécás. Az alsó fordulón egy darab föld, vicinussa nap keletről Czarány János, délről Platon Jakab, északról az út, nap nyugatról az út, 10 vécás.”

A fentiekhez hasonló árendált birtokok terméséből a templom jobbágjai 1830 előtt dézsmát adtak a ditrai ecclesiának. A dézsma beszédése a távoli, havasi területen rengeteg veszéllyel járt. Györgydeák János és Csibi Ferencz „Megye Polgárai” 1823. szeptember 28-án elismervényt írtak alá arról, hogy Lukáts Ádám főmegyebírótól „faradságuk jutalmául” átvettek 16 R. forintot „... a Kerekfenyőben termet Dézmának bé hajtásáért.” Indoklásul még hozzátették: „... a hol két hétig való időket töltöttünk el, míg őszve szedhattuk és az oláhokkal fel hozattuk.” A dézsmagabonát tehát nem a helyszínen nyomtatták, mint az Alföldön a „dezsmaszűrűk”, hanem szalmasán a távoli Ditróba szállították, és ott bizonyára tél elején, decemberben, csűrben cséphadarókkal csépezték ki. Erre utal a fenti szeptember végi nyilatkozat szállításra vonatkozó félmondata, valamint egy karácsonytáji másik tanúsítvány a dézsmagabona kinyomtatásáról és felméréséről. 1823. december 26-án ugyanis Csiki Antal hűtös és Mezei Lajos notarius, mindketten „regiusok”, vagyis „fogott közbírák” tanúsították, hogy a megye mennyi dézsmagabonára tett szert 1823-ban: „...14-ta decembris 1823. Lukáts Ádám Gyergyó Ditrjai Fő Megye Bíró felmérte 27 véka ősz rozsot, és ugyan 17-dik hujus 54 véka árpát, ugyancsak 22-

---

²⁸⁰ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz.

dikén 30 véka zabot, melly Kerekfenyő nevezetű helyen termet és a Templom lakossaitól bé jött tizedből csépeltetett, ugyan a mi a Ditrai határon termés volt hat kalangya Dézmából 12 véka zabot.” A megyebírák valószínűleg elégedetlenek voltak az 1823. évi gabonadézsma mennyiségével, mert 1823. december 26-án sietve aláírtak egy bizonyoságlevelet Lukáts József falusbíróval Csíki Antal megyehűtőssel és Mezei Lajos nótáriussal arról, hogy „... a Kerekfenyőben lévő termés a jég eső által annyira meg rontatott volt, hogy a tizedből bé jött gabonának kalangyája egy vékát sem eresztett.”

A dézsmagabona további sorsát illetően érdemes megjegyeznünk, hogy néhány nappal a fent idézett nyilatkozatok megtétele után, 1824. január 5-én már el is kelt a templom jobbágyaitól származó „ősz rozs”, zab, „zabos árpa”. Lukáts József falusbíró és Mezei Lajos nótárius lépett elő vásárló gyanánt.²⁸¹

A templom földjeinek árendálói 1796-ban dézsmát adtak az eklézsának. Ám bár ez az év arra az időszakra esett, amikor Kerekfenyőt húsz évre átadták Kováts Simónak 200 forintért. Így csak a Felső határbeli 19 köbölnyi föld 15 köblös része után kapott a megye dézsmát: 8 kalangya őszit és 5 kalangya zabot. „4 köből féréjű” földet az eklézsia a plébános rendelkezésére bocsátott, aki nem adott dézsmát.²⁸²

A ditrai eklézsia 1822. évi latin nyelvű számadásában felsorolták azt a 31 családfőt, akik családjukkal Kerekfenyőn az eklézsia földjén templom zselléréként laktak és ottlakhatásukért taxát fizettek a megyének. Szerepeltették a kerekfenyői inquilinusok és más dézsmafizető árendátorok dézsmáit is.²⁸³ A zsellérek névjegyzékét a következő évtizedek megyebírói számadásában rendre elkészítették. Tanulmányom függelékében az 1830., az 1838. és az 1863. évi lajstromot közlöm (103., 105., 106.).

A ditrai eklézsia földjeinek használoitól szedett dézsma történetében fontos átlomást jelentett az 1830-as esztendő. Ekkor szedett a megye utoljára dézsmát a Kerekfenyőn munkálkodó román templomi zsellérektől, és ekkor már nem szedett dézsmát a belső határ egyházi földjeinek székely árendáloitól.

Az 1830. évi főmegyebírói számadás²⁸⁴ 30 családfőt sorolt föl, akik Kerekfenyőn az eklézsia birtokán laktak, lakóhelyükért családonként megállapított taxát fizettek. A Kerekfenyőn használt templomi földek terményeiből: *tavaszbuzából, tavasz rozsából, árpából, zabból* pedig dézsmát adtak. A dézsma mértékéről a számadás nem tájékoztat. Következésképp, nem tudjuk, hogy még mindig ötödöt szedtek, mint 1814-ben, vagy tizedet.

A kerekfenyői családfőket a számadás magyar szövegének fogalmazója a latin *Colonus* (jobbágy) szóval illette, ellentétben az 1822. évi latin nyelvű számadás megfogalmazójával, aki ugyanezeknek a személyeknek a jelölésére az *inquilinus* (zsellér) szót használta. Ez az eset is figyelmeztet, hogy a szóhasználatból nem mindig érdemes messzemenő következtetéseket levonni.

A számadásban a megyebíró megfogalmazta, hogy addig a „Ditrai határban lévő Templom földgyei” kevés hasznot hoztak. Használoiktól dézsmát szedtek, de

²⁸¹ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. Az 1823. évi megyebírói kiadások számlamásolatai

²⁸² GYÉL. Pléb. számadások, Ditró. 1796.

²⁸³ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1822. évi számadás

²⁸⁴ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1830. évi számadás

kevés gabona került az egyház csűrjébe. A ditrai plébános, meghányván-vetvén és egyeztetvén a dolgot püspökével, eltörölte e földek dézsmás műveltetését. Helyette licitáción árendába adta a „felső forduló” apró templomi földparcelláit. A 13 parcellát 11 ditrai magyar lakos előre meghatározott pénzösszegért árendálta. A következő évben, amikor 9 alsó fordulóbeli parcellát árendálta 7 gazda, súlyos megállapítást vetett papírra az elhanyagolt templomi földekről: *„Ezen licitált földek fel lévén hagyatva, vagy pallagul hevertek, vagy a kinek tetszett szántotta, egy néhány alig volt a ki dézmát adott volna, s az okais az, hogy bajoson lehet ki kapni, mint hogy némelyeket vicinitás jussán el örökösítettek”*.²⁸⁵ Nincs szó arról, de valószínű, hogy ez az állapot egy hanyag pap és egy még hanyagabb főmegyebíró nemtörődöm viselkedésének eredményeként állt elő. Talán a fentebb már említett, túlzottan magas mértékű dézsma is hozzájárult a templomi földek parlagon heveréséhez. Az árendálásra való átállás bizonyára javított a helyzeten. Ezt a tényt, a templom zsellérei által használt kerekfenyői földek esetében az 1831. évi számadásban a főmegyebíró meg is fogalmazta: *„a Templom jószágán lévő földeknek dézmája szembetűnő haszonnal árendára változott által, mellyről költ törvényes Contractus hiteles mássa a Püspöki Archivumba küldetett, melynél fogva esztendőnként fizetnek 200 R. forintot”*. Az 1831. évi számadás beszámolt még egy nagy változásról. Nevezetesen arról, hogy előző évben felemelkedett a Kerekfenyőt használó templom zsellérei éves taxája: *„A taxa titulus alatt lévő Colonusoknakis taxájok meg változott, mert szembe tűnő lévén, hogy telkeikhez képest nagyon kevesset fizetnek, azért Plébánus Urunk ő Excellentiájától ezen fizetésnek feljebb vitelére engedelmet nyert és tulajdon házánál a Szék Tiszteinek jelen létében törvényesen veghez is vitt.”* A felemelt taxát jól tükrözi a Győrffi András és Véégh András gyergyószéki tisztségviselők által 1830. december 8-án készített kimutatás a ditrai eklézsia Kerekfenyőn lakó havasi zsellé-reiről (104.).²⁸⁶

Mielőtt végleg elbúcsúznánk a templomi földek haszonvételének egy régies formájától, a dézsmaszedéstől, érdemes röviden kitekintenünk a környékre.

Gyergyóújfalu „megyés templomának” 1796. évi számadásában olvashatjuk: *„Vagyon egyik fordulora 48 darab szántó föld, mellyek egygyütt 119 véka maggal vettettek. A más fordulóra 61 darab, azzal mely a Templom birodalmába vissza hozatott, ezekbe egygyütt megyen 169 véka. Ezeknek a földeknek terméséből dézsma, az az tíz Kalongyából egy kalongyát vészen a Templom.”* Valamivel alább bevételként szerepel a dézsma gabona: *„Désma Ros gelima 9, manipulus 20, árpa gelima 14, manipulus 15, zab gelima 2.”* Még alább pedig értékét is megtudhatjuk: *„A szántó földek dézmája: ros 9 kalongya, kéve 20, árpa 14 kalongya, kéve 15, zab két kalongya. A rosból lett 20 véka, az árpából 20 véka, a zabból 4 véka. A rosnak vékája el adattatván xf. 30, az árpának vékája xf. 18, a zabnak vékája xf. 10, egy summában jött bé 22 M. forint.”*²⁸⁷

1723. április 6-án „Gyergyó Kilyénfalvi Jakab Mártonné Kata primipila” úgy végrendelkezett, hogy a kilyénfalvi határban, a „Vasláb felé fordulóban” fekvő két szántóföldje „véreire”, Ambrus Istvánra és utódaira szálljon. Kikötötte, hogy az

²⁸⁵ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1831. évi számadás

²⁸⁶ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 10. doboz. 1830. 3.

²⁸⁷ GYÉL. Pléb. számadások, Gyergyóújfalu. 1796.

átadott földek terméséből az örökösök a templomnak dézsmát adjanak.²⁸⁸ Kilyénfalva megyéjének 1796. évi számadásában olvashatjuk: bizonyos szántóföldeket a helyi plébános és a kántor úgy használnak, hogy termésükből rendszeresen dézsmát adnak a templomnak.²⁸⁹ Ez a ködbe vesző múltú szokás 1835-ig volt érvényben. 1835 tavaszán a kilyénfalvi megye megállapodott plébánosával többek között arról, hogy „*A Nemes Megye a Plebanus Úrtól és a Kántortól a Templomnak ennek előtte fizettetni szokott Dézsmát le hadgya, magais illetlennek találván, hogy a Papp és Kántor Dézsmát fizessenek a magokérol*”.²⁹⁰ Tanulságos, hogy a „Gyergyó Kilyénfalvi Megyebeliek” 1843-ban levelet írtak püspöküknek, amelyben visszasírták a templomuknak 1835-ig adott plébánosi tizedet.²⁹¹

A csikrákosi „Kis Asszony Templomnak” is volt olyan földje, amely után tizedet adtak a használók.²⁹² Távolabb, Miklósvár temploma rendelkezett 1799-ben olyan szántókkal, sőt szénafüvekkel, amelyek terméséből dézsma járt a templomnak.²⁹³

Visszakanyarodva a ditrai eklézsia zselléreinek kérdésköréhez, az 1833. évi és az 1838. évi ditrai főmegyebírói számadások colonus-listái és pénzügyi adatai szerint a Kerekfenyőn lakó román templomi zsellérek olyan feltételek közepette élték életüket, amilyen feltételeket a fentebb bemutatott, 1830–1831 táján bekövetkezett változások teremtettek számukra. Mindkét esztendőben 32 családi gazdaság működött a ditrai templom távoli birtokán. A családok lakóhelyük után, illetve „megye zsellére” jogállásukból következően fizették az 1830-ban felemelt pénzbeli taxát. Az eklézsiaától kapott földekért pedig együttesen évente 200 R. forint árendával tartoztak (105.).

A plébániai irattárak kutatói számára közismert ténynek számít, hogy a XVIII–XIX. században a templomok, kápolnák tőkepénzét a „megyék” kiadták kamatra, *interesre* magánszemélyeknek. Időnként a főmegyebírák nagy, táblázatos jegyzékeket készítettek a „templom adósairól”, amelyeket gondosan megőriztek a plébániai irattárak. A hitelek felvevői között a társadalom minden rétege előfordult, gazdálkodó katonarendüektől, örmény kereskedőkön át, bizonytalan egzisztenciájú méltóságos özvegyasszonyokig.

Ha rátekintünk a ditrai megyés templom 1838. évi adósainak táblázatára, láthatjuk, hogy törzsökös ditrai székely primipilus és pixidarius nevek, például a Pus-kások, Csibik, Siklódiak társaságában ott találhatók kerekfenyői templomi zsellérek nevei is. Néhány nevet, például a Szöcsöket, talán nehéz azonosítani, de a Platonok összetéveszthetetlenek. A lajstromban 8 Platon szerepel. Mindebből következik, hogy a ditrai templom kerekfenyői román zsellérei kértek és kaptak kölcsönt a templom pénztárából.²⁹⁴ Erre utal Lukács Ádám főmegyebíró 1824. január 4-én fogalmazott kezeslevele, amelyből megtudható, hogy a „templom zsellérjei”, amikor a templom „capitálissából” hitelt vettek föl, egymásért kezességet vállaltak. Emellett 1824-

²⁸⁸ GyGyL. Kilyénfalva. Pléb. ir. 1. 1723.

²⁸⁹ GYÉL. Pléb. számadások. Kilyénfalva. 1796.

²⁹⁰ GyGyL. Kilyénfalva. Pléb. ir. 1. doboz. 1835.

²⁹¹ GyGyL. Kilyénfalva. Pléb. ir. 1. doboz. 1843.

²⁹² GYÉL. Szentszéki ir. 1796. Felcsíki megyék földjei, Rákos.

²⁹³ GYÉL. Szentszéki ir. 1801. Miklósvár

²⁹⁴ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1838.

ben a főmegyebíró „az egész zsellérségért” kezkeskedett. Kijelentette: „*tulajdon örökségemet éretek le kötöm*”, hogy szükség esetén, „*a Mater Ecclesia eleget vehessen a Rátioaba bé irt Zsellérek helyet.*”²⁹⁵

1848 után hivatalos iratokban valószínűleg mellőzték a *colonus* és a *zsellér* szó használatát, ha a ditrai templom kerekfenyői földjeinek árendálóirol volt szó. Az árendás, a haszonbéres kapcsolat hangsúlyozása vált jellemzővé a korábbi „templom és zsellére” jellegű viszony emlegetése helyett. Időközben a kerekfenyőiek közigazgatási hovatartozása is megváltozott. Az új Salamás helység kötelékébe kerültek. 1863-ban a ditrai templom salamási birtokain „*évenkénti haszonbérfizetés mellett megtelepült oláh lakosoknak*” nevezték azokat a családfőket, akik 47 családi gazdaságot vezetve, a hajdani kerekfenyői „templom zselléreinek” utódaiként lakótelkeik, kertjeik, szántóik, kaszálóik, legelőik után árendát, vagyis divatosan szólva: *haszonbért* fizettek a ditrai eklézsiának (106.).²⁹⁶

Gyanítható, hogy 1880 táján a ditrai eklézsia salamási haszonbéresei „majorsági birtok” gyanánt részletfizetéssel megváltották azokat a földeket, amelyeket használtak. Ezáltal megszűnt az úrbériség idejére emlékeztető függőségi viszony utolsó láncszeme is a ditrai egyházközség és hajdani román zsellérei között.

1880. június 22-én a csíkszeredai magyar királyi törvényszék kiküldött bizottsága jegyzőkönyvet vett föl Ditróban arról az egyezségről, amely a ditrai „megye” és a hajdani zsellérei között született meg. Az egyezés alapjának a korábbi pereskedést lezáró 1879. évi 2064/80. számú törvényszéki végzést tekintették. A végzés és a nyomában létrejött egyezés szerint a megye korábban zsellérek által használt birtokai, „mint majorsági birtokok” 1900 forint megváltási díj ellenében átkerültek a birtokokat éppen használó 56 „váltságjogosult” családfő kezébe. A részesedési arányt a teljes perelt birtoknagyság 336-od részének szorzószámaival fejezték ki. Ennek arányában osztották el a váltságdíjat. Például Pláton Aniszia 4/336-od részt váltott meg 22 forint 60 krajcár váltságösszegért, Pláton Mihály jegyző 9/336-od részért 51 forintot fizetett, Velkán Tódor utódai 1/336-od részért 5 forint 60 krajcárral tartoztak. Az 56 „váltságjogosult” közül 11 családfő 10 egységnél nagyobb birtokot váltott meg. Ilyen személy volt Pláton György az Ignácé, aki 27/336-od részért 153 forint váltságösszeget fizetett. A megváltási díjakat három év alatt, vagyis 1881-ben, 1882-ben és 1883-ban kellett kifizetni egyenlő részletekben a főmegyebíró kezébe. Az 1880. évi egyezmény fogalmazói kijelentették, hogy a megváltással „*megszűnik a felek közt minden az úrbéri vagy majorsági birtok viszonyból származott költsönös követelés*”.

A fent jelzett törvényszéki bizottság 1880 júniusában a nagy általános egyezségén kívül minden „váltságjogosulttal” egyénileg is egyezséget kötött. 1883-ban azok a „váltságjogosultak”, akik kifizették a megváltási összeget, a ditrai „megyétől” „törlési nyugtát” kaptak, amelynek birtokában a „telekjegyzőkönyvben” kitöröltethették a megváltott földjeikre korábban bejegyzett „megyei” zálogjogot.²⁹⁷

²⁹⁵ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1823. évi megyebírói kiadások számlamásolatai.

²⁹⁶ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1863.

²⁹⁷ GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 2. doboz. 1880., 1883.

VIII.

GYERGYÓSZENTMIKLÓS MAGYAR TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI, ZSELLÉREI, ÁRENDÁSAI

Gyergyószentmiklósi sajátosságok

Gyergyószentmiklós helység, majd mezőváros a XVIII–XIX. században a Gyergyai-medence központi szerepkörű településének, a táj vásáros helyének számított. Fejlődésében a székelység mellett fontos szerepet játszottak az örmények, akiknek önálló egyháza, külön örmény katolikus temploma volt. Erre utal a címben a székelység Szent Miklós tiszteletére szentelt templomának *magyar* jelzője.

Gyergyószentmiklóson a XVII–XVIII–XIX. században egyaránt laktak olyan családok, akiket *templom jobbágya*, *templom zsellére*, *templom árendása* megjelöléssel emlegettek. A templom kötelékében élők témakörének gyergyószentmiklósi színterét, különleges vonását adták azok az örmények, akik a XVIII–XIX. században a Szent Miklós templom zsellérévé szegődtek annak érdekében, hogy tartósan megszerezhesék a templom közelében lévő boltokat, árusító helyeket.²⁹⁸ Másik jellegzetességnek tartható az agrár- és népességfejlődésnek az a vonása, hogy Ditróhoz hasonlóan Gyergyószentmiklós havasi határában is éltek szétszórta tanyákon a XIX. század első felében olyan moldvai eredetű román jövevények, akiket a Szent Miklós templom zsellérének tekintettek.

XVII. század

Valószínűleg a XVII. század második felére nyúltak vissza annak a gyergyószentmiklósi templomi jobbággyal kapcsolatos birtokpernek a számai, amelynek egyik több oldalas perbeli levelét dátum nélkül, de bizonyára 1756 és 1763 között vetette papírra Simon András gyergyószentmiklósi harmincados: „... *Ennek előtte circiter 80 vagy 90 esztendőkkel a' feleségem és napam Asszony néhai Galló Imre Uram özvegye Zonda Krisztina Asszony praedecessori, tudniillik néhai Tekintetes Nemzetes Katsó Jánosné Geréb Margith Asszony Leányával Czerjék Andrásné Katsó Ilona Asszonnyal ... Nemes Gyergyó székben Szent Miklóson edgy ... oda való Bernárd Péter nevű örökös jobbágyokat fundusával s a' hoz tartozó külső appertinentiácskákkal edgyütt magok önként való Istenes indulattyyokból ingyen legálták volt ugyan a' Gyergyó Szent Miklósi Templomnak és Ecclesiának ea cum Dispositione, hogy azon fundusrol s jószágáról meg irt Bernard Péter annuatim a' Templomnak adgyon flor. Hung. 3, melly jószág azután a' Templomtól a' szerintis bírattatott, mind Bernárd Péter, mind pedig Posteritási 3 forintot fizetvén a' Templomnak annuatim, hanem in Anno 1756 azon Gyergyó Szent Miklósi Megyének a' Templom építésére nagy szüksége lévén a' pénzre, azon jószágot el adóvá tette, s idegennekis el akarta adni, én pedig... napam Asszony... és... feleségem jussán Vérséget s succesiot tartván azon jószághoz, insinualtam az Nemes Megyének, hogy*

²⁹⁸ Tanulmányomban azokat az eseteket nem vizsgálom, amikor a XIX. században az örmények „közön-séges” haszonbérliként vettek bérbe a magyar megyétől templom melletti boltokat, árusítóhelyeket.

*azt idegen kézben ne bocsássa, mert mi magunkhoz váltjuk, mint Vére, de más is, úgy mint Gyergyó Szent Miklósi Bíró Tamás elő kegyelme:(akinek nagy apja nevezett jobbágy Bernard Péter leányára szállott volt azon jószágba, fia nem maradván Bernard Péternek:) Vérséget praetendálván azon jószághoz, s ez iránt a' felett disceptatio lévén, a' dolog a' Szent Szék eleibe terjedett ...”*²⁹⁹ 1760 tájától vissza-számlálva a levélben emlegetett 80–90 esztendő, Bernárd Péter jobbágy templom jobbágyává adása 1670–1680 körül történhetett.

1653-ban Bot Andrásné gyergyószentmiklósi asszony testamentumban kötelezte Zakariás István nevű jobbágyát, hogy évente 3 forintot fizessen a gyergyószentmiklósi templomnak. A kötelezettség utódaira is vonatkozott.³⁰⁰ Gyakorlatilag tehát a nemes asszonyság Zakariás Istvánt a templom jobbágyává tette. Föltehetőleg ehhez az ajándékozáshoz nyúlik vissza a gyergyószentmiklósi templom Zakariás nevű zselléreinek egyházi kötődése. (108., 109.)

XVIII. század

A XVIII. század templom jobbágyával kapcsolatos gyergyószentmiklósi dokumentumai sem bővelkednek kötlevelekben, jobbágyra fogadó szerződésekben. Inkább csak egy-két szavas említések őrzik a templom jobbágiai emlékét.

1736. április 25-én egy beltelek eladási szerződésében szerepelt „*Szent Miklósi Burján Imre Templom Zsellére*”. Feleségét Portik Katalinnak hívták, és testvére volt Portik Erzsébetnek, Sándor Péter primipilus feleségének.³⁰¹

1756-ban „*a Gyergyó Szent Miklósi Ecclesia jobbágyának fia, Dezső János ifjú legény*” kalákában járt és ott verekedett. Amikor felelősségre vonták, „megbékélt” a sértettel a „*Mater Ecclesia Széke előtt*”.³⁰²

1767-ben „*Simon József a Gyergyó Szent Miklósi Templom jobbágya*” „*megszeplesítette*”, „szüzességében meg ejtette” a szentmiklósi Bodó Ilonát.³⁰³

Fennmaradt egy szerződés 1769-ből, amelyben Gyergyószentmiklós megyéje határozatlan időre átadott egy beltelket az udvarhelyi származású Olasz Ferencnek, hogy azon házat építsen, és évi két-két forint taxát fizessen utána a Szent Miklós templomnak. A kedvezményezett a beltelek mellé határbeli templomi földet is remélhetett. A birtokban utódai is benne maradhattak, ha pontosan fizették a taxát. A szerződés „megszólalásig” olyan, mint egy *templom jobbágya* kontraktus, fel is vettem tanulmányom függelékébe, (107.) annak ellenére, hogy fogalmazói, sajnálatos módon, kifejejtették belőle a „templom jobbágya” vagy a „templom zsellére” kifejezést.³⁰⁴

²⁹⁹ GYÉL. PHI. 175/1763.

³⁰⁰ VESZELY Károly 1860. 129–130.

³⁰¹ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 5. doboz. 1736.

³⁰² GyGyL. Gyergyószentmiklós. Megyeszéke jkv. (1748–1781). 74. p. 1756.

³⁰³ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Megyeszéke jkv. (1748–1781). 154–155. p. 1767.

³⁰⁴ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 5. doboz. 1769.

A templom városbeli zsellérei

A XIX. század első feléből három olyan gyergyószentmiklósi szerződést tettem közzé tanulmányom függelékében, amelyek templom zsellérévé válást örökítettek meg.

1805-ben arról írt egyezséget Gyergyószentmiklós megyéje, hogy Zakariás János a templom zsellére beengedi az általa használt beltelek egyik részére templom zsellére gyanánt Dezső Józsefet. A templomi zsellérek efféle „sűrítését” előzőleg már 1802-ben is gyakorolta az eklézsia, amikor három Zakariás nevű zsellére telkére telepített újabb zselléreket. Dezső József 1805-ben jogot kapott arra, hogy a határozatlan időre átadott telekrészen házat építsen, amelyet a magáénak tekinthet, vagyis a szerződéssel előállt jogviszony estleges megszűnése után elhordhat, vagy a Zakariásokkal megváltathat. A templom új zsellére 80 évre előre kifizette a telekrésze után járó taxát, 40 magyar forintot, ezzel jelentősen segítette a Szent Miklós templom anyagi gondokkal küszködő megyéjét. (108.)³⁰⁵

Dezső József 1834. november 2-án egyéb rokonai kizárásával végrendelkezett Dezső Máté leánya, Ágnes javára, akitől azt várta, hogy öreg napjaiban gondját viselje. A leányra hagyta épületeit, birtokait, „ingó bingó javait”, és ezekkel együtt valószínűleg a *templom zsellére* kifejezéssel megfogalmazható jogviszonyt, állapotot is.³⁰⁶

1819-ben a Szent Miklós templom egyik zsellére, Zakariás András, aki valószínűleg örménynek számított és bérlőként Ditrón is voltak érdekeltségei, feleségét hátrahagyva hír nélkül eltávozott Gyergyószentmiklósról. Lakóházát, amely a „megye jószágán” állt, megvásárolta Áts István, aki talán rokonféle lehetett, mert a feleségét Zakariás Ágnesnek hívták. A megye átadta Áts Istvánnak határidő nélküli használatra Zakariás András elhagyott telkét. Évente 3 márfás *zsellérpénzt* vártak tőle. Emellett teljesítenie kellett a szokásos templomi szolgáltatásokat. A szerződés megkötésével Áts István a Szent Miklós templom zsellérévé vált. (109.)³⁰⁷ Hat évvel később valamiféle anyagi okokból Áts Istvánt Székely István váltotta fel a ház és a telek birtoklásában és vele együtt a templom zsellére szerepben. (109.)

1839. december 22-én különösen ünnepélyes hangvételű, nagy gondossággal fogalmazott szerződésben nyilvánította templom zsellérévé Gyergyószentmiklós megyéje Salamon Bertalan molnárt, aki előzőleg már 1832-től templom zsellére módján élt a Zakariás Dénes halálával megürült egyházi telken, a Zakariás Dénes korhely fiától megvett házban. 1839-ben a megye a „nevére adta” a két teleknyi „juszt”, vagyis 1839-től Salamon Bertalan „teljes jogú” templom zsellére lett. A birtokolt „belsőség” után évenként taxát fizetett és a templom körül „illő szolgáltatokat” teljesített. (110.)³⁰⁸

³⁰⁵ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 6. doboz. 1805.

³⁰⁶ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 11. doboz. 1834. 12.

³⁰⁷ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 7. doboz. 1819.

³⁰⁸ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 11. doboz. 1839. 7.

Az 1830-as évek megyebírói számadásaiban apró említések és összesítő áttekintések is őrzik a templomi zsellérek emlékét.

1831. szeptember 29-én a gyergyószentmiklósi megyebíró az 1831. évi számadás mellékleteként kimutatást készített a Szent Miklós templom bérbe adott beltelkeiről, „bennvalóiról”, illetve azok taxafizető használoiról. A kimutatás érdemi része az alábbi szöveget foglalta magába:

„1. A Zakariások nevű Zsellérek bennvalójáról Zakariás Ferentz, Antal, István és József onokák együtt a Testamentum szerint adnak ... 5 Rft.

Ugyan azon jószágokon lakók, úgy mint:

- Papp Jánosné ad 51 kr.

- Tőke Ferentz ad 51 kr.

- Hompot Mihály ad 51 kr.

- Salamon Birtalan ad 51 kr.

- Putyorás György ad 51 kr.

- Nitruj Ignátz ad 51 kr.

- Nitruj József ad 51 kr.

- Dezső József ad 51 kr.

2. Közép Szerbe lévő bennvaló jószágért Sándor János nevű szabó fizetett 30 Rft.

3. A Fel szegi kis bennvalóról ifiabb Portik János 51 kr.

4. A Piatzon lévő bennvalóról fizettek a Nádas nevű kereskedők pengőbe 25 R. forintot, melyek váltóba tesznek 62 Rft. 9 krajczárt.

Taxa jött bé így egy summába 105 Rft. 9 kr.”³⁰⁹

Az első „bennvaló” számbavételkor felsorolt nevek jobbára a templom zsellé-reit takarták. A nevek egy része ismerősen csenghet a kutató és az olvasó számára, mivel más forrásokban is előfordul. Ilyen név például a sokszor emlegetett Zakariás, a Dezső, a Salamon, a Hompot.

A 2., 3., 4. „bennvaló” lakóinak jogállását a rendelkezésre álló források alapján nehéz tisztázni. A telek használoinak templomhoz, megyéhez való kötődése valószínűleg kimerült az évi taxa fizetésében. A 4. telek árendálójaként említett Nádas család valószínűleg azonos azzal a Gyergyószentmiklóson lakó, de az „erzsébetvárosi compániához” tartozó örmény kereskedőcsaláddal, amelyik *Strenuus Nádas Keresztes* néven 40 évvel korábban, 1791. március 18-án árendába kapta Gyergyószentmiklós megyéjétől határozatlan időre a bolttartásra kiválóan alkalmas telket.³¹⁰

Az 1. és a 4. számú beltelkek eredetéről fontos információkat tartalmaz az 1831. évi megyebírói számadás bevezetője, ezért a két telek leírását alább idézem:

„1-mo. A Zakariás nevű Zsellérek bennvalója, melynek vicinussa fellyül Huszár katona Blénesi Ignátz, alol gyalog katona Lukáts András, mely adatott a Szent Miklós Templomnak 1663-ban Kristály Anna nevezetű magtalan Nemes Asszonytól, olymóddal, hogy a Zsellérek fizessenek a templomnak 5 R. forintot.”

4-to. Vagyon a templomnak a piatzon egy tágos bennvaló öröksége, melynek vicinussa fellyül a Kertso fiak, alul a Szárhegyi Groff Lázár Familia, mely 1791-ben

³⁰⁹ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 10. doboz. 1831. 5.

³¹⁰ GYÉL. Vis. Can. Gyergyószentmiklós, 1830. 13–17. p.

akkori Plébánus Fő Tisztelendő Bálintfi Gergely Úrtól ki adattatott 25 R. forintokért és egy font Tömény[ért] árendára, mely árenda 25 forintba fizettetett váltóbanis az 1831-dik esztendeig, midőn mostani Püspök Urunk Eő Excellentiája ezüstbe fizettetni rendelte, de tsak 1831-ben kezdték így fizetni".³¹¹

Székelgyföldi plébániák irattáraiban gyakran nyomára akadhat a kutató olyan eseteknek, hogy a XVIII. században a földek terméketlensége, elhanyagolása, a pap vagy a megyebíró hanyagsága, nemtörődömsége miatt a templom bizonyos földparcellái elvadultak, kiestek a használatból, „elfelejtődtek”, idegen kézbe kerültek. Ha azután egy rendcsináló, élelmesebb pap került a plébániára, vagy egy jó megyebíró került a megye élére, nagy nyomozásokba kezdett, elsősorban régi plébániai iratok és a legöregebb megyetagok emlékezete alapján egy-egy „eltűnt” földdarab földerítésére és visszaszerzésére. Ilyen keresgélések, nyomozások folytak Gyergyószentmiklóson is 1830 táján. Ennek nyomait láthatjuk a fentebb már többször idézett 1831. évi főmegyebírói számadásban is. Például, amikor a templomi földeket sorolta föl a számadás készítője a „*Vissza folyó martján*” és a „*Tölgy mezőben*” fekvő utolsó három földdarab megnevezése elé beírta a következő címet: „*Az alább írt földek most nemrég hozattak vissza*”. Ugyanő a kiadások között szerepeltette a következő tételt: „*A Szent Miklósi Templomnak 9 darab szántó földgyeit és a Remetei határon egy szénafüvet el adogatván titkon a zsellérek, azoknak ki nyomozása végett fizetett a Plébánus a két Regiusoknak diurnumot 10 R. forintot, az Intertentiojokra két R. forintot*”.

A szövegben emlegetett zsellérek a templom zsellérei voltak. Jobbára ők használták a templomi földeket, és megfelelő felügyelet hiányában többször előfordult, hogy idegen kézre játszották azokat. Ilyen eset történt 1810-ben, amikor május 13-án Zakariás Ignác, a népes templom jobbágya família egyik tagja „*feleségével Ferencz Katalinnal és fiával Áloziussal*” ünnepélyes külsőségek között, kézen fogott bírák közreműködésével „*két ganyé hasznáig, azaz huszon nyolcz esztendeig*” 60 forintért zálogba adott a „*Kürütz domb*” tájékán egy „*négy véka féréjű*” szántóföldet. A megállapodást 3 gyergyószentmiklósi esküdt is aláírta, akiket különös módon nem zavart, hogy az elzálogosított föld a templom tulajdona. 31 évvel később, 1841-ben Mészáros plébános a következő szöveget írta az 1810. évi szerződés példányára: „*A benn írt föld a Nemes Megye, mint Földes Úr híre nélkül zálogosítatván el, mai napon, úgy mint 1841. évben november 15-dikén a törvény szerinti három májjással Nemes Ló Fő Ferencz Simo Fő Megye Bíró ő Kegyelme ki váltá én előttem*”.³¹²

Ebek harmincadjára hagyott, elkótyavetyélt templomi földek nyomozására utal Salamon Bertalan templom zsellére 1839. évi szerződésének utolsó részében a *kital-nul* és a *kezes* kifejezés is. (110.)

³¹¹ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 10. doboz. 1831. 5.

³¹² GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 6. doboz. 1810. 8.

A templom havasi zsellérei

Az 1830-as évek főmegyebírói számadásaiban nem találjuk nyomát annak, hogy a Szent Miklós templomnak a beltelkeken, a nyomásbéli szántókon és kaszálókon kívül havasai is lettek volna. Gyergyószentmiklós közössége viszont hatalmas havasi területtel rendelkezett, amelyen a XVIII–XIX. században erdőket irtva, szétszórt havasi tanyákat teremtve jövevények, többnyire moldvai románok, telepedtek meg. Egy részük a XIX. század első felében a Szent Miklós templom zsellérének számított. Templomi kötődésük okát, eredetét források hiányában egyelőre nem tisztázhatjuk. Látszólag Gyergyószentmiklós havasi határrészein is olyan jövevény templomi jobbágyságok éltek, mint a ditrai Plátonok. Volt azonban a két zsellércsoport között egy lényeges különbség. A ditrai templomnak volt saját havasa, a későbbi Salamás területén fekvő *Kerekfenyő*, amelyen templom jobbágysága, templom zsellérei gyanánt szétszórt tanyákon jövevény románok laktak. A gyergyószentmiklósi templom havasbirtoklására azonban kutatásaim során nem került elő adat. Következésképp, nem világos, hogy a Szent Miklós templom havasi zsellérei miért és miként kötődtek feudális patrónusukhoz, Gyergyószentmiklós megyéjéhez.

A gyergyószentmiklósi templom havasi zselléiről röviden hírt adott a Gyergyó történeti néprajzáról írt 1982. évi könyvében Tarisznyás Márton: „1824-ben a gyergyószentmiklósi egyházközségnek is voltak a havasi részekén zsellérei, akik gyakran átjártak a moldvai részekre”. Ezek, egy általa idézett egyházi dokumentum szerint, „a fejő juhokról fizetnek ötvened proportionális taxát a Templomnak, e mellett árendát a Communitásnak”.³¹³

A fentebb már többször idézett 1831. évi főmegyebírói számadásban a következő szöveg őrzi a Szent Miklósi templom hajdani havasi zselléreinek emlékét: „A Szent Miklós Havason lakó zsellérek számát meg határozni nem lehet, mert néha a moldvai havasokra is által mennek. Ezek a Fejekről fizetnek esztendőnként 51 krajczár protectionális taxát a Templomnak, a Földről árendát a Communitásnak”. A havasi zsellérek számának meghatározhatatlanságáról papírra vetett, talán egy kissé túlzó mondat éveken át ismétlődött a főmegyebírói számadásokban. Folytatása 1832-ben kapott némi konkrétumot is tartalmazó variációt: „Ezek a Földről fizetnek a Communitásnak, de a Templomnak is fizetnek esztendőnként 51 krajczár protectionális taxát, ebben az esztendőben 20-an tanáltattak meg”. 1831-ben és 1832-ben egyaránt 17 R. forintot tett ki „a havasi zsellérek taxája”.³¹⁴

Tarisznyás Márton fentebb hivatkozott tudósítása 1824. évi adaton alapult. Ennek ismeretében különösen nagy figyelemmel lapozgattam a gyergyószentmiklósi plébánia 1820-as évekből fennmaradt iratait. Sajnos, az 1822–1826 közötti évekből nem akadt a kezembe olyan írat, amely a havasi templomi zsellérekről szólt volna. Ellenben 1821-ből, kísérvő iratok nélkül ugyan, de előkerült egy tanúvallatás, amely felvillantja a Szent Miklós templom havasi zselléreinek életét.

Az 1821. évi tanúvallatásra azért került sor, mert valamiféle ellentét támadt Gyergyószentmiklós közössége és Gyergyószentmiklós megyéje között a templom havasi zselléreinek taxája miatt. A közösség magának követelte azt a taxát,

³¹³ TARISZNYÁS Márton 1982. 68.

³¹⁴ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 10. doboz. 1831. 5. és 1832. 2.

ami a templomnak járt. Erőszakról sem riadt vissza. A határállomás egyik katonatisztjének aktív közreműködésével kényszerítette a megriadt templomi zselléreket, hogy szokott taxájukat ne a templomnak, hanem a közösségnek fizessék. László Mihály kanonok, gyergyai főesperes panaszára Baló József Gyergyószék vicekirálybírája az eset kivizsgálását rendelte el, amit Végh András és Deák Antal széki assessorok tanúvallatás formájában végre is hajtottak. Jegyzőkönyvüket tanulmányom függelékében tartalmi értékei miatt közreadom. (111.)³¹⁵

Az 1821. évi tanúvallatás során nyolc tanú felelt a kérdésekre: Ráduly Pável, Czepes Tódor, Köhéri János, Papp Gábor, Katrina Gábor, Czepes Vaszi, Brótsa Péter, Zonoga János. Gyergyóbékás területén laktak. Valószínűleg többnyire románok voltak. Bár két esetben a vallatók elfelejtették feljegyezni, feltételezhető, hogy mindannyian a Szent Miklós templom zselléreinek sorába tartoztak. Az első tanú állította, hogy 40 esztendőn át a templom számára fizette a taxát. Az ötödik tanú, aki 75 éves volt, azt mondta, hogy egész életében a templomnak „taxált”. Az efféle nyilatkozatokból arra következtethetünk, hogy a Szent Miklós templom bizonyos havasi zsellérei már a XVIII. század második felében is a gyergyószentmiklósi havasokban éltek és a gyergyószentmiklósi megye „pártfogását élvezték”. Zselléri függőségüket rendszeres taxafizetéssel ismerték el.

Figyelemre méltó *„Kelemen Jakab zsadánpataki lakos”* 1820. évi levele, amelyben a gyergyószentmiklósi plébános segítségét kérte egy elődei által „eleven erdőből” irtott terület visszaszerzéséhez. A levél elején a következőképpen fogalmazott: *„Nagy Atyám és az édes Anyám Kelemen Sándor 40 esztendőök alatt mind a Megye keze alatt volt, és én is annak utána ahoz tartom magam, mind az édes Atyám volt”*. Feltételezhető, hogy a kissé bonyolult *„megye keze alatt volt”* kifejezés mögött a templomi zsellérség egyik formája húzódott meg.³¹⁶

---

³¹⁵ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 8. doboz. 1821. 25.

³¹⁶ GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 7. doboz. 1820.

SZÓRVÁNY ADATOK TÁRA

Székelyföldiek

A székelység XVII. század eleji katonai összeírásaiban, az ún. lustrákban található néhány elszórt adat templom jobbágyaira. Maroszék 1614. évi összeírásában szerepel Sámsond, illetve Mezöcsávás lakói között: „*Szabó Menjhardt az egyházhoz attá magát*” „*Zassz Istvan az egyházhoz keötötte magát*”³¹⁷ Háromszék 1619. évi összeírásában Nyujtód faluban vették számba az összeírók Bartók Gáspárt, akiről megjegyezték: „*Templomhoz való jobbágy*”. A közreadó kötet mutatója szerint „*Templomhoz való ősjobbágy*”.³¹⁸ Az 1619. évi összeírás idején Gyergyóújfaluban lakott „*Pálffy János Templomhoz való jobbágy*”.³¹⁹

A XVIII. század legelején, 1703-ban adóösszeírás készült Háromszék és Csíkszék lakóiról, gazdasági erőforrásairól. Ebben Ozsdolánál, Gelencénél és Esztelneknél jeleztek az összeírók templom jobbágyait. Esztelnek 4 templomi jobbágyát az alábbi bejegyzés örökölte meg: „*Adhuc dantur ecclesiae Esztelnekiensis 4 jobadgio, qui respectu Ecclesiae a contributione exempti sunt*”. A fenti szöveggel azt dokumentálták az összeírók, hogy az esztelneki templom jobbágyai nem fizettek állami adót.³²⁰

Csíkszék 1714. évi katonai szempontú összeírásának készítői Gyergyóalfaluban találtak „*templom sellérei-t*”, Pál István, Székely Miklós és Barabás István személyében.³²¹

Alfalun kívül Gyergyóban Szárhegyen és Remetén is éltek a XVIII. század elején templom jobbágyai. 1727-ben „*Szárhegyi Mátyás Borbála*” törvénytelenül szült fiúgyermekét, Pált kötelezte „*a Szárhegyi Mater ecclesiának örökös jobbágyul*”. Ezáltal próbált bocsánatot nyerni paráznsága nagy vétkéért. 1732-ben gróf szárhegyi Lázár Ferenc, amikor anyagilag támogatta Szárhegy megyéjét, kikötötte, hogy a „*Szárhegyi Megye Bírának gongya legyen azon ... Pál nevű fiúra, mint a Szárhegyi templom jobbágyára*”.³²²

Gyergyóremete 1726. évi vizitációjának jegyzőkönyvében a templom birtokainak felsorolása során két templom zsellére által használt belső telket is megörökítettek a vizitátorok: „*Belső fundusok: 1-mo. vagyon a Falu között egy Fundus, lakik rajta Albert István, annualis taxája ft. 1., 2-do. Egy pusztá fundus, most senki nem lakik rajta, aval cseréltek a Mesternek helyet, a' kire házat építenek, de úgy, hogy az is, a' kinek cserélték Templom sellére légyen*”.³²³

Az 1720. évi erdélyi vizitáció jegyzőkönyvének készítője egy táblázatban foglalta össze az erdélyi egyházmegye katolikusaira vonatkozó legfontosabb számada-

³¹⁷ SzOkl. Ús. IV. 217., 222.

³¹⁸ SzOkl. Ús. IV. 617., 866. – Az „ősjobbágy” fogalmára: IMREH István – PATAKI József 1979. 172.

³¹⁹ SzOkl. Ús. IV. 703.

³²⁰ DOMOKOS Pál Péter 1977–1978. II. rész. 208.

³²¹ PÁL-ANTAL Sándor 2009. 212.

³²² SÁVAI János 2005. 368., 419., 420.

³²³ GYÉL. Vis. Can. Erdély, 1726. 52. p. Gyergyóremete.

tokat. A táblázat egyik rovata „*Subditi sive Jobbagiones*” néven a templomok jobbágyaira utaló számokat tartalmazza. A vizitátorok Lemhényben 9, Ozsdolán 6, Gelencén 5, Szárhegyen 4, Nagykászonban 1, az egész egyházmegyében 25 templom jobbágyát vettek számba.³²⁴

1726. augusztus 1-jén Somlyón, a csiki papság előterjesztésére Csík- Gyergyó- és Kászsonszék a következő végzést hozta: „*Az ecclesia földin lakó jobbágyok és sellérek de capitibus solum adózni tartozzanak, hogyha egyéb propriumok a faluban nem találhatnók, marhájok lévén pedig, a falu közi is tartozzanak extraordináriumokkal, ide értvén a plébánus uraimék magok ős és zálogos jószágokban lakó sellérek is*”.³²⁵ Az idézett szöveg végén a katolikus papok örökölt családi birtokainak zselléreiről van szó, de a szöveg eleje kétségtelenül a templomok jobbágyaira és zselléreire vonatkozik.

1761. október 27-én Hangan György román jövevény két fiával együtt a Csíkszentdomokosi templom zsellérévé kötelezte el magát. Megígérte, hogy az oltalomért évente *egy kompona túró*t ad a plébánia számára. (112.)³²⁶

Gyergyóújfalu „megyés templomának” 1796. évi és 1800. évi számadásában templomi beltelket és házat bérlő zsellérekről írt a megyebíró, akik rendszeresen taxát fizettek. 1796-ban így fogalmazott: „*Itt Újfalun között vagyon két belső jószág házokkal és azokhoz tartozandó apró épületekkel, melyekben zsellérek laknak, és egyik-egyk esztendőre fizet 3. M. forintot*”.³²⁷ A szövegből sajnos nem derül ki, hogy a városokban jellemző egyszerű házbérletről volt-e szó, vagy a zsellérként emlegetett taxafizetők *templom zsellérei* szerepet töltöttek-e be. Gyergyóújfalu esetében az utóbbi változat látszik valószínűnek.

1821-ben különböző fórumokon hosszasan vitatkoztak egymással Homoród-karácsonyfalva unitárius és katolikus eklézsiájának képviselői bizonyos erdők és szántóföldek hovatartozásáról. A vitairatokban rengeteg szó esett az *unitaria ecclesia zselléreiről*, akiket egyesek az *unitaria ecclesia emberei* finomkodó megnevezéssel illették. E nyelvi kétarcúság fényében feltételezendő, hogy a vitatkozás során többször említett „*Gál István, a Római Catholica Ecclesia embere*” talán a katolikus templom zsellére volt.³²⁸

Székelyszőlőn kívüliek

1799. november 8-án a gerendkeresztúri (Torda-Aranyos vm.) katolikus „ecclesia taxásai” hosszadalmas, bonyolult panaszlevelet írtak Bors Márton tordai esperesnek. Többek között nehezményezték, hogy megyéjük főkuratori tisztségét püspöki jóváhagyással báró Kemény Farkas úr tölti be, aki nem maga szedi a taxát, hanem gazdatisztját, Tarr Józsefet bízta meg ezzel a feladattal. Bors Márton esperes csodálkozott a taxások panaszán, és ugyancsak még november 8-án levélben nyug-

³²⁴ GYÉL. Vis. Can. Erdély. 1720–1721. Táblázat. – Az eredeti összesítés, valószínűleg számolási hiba folytán, 30 templomi jobbágyot tüntet föl.

³²⁵ CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1703–1758). 191. p. – A határozatot közölte: VESZÉLY Károly 1860. 82., valamint az „extraordinariumokkal” szó némi elírásával: SzOkI. VIII. 323–324.

³²⁶ CSISZEMIKPI. Csíkszentdomokos megyéjének számadáskönyve, 1761–1820.

³²⁷ GYÉL. Pléb. számadások. Gyergyóújfalu, 1796., 1800.

³²⁸ UGYL. Homoród-karácsonyfalva. Pléb. ir. I. doboz

tatgatta őket: „Vévén a Gerend Kersztúri Megye Taxássainak terheltetésekről panasszokat írásban a mai napon. Azon írásokból fájdalommal olvasom, hogy talán nehézségekre esik Istenben boldogult Püspökömnök és Uramnak rendelése, mely által Méltóságos Liber Baro Kemény Farkas Úr eő Nagyságát a Gerend Keresztúri szegénységben sinlődő Megyének Fő Curatorává ... rendelte volt. Nem is képzelhetem, hogy a jó és jámbor Taxások azt kívánnyák, hogy Méltóságos Báró Úr eő Nagyága maga szedgye fel személyyessen a taxát, mint Fő Curator, hanem illendőségnek fogják tartani a Taxások azt, hogy egy olyan nagy születésű Úr maga helyett rendellyen olytant, a ki eő Nagysága helyett az igazság szerént fel szedgye a taxát és ugyan eő Nagyságának kezében aztat által adgya, mint Személyyesse. Kérem pedig a jó és jámbor Taxásokat, ne törődgyenek azon, hogy Tarr Jóseff Uram, ezen taxáknak fel szedésében a Báró Úr eő Nagyságának Személyyesse, nem örökös és jószágos Gerend Kereszturott, hanem híven fizessék a taxát, s vegyenek arról való írást és annak már meg esett fizetéséről nyugtató levelet eő kegyelmétől”.³²⁹

Sajnos, sem a panaszlevélből, sem az esperesi válaszból nem derül ki, hogy mit is takart a megye taxása, ecclesia taxása kifejezés, de feltételezhető, hogy a *templom jobbágyához* hasonló jogviszony húzódott meg mögötte.

1801-ben, a tövisi (Alsó-Fehér vm.) katolikus templom javaival kapcsolatos peres ügy egyik iratában Dombi Jánost a tövisi plébános *zsellérének* nevezték.³³⁰

Bálványosváralja (Szolnok-Doboka vm., korábban Belső-Szolnok vm.) hajdani katolikus eklézsiájának plébánosa, Andrási Ádám 1808. április 24-én két esztendőre árendába adta Szabó András vállalkozónak a bálványosváraljai „parochiális jószágot” szántó földjeivel, kaszálóival, szőlőivel és „kilencz egy-egy napos szolgáló embereivel”. Csak a „parochialis curia” telkét és a „parochialis erdőket” tartotta meg magának. Az árendába adás kontraktusának fogalmazója a *szolgáló emberek* kifejezést valószínűleg olyan családfőkre alkalmazta, akiket a Székelyföldön inkább *templom jobbágyainak* neveztek volna. A bálványosváraljai templom *szolgáló emberei* a saját munkaeszközeikkel a saját gazdaságukban keresték kenyerüket. Hetente egy nap a plébániai birtokon ingyenmunkát végeztek. Szükség esetén tűzifát szállítottak a plébánia telkére. Hagyományos teendőjüknek számított a *karácsonyfa-hozás*, vagyis a jobbágyok földesuruk számára adandó karácsonyi fa-szolgáltatása.³³¹ Mindezekről meggyőződhetünk, ha idézzük az árendáló kontraktus 3., 4., 5. pontját:

„3-tio. Által megyen kilentz szolgáló ember, négy két két ökörrel, a többi gyalog szerez, kik hetenként egy-egy napi munkát tartoznak tenni, és azokat praestálni, a miket a Plébánus Úrnak praestálni szoktak volt. Ezekre nézve meg kívánnya a Plebanus Úr, hogy hozzájuk illendő becsületes bánással visellessék az árendát vevő, azoknak birtokában tartsák meg őket, mellyeknek most birtokában vannak, és tartozik ugyan annyi ház és mostanihoz hasonló erejű szolgálatú embereket tisztelt And-

³²⁹ GYÉL. Szentszéki ir. 21. doboz., 1799.

³³⁰ GYÉL. Szentszéki ir. 24. doboz., 1801.

³³¹ A *karácsonyfa* a kontraktus szövegében minden bizonnyal nem Weihnachtbaum értelmű. Nem szokás-kellék. Nem karácsonyi attribútum. Hagyományos jobbágyszolgáltatás tárgya. Olyan tűzifa, amelyet karácsony táján hordtak a jobbágyok a földesúr, esetünkben a földesúri szerepet betöltő plébános számára. Vö.: SZT. VI. 172–173.

rási Ádám Úr kezébe [vissza] bocsátani..., mindazon által szabadságában léssen az árendátornak, hogy akik közülök kötelességeket igazságosan illendőül nem teljesítenék, azokat törvényesen meg büntetteni.

4-to. A Malomáji Szőlőben, vagy ha ott nem lehetne, azokban, melyekben lehet, esztendőnként minden ősszel, vagy tavasszal köteles léssen az árendátor arra, hogy minden keze alatt lévő szolgáló embere által személyére nézve 50, ötven szőlő tőt vagy homlítottson, vagy gyökerestől ültessen [...].

5-to. Köteles léssen az árendátor esztendőnként, ha a Plebanus Úr háza környüállása meg kíványa, minden sátoros ünnepre, u. m. Karátsonra, Husvétra és Pünkösdre minden ökrös embereivel egy-egy jó terű tűzi fát hozattatni, onnan, hol a tűzifát fogja a Plebanus Úr assignálni, azon kívül a szokásban lévő karátsony fa hozást in omnem eventum a Plebanus Úr maga számára tartya”.³³²

Alsójára (Torda-Aranyos vm.) neves fazekasfalu katolikus eklézsiájának kurátora az 1810. évi számadásában a fazekasok agyagért fizetett taxája mellett szerepeltette a bevételek sorában az „*ecclesia zsellérei*”: Okos Antal és Vetán András által fizetet ház taxát.³³³

---

³³² GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 6. doboz. 1808.

³³³ GYÉL: Pléb. számadások. Alsó-Jára, 1811.

TEPLOMI KÖTÖTTÉG A KOMMUNITÁS AKARATÁBÓL

A XVIII–XIX. századi Erdélyben olyan szerződések is keletkeztek, amelyek emlékeztetnek a templom jobbágyává válás kontraktusaira, de mégsem azok. Ezeknek a szerződéseknek a főszereplői is olyan személyek voltak, akik anyagi okokból vállalták azt a határozatlan idejű kööttséget, hogy évenkénti pénzfizetéssel, vagy munkával szaporítják a templom bevételeit. Nem nevezték őket templom jobbágyának, de életük végéig tartó, sőt gyermekeikre is átszálló kööttségük hasonlított a templomi jobbágyok kööttségére. Míg azonban a templom jobbágyai önmaguk léptek a templom szolgálatába, vagy világi földesuruk hagyományozta őket a templomra, addig a fent említett szerződések főszereplőit anyagi kiszolgáltatottságuk következtében, a közösség kötelezte a templom rendszeres szolgálatára, támogatására. Az efféle személyek legtöbbször a falutól, várostól kértek házhelyet, amelyet úgy kaptak meg, hogy határozatlan ideig évente taxát kellett fizetniük a templomnak. A közösség tehát rajtuk keresztül, az ő felhasználásukkal támogatta a templomot. Az ilyen szerződésekkel az érintett személyek és családjaik életében tartós, néha nemzedékekre szóló kööttségek jöttek létre, amely kööttségeknek a templom, illetve az egyházközség, a „megye” lett a hasznélvezője.

1711. június 28-án Kovács János és Vajda István hilibi nemesek, *kézen fogott bírák* közreműködésével Gelence falusbírója „*az egész Gelencze falva képében*” egyezséget kötött Szabó Lőrinc idegen férfival, a jövevény gelencei letelepedésének feltételeiről. A megállapodást kontraktusban rögzítették: „*Ezen ...Szabó Lőrincz nevű idegen ember akarván itt Gelenczén le telepedni, instála azon az jámbor falunak, hogy az jámbor falu megszánván őtöt és meg tekintvén ezen az földön idegen voltát, adna a jámbor falu neki egy darabocska lak helyet, az hová megának egy hajlékocskát csinyálhatna, és őis az jámbor faluhoz hálátlan nem lenne, megszánván azért az jámbor falu ezen Szabó Lőrincz nevű szegény idegen embert, ada itt az Porondon az Templom előtt egy darabocska lak helyet örökösön, Szabó Lőrincz ígéré arra magát, hogy minden esztendőben az jámbor falunak megyebírái kezekben négy evangyelisták Miséjének szolgáltatására ad egy egy forintot és a Templom számára egy egy font viaszat, mikor pedig az négy Evangelisták Miséjének szolgáltatása a' két filiálison lészen, akkoris meg adgya az egy egy forintot az Megye bíráinak, melly legyen az Templom számára olyankor, de viasszal nem tartozik akkor. Afelett az jámbor faluis magát ígéré arra, hogy semmi némű Contributoria húzásra vonásra nem erőltetik Szabó Lőrinczet és posteritását, sem bíró sem polgár semmiért házához nem megyen egyébert, hanem, kitől isten őrizzen, ha lopott marhának az nyomát más faluk határáról Gelenczének határára hoznák, és azt a' falunak meg kellene fizetni, tehát az mi reá esnék benne, aszt tartozzék meg adni. De egyéből...mindenből, valami a' jámbor falun szokott esni, minden némű nevezendőből eximálá a' falu, senki semmiben nem Contradicalván ellene, melyetis a' jámbor falu vel in parte vel in toto ha violálna, tehát Szabó Lőrinczis a' meg ígért taxával nem tartozik és a' hová akar oda mehet, Szabó Lőrinczis e Contra ha meg ígért forintot*

annuatim meg nem adná, úgy Posteritássais, a' faluis ötöt és Posteritását a' neki adott falu helyiről exturbálhassa, és falu számára maradgyon”.³³⁴

A fenti szöveg alapján látható, hogy a jövevény Szabó Lőrinc az 1711. évi szerződéskötéssel jól járt, mert korlátlan időre lakótelekhez jutott Gelencén, amelyet még az utódai is használhattak. Sőt maga is, utódai is mentesültek az adók és a faluközségi közmunkák alól. Ellenben ezért a kedvezésért határozatlan idejű kööttséget kellett vállalnia: évente egy forint és egy font viasz szolgáltatását a templomnak. Számolnia kellett azzal, hogy ha maga vagy utódai elmulasztják a templom meghatározott mértékű támogatását, a falutól kapott telek visszaszáll a falura. A szerződéssel a falu is jól járt, mert egy lakótelek átadása révén támogatót talált a saját eklézsiájának, mentesítve így bizonyos anyagi áldozatok meghozatalától a falu népét. Végül jól járt a megye is, mert egy stabil, hosszú távú bevételi forráshoz jutott.

A XVIII. századi székely falvak társadalma, így Gelence társadalma is rendi eredetű csoportosulások, alá- és fölérendeltségi viszonyok, látható és láthatatlan kapcsolathálók, nagy múltú és újabb kööttségek kavalkádját jelentette. Szabó Lőrinc 1711. évi szerződésével egy különleges, de nem egyedülálló társadalmi kööttség jött létre, amelyet a faluközség előljárósága teremtett a közösség, a megye és egy család érdekében. Az új kööttség látszólag egy családot érintett, de fennmaradásában érdekelt volt Gelence teljes népessége.

1818. február 23-án Gyergyószentmiklós világi előljárósága átadott egy központi fekvésű beltelket Csoza alias Moldovány Jakab örmény kereskedőnek, hogy azon fából épületeket építsen. Az árendátor a birtokba vett beltelket évi 20 R. forint taxafizetés ellenében élete végéig használhatta. A megállapodás szövege szerint a taxát az örmény kereskedő a telek tulajdonosának, Gyergyószentmiklós közösségének fizette, de a közösség önként felajánlotta azt „a venerabilis Ecclesiának segítségül”. Tehát Gyergyószentmiklóson is egy városi telek bérleti díja a közösség jóvoltából a Szent Miklós templomot gazdagította, az árendáló örmény kereskedő család pedig élete végéig kötődött a magyar katolikus templomhoz, a mindenkori árendadíj várományosához.³³⁵

A kézdiszéki Esztelnek megyéjének egyik hajdani filiális faluja, Csomortán a XIX. század első felében több alkalommal úgy adott beltelket valakinek, hogy a házhellyel jutalmazott család az adomány révén köteles lett „örök időkre” *borpénzt* fizetni az esztelneki megyés templomnak. Így kapott Csomortán falutól házépítésre alkalmas beltelket 1841-ben Jánó István.³³⁶ Egy ilyen, de korábbi házhelyátadást örökített meg az a szerződés is, amelyet Csomortán falu közössége 1842-ben kötött ifjabb Német Antallal.

Az 1842. évi szerződésből látható, hogy Német Antal néhai apjának, ugyancsak Német Antalnak „...ennek előtte sok évekkel adott vala volt...a Nemes Csomortáni Közönség a néhai Jáno Mihály bíróságába egy darab lak jószágot a falu derekába 8 magyar forintokért”. Ezért az idősebb Német Antal annak idején „...kötelezte volt magát, hogy Nemes Csomortán falujának altizi pásztora” lesz. 1842-ben a csomortáni közösség gyűlése arról döntött, hogy miként szolgáljon

³³⁴ GEPI. Pléb. ir. 1711.

³³⁵ GYÉL. Vis. Can. Gyergyószentmiklós, 1830. 18–20. p.

³³⁶ ESZPI. Pléb. ir. 1841.

Nagy Antal fia Nagy Antal a hajdan apjának adott, majd tőle örökölt beltelek használatáért, a kontraktus szövege szerint, azért, mert „*azon falu szabad jószágán lakik*”. A falugyűlés határozatát megőrizte a szerződés: „*...a Nemes falunak Kéván-sága az, hogy esztendőnként mostantól kezdve minden esztendőbe a Templom számára borpénzbe befizessen egy forintot váltóba, fiurol fiura örök örökre azon jószágba meg maradhasson, a melyre köteleszte is magát Német Antal, hogy minden posteritása beis fizeti*”.³³⁷

Az idősebb Német Antal tehát a községtől kapott beltelekért pásztorként a községet, illetve annak egyik tizesét szolgálta, mert így kívánta a faluközösség érdeke. Fia, ifjabb Nagy Antal és annak minden utóda viszont a házhely birtoklásáért a falu akarata értelmében évenkénti taxafizetéssel az esztelneki megyés templomot szolgálta, mert akkortájt ez a szolgálat felelt meg leginkább a csomortáni faluközösség érdekének, megyn belüli kötelezettségeinek.

---

³³⁷ ESZPI. Pléb. ir. 1842.

XI.

FÜGGELÉK

A szövegek közlés módja

A tanulmányomban idézett és a függelékben közreadott archív szövegek bemutatásakor általában betűhű közlésre törekedtem. Ez nem számított egyszerű feladatnak, mivel az idézett és közölt forrásszövegek csaknem négy évszázadot ölelnek föl. Ekkora idő alatt Erdélyben is sokat változtak a magyar nyelvű írás bevett szabályai, szokásai. Ráadásul az alapul vett irományokat különböző képességű, eltérő képzettségű, változó alaposságú jegyzők vetették papírra. Sok esetben, különösen a XIX. század második felének szövegeiben a XXI. századi magyar helyesírástól eltérő elemek, sajátosságok legtöbbször nem régies nyelvhasználatot, hajdani helyesírási gyakorlatot tükröznek, hanem gyenge fogalmazókészségről, hiányos helyesírási ismeretekről, jegyzői hanyagságról tanúskodnak. Végtelenül nehéz és talán értelmetlen igyekezet is azonos mércét alkalmazni egy XVII. századi és egy XIX. század végi forrás átírásakor. A XVII-XVIII. századi szövegek esetében archaikus nyelvhasználati elemek, népnyelvi sajátosságok rejtőzhetnek az írásmód „különlegessége” mögött, ezért az átíró kutatónak érdemes törekednie a betűhűségre. Ámbár az ékezetek hiánya néha zavaró lehet, például, ha egy végrendeletben a „beteg ágyában” kifejezés helyett, az erőltetett betűhűség jegyében, „beteg agyában” kifejezést írunk. A XIX. század második feléből és a XX. századból származó iratok átírásakor azonban az időnként egy „t”-vel írt múlt idő görcsös megtartásával nem biztos, hogy az átíró kutató a tudományt szolgálja. Inkább a jegyzői képzetlenségnek, felületességnek, hanyagságnak állít emléket. Ezeknek a szempontoknak figyelembe vételével nem véletlen, hogy a régebbi, XVII-XVIII. századi szövegek esetében a betűhűséget jobban érvényesítettem, mint az újabb, XIX-XX. századi szövegek közlésekor.

Az archív szövegeket a tanulmányomban és a forrásközlésben egyaránt következetesen kurzív (dőlt) betűkkel szedtem.

Kerek zárójelbe ( ) tettem a szövegben fellelt fölösleges szót, betűt. Szögletes zárójelbe [ ] került a szöveg megértéséhez nélkülözhetetlen általam beírt szó és betű.

A három pont ... idézett szöveg elején arra utal, hogy az idézett kezdőszó az eredetiben nem számított mondat elejének.

A három pont ... idézett szövegen belül kihagyott (megismételt, olvashatatlan, nélkülözhető szóra, vagy 1-3 szavas, papírsérülés, írásfakulás, érdektelenség miatt kihagyott szövegrészre emlékeztet.

A zárójelbe tett három pont (...) azt jelzi, hogy ott helykímélés céljából vagy érdektelenség miatt három szónál hosszabb szövegrészt kihagytam.

XVII-XVIII. századi szövegeknél ritkán, XIX-XX. századi szövegeknél azonban sokszor végrehajtottam a következő változtatásokat:

- Központosítást alkalmaztam, ahol azt a szöveg megértése megkívánta.
- Kitétem a helyes értelmezéshez szükséges ékezeteket, vagyis jelöltem a magánhangzók hosszúságát.
- Megritkítottam a fölösleges szókezdő nagybetűket.

- Kiírtam a múlt idő, valamint az alatt, fölött, mellett szavak két „t”-jét.
- Kiírtam a melléknevek középfokának két „b”-jét.
- A rövidítések többségét föloldottam.

Megőriztem viszont az élőbeszéd leképeződésének tekinthető nyelvjárási sajátosságokat, például a tárgyesetben előforduló szokatlan magánhangzó alakokat (ökrököt, ágot, bírakit, bennünköt, stb.), vagy a -val, -vel régies illeszkedését (szekervel, stb.).

A függelékben közölt archív szövegek helységek szerinti megoszlása

Ozsdola	1-32.
Gelence	33-44.
Hilib	45-47.
Lemhény	48-51.
Csikszentmiklós (Gyimes)	52-97.
Ditró	98-106.
Gyergyószentmiklós	107-111.
Csikszentdomokos	112.

1.

Ozsdola helység előjáróinak kontraktuális levele az Imecs István által végrendeletileg az ozsdolai templomra hagyott Dienes [Dénes] Máté templom jobbágya sorsáról, kötelezettségeiről.

(1618)

Anno Domini 1618. 25-a Die Aprilis

Adgyuk emlékezetre mindeneknek, az kiknek illik az mü jelen való levelünknek rendiben. Az miképpen az néhai Imecs István Uram beteg ágyában testamentumba hatta volna Dienes Mátét az Szentegyházhoz az vagy templomba, annak okáért mü is Osdola falva kicsitől fogva nagyig, jóvalván, dicsírvén, helybe hagyván, az falu egy mással beszélgetvén és így rendelvén el vagy végezvén egy mással, hogy ez az Dienes Máthé minden esztendőről esztendőre az Szentegyházba egy forintot agion, és Vasárnap vagy innep nap az Szentegyházba az Szentegyház fiaival egietembe segítség legyen. Ha peniglen valami háborúság lenne, az Szentegyház marháját úgy otalmazza tehetsége szerént, mint az Szentegyház fiai. Ezt peniglen müi fiúrol fiúra helybe hagyván, mellyről peczetes czédolankot attuk. Az falu peniglen az levélnek meg írására válastott vala illien jámbor Szemelyeket, úgy mint az Osdolai néhai Surkos György nemes ember, Farkas Sándor, Csűrös Pál, Köttér Pál, az Falusi Bíró Farkos János, László Antal, László Mihály.

A.D. 1664. die 27. Apr. En Per [Pater] Tusa Háromszéki Cath. Esperest ... logh [a dolog] nagyobb erősségére irtam s helybe hattam.

Jegyzet:

Ozsdola, 1618. ápr. 25.

OZSPI. Pléb. ir. 1618.

A Tusa Páter (Tusa Mihály háromszéki főesperes) által 1664. ápr. 27-én jóváhagyott szöveg Török Antal kézdiszéki nótárius 1756. jan. 21-én készült másolatában maradt fenn. Egy későbbi másolatát az 1829. évi ozsdolai vizitáció őrizte meg (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola, 1829. 11–12. p.). – A közlésnél az 1765. évi másolatot vettem alapul. Néhány helyen, a későbbi másolatnak megfelelően változtattam a központoszáson és a magánhangzók hosszúságának jelölésén. Például a félreérthető „beteg agyában” helyett a „beteg ágyában” kifejezést használtam. – Bár a kései másolatok a templom jobbággyává váló személyt következetesen Dénes Máténak emlegetik, a közreadás során megőriztem a régiesebb Dienes Máté névalakot.

Hátlapon: „Az Dénes Máté jobbággyágra adásáról contractus. No. 15.”

2.

Hajdu Imre Moldovából származó „szöcs legény” az ozsdolai templomnak „adja magát” „örökös jobbágyságra”. „Bennvalót” kap, amelyen építhet.

(1640)

Mü Szabó Mate Kászon Székben uy faluban lakó Nemes Ember, Tamás Deák Hatolykán lakó primipilus és Varga Péter Sárfalvi pixidarius Kézdi Székiek, ez alatt meg irt dologban két felöl való Személyek közül fogott Bírái. Adgyuk emlékezetire mindeneknek az kiknek illik ez mü jelen való levelünknek rendiben. Ut in Anno Do-

mini Millesimo sexcentesimo quadragesimo Die 15. mensis Aprilis, jövének mü előnkben két felöl való Személyek, tudni illik Osdola falva képében való választott emberek, úgy mint Szurkos Mihály Uram Nobilis és Bögözi Mihály Uram Nobilis, Tinna János, Vas Mihály, Fejér Lőrincz és Sánta András primipili, Tot Balás pixidarius most osdolai hűtös Bíró, Farkas János primipilus, Barta Jakab, Dienes Balás, Szabó Bálint pixidary, Veress György Kun Miklós Uram Jobbágya és Bírája, Szabó Péter az néhai Jankó Mihály Uram Relictája Imecs Ilona Asszony Jobbágya és Oláh Demeter Imecs Judit Apor Lázárné Asszonyom Jobbágya, Kézdi Székben Osdolán lakók. Ab alia parte vero egy Hajdu Imre nevű Szőcs legény az melly Molduvából Tatrosrol oriáltatott Osdolára, és mü előttünk feljeb megh irt Bírák előtt ugyan ez felyel meg irt Személiek tőnek illen meg maradando compositiont, végezést, hogy szólla az felyel megh irt Hajdú Imreh az jambor Osdola fálvának, hogj ő Kegielmek elsőbben tekéntének az Istent annak után az ő Kegielmek böcsületes voltát, adnanak néki egy alkalmatos helyecskét, az mellien építhetne, meg szállodhatnék és meg házasodhatnék, és az Szentegyház számára adná magát örök jobbágyságra. Azért Osdola falva meg tekénté Hajdú Imréhnek alázatos könyörgésit és idegen legény voltát, Osdola falva egymás akarattyából avagy egyenlő akarattból igirének és adának egy darab lakó heliecskét, ugyan Kézdi Székben Osdolán az falu szélében Hilib felöl, az mellynek egy felöl vicinussa az Tóbiás Péter Kun Miklós Uram Jobbágiának az külső vége, ab alia parte vero via publica. Tali conditione, hogy magát Hajdu Imreh oda köté és adá szabad akarattya szerént, senki nem kényszerítvén, az Osdolai Ecclesianak örök Jobbagysagara obligálván magát fiurol fiura, maradvarul maradvára in revocabiliter. Item et tali compositione, hogy ha ennek utána az felyel meg irt Hajdu Imréhez valaki vér igazságát mondaná és törvény szerént el nyerné Hajdu Imréhet az néki adott örökségtől üres legyen és az rajta való épülettől is, és minden circumstantiájával edgyütt épen maradjon az Ecclesianak, sine Contradictione et pure. Item ha peniglen ennek utánna az felyel meg irt Hajdu Imreh valakinek obligálná magát Jobbágyságra, magát mü előttünk arra obligálá, hogy ennek az levélnek erejével akárhol Fiscus Jóságban az vagy valakinek Udvarházánál akár mi nével neveztetett helyen, Udvari helylyt, erdőn, mezőn, Városon és Falun az Osdolai Uraink meg foghassák és vissza hozhassák az végezés szerént az Ecclesia számára, és senki ellene ne állasson se maga, se Ura, se Inhibitioval, se repultióval, se novum gratiaval, se semminemű törvénybéli remediummal. Item asztis hozzá tévén, hogy minden esztendő Szent György napba, az mikor az Ecclesia fel akarja venni, Hajdu Imreh adgion egy-egy forintot, az mellyet mü előttünk megis igére jó akarattya szerént. És ezen kivülis az Ecclesianak az miben kívántatik segítség legyen, Papoknak, és Deákoknak segítség légien.

Nos itaque Judices prae fide nostra mediante conscribi curavimus sigillisq... propriis Nostris corroboravimus Anno Domini 1640. Die 15. Mensis Aprilis. Datum Possessione Osdola in aedibus praefati Blasii Tott. Correcta per eosdem Thomas Literatus, Szabó Mate Nobilis, Tótt Balas Pixidarius.

Jegyzet:

Osdola, 1640. ápr. 15.

OZSPI. Pléb. ir. 1640.

Török Antal kézdiszéki nótárius által 1756. január 21-én hitelesített másolat. Az egyezségnek fennmaradt egy másolata Ozsdola 1829. évi vizitációs jegyzőkönyvében. (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829.). Utóbbi, korának helyesírási szokásait tükrözi. A közlésnél a régiesebb írásmódú, 1756-ban hitelesített másolatot vettem alapul.

3.

Ozsdolai Szarka alias Benkő István, aki korábban Sögön Demeter jobbágya volt, de pénzével megváltotta magát, szabadulásának feltétele értelmében kötelezettséget vállal, hogy ezentúl az ozsdolai templom jobbágya lesz. Megkap egy házacsát, amelyben addig Szőcs Mihály templom jobbágya lakott.

(1710)

Anno 1710 die 4. 7-bris. Mi ide alább meg irt Személyek, kik vagyunk: Joannes Antalfi Vicarius Generalis per Transylvaniam, Laurentius Demien Archidiaconus Trium Sedium Rom. Cath., Andreas Kis Parochus Sz. Katolnensis, Paulus Lenkes Parochus Lemhenyiensis, Casparus Henter Parochus Polyániensis, Michael Cseh Parochus Altorjensis, Andreas Lukács Notarius s. Sedis Trium Sedium Rom. Cath. Parochus Osdolensis. Adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, mind jelenvalóknak s mind következőknek: Mikor volnánk Fejér vármegyében Kanta Falvában Páter Minoriták eő Kegyelmei házánál, jöve mi előnkben Kézdi Székben Osdolán lakó Szarka alias Benkő István junoir, ki is, Kézdi Széki Osdolai Sögön Demeter jobbágya lévén, sonyoru szolgáltyával keresett jovait fizetvén nevezett földes Urának, minek utánna jobbágyságbol felszabadult volna, tali conditione, hogy vagy az Osdolai Templom jobbágya lenne, vagy Országot szolgálna (:a mint ki teczik a s. szék előtt praesentált divissionalissábol:) jobnak és üdvösségesebnek itilvén a Templom jobbágyságát mint az Ország szolgáltyát, alázatosan instala mi előttünk, hogy az Osdolai Templom jobbágya lehetne, és ugyan ott Osdolán a Templom mellett való házacsát, melj is volt Szőcs Miháljé az Osdolai Templom jobbágyaé néki Conferalnok, ígírvén arra magát az fen specificalt Benkő István és maradványait is, hogy az Osdolai Templomnak ab Anno et die praefato örökös jobbágya lészen, és hogy ő is mint a több Osdolai Templom jobbági annuatim az egy forintot Templom számára megadgya, a felett a Templom és Megye jószági s épületi körül, ha mi szolgáltya kívántatik jó szível cselekszi, halála után pedig ha maradvái nem lennének, akár minémű nevel nevezendő acquirált bonumi maradvánának, azoknak harma-da vagy negyede a böcsülletes Lelki Atyák itílete szerént legyenek a Feleségié, ha az életben maradna és férjhez akarna menni, a többi pedig legyenek a Templomé. Hogy ha pedig Maradvái lennének és a Felesége is özvegységben akarna élni a mi praesenti van vagy a jövődöben ad Isten, maradgyon kezeknél és mint a több Templom jobbági ők is fizessenek és szolgáljanak a Templomnak, hozzá adván azt is, hogy ha maradvái lennének és ezen jobbágyságban élni nem akarnának, ha az Ecclesia dimittálni akarja, capitatum a Templom számára Tizenharmadfél aranyokat deponáljanak. Ezen fen specificalt Benkő Istvánnak alázatos instantiáját és minden

jóra való ígretét meg tekintvén, mint hogy földes Urának is a volt szándéka, hogy Templom jobbágya legyen, igen is acceptáljuk és a fen megírt Templom házát körülle való kertescskével conferraljuk és néki adgyuk, és őtet is mint a több Templom jobbágyit a miben lehet oltalmazni ígírjük.

Melj dolognak nagyobb erősségére és meg maradására ezen levelünköt kezünk írásával és pecsétünkkel corroborálván adtuk. Anno, die, locoque notatis.

Joannes Antalfi Vicarius Generalis Transylv.

Laurentius Demien Archidiaconus Trium Sedium

Andreas Kis Parochus Sz. Katolnensis

P. Paulus Lenkes Parochus Lemhenyiensis

Casparus Henter Parochus Polyániensis

Michael Cseh Parochus Altorjensis

Andreas Lukács Parochus Osdolensis.

Jegyzet:

Kanta (Fejér vm.) 1710. szeptember 4.

OZSPI. Pléb. ir. 1710. Eredetiben és 1756. évi másolatban is.

A közlésnél az eredeti irat helyesírását vettem alapul.

A szöveg végén a hét papi személy neve, egy kéz által papírra vetett névírás. A nevek alá a megnevezett személyek gyűrűs pecsétje került.

4.

Sögön Moyses osdolai nemes 44 forint megváltási díj fejében Csillag János nevű jobbágyát az oszsolai templomnak adja, aki a templom jobbágya lesz.

(1731)

Én Kézdi Székben Osdolai Nemes Személy Sögön Moyses praesentium testimonio fidei facio quibus expedit universis, quod Anno Currenti 1731 die 25 Novembris. Latvan Szegénységét Kézdi Széki Osdolai Ecclesiának és jobbágyiban is (:kiknek munkálkodásokból veszen, ruinainak restauralasira holmi fructust:) deficienciáját, s eczer s mind jó akaroimnak ebéli interpositiojokat meg tekintvén, s rész szerint bizonyos mostani szükségemet subleválni akarván, nemine ad id cogente sed propria et ultronea voluntate leváltam Csillag János nevű örökös jobbágyomtól florenos Hungaricales quadraginta quatuor, melyekért de inkább Ecclesiánkhöz való szeretetemből manumittaltam és manumittálom perpetualiter, tam in persona mea quam haeredum praesentium et futurorum felyeb neg írt Csillag János nevű örökös Ifjú legény jobbágyomot, ea conditione, hogy magát Csillag János és posteritassat (:kit ez után Istentől várhat:) senkinek másnak ne obligalhassa, hanem mint Örökös Jobbágy de posteritate ad posteritatem úgy mint mas Jobbágyok az meg írt Ecclesiat híven és igasságoson szolgálja, ne is legyen szabad se nekem se maradványomnak se vereimnek, ha kik tanálkoznának rajta kapdosni sub poena Decretalis Columniae ipso facto incurrendae, sőt ha valaki háborgatná evictiot is fogadok etiam in persona freredum, minden Legitimus impetitorok ellen.

Melyről adom ezen Manumissionalis Levelemet futuro pro testimonio ide aláb meg írt és kéz fogással meg bíralt jó akaroim előtt fide mea mediante, per scribam,

nevem subscriptiojaval vagyis kereszt vonasommal corroboralvan Anno dieque supra notatis in Domo Parochiali Osdolaiensi.

Sögön Moyzes nobilis de Osdola +

Így lévén mű előttünk ezen dolog, mi is fide nostra mediante, mind ezekről attestalunk et hic subscribimus corroborantes et simul sigillorum convertorum impressionibus.

Lukács Kelemen nobilis de Osdola

Stephanus Vajda nobilis de Osdola

P. Lukács János Osdolai plebanus

Jegyzet:

Ozdola, 1731. november 25.

OZSPI. Pléb. ir. 1731.

Eredeti akaratnyilvánító levél. A hagyatkozó Zsögön Mózes kereszttel, a három jelenlévő tanu gyűrűs pecséttel hitelesítette.

5.

Csillag János ozsdolai templom jobbágyává válásának megerősítése.

(1731)

Mi Fejér Vármegyei Peselneki Rapoti István Nemes Fejér Vármegyének egyik hűtös szolgabírája és Kézdi Széki Nyujtodi Gall Mihály nobilis agyuk tudtara mindeneknek az kiknek illik ez contractualis Levelünknek általa, quad Anno Praesenti 1731 Die 29-na 9-bris midőn volnánk meg írt Nemes Vármegyében Peselneken tekintetes nemzetes Jankó Ferentzné Köves Anna asszony eő kegyelme Nemes Házánál Compareála mi előttünk Personaliter Kézdi Széki osdolai Nemes Sögön Moyzes mostan már manumissus Csillag János nevű Jobbágja, osdolai, meg írt Sögön Moyzes Uram ea Conditione bizonyos Nemes Személyekből álló Birák nevek alatt költ Petsétes Manumissiojával, hogy meg írt Sögön Moyzes Uramnak bizonyos summát deponálván meg írt Csillag János Flor. Hung. Negyven négy, deposteritate ad posteritatem manumittallya az Jobbágyság alól Csillag Jánost és posteritását Sögön Moyzes Uram úgy, hogy meg írt Csillag János és posteritási ez hazában másnak senkinek az Kézdi Széki osdolai... Ecclesián kívül ne obligálhassa magát se posteritássa. Melly meg írt Csillag János is mi előttünk keze beadásával sponte obligálá magát fiúrol fiúra ős Jobbágyságra az meg írt... osdolai Ecclesiának úgy, hogy maga és posteritási in perpetuum tartozzanak szolgálni az osdolai... Ecclesiának mint szintén az töb örökös Ecclesia Jobágji minden időben. Ellenben a Nemes Ecclesia is mint az töb ős Jobágjainak tartozzék mindenkben gongyat viselni Csillag Jánosnak és posteritásinak, amiben kívántatik és illendő. Mellyre ígéri magát mostan osdolai Plebanus Tiszteletes P. Lukács János uram eő kegyelme maga és következő Plébánusok képében úgy szintén Csillag Jánosis az Jobbágyságra a fen meg írt mód szerint keze be adásával obligálá magát a Jobbágyságra.

Melly dolog mü általunk mindenekben e szerint menvén végbe, mü is irtuk meg az mi igaz Hüttünk szerint Neveink és szokot Petsétünk alatt ki adván. Datum Anno Die locoque ut supra notatis.

*Rápoti István Nemes Fejér Vármegyének egyik hütös Szolga Bírája
Gáll Mihály Kézdi Széki Nyuitódi Nemes*

Jegyzet:

Peselnek, 1731. november 29.

OZSPI. Pléb. ir. 1731.

Eredeti kontraktuális levél két aláírással.

6.

Máté János az oszdoi templom jobbágya egy kis darab földet kér
és kap a „falutól” a magáé mellett.

(1760)

Mü úgy mint Osdola falvának actualis Falus Bírája Junior Szőcs János primipilus, Nobilis Lukács Kelemen és Vajda László, Gabri Sandor, Koter János, Koter Páll, Gondos István, Bene István, Daniel Mihály primipilusok, Kézdi Székiek, Osdolaiak minnyájon az meg irt Személyek Becsületes egész Osdola falvának expressusi Méltóságos Toldi Adámné Gróff Teleki Kristina Asszony Osdolai Gondviselője Sándor András és Tit. Kun István Úr ugyan Osdolai Gondviselője Molnár Jakab Jobbagiones adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik ezen írásunk által, quod in hoc Anno praesenti 1760 die 14 Junii requirálván Osdolan Lakó Máté János ugyan Osdolai Ecclesianak Jobbágya az Becsületes Osdola Falu a Végre, hogy egy kicsin particulát az maga jószágá mellett adna az jámbor Falu, had tágasíthatná szoros jószágát fizetésiért, meg tekintvén az becsületes Falu meg irt Máté Jánosnak Falunkhoz való jó alkalmaztatását ada az maga jószá[ga] mellett hosszan ki az hegy felé egy darabocska particalat négy magyar forintokért örökösön tali tamen conditione, hogy az Templom bércire ki járó utat az míg azon Jószág ki szolgál procurallya, ha pediglen az út a jég mián alkalmatlan leszen kurállya meg minden ember, hogj kárt ne vallyon.

Melly iránt attuk ezen reversalisunkot pro futuro testimonio fide nostra mediante, mellyet szokot Pecsétünkkel, Kezünk írásával és némellyikünk Kereszt Vonással meg erősítettünk. Anno die ut supra. Locoque praenotati Judicis Joanni Szőcs Jun.

Junior Szőcs János Kézdi Széki Osdolai Hütös Bíró

Lukács Kelemen Kézdi Székben Osdolan lakó nemes Személy

Vajda László Kézdi Széki Osdolai nemes Személy

Sándor András colonus

Bene István Kézdi Széki Osdolai Szabad Személy

Gondos István Kézdi Széki osdolai primipilus Szabad Személy

Molnár Jakab provisor Stephani Kun de Osdola.

Koter Janos Kézdi Széki Osdolai primipilus +

*Koter Páll Kézdi Széki Osdolai primipilus +
Daniel Mihály Kézdi Széki Osdolán lakó primipilus +*

Jegyzet:

Ozdola, 1760. június 14.

OZSPI. Pléb. ir. 1760.

Eredeti kötelező levél 7 aláírással, 3 névírással és 10 gyűrűs pecséttel.

7.

Ozdola megyéje egy földdarabot átad Bak Ádám libertinusnak,
aki évi pénzjáradékot fizet érte, és vállalja mindazokat a szolgáltatásokat,
amelyekkel az ozsdolai templom zsellérei tartoznak.
(1809)

A Fő Tisztelendő Esperest Volykul Jóseff Úr parancsolattyára és a Nemes Osdolai Megye Közőnséges meg edgyezett akarattyából egy haszon vehetetlen helyetskéit az Ecclesiának a Possessor Urak is jelen lévén akkori voltak, nevezetesen a többinek Képiben Méltóságos Boér Kapitány Úr jelen volt az Kolter László gyalog Katona Házánál 1809 ősztájba, de die protestatur, elattuk Esztendőnként két két R. forintért oly feltétellel, hogy Bak Ádám Osdolai Libertinus az említett két R. forinton kívül magát kötelezte mind azokra a szolgáltatokra, melyeket a Nemes Ecclesia Sellérei véghez vinni tartoznak. Másodszor: Kötelezte magát arrais Bak Ádám és fia Bak Antal, hogy ha magtalanul meg halnának, abban az esetbe a Jószág vissza menne az Nemes Ecclesiának, ha pedig építene és meg unakoznék az ott való lakásrol, szabadon el mehessen és az Épületeket betsű szerint az Ecclesia tartozék ki fizetni. Mely dolog hogy mü előttünk a fen írt Esztendőben a Megye Közőnséges meg egyezéséből hogy így lett, igaz hitünk szerint bizonyítsuk. Evictiótis fogadott akkor az Ecclesia minden Törvényes háborgatók ellen. Az írt Jószágnak pedig vicinussa északrol a Falu feljáró útja, egyebüitt pedig mindenütt az Ecclesia Jussa.

*Én előttem, Boer Elek Kapitány, a Nemes Megyének Curatora
Coram me Francisco Ráduly Parocho Osdolaiense
Koter Antall Ozsdola Megyéjének fő Megye Bírája*

Jegyzet:

Ozdola, 1809. (Közelebbi dátum nélkül)

OZSPI. Pléb. ir. 1809.

Eredeti bizonyító levél három aláírással. A levelet a benne említett eset után emlékezetből vetette papírra a plébános, ezért már nem emlékezett a napra, csak arra, hogy a dolog „ősz tájban” történt. Az irat szövegét ugyancsak dátum nélkül bemásolták Ozsdola 1829. évi vizitációs jegyzőkönyvébe is. (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 19–20. p.) A közlés során ebből a másolt változatból merítettem a szöveg elején szereplő „akkori voltak” kifejezést, az eredeti szöveg nehezen értelmezhető, talán elírt „akarov voltak” kifejezése helyett.

Bak Ádám birtokszerezését egy másik, ugyancsak hónap, nap nélkül 1809-ben kelt levél is megőrizte, amely az OZSPI, plébániai iratai között maradt fenn másolatban. Ennek a másolati példánynak a hátuljára két „árenda-hosszabbító” megjegyzés is került, némi árenda-emeléssel, az egyik 1840. január 24-én, a másik 1860. január 18-án.

8.

Vaszi János 100 forinttal támogatja az ozsdolai templom építését.
Ezért megkapja 25 évre a megye egyik „zsellér jószágát”.
Ezáltal az Ozsdolai templom zsellérévé válik.
(1817)

*Mű alább Neveinket írandó Személyek adgyuk tudtára mindeneknek, akiknek il-
lik ezen Contractualis Levelünk rendében, hogy ezen folyó 1817 Esztendő Augusz-
tus 21-dik Napján meg szűkülvén a Templom építése körül Nemes Megyénk, köz
akarattal által adatott egy Zsellér Jóság Ozdolán lakó Vaszi János Ő Kegyelmének
Árendára olly formán, hogy mostan adgyon a Templom építésire Száz R. forintot, és
annak utánna bírja azon Jóságot mind addig, valameddig annak esztendőnként eső
Négy R. forint Árendája lefolyja a Száz R. forintot, melly idő szakasz foglal magában
25 Esztendőt, annak utánna pedig ha azt meg ígéri esztendőnként, amit más adna
azon Jóságért Arendát, továbbis abban meg hagyattassék a Nemes Megyétől,
külömben ha nem tettezenek tovább ott lakni, szabadon el mehessen. Köteles legyen
pedig addigis mint más Templom arendás Lakossai a szokott dolgokat véghezvinni.*

*Vagyon pedig ezen jószág a Nagy ágon a porondon in vicinitate délről az út,
északról és Nap nyugatról Lovas Katona Szabó János, Napkeletről Konda István a
Noptsa Elek Úr Jobbágya Sessioja. Vagyon a Jószágon egy romlójában való ház és
egy Istálló, körös körül törvényes gyalog kert. Melly Jószágnak Arendába való ki
adása és a pénznek le fizetése, hogy mű előttünk és a fennebb meg írt Egyezés alatt
ment legyen végbe, arról műis a mű igaz hitünk szerint Neveink alá írásával bizony-
ságot teszünk, itten Ozdolán a fenn írt Napon és Esztendőben a Plebanialis háznál.*

*Finna Ferentz Fő Megye Bíró
Vass József falu Notariussa
Lázár Simon Nemes Személy*

Jegyzet:
Ozsdola, 1817. aug. 21.
OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 16–17. p.
1829. évi másolat

9.

Jánoska József az ozsdolai templom zsellérének áll. A neki átadott „zsellér
jószág” árendáját 33 évre kifizeti, hogy ezáltal támogassa a templom építését.
(1818)

*Mű Nevünket alább írandók adgyuk ezen Törvényes Contractualis Levelünket e
folyó 1818-dik 10-dik Napján Augustusnak, a Nemes Ozsdolai Ecclesia az Templom
Építésbe meg fogyatkozván a Pénz dolgában, ugyan ezen Nemes Megyében lakó
Jánoska Josephnek és Feleségének Márkos Évának által ada egy Zsellér Jóságot
minden hozzá tartozandókkal együtt oly formán, hogy Jánoska Joseph eő Kegyelme*

Feleségével együtt le tévén Két Száz német forintokat oly meg határozással, hogy minden esztendőben 6 R. forintokkal, id est Hat Német forintokkal a Két Száz forint szálljon alá a Ház Taxájából a valamig a Két Száz forintok Esztendőnként való 6 forintokkal ell fogynak, mely foglal magában Harmintz három Esztendők le folyását, és meg marad 2 R. forint jónak. Ha pedig eő Kegyelmeének tovább nem tetzik benne lakni, az Házba, szabadsága légyen ki menni. Ellenben pedig ha meg akar maradni és azt meg igéri, amit más, mindenkor meg maradhat ott Haláláig, mely üdő szakasz alatt Jánoska Joseph eő Kegyelme fogja bírni a fen említett árendás Jószágot, ha valamit a mostani Épületeken kívül fog építeni, azok betsű szerént maradjanak az Ecclesiának, ezeken kívül, úgy mint Házon, Csűrön és Estálón kívül. Ha pediglen amit épített nem akarja az Ecclesiának hagyni, tehesse oda ahová akarja, hogy ha történnék a meg határozott idő előtt Jánoska Josephnek és Feleségének halála, szabadsága légyen annak adni, akinek akar(ja) a míg a pénz ideje ki telik, ha maradványok nem marad. Mint hogy az Ház egészen Ruinájában vagyon, úgy annyira, hogy majd le romlik, Koszorú fái, Szaru fái el rothattak, és egész fedél kívántatik, úgy a Csűrnek es a Koszorú fája nem jó, a fedele pedig semmire való, mikor ezen Épületeket meg Reperállya, az Épületeknek Renovatioja Aestimáltassék, és azon summais Hat Hat forintyával Esztendőnként a fen irt summához foglalódgyék. Az el árendált Házban tanáltatnak 2 hitván Ajtók és egy fábol való Kementze és egy hitván fogas. A Jószág körül vagyon Törvényes Gyalog Kert mindenütt, belső Kertek és Kapu nincsen. A Jószág pedig vagyon itten Osdolán az Nagyágon, melynek vicinussa Nap Nyugatról a Pásztor Jánoshoz járó utza, Nap Keletről a Borbát János Jószága, mely Jószághoz tartozik egy Két vékás Szántó föld, mely a Vén Szer Gyepüre rúg lábbal, Kaszáló pedig 2 helyen, egyik a Kiss Réten, melynek Vicinussa a Közönséges Falu helye, a más a Szabad Györgyben, ennekis Vicinussa a Falu helye. Jánoska Joseph köteles lészen azoknak véghez vitelére, amire a többi árendások. Ami a Kaszáló helyeket illeti, mind Kert nélkül voltak az által adáskor.

Mely dolgot és Contractualis Levelünket irtuk meg és attuk ki az egész Megye Képében, a fen irt Esztendőben és Napon itten Osdolán a Parochialis Háznál, holotis Petsétünkkel meg erősítettük.

Wass Joseph Fungens Notarius

Kerestely János Provinciális hütös

Finna Ferentz az Osdolai Ecclesiának Fő Megye Bírája

Szabó János Osdolai Lovas Katona

Tóth Ferentz Osdolai Hütös

Szőts István Lovas Katona, Hütös

Szép Antal Gyalog Katona

Dénes Ferentz Osdolai Fungens Bíró

Zsögön Joseph Gyalog Katona, Hütös

Varga Antal Osdolai Gyalog Katona

Itó András Gyalog Főkaplár

Dénes János Osdolai Gyalog Katona

Vidi Antonius Fejér Parochus Osdolensis

Jegyzet:

Ozsdola, 1818. augusztus 10.

OZSPI. Pléb. ir. 1818.

Eredeti contractualis levél 12 aláírással és Fejér Antal ozsdolai plébános láttamozásával. Fennmaradt egy másolata Ozsdola 1829. évi vizitációjának jegyzőkönyvében is. (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 17-19. p.) Ennek alapján változtattam meg az eredetiben szereplő „extimáltassék” szót a „becsültelessék” értelmű „aestimáltassék”-ra.

10.

Ozsdolai Veress Mihály egy kis „bennvalót” kap Ozsdola megyéjétől, amelyen házat építhet, és ezáltal az ozsdolai templom zsellére lesz.

(1819)

Mai napon u. m. in Anno 1819 Esztendőben November 21-dik Napján... Osdolán lakó Veress Mihály kérte légyen azon kis Jóságot, melly vagyon a Templom mellett, ugyan az a kin ennek előtte lévő időkenis egy Szarandok kis ház tartott ... a Nemes Megye számára; Éppen azon Jóságot önkéntes jó szántából az írt Nemes Megyénk nem ellenzi által adni a fenn meg írt Személynek, mint valóságos őss törökségét, ... hogy építt egy házat kamarával az írt Jóságra, éltéig aztat használlya, a meg tehető szolgálattya mellett, mellyek ezek, hogy essők eleibe és temetések alkalmatosságával a harangozásban segítséggel lesz, holta után pedig mint törökség maradgyon az írt Nemes Megyének birtokában, minden törvények segedelmén kívül, minden rajta tanáltato aedificiumokkal.

Melly valóságos dolog, hogy amint tul meg van írva, hogy a szerént ment légyen véghez, arról ezennel fide nostra bizonytságot teszünk, itten Osdolán a tul meg írt Esztendőben, holnapban és Napon.

Finna Ferentz Lovas Katona Fő Megye Bíró

Nemes Görfi Moyses most Osdolán lakó Commissarius

és az ozsdolai Nemes Megyének a Possessoroktol való hütös tagjai

Jegyzet:

Ozsdola, 1819. november 21.

OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 23-24. p.

1819. évi megállapodás 1829. évi másolata Ozsdola vizitációjának jegyzőkönyvében.

Az ozsdolai templom jóságait bemutató felsorolásban a következőt írta az 1829. évi vizitáció melékletének fogalmazója a Veress Mihály-féle „sessiócskáról”: „Vagyon egy sessiotska a Templom előtt in vicinitatibus circa circum a Templomhoz és a' kert mellett kijáró utak, ennek hossza 18 öl, a szélessége, melly fél holdat formál a templom felin... téssen átallyában 8 ölet. Ezen Jóságra Veress Mihály patentalis Katona 820-dik Esztendőben épített egy házat és igen jó kertbe foglalta oly formán, hogy úgyis idő töltött ember lévén, haláláig ingyen lakhassék benne, azután pedig a' Templomnak ingyen maradgyon vissza minden rajta tanálandó épületekkel edgyütt”. (23. p.)

Bögözi András ozsdolai gyalog katona, anyagi szükségben lévén, zálogba adja „bennvalóját” az ozsdolai templomnak, de továbbra is rajta lakik. Fogadja, hogy a visszaváltásig ugyanúgy évenként árendát fizet utána, mint a templom zsellerei a templomtól kapott „bennvalójukért”.

(1825)

Én alább nevemet subscribalt Személly mai napon az Osdolai R. Catholicum Templomnak eladtam zálogjára azon bent való 20, az az húsz öl hosszúságú és 14 öl szélességű Jóságomot ... a rajta lévő, de még nem egészen kész kettős házzal 100 R. forintokban váltó czédulában olly formán, hogy mivel még a házak nem készek és ennél fogva a fenn írt summának interesse tsonkulna ezen Esztendőre; tehát én fogadom, hogy erre az Esztendőre is, szintúgy mint a következőkre, ha a fenn tisztelt Templom Előljárói nálam fogják hagyni azon már a Templomnak által adatott Jóságomot, minden Esztendőben (:amíg kiválthatom:) Szent György Napján minden kérés vagy utánna való járás nélkül az arendát, az az hat német forintot bé fogom fizetni. Mellyre annál inkább reá tarthat engemet az osdolai Templom Előljárósága, hogy ezen Jóságnak eladásáról Szabadságot nyertem a Nemes Compania Commandotol 20-a Junii 825. és ugyan az arenda bé fizetésiről való magam lekötelezésitis a B. Rauber Kapitány úr vidimázta.

Melly magam lekötelezésit ezennel tulajdon nevem aláírásával meg esmérem és bizonyítom Osdolán 14-dik Julii 825. a Plebanialis háznál.

Bögözi András Gyalog Katona

Fejér Antal Osdolai Plebanus

Finna Ferentz Fő Megye Bíró

Notandum. A midőn ki akarja váltani a fenn nevezett Jóságot, a Templom ki fogja adni, tsak hogy a kiváltás Szent György Napján történnyék, és hogy akkor az Arendát egyetembe kifizesse.

Jegyzet:

Ozsdola, 1825. július 14.

OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 25. p.

1825. évi egyezés 1829. évi másolata Ozsdola vizitációs jegyzőkönyvében.

A Bögözi András gyalogkatonával kötött kontraktust az 1829. évi vizitációs jegyzőkönyv írója a következő tényközlő sorokkal vezette be: „Vagyon a Nagy ágon egy puszta sessio, mellynek vicinussa nap nyugutrol a Kotér Antalné Jóságára bėjáró uttza, délről ugyan a Kotér Antalné Jóságá, északrol a falu helye. Ezen jóságnak hossza 20 német öl, a szélessége 17 öl. Ezen Jóságot meg vette az Osdolai Templom Bögözi Andrástól olly fel tétellel az 1825. Esztendőben 14-dikén Juliusnak, hogy mivel a reája épített kettős ház még nintsen egészen készen /: amelly annak utánna tsak hamar egészen, amint híre vagyon az ő fia tüzétől elégett:/ tehát mind azon Esztendőben, mind a következőben a 100 R. forint interessét esztendőnként minden kérés és utánna való fáradság nélkül meg fogja fizetni”. (24. p.)

Ozdolán tartózkodó Gyöngyös József szűcs mester 9 évre árendába veszi a templom egyik „bennvalóját” házzal, gyümölcsfákkal. Vállalja, hogy teljesíti azokat a szokásos szolgáltatásokat, amelyekkel a „templom cselédjei” tartoznak.

(1826)

Anno 1826. die 1-ma Novembris Mű alább neveinket leírandó Személyek 's a Nemes Osdolai Romano – Catholicum Templomnak Előljárói adjuk tudtára mindenneknek, akiknek illik ezen Contractuális levelünk által; hogy itten Nemes Kézői Székben Osdolán Commoraló Gyöngyös Joseph Szőts Mester Ember az Osdolai Templomnak azon Jóságát, mely a néhai Romány Györgyné Kelemen Ilona halálával 's az ő Testamentuma szerint, dd-to 1813 die 10-a Decembris, rajta lévő Házzal és Gyümöls fákkal (:azon kivüls a Jóság a fenn említett Templomé lévén és a Communitástól hibából adatott volt el, úgy mint Falué:) devenialt, nyilvános kótyavetye által kilentz Esztendőkre a fenn említett naptól kezdve Esztendőnként fizetendő 7, hét német forintokba és négy Krajtzarokba ki árendálta a' következő feltételek szoross tellyesítése mellett:

1-ször. Hogy a fenn meg írt 7 R. forintokat és 4 krajtzárokat November első napjáig minden Esztendőben bé fogja fizetni, vagy is az Esztendő bé telésével.

2-szor. Hogy Román Ilonka nevű boldogtalan Öreget azon idő alatt tűzzel 's fával tartya, vagy is a Házban és tűzhelyén meg szenvedni köteles lészen.

3-szor. Hogy a kilentz Esztendők eltelésével a Jóság körül mindenütt a hol mostanában nintsen is törvényes kertet tartozik hagyni, ha onnan el akar lakás véget máshová menni. Ha pedig tovább is ott akar lakni, 's betsületesen viseli magát, a Templom Előljárói fenn hagyják azon Just magoknak, hogy az idő és környül álláshoz képest az írt Árendát (:egyét értvén a Templom Hütösseivel:) vagy alább szállíttyák, vagy fellyebb emelik, minden esetre szabad akarattyában maradván, a fenn nevezett Gyöngyös Josephnek, ha meg akar e maradni az elibe terjesztendő feltételek mellett a mostan kiárendált Templom Jóságában? – végre.

4-szer. Köteles lészen Gyöngyös Jósef a Templom és Plébánia körül régi szokásból a több(i) Templom Cselédgyeivel együtt a szokott szolgálatot meg tenni, 's nevezetesen a Templom Erdeire 's Temető hely kertyeire kitelhető képpen vigyázni, távol légyen pedig az, hogy a fenn írtakat maga pusztítaná (:amely esetre ezen Contractus fel bomlik, és másnak fog adatni a Jóság:).

A fennebb említett Templom és Parochialis Szolgálatokra nézve, őtet is a Templom, mint más Zsellérjeit, a szokásban lévő törvényes Immunitásban meg fogja tartani.

Mely Árendatius Contractusnak a fennebb megírt mód és Feltételek szerint véghez lett meneteléről mű is a mű igaz hitünk szerint neveink aláírásával bizonyítunk a fenn írt Napról és Esztendőről az Osdolai Plebanialis Háznál.

Haralyi Fejér Antal Osdolai Plebános

Finna Ferentz Fő Megye Bíró

Kerekes Joseph Vice Megye Bíró +

Jegyzés. A fennebb meg írt Jószágon jelenlevőleg vagyon és tanáltatik egy ház kettős kamarátskával; Gyümölts fák 26, 4 cseresznye fa haszon vehető, 4 körtvefa, 3 alma fa, 4 szilva fa, 's egy meggy fa, a többi még nem haszon vehető. A házon egy üveg ablak, a másik lantorna, 2 hitván kendő szeg, egy hitván pad, 's egy sütő kementze, 's egy alkalmas pintze, és szilva aszaló egy rozsz kapuval.

Fejér Antal Osdolai plébánus

Jegyzet:

Ozdola, 1826. november 1.

OZSPI. Pléb. ir. 1826.

Eredeti contractualis levél. Másolatát is megőrizte az 1829. évi vizitációs jegyzőkönyv. (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola, 1829. 22–23. p.).

13.

Illyés Ferenc kap az ozsdolai megyétől egy erdőszéli területet,
amelyen építhet. Évente árendát fizet érte a templomnak, és teljesíti
a „templom cselédgyei” szokásos szolgálatait.
(1828)

*Mű alább irtak vagy iratottak adgyuk tudtára mindenenek, akiknek illik ezen Levelünk tartásánál fogva, hogy mű mint a Nemes Osdolai Romai Katholika Megyé-
nek Képessei ezen folyó 1828-dik Esztendőben Böjtmás Havának Kilentzedik nap-
ján, kérésére itten Osdolán commoráló Illyes Ferentznek, az Osdolai Templomnak
egy eddig elő haszonvehetetlen Jószágát az Templom Erdeje Északi részében az
Máté István és Ferentz ugyan Templom Taxássai kertyük végében fellyül (:mely
Jószágnak a külső vagyis Erdő felől való terjedése 46 ölet, a belső pedig 45, a
szellye pedig, ahol a Templom felől vagyis a Mátéfiak Kertyek felől 20, fellyül pedig,
a hol a fennebb való ugyan Templom Jószága közt meg hagyatott az utza 19 ölet
foglal magában:) által adók oly feltétellel, hogy azt bé kerítvén, a jövő Szent György
naptól kezdve egy Esztendeig Árendát ne adgyon rolla, azután pedig Esztendőnként
két Német forintot az akkori forgó pénzben Szent György napjáig tartozzék okvetet-
len a Templomnak bé fizetni, effelett Esztendőnként a szokott Templom Tselédgyei
szolgálatyátis meg tenni, mellyet ha nem tselekedne, ezennel előttünk kötelezi ma-
gát, hogy mivel Kezest nem tud állítani, a Templom Előljáróinak Just ad magára és
minden a fenn nevezett Jószágra építendő Épületeire nézve, hogy azokra minden
Tiszt Urak búsitásán kívül tsupán ezen Contractus erejénél fogva Kezeket reá tehes-
sék, és a Templomnak eleget vehessenek, 's ötet a fenn írt Templom Jószágáról
(:minden arra építendő Épületeket Kezess vagyis Vinculum gyanánt letartóztatván:)
el idézhessék, a Kerteket ide nem értvén, a mellyeknek minden esetre jó statusban
kellenne ott maradni, mivel az első Esztendőben azért nem vétetik árenda.*

*Mely Contractualis Levelünköt a mi igaz Hitünk szerint megírván és neveink
aláírásával vagy Kereszt vonásunkal megerősítvén kiadtuk a Feleknek jövődöbeli
bátorságok és igazaik védelmezésére Osdolán a fenn írt Esztendőben és napon a
Plebanialis Háznál.*

Haralyi Fejér Antal Osdolai Plébános

Vass Józseph Osdolai Falu Notariussa

Bögözi Albert Osdolai Gyalog Katona

Bögözi Ferentz Osdolai Gyalog Katona, jubilatus Káplár és Templom Esküttye

Ferentz János senior, Osdolai Gyalog Katona

Tóth Ferentz Osdolai Lovas Katona

Tóth János Lovas Katona

Finna Ferentz Fő Megye Bíró

Koter Joseph Osdolai Gyalog Katona Megye Polgár

Kerekes Joseph Gyalog Katona, Vice Megye Bíró

Cugor Ferenz Gyalog Katona Megye Polgár

Zsögön Józseph senior, Gyalog Katona

Zsögön György junior, Osdolai Gyalog Katona

Fejér Péter

Baritz Simony P. Hütös

Láttam, és a Templom hasznára lévén, az által adása azon Jószágnak helybe hagy(atik) 's akarója vagyok, Fejér Antal Osdolai Plébános

Jegyzet:

Ozdola, 1828. március 9.

OZSPI. Pléb. ir. 1828.

Eredeti kontraktus, eredeti aláírásokkal és a falu nótáriusa által papírra vetett névírásokkal. A hát-lapon: „*Illyés Ferentz pityókás Kertyéről való Contractus*”. Másolata fennmaradt Ozdola 1829. évi vizitációs jegyzőkönyvében is. (OZSPI. Vis. Can. Ozdola. 1829. 27–28. p.)

Az 1829. évi ozdolai vizitációs jegyzőkönyv fogalmazója a következőket írta a kontraktusban szereplő földterületről: „*Vagyon a Kopolló ágon a Templom erdejének haszonvehetetlen északi részéből közelebből fel fogott egy sessio, amelyre most kezdett Providus Illyés Ferentz egy házat építeni*”. (27. p.)

14.

Fábián József ozsdolai gyalog katona kap az ozsdolai megyétől egy „égett” „bennvalót”, amelyen építhet. Árendát fizet utána és teljesíti azokat a szolgáltatásokat, amelyekkel a templom árendásai évente tartoznak.

(1828)

Mű alább írtt és íratott Személyek adgyuk tudokra Mindeneknek, akiket ezen dolog illet, mostaniaknak és jövőendőbelieknek ezen Levelünk által, hogy a mostan folyó 1828-dik Esztendő Böjtmás havának 15-dik napján kérésére Osdolai Gyalog Katona öregebb Fábián József ő Kegyelmének mű az egész Nemes Római Catholica Megye nevében és Képében által adók a fennebb nevezett Személyeknek árendára a Nemes Templomnak azon Jószágát, mellyen eddig elé Gyalog Katona Dénes Ferentz ugyantsak árendára lakott, de a mult Esztendő fogyta felé egy szerentsétlen tűz által minden üpületek elégték rolla, amely Jószág vagyon itt Osdolán a Föveny uttzán, Északrol Gróf Kunn Jobbágya, Délről pedig Gyalog Katona Domokos István szom-

szédságában, melly Jószágnakis hossza téssen 30 Német ölet, szélessége az út felül 36, a közepén 14 és az alsó felén 1 ölet. Adók pedig a fenn meg szomszédolt Templom Jószágát Arendára a következő feltételek alatt:

1. Igéri Fábíán Jósef eő Kegyelme Feleségével és Fiával edgyütt, hogy a meg nevezett jószágot a tűz által el pusztult épületek helyett tulajdon magok erejeből a Nemes Megyének minden terhelése nélkül más épületeket fognak építeni.

2. Hogy a folyó esztendő Szent György napjától kezdve Esztendőnként a közönségesen folyamatban leendő pénz nemében azon árendát, mellyet eddig Dénes Ferentz fizetett, vagyis 7 Német forintot meg fogják a Templomnak fizetni ökis.

3. Effelett azon szolgálatokotis, mellyeknek tellyesítése eddig elő a többi Templom Árendássai közt szokásban voltak (:a mellyen a Kepe gyűjtés, a Templomba való zöld ág hozás, a Templom erdejének s egyéb a Templomhoz tartozó Javaknak, nem külömbben a Plébániához tartozandóknakis, ha károsodását látnák, lelki ismeretes védelmezése és bé jelentése :) meg fogják tenni.

Melly ebéli magok lekötelezésire müis az egész Megye nevében és Képében mint Megye Elöljárói és Hütössei bizonyossá tesszük a többször nevezett Gyalog Katona Fábíán Jósefet, feleségét és fiát, hogy ha a fenn leírt feltételeket esztendőnként híven tellyesítik, a Nemes Megyeis az azon jószágban való lakásában sem magát, sem fiát, sem maradványát nem fogja háborgatni, sem az Árendát fellyeb emelni, de csak azon feltétel alatt, ha a fenn nevezett feltételeket híven tellyesíti. Külömben fenn hadgyuk a Nemes Megyének azon Jussát, hogy az Arendálót a törvény és igazság úttján követhesse, és az erre teendő Költség és fáradságon kívül a Jószágra építendő ház (:a többi épületeket oda nem értvén:) vinculum gyanánt a Templomnak ingyen maradjon.

Mellynek pontosabb tellyesítésére és mind a Templom Jószágának könnyebb védelmezésére, mind az Arendásnak bátorságára nézve meg kívánnjuk, hogy ezen Egyezésünk két példányban leíratatván a Nemes Compagnia Commando által vidimartassék, s edgyik példány az Arendálónak kezében, a másik pedig a Templom ládjában maradjon.

Melly egyezést, vagyis Arendatitus Contractust müis a mü igaz hitünk szerint meg írtuk az Arendaló feleknek jelen létekben és egyezéséből a fenn írt Napon és Esztendőben Osdolán a Plebaniális háznál, és akik irni tudunk, Neveink alá írásával, a többiek Keresztvonásainkkal meg erősítvén, ki adtuk a feleknek jövődöbéli bizonyosság okáért.

Vass Jósef Osdola falu Notariussa

Bögözi Albert Gyalog Katona

Bögözi Ferentz Gyalog Katona jubilatús Káplár és Templom Esküdtje

Ferentz János senior Gyalog Katona

Tóth Ferentz Lovas Katona

Tóth János Lovas Katona

Finna Ferentz az Osdolai Ecclesiának Fő Megye Bírája

Koter Jósef Gyalog Katona Megye Polgár

Kerekes Jósef Gyalog Katona Vice Megye Bíró

Czugor Ferentz Megye Polgár

Zsögön Jósef Gyalog Katona, Megye Esküttje

Zsögön György Gyalog Katona
Fejér Péter Gyalog Katona
Baritz Simon Providus, Megye Hütösse
Keresztély Ferentz Providus, Megye Hütösse
Látta... és helyben hagyta... Beretzkbén 26. Martii 1828 Kapitány Compagnia
Commendans és Fejér Antal Plebanus.

Jegyzet:

Ozsdola, 1828. március 15.

OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 12–14. p.

1829. évi másolat.

15.

Borbáth Ferenc és Hosszú György ozsdolai gyalog katonák tartósan árendába veszik az ozsdolai templom egyik erdőszerű parcelláját, „pityókás kertnek”.
(1828)

*Anno 1828 die 15-a Máji. Alább irtak adgyuk tudtára mindenenek, akiknek il-
lik, hogy mü mint az Osdolai Nemes Megyének Esküttyei Osdolai Gyalog Katonák
Borbáth Ferentz és Hoszsú György ő kegyelmeknek szakasztottunk, vagyis mértünk
ki egy darab helyet a Templom Erdeje haszonvehetetlen oldalából északról, mely
Helynek hossza belől a falu felől 42 öl, kívül az Erdő felől 35 öl, szélessége pedig
alulis felyülis 20 öl; Vicinussa alol ugyan a Templom Joszága, melyet Baritz vagyis
Kótér Josef bir Árendára. A fenn meg irt helynek pedig lészen Esztendőnként való
Árendája a két része 3 R. forint, az az három német forint a folyó pénzben. Az
Árenda ideje pedig kezdődik a következő Szent György napkor, vagyis 1829-dik
Esztendőben.*

*Mely dolog valóságáról müis a mü igaz hitünk szerint bizonytságot tészünk ne-
veink aláírásával meg erősítvén a fenn irt Napon és Esztendőben Osdolán a
Pelbanialis Háznál.*

Vas Josef ozsdolai falu Notariussa, a Templom Hütöse

Kótér Josef megye polgár

Finna Ferentz Osdolai Gyalog Katona és Fő Megye Bíró

Bene János Osdolai Gyalog Katona és Templom Hütösse

Sögön Joseph senior, Osdolai Gyalog Katona és Templom Hütösse

Kerekes Joseph Gyalog Katona, Vice Megye Bíró

Czúgor Ferentz Gyalog Katona Megye Polgár

*Láttam és a templom hasznára lévén a dolog, nem ellenzem. Signatum Osdola
6-ta Junii 1828. Fejér Antal Osdolai Plébánus.*

Jegyzet:

Ozsdola, 1828. május 15.

OZSPI. Pléb. ir. 1828.

Eredeti egyezséglevél eredeti aláírásokkal és névírásokkal. Hátlapján az egyezségben szereplő földbérleményre a jegyző a *pityókás kert* kifejezést használta.

Lugzó József megkap az ozsdolai megyétől egy erdőszéli földdarabot, amelyen házat építhet. Árendát fizet érte, és teljesíti azokat a szolgáltatásokat, amelyekkel a templom zsellérei tartoznak.

(1832)

Alol írottak adgyuk tudtára és örök emlékezetre mindeneknek, a kiket ezen dolog most és jövődre illet, hogy Osdolai Provincialista Lugzó Joseff és Felesége Czugor Ilona kérésekre a nem régiben el enyészett 1829-dik Esztendő Szent Mihály napjai körül egyiken kiszakasztánk és mérénk az Osdolai Romai Catholicum Templom erdejének Délre fekvő bokrotlan és haszon vehetetlen oldalából egy részetskét a fennebb írtak számára Lak helynek, mellynek vicinussa Délről vagyis belől a Nagy ág felől a Gróff Nemes familia Jobbágyinak büttivel ki menő jószágok, északról ugyan a Templom erdeje pusztás oldalán fel menő ösvény, alol s' felyül ugyan a Templom erdejihez tartozó pusztás telek. A ki szomszédolt Lak helynek hosszúsága 52 öl, írva ötven két öl, szélessége az első végén 14, írva tizennégy öl, középen 9, írva kilentz öl, a felső végén 6, írva hat öl.

Melly Jószág a következő föltételek alatt engedtetett által a fent írt Lugzó Jóseff és feleségének.

1. *Hogy az 1830-dik Esztendőitől Szent György napjától kezdve az érdeklett lakhelyet Kertbe vegyék, javítsák és tulajdon költségeken arra házat építsenek, az első esztendei árenda a kertlés és javítás Tekintetéből elengedtetvén. Annak utánna pedig, vagyis az 1831-diki Szent György napjától kezdve esztendőnként a határ napra, vagyis Szent György napjára egy egy német forint és 30 krajczár árendát a folyamatosan leendő pénzbe minden kérés és sürgetés nélkül a Templomnak fizetni kötelesek lesznek magok és maradványaik, ha magok jámbor betsületes viseletek által az ott lakhatásra magokat érdekmesítik.*

2. *A Templom és Plébánia körül tudva és a többi Templom Zsellérei között gyakorlásba lévő munkáknak serény meg tétele, a Templom és Plébáni(ai) javakra való Lelki ismeretes felvigyázás, a millyenek a Templom erdeje, Temető kert és Kereszt fáknak őrzése, hogy azoknak meg sértőit minden személy válogatás nélkül ha lehet elfogni, vagy pedig a Templom főbb előljáróságainak bé jelenteni el ne mulasszák /:távu! legyen, hogy magok azokban, mint kár tevők meg tanálatnának, melly esetre egy vagy leg felyebb kétszeri büntetés után a lakóhelyekről mind Templom örökségéről ennek Előljárósága által el kergettetnek, fenn hagyván a vétkeseknek, hogy házokat onnan el hordhassák, s' a körül lévő kertek és az oda eresztendő gyümö!tsfák az első esztendei árenda elengedése miatt a Templomnak marad(nak).*

3. *Hogy a Templom minden Előljáróinak s' az illő tiszteletet és engedelmséget a falubéli lakossoknak pedig a sorsaikhoz illendő betsülettel meg adni kötelezetnek a fennebb meg írt büntetésnek terhe alatt.*

Melly dolognak valóságáról ezennel a mü igaz hitünk szerint bizonyítunk tulajdon neveink aláírásával vagy Kereszt vonásunkal erősítvén Osdolán az 1832-dik esztendő február 18-dik napján a Plébániális háznál.

Bándi István Lovas Katona

Bögözi Ferentz Gyalog Katona, Templom Eskütye
 Keresztély Ferentz megye hűtösse
 Szőts László hűtös
 Szász Kelemen Lovas Katona, vice megye bíró
 Finna Ferentz Templom Eskütye
 Gondos János Lovas Katona
 Lázár Ferentz Lovas Katona
 Czugor Ferentz megye polgár
 Kolter Jóseff megye polgár
 Bak Antal megye polgár
 Pál Joseff osdolai megye Bíró
 Ferentz János senior, Osdolai Gyalog Katona, hűtös
 Tóth Ferentz Lovas Katona

Az elöl irt jószág árendája 1846-ba szaporított 10 krajtzárral (vált) és így a jószág egész árendája 1 forint 40 krajtzár, bizonyítva

Fábián Mihály

Láttam: Balázs Ferentz Osdolai pap

Jegyzet:

Ozdola, 1832. febr. 18. (1829 őszi döntés alapján)

OZSPI. Pléb. ir. 1832.

XIX. századi másolat. Hátlapján: „Lugzó Joseffé de 1853-dik szeptember 9-dikétől mikoris Lugzó Joseff pályát végzett, maradt Ilona leánya után Arros Ferentzre”.

17.

Szejke István megkap az ozsdolai megyétől egy erdőszéli földterületet, amelyen építhet. Árendát fizet utána, és teljesíti a templom zsellérei szokásos szolgálatait. (1832)

Alul írottak adgyuk tudtára és örök emlékezetre mindeneknek, akiket ezen dolog most vagy jövőendőben illet, hogy a közelebről elenyészet 1829-dik Esztendő Szent György havának egyik napján, kérésekre Osdolán lakó Provincialista Szejke Istvánnak és Fiának Szejke Ferentznek szakasztánk és kimérénk az Osdolai Romai Catholicum Templom Erdejének éjszakra fekvő bokrotlan s haszon vehetetlen részéből egy darabotska helyet, melynek hossza belőlfelől vagy is az Illyés Ferentz tsak ugyan Templom Zsellérje Lakhellye felől 48 az az negyven nyoltz öl, a külső oldalán 45 az az negyven öt öl, a szélessége a felső végén 24 ½ az az huszonnégyszer és fél, a közepén 16 ½ tizenhat és fél, az alsó végén pedig 7 az az hét öl. Vicinussa kívül felől az erdőelő út, mely a Templom Erdején keresztül a Bértzre megyen fel, felyül a Templom Erdeje. Adók pedig ezen körül irt helyet Árendába a fenn nevezett Személyeknek és Hites Társaiknak a következő fel tételek alatt:

1. Hogy azon helyet az első Esztendőben bé kertellyék és javítsák, mely munkára tekintve az első Esztendőbeli Árenda elengedtetik, vagy is az 1830-diki Sz.

György napig, attól kezdve pedig tartozzék minden kérés vagy sürgetés nélkül a Templomnak 2, az az két Ezüst huszast fizetni Esztendőnként az említett Határnapra.

2. A Templom és Plébánia körül tudva és a többi Templom Zsellérjei köszt gyakorlásban lévő munkákat serényen s minden kifogás nélkül meg tenni; a Templom és Plébánia Javaira Lelkiismeretesen felvigyázni, a millyenek a Templom Erdeje, Temető körül való kert, és keresztfáknak őrizése, hogy azoknak meg sértőit minden személy vállogatás nélkül, ha lehet, elfogni, vagy pedig a Templom főbb Előljáróságainak bėjelenteni el ne mulasztzák; nem külömben ha a Templom vagy Plébánia Szántó-földeit, vagy kaszáló helyeit valaki bántaná, félszegitené vagy éppen el foglalná alattomoson, azt az illető Személyeknek, vagy is Előljáróknak fel fedezni.

3. Távul légyen pedig, hogy magok vagy Maradvájokis, míg magok betsületes viseletek és a tartozandóknak hív meg tétele által magokat ezen Jóságotska birto kában meg tartatni érdemesíteni ismertetnek, a fellyebb érdeklett Templom és Plébánia Javainak károsítására s a Templom Előljáróságainak igasságos és törvényes tettei ellen magokat másokkal elegyítsék; annál inkább, hogy részeseknek vagy kezdőknek tapasztaltassanak; amely esetre ezen Contractus ereje a Vétkesekre nézve a kedvező pontokban erejét fogja veszteni, és a Kertel együtt az oda eresztendő Gyümölcsfák ... a ... Hiteszegettől a Templomnak maradnak, exequáltván ezen kívül az azon ideig járandó (:netalán elmaradott:) tartozások.

4. Ha pedig a magok jámbor viseletek és hívségek által méltóknak tanáltván a Nemes Megye Előljáróságától, hogy idővel magok vagy Maradványok a többször nevezett Templom helyére Lakó házat építsenek, annak utánna a benne lakandó Személy is, mint Templom Zsellérje s Jobbágya a többi Zsellérek Privilegiumokban részesíteni és védelmeztetni fog; fen tartván magának a Templom ezen esetre, hogy az idő s környül állás és főképpen a pénz-álapotya hozzák magokkal, s az igazság és Isteni s Felebaráti szeretet sugáróllya ezen Jóság taxáját is, valamint a több Efféléket is fellyebb vagy alább szállíthassa.

5. Végre köteleztetnek mind magok Szejke István és Fia Ferentz, mind Maradvájok, hogy minden időben a Templom Előljáróinak az illető tiszteletet és engedelmességet; a Falubéli Lakosoknak pedig a sorsaikhoz illendő betsületett meg adgyák, a fennebb meg írt büntetés terhe alatt.

Mely dolognak valóságáról ezennel mű igaz hitünk szerént bizonyítunk tulajdon neveink aláírásával vagy kereszt vonásunkkal erősítvén Osdolán az 1832. Esztendő Februarius 18-dik Napján a Plébániális Háznál.

Páll Jósef Osdolai fő megye Bíró

Gondos János Lovas Katona

Lázár Ferentz Lovas Katona

Czugor Ferentz megye polgár

Koter Jósef megye polgár

Bak(a) Antal megye polgár

Ferentz János Osdolai Gyalog Katona, Hütös

Tóth Ferentz Lovas Katona

Bandi Istvány Lovas Katona

Bögözi Ferentz Gyalog Katona Templom Eskütye

*Keresztély Ferentz megye hűtösse
Szöts László Hűtös
Szász Kelemen Lovas Katona Osdolai vice megye Bíró*

Láttam és helyben hagytam, Fehér Antal plébános 1832. Esztendő Februarius 28-dik napján.

Jegyzet:

Ozsdola, 1832. február 18.

OZSPI. Pléb. ir. 1832.

Eredeti kontraktuális levél két oszlopba rendezett 13 aláírással és névírással.

A levél hátulján: „A Szejke István Pityókás kertyéről való Contractus”.

18.

Máté István ozsdolai „megye cselédgye” testamentuma.
(1833)

Az Atya, Fiú, Szent Lélek Úr Istennek nevébe Testamentális Dispositio

Mű, kik ez ide aláb meg írt utolsó Dispositioban Kézen fogot Bírák kik vagyunk, agyuk tudtára mindeneknek, hogy midőn volnánk iten Nemes Kézdi Székben Osdolán az Megye Cselédgye Máté Istvány Atyánk fia Házánál, a kiis jóll lehet, hogy sullyos nyavallyákkal meg terhelve vala, de mégis szolló nyelvén ... épp elmén lévén meg gondolkodván az Úr Istennek ell végzett Decretumáról, hogy egyszer meg kelletik halni, mind az tulajdon maga különös épületteiről úgy az fel lelhető javairól az aláb következőké módal tövé meg írt Máté Istvány őkegyelme utolsó Dispositioját, hogy tudni illik, a mint eddig a Nemes Osdolai Megye Jóságában lakván, az azon Jószágon régebbenis [volt] más Ház Tűz által el pusztult úgy annyira, hogy csak a Dereka maradott volt meg, a melyet azután különös magam Költségén építettem meg, azon kívül egy sütő házat mellette lévő kis istállóval magam építettem, és mivel a Nemes Megyének hátra vagyok 46 esztendei árendával, ezen különös épületeimet olly módon hagyom, hogy az ár(át) a Nemes Megye azon 46 esztendei árendába belé vegye a melyvel tartozom, akár a feleségemet belőlle ki fizesse s abból a feleségem fizesse ki azon árendát, a Piliske nevű helyen falutól vett Kaszáló Hellyemnek felét a feleségem élteig, a feleségem Nagy Erzsébet Halála után egészen oly formán hagyom a Nemes Megyének, [hogy] ...értem és a meg holt feleségem Vitájos Juliannáért és a mostani Nagy Erzsébetért szolgáltatassanak Isteni szolgálata. Vagyon 3 marha, azok közül a melyik tetzik, a feleségem vegye el magának, a más kettőt hagyom a temetésemre és a mi kevés adósságom vagyon, annak ki elégitésére. Azon kívül vagyon 3 nagy [juh]..., egy Bárány és egy sertés, ezeket hagyom a feleségem Nagy Erzsébetnek minden fel lelhető javaimmal minden vérek ki rekesztésével.

Amely fen írt Testamentális Dispositiot írtuk meg műis a mű igaz Hitünk szerént, a melyet meg erősítettünk tulajdon neveink all írásával és szokott petsétünkkel iten Osdolán a fenn írt Háznál 31-dik Januarii 1833.

Kerekes János ozsdolai Jubilatus Káplár

Mátyás Gáspár Lovas Katona, Hűtös

Bene János Gyalog Katona, Hütös

Jegyzet:

Ozsdola, 1833. január 31.

OZSPI, Pléb. ir. 1833.

Eredeti végrendelet két eredeti aláírással, egy névírással és három gyűrűs pecséttel.

19.

Dobra Antal ozsdolai templom zsellére a szükös beltelke kiegészítéseként kap a megyétől egy erdőszéli „pityókás kertet,” amelyért 9 évig árendát fizet.

(1837)

Alattírtak adgyuk tudtára mindeneknek, a kiket ezen dolog illet, hogy a folyó 1837. Esztendő November 25-dik napján az Ozsdolai Nemes Megye kérésére Providus Dobra Antal Templom Zsellérének meg tekintvén Lakhelyén való szük Ugarát, szakaszt[ánk] nékie a Templom Erdejének Délre fekvő eddig haszon vétetlen pusztás oldalában egy darabb pityókának való Helyet, feljül a Czifra Jánosnak ugyan akkor lakhelyül által engedett Hely, alol pedig az Huszár Szász Kelemen Al Megyebírónak Árendára bocsátott pityókás Ugar hely szomszédságokban. Melly kiszakasztott Pityókás U(r)garnak való Helynek Hosszasága a külső vagyis a Templom Erdeje felől való oldalán 27, írva huszon hét öl, szélessége pedig Czifra János felől vagyis keletről 20, írva húsz, nyugotrol pedig 18, írva tizen nyoltz német öl, a következő feltételek alatt:

1. *A közelebb következő 1838-dik Esztendő Szent György napjától kezdve egy egész Esztendeig, vagyis az 1839-dik Szent György napig semmit sem fizet ugyan a Templomnak Dobra Antal ő Kegyelme a bé kertelés tekintetéből, de*

2. *Esztendőnként annak utánna Szent György napkor tartozik kilentz Esztendeig minden kérés és sürgetés nélkül 1, írva egy R. forintot a Templom Cassájába fizetni.*

3. *Hogy ha a 9 Esztendő le folyta után maga vagy maradvája nem akarná tovább használni, vagy a Nemes Megye a környül ményekhez képest annak árendáját fellyeb emelni akarná, arra az esetreis törvényes Kertekbe kerítve tartozzék hagyni az irt Helyet Dobra Antal, mint hogy az első Esztendei Árenda ezen tekintetből engedték el.*

Melynek valóságát ezennel a mü igaz Hitünk szerint Neveink aláírásával erősítve bizonyítottuk itten Ozsdolán a fenn irt napon és Esztendőben a Plébániális Háznál.

Fábián Józseff Fő Kurátor

Tóth Ferentz Lovas Katona

Balog Ferentz Gyalog Katona

Erős Mihály Lovas Katona, hütös

Lázár Mihály Lovas Katona, hütös

Páll Josef Gyalog Katona

Szász Kelemen Ozsdolai Lovas Katona

Nagy István Gyalog Katona

*Lukáts Mátyás Gyalog Katona
Vitalos Antal Lovas Katona
Bandi Emre Lovas Katona
Ferencz János Fungens Bíró
Ferencz György
Dénes Ignácz fő megye bíró
Lázár Ignácz*

Láttam Fejér Antal Plébános

Jegyzet:

Ozsdola, 1837. november 25.

OZSPI. Pléb. ir. 1837.

Eredeti egyezséglevél eredeti aláírásokkal.

Hátlapján: „Dobra Antalnak a Pityókás kertről való Contractus, 1837”

20.

Huszár Szász Kelemen ozsdolai almegyebíró kap a megyétől egy erdőszéli „pityókás kertet”, amelyért 9 évig árendát fizet.
(1837)

Alol írtak adgyuk tudtára mindeneknek, kiket ezen dolog illet, hogy a folyó 1837-dik esztendő November 25-én az Ozsdolai Nemes Megye Kézdí Szent Léleki eredetű mostan Ozdolán lakó Huszár Szász Kelemen al Megye Bíró eő Kegyelmének által ada a Templom erdejének Délre fekvő, eddig haszon vétettlen részéből egy darabotska helyet pityókás ugarnak arendára kilentz esztendeig a következő fel tételek alatt:

1. A következő 1838-diki Szent György napjától kezdve egész esztendeig az az 1839-dik esztendei Szent György napig semmi Arendát nem fizet Szász Kelemen eő Kegyelme, hanem ezen tekintetből a kilentz esztendők el telésévelis tartozik jó törvényes kertben hagyni az érdekelt helyet.

2. A meg írt 1839-diki Szent György naptól kezdve esztendőnként minden kérés és sürgetés nélkül köteles lészen egy ezüst huszast fizetni a Templom Cassájába és a több Templom Arendátora közt tudva lévő Szolgálotokat: a millyen nevezetesen a Templom erdejire és Czinterem kertre való vigyázás és őrzés 's a többi, híven meg tenni.

3. Ha pedig a kilentz esztendőknek le folyása után Szász Kelemen eő Kegyelme vagy maradvája tovább használni nem akarná azon helyet, vagy a Nemes Megye a környül ményekhez képest annak arendáját fellyebb emelni kívánná, az utolsó esetre, azt megígervén, a mit más meg adna, elsősege légyen a mostan felfoglaló Szász Kelemen eő Kegyelmének, minden esetre pedig jó Kertben tartozván hagyni, a mint előre meg íratott.

Vagyon pedig a hely a Nagy ág felől való részén a Templom erdejének Nap keletről a Dobra Antalnak adatott pityókás hely, nyugotrol a Templom erdejének még

szabadon lévő pusztás része. Hossza mind a két oldalon lefelé térszen 28 Német ölet, szélessége a Dobra Antalé felől 18, alól pedig 8 német ölet.

Mellynek valóságát ezennel a mi igaz hitünk szerént Neveink alá írásával erősítve bizonyítottuk itten Osdolán a Plébániális háznál a fenn írt napon és esztendőben.

Fábián Jóseff Fő Kurátor

Tóth Ferentz Lovas Katona

Balog Ferentz Gyalog Katona

Erős Mihály Lovas Katona

Páll Jóseff Gyalog Katona

Nagy István Gyalog Katona

Lukáts Mátyás Gyalog Katona

Vitálos Antaly Lovas Katona

Bandi Emre Lovas Katona

Ferentz János Fungens Bíró

Dénes Ignáts megye bíró

Láttam, Fejér Plébánus

Jegyzet:

Ozsdola, 1837. november 25.

OZSPI. Pléb. ir. 1837.

Eredeti kontraktuális levél eredeti aláírásokkal. Hátlapján: „*Huszár Szász Kelemen Contractussa a Pityókás kertről, 1837*”.

21.

Czifra János kap az ozsdolai megyétől egy lakótelket. Árendát fizet érte,
és teljesíti a templom zsellérjei szokásos szolgálatait.

(1837)

A folyó 1837-dik Évnek November 28-dik napján az Osdolai Nemes Megye Osdolán született Czifra Jánosnak és Hitvessének Szima Annának könyörgéseket és gyámoltalan voltokat meg tekintvén, más felől az Osdolai Templomnak is hasznát elő segíni kívánván, Köz akarattal szakasztának az Osdolai Templom erdejének eddig haszon vétetlen Délre néző oldalából egy darabotska részt lak helyül, mely vagyon az Osdolai Nagy ág felől való résziben a Templom Erdejének, felyül a Gyalog Katona Tóth István kertyén alóll való víz mosás mellett, meg hagyván az avasból bójárható utat úgy a belső végén a Lugzó Jóseffnek ugyan a Templomébol árendára ki adott Lak jószág között a fel járólagos ösvényt. Hossza ezen ki szakasztott Lak helynek a külső vagyis Erdő felől való részén 33, az az harmincz három Német öl; a belső részén vagyis Lugzó József felől 43, az az negyven három öl; szélyessége pedig mindenütt 20, az az húsz német öl. Adá pedig a Nemes Osdolai Megye az meg környékelt Jószágát a Templomnak Fiúróll Fiúra, maradványról maradványra a könyörgő Czifra Jánosnak és Hitvessének olly feltételek alatt mind azon által, hogy mind ő magok, mind maradványaik magokat betsületessen fogják viselni, a Nemes

Megye tagjainak az illő betsületet meg adni, a Templom minden nével nevezendő Javait őrizni, történhető kárát akadályoztatni és az 1839-diki Sz. György naptól kezdve – az első esztendő szokás szerint a bé kertelésért hagyatván – minden Sz. György napján kérés nélkül a Templom Cassájába 3, az az három R. forintokat fizetni köteles lészen; és azon szolgálotokra, mellyek a többi Templom Zsellérjeire nézveis már szokásban vannak, a millyen a Templomba zöld ágokat erdöltni és hozni, a kepe szedésakor a Plébánus vagy Kántor Uraknak Kepéit el rakni és földni s.t.b., minden készséggel megjeleni maga és maradványa szoros kötelességeknek üsmerjék; az ellenkező esetben ezen Contractusnak minden ereje meg szűnendvén; valamint a magtalanul ki halás esetire nézveis a midőn minden ezen jószágra teendő Épületek a Templomnak ingyen fognának vissza maradni.

Az Osdolai tellyes Megye nevében és képében ki adtuk ezen Contractualis Levelünköt a könyörgő Czifra Jánosnak és Hitvessének Szima Annának jövődöbéli bizonyásgúl s erősségül Osdolán a fennírt napon és esztendőben.

Fábián József fő curátor

Tóth Ferentz Lovas Katona

Balogh Ferentz Gyalog Katona

Erős Mihály

Lázár Mihály Lovas Katona

Lukáts Mátyás Gyalog Katona

Vitálos Antaly Lovas Katona

Bandi Emre Lovas Katona

Ferentz János Fungens Bíró

Ferentz György

Dénes Ignátz Megye Bíró

Lázár Ignátz Lovas Katona

Szász Kelemen Osdolai Lovas Katona

Páll Jóseff Gyalog Katona

Láttam, Fejér Antal plébánus

Jegyzet:

Ozdola, 1837. november 25.

OZSPI. Pléb. ir. 1837.

Eredeti contractus két oszlopba rendezett és a hátlapon folytatott 15 aláírással. A hátlapon az irat témájának jelölése: „A Czifra János Contractussa a Templom Erdeje oldala béli Jóságrol, 1837”. Hátlapra írt későbbi megjegyzés: „A folyó 1840-dik Esztendő Május 21-dik napján a tull megszomszédolt Jóságnak, vagyis lakhellynek Észak felől való részén, a Nemes Megye Hütössei a Fő Curator és a Megye Bíró Urak egygyetértésével mérték még ahoz, vagyis szaporították szélességére 7, az az hét Német öllel; 's az arra fizetendő Esztendőnkénti árendát 1 Rft. 30 kr., az az Egy Német forint és harmintz Krajtárookra határozták, váltó czédulában étvén.

Láttam, Fejér Antal osdolai plébánus”.

Bakk Antal kap az oszsolai megyétől egy „égett” beltelket, amelyen házat építhet.
 Árendát fizet utána, és teljesíti azokat a szolgáltatásokat, amelyeket a templom
 árendásai szoktak adni a templomnak.
 (1838, 1850)

*Mű alább írt és íratott Személyek adgyuk tudtára mindeneknek, a kiket ezen do-
 log illet mostaniaknak és jövőendőbélieknek ezen Levelünk által, hogy a mostan folyó
 1838-dik Esztendő November 5-dikén Kérésére Oszolai Providus Bakk Antal ifjú
 Legény Templom Cselédgyének, mű az egész Nemes Oszolai Római Katholika Me-
 gyé nevében és Képében által adók a fenn nevezet Személynek Árendára a Nemes
 Templomunknak azon Jóságát, mellyen hajdanába Gyalog Katona öregebb Dénes
 Ferentz ugyantsak Árendára lakott; de az 1827-diki Esztendői Sz. Mihály nap tájban
 egy szerentsétlen tűz által minden rajta volt épületek elégtek volt; 's 1828-dik Esz-
 tendő Böjtmás hava 15-dik napján Oszolai Gyalog Katona öregebb és ifjabb Fábián
 Jóseff ő kegyelmeknek a többi között azon Fő Feltétel alatt adatott volt árendára,
 hogy a Magok Erőjőkből a Nemes Megyének terhelése nélkül Építeni fognak; de
 mivel ezen Fő Feltételt 10 Esztendők lefolyta alatt sem teljesítették, 's némely
 egyebekben morosusok voltak; annak okáért azon fenn nevezett Templom Jóságát,
 mely vagyon itt Oszolán a Fövény Uttán, Étzakról a Gróff Kunn László Jobbágjai,
 Délről pedig a Gyalog Katona Domokos István szomszédságában; és a mellynek
 Hosszasága téssen 30 ölet, a szélessége napkelet vagyis az út felől 36, a közepén 14
 és az alsó végén 1 német ölet.*

*Adók pedig az elébb megszomszédolt Templom Jóságát a fenn nevezett Bakk
 Antal ifjú Legénynek a következő feltételek alatt:*

*1. Önként igéri a többször nevezett Bakk Antal, hogy a néki által adandó Jó-
 szágra tulajdon költségén a Nemes Megyének terhelése nélkül a szükséges Épülete-
 ket fel fogja állítani.*

*2. Hogy a következő 1839-dik Esztendő Sz. György naptól fogva Esztendőn-
 ként a folyamatban lévő és leendő pénz nemében a 8 az az nyoltz német forint Áren-
 dát utánna járás és haladék nélkül bé fogja fizetni.*

*3. Efelet azon Szolgáltatokotis mellyeknek tellyesítése eddig elő a többi templom
 Árendásai közt szokásban voltak (:a milyenek: a kepegyűjtéskori munkák, a Temp-
 lomba való zöld ág hozás, a Templom Erdeinek 's egyéb Templomhoz tartozó Ja-
 vaknak, nem különben a Plébániához tartozandóknak is ha károsodását látnák,
 Lelkiismeretes védelmezése és bjelentése.*

*4. Minden Megyebéli Embernek illő meg betsülése 's nevezetesen a Templom
 Elöljáróihoz tartozó engedelmességnek tellyesítése:) meg fogja tenni.*

*Mely ebbéli maga kötelezésére műis az egész Nemes Megye Képében és nevé-
 ben mint Megye Elöljárói és föl hatalmazott Hütössei bizonyossá tettük a többször
 nevezett Bakk Antal, és – ha Isten adni fog – maradvájátis, hogy ha a fenn írt Felté-
 teleket Esztendőnként híven tellyesítik, a Nemes Megyeis azon Jóságban való laká-
 sában sem Magát sem Maradványát nem fogja háborgatni; annális inkább mivel a
 könyörgő Bakk Antal önkéntesen azt igéri, hogy ha ő vagy maradványa magtalanul*

tanálnának meghalni, azon esetre a rajta tanálandó Épületek a Jószággal együtt, mely ügyis a Templomé, a Templomnak ingyen maradgynak visza.

Egyéb eránt fenn hadgyuk a Nemes Megyének azon Jussát, hogy ha az Árendáló Bakk Antal vagy Maradványai a fenn írt Feltételeket híven nem tellyesítenék, a rendes úton követelendő költség, fáradság meg fordításán kívül, a Jószágra építendő Ház (:a többi Épületeket oda nem értvén:) vinculum gyanánt a Templomnak ingyen maradgyn, és őket a Jószágból kitilthassa.

Mely Egyezést, vagyis Arendatitius Contractust müis a' mü igaz Hitünk szerént meg írtunk és aláírtunk jövendőbeli bizonyságul és két Példányban ki adtunk itten Osdolán a Nemes Megye egyik Jobbágya Dóbra Antal Házánál a' fenn írt Esztendőben és Napon.

Fejér Antal osdolai plébánus

Finna János notarius és megye esküttye

Kotér János Bíró és megye eskütt

Kotér Jóseff megye Polgár

Bánfi Jóseff megye eskütt

Geréb László Nemes Személy Osdolai Possessor

Ferencz János Gyalog Katona, Eskütt

Balog János Gyalog Katona

Bögözi Albert Gyalog Katona, Eskütt

Vargyasi Emre Gyalog Katona

Zsögön István Megye Nótáriusa

Mátyás Gáspár Lovas Katona, Eskütt

Bögözi Mihály Eskütt

Dénes Ignátz Nemes Megye Fő Megye Bírója

Szász Kelemen Lovas Katona, Vice Megye Bíró

Fábián Jóseff Nemes Személy, a Nemes Megye Fő Kuratora

Bartok Jóseff Megye esküttye

Emlékül

1850-be az Osdolai Nemes Megye Előljárósága a Templom és más Megye ügyei felett tanácskozandó Mártius 19-én a volt Gyalog Katona Vas Jósef Uram lakó házánál gyűlést tartván. Meg jelenék ez alkalommal az ezen kötlevel első lapján írt Bak Antal is, egész tisztelettel jelentvén: miszerint

1. Még ifi legén korában lépvén az elől írt egyezményre, házassága következtében sem áldatott még meg magzattal, s reménye sem lévén már ahoz, egész bizalommal könyörög a Nemes Megye Előljáróságánál, hogy ha az Istennek át láthatlan határozatánál fogva Nője – Haralyi Trési – előtt véghezdené földi pályáját, említett Nője az ott írt pontok hív teljesítése mellett holtig háborítatlanul lakhasson az általok közösen épületekkel el látva lévő Jószágbán.

2. Mint hogy mint már említett jelenig magtalanok, ha huzamos beteg vagy öregség gyengesége következtében a 2-dik pont alatt ígért 8 forint árenda fizetésére lehetetlenekké válnának, tekintettel lévén a Nemes Megye nagy költség és fáradsággal állitot építményeire – melyek ügyis ingyen maradandók a Nemes Megyének –

lenne Kegyes őket az árenda fizetés terhe alól felmenteni, ajálván egyéb eránt addigis magokat az előírt Egyezmény minden pontyainak hív teljesítésére. Az igazság és felebaráti szeretettel meg egyezőknek nézetvén a Bak Antal és Nője, Haralyi Trési kívánatait elfogadók, és neveink aláírásával meg erősítők, Osdolán az előírt évben és napon.

Dénes Ferentz Közönség Birája

Finna János főmegyebíró

Szőts István

Balog János

Pálffy Jóseff Eskütt

Böggözi Gáspár alljegyző

Vass Jóseff

Finna Jóseff Eskütt

Szőcs János

Mátyás Gáspár Megye Bíró

László Dávid

Ferentz János Eskütt

Tóth Ferentz

Zsögön István jegyző

Jegyzet:

Ozdola, 1838. november 5.

Ozdola, 1850. március 19.

OZSPI. Pléb. ir. 1838.

Eredeti kontraktus, amely ugyanazon kéz által írt két eredeti példányban eredeti aláírásokkal maradt fenn az OZSPI-ban. A szerződés végén emlegetett „két példány” mindegyikét a plébánia irattárában őrizték. Az egyik példány utolsó oldalára 1850-ben egy újabb egyezség került, amely tartalmilag és szövegét tekintve is összefügg az 1838-ban írt kontraktussal. Tulajdonképpen egy dupla, kettős egyezség jött létre ugyanarról a témáról, két időpont kétféle kérdésköréről. Az első szerződést 17, a másodikat 13 személy írta alá.

23.

Vojna János megkap az ozsdolai megyétől egy beltelket tartozékaival.
Árendát fizet érte. Köteles azokat a szolgálatokat teljesíteni, amelyekkel
a templom zsellérei tartoznak.
(1839, 1850)

Alább írtak adgyuk tudtára mindeneknek, kiket ezen dolog illet, mostaniaknak és jövődöbbélieknek; hogy a folyó 1839-dik Esztendő December 27-dik napján az Osdolai Nemes Megye tellyes gyűlésében árverés úttján Osdolai Providus Vojna János betsületes Oláh Ember Feleségével Szántzon Maritzával az Osdolai Római Katholikum Templomnak azon Jóságát, mely vagyon itten Osdolán a' Nagy-ágon, északról a Gróf Kunnak Kerestély János lakja jobbágy telke, délről pedig Gyalog Katona Hosszú Jósef Özvegye szomszédságában; és a melynek hosszúsága 50, az az ötven, szélessége az alsó felin 20, az az húsz, a közepén 29, az az huszon kilenc, a felső végén pedig 26, az az huszon hat ölet és két lábat (:schuh:) téssen. A követke-

zendő 1840-dik Évi Szent György naptól kezdve egymás után folyó tiz esztendőre ki árendálta, esztendőnkénti 19, az az tizenkilentz R. forintokban a következő föltételek alatt.

1. Hogy a tiz esztendőkre járandó 190, az az százkilentzven R. forintból mostan tüstént le fizet 100 R. forintokat; a kilentzven R. forintokat pedig a' legközelebb esendő Szent János napkor okvetetlen bé fogja fizetni.

2. Hogy a többi Templom zsellérjeinél szokásban lévő szolgáltatokat, a millyenek a Templomban kívántató zöld ágoknak vágása és haza hozása, a Kepe-szedéskor egy kemény férfiúnak – nem asszony vagy gyermek – elő állítása, ő is híven fogja meg tenni.

3. Hogy minden Megyebéli Embereket illendőül megbetsül, a Templom Elöljáróihoz pedig köteles engedelmességgel fog viseltetni.

4. Hogy a Jószágon épületeket nem engedi pusztulni, hanem jó karban fogja tartani; valamint a' gyümölcstűkötis; és a tiz esztendő lefolytakor a Jószágot körös körül és belől jó törvényes kertben fogja hagyni, ha tovább ottan lakni néki nem tetzene, vagy akkori új árverés útján a sors másnak juttaná azt.

Vagyon pedig jelenleg a' fenn nevezett és megszomszédolt Templom jóságán: egy lakház, egy csűr –alatta való istállóval – gyümölcstűk: körtvélfá 9, almafa 7, cseresnyefa 7, szilvafa 47, de ezek közül némely tőkéről hat is nőtt ki és már mind termők.

Továbbá ezen Jószághoz tartozandók a Bojt Kertye (:sujkos:) alatt való és a Csipkésben lévő szénás kertek, mellyek most jó kertben lévén; a tiz esztendő eltelése utánis olyanban kell maradniok. Az alsó Pityókás kertben egy derék ugar, az újban pedig egy darab még kiirtatlan.

Ezen kívül az említett Jószághoz járandó egy darab szántóföld a Vén szerben, a Templom szántófölde szomszédságában két véka fűreji.

Mely fennebb megírt 4 pontokat, ha az új árendátor Providus Vojna János maga, Felesége és Gyermekei is pontoson teljesítik, úgy a Nemes Megyeis a' kikötött tiz esztendő alatt a többször említett Lakjóság és hozzá tartozandóknak használásában nem fogja háborgatni; sőt minden igaztalanul háborgatók ellen pártolni elnem mulattya. Ezen szerződésnek így létét tulajdon neveink aláírásával megerősítjük jövőendőbeli bizonyságul Osdolán, a Nemes Osdolai Templomnak Dobra Antal által bíratott Lakházánál a fenn írt napon és esztendőben.

Fejér Antal Osdolai Plébános

Fábián Josefh kúratora a nemes megyének

Ferentz János

Bögözi András

Bartok József megye esküttye

Baka Antal megye Polgár

Kotér Jóseff megye Polgár

Szász Kelemen Lovas Katona, vice megye Bíró

Bögözi Ferentz Templom Esküttye

László Dávid

Dénes Ignázt Fő Megye Bíró

Dobra Antal megye polgár

Anno 1840 die 1-ma Julii Vojna János befizette a Contractusban lévő Jószág árendájának még hátra lévő részét, 90, az az Kilentzven R. forintot. Megismerem Osdolán a fenn írt napon és esztendőben.

Fejér Antal Plébános

Az előírt egyezmény tartalma szerint a Közelgő Szent György napkor kitelvé az ott írt Templom Jószágá haszon bérbe lett adásának ideje, és mái napon újból is folyamodván annak eddigi haszonbérleje Vojna János, s kérvén a Nemes Megye előljáróságát a megegyezés szerinti pontok és haszonbéri összeg fizetése mellett birtokolhatóságát. Tekintetbe vévén s figyelvén Előljáróságunk Vojna Jánosnak az előírt s említett kötelezvény minden pontyainak hív és pontos teljesítését, által adá az alább jegyzett feltételek alatt.

1. A haszonbéri idő kezdete leend a nem sokára meg érkezendő Szent György napja, és tartani fog 15 az az tizen öt egymást követő évek során át, vagyis az 1865-dik évben esendő Szent György napjáig.

2. A haszonbéri összeg 20, az az húsz R. forint, vagyis 24 ezüst huszas krajczárosok, melyeket három angáriába, az az jelen év Szent Mihály napján kezdve 1855-dik Szent Mihály napjáig száz húsz Huszasokat, ettől 1860-ban esendő Szent Mihályig ismét annyit, és végre 1860-ban Szent Mihálykor újból száz húsz Huszasokat eddigi pontossága szerint köteles fizetni előre 1865 Szent Mihályig.

3. Az előírt kötelevélben nevezett és meg szomszédolt Jószággon jelenlegis álló házat jó karban tartani, a gyümölcsfákat védni, szaporítani, az ott írt kerteket és pityókás Ugarokat maga határaiban meg tartani, a Jószág körüli kerteket nem csak újítgatni, de a haszonbér ideje kiteltével az akkor leendő Nemes Megye Előljárósága által elfogadható jó állásában vissza adni, valamint

4. Miután az idő és használat viszonyai miatt el rombolt s csak nem használatlanná vált csürt és alatta álló Istállót újra építeni, használhatóvá tenni és jól ráköött rakott szalma fedéllel ellátni köteleztetik. Mikép kölcsönössen

5. A Nemes Megyeis írt Vojna Jánost a haszonbéri idő lefolytáig minden igaztalan és törvény ellenes megtámadók, háborgatók ellen védni magát kötelezi. Önként értetődven.

6. Mikép ha a Jószág és utánna járandó csüngelékei adó rovatollal meg terheltetődne, azt a haszonbéri összeg meg csonkításán kívül Vojna János... köteles fizetni, ragaszkodván egyéb eránt valamint a Nemes Megye, úgy Vojna János haszonbérleis az előírt 1839-be December 27-én keletkezett egyezmény pontyaihoz.

Mely újboli egyezkedésünk mind hat pontyainak általunk ily modorban a volt Gyalog Katona Vas Jósef Ő Kegyelme házánál történt gyűlésünkben kelt, szerződését saját neveink aláírása által igazoljuk. Osdolán Martius 19-én 1850-be.

Finna János főmegyebíró

Pállfi Joseff eskütt

Mátyás Gáspár Megye Bíró

Zsögön István jegyző

Ferentz János eskütt

Finna Jóseff eskütt

Szőcs János

Szöts Istvány
Balog János öreg
Tóth Ferentz
Bögözi Gyárfás aljegyző
Dénes Ferentz Közönség Bírája
László Dávid eskütt
Vass Jóseff

Vojna János az egyezmény 2-dik pontya szerint 100. az az száz R. forintokat október 6-án 1850-be Bandi István Fő Megye Birónak hogy előttem által adá, meg nyugtatom. Osdolán az elől irt időben.

Balás Plébános

Jegyzet:

Ozsdola, 1839. december 27.

Ozsdola, 1850. március 19.

OZSPI. Pléb. ir. 1839.

Két eredeti kontraktus, kettős egyezség, ugyanarról a témáról, két időpont kétféle kérdésköréről. A második kontraktus, az első kontraktus írásakor használt papír második lapjára került. Az első kontraktust 12, a másodikat 14 személy írta alá.

24.

Jonicza Miklós árendába kap az ozsdolai megyétől egy beltelket tartozékaival.

(1865)

Alább irtak adjuk tuttára mindeneknek, hogy folyó 1865-dik év március 21-én ki adók haszonbérbe az Osdolai Catholicum templomnak azon jószágát, mely vagyon itten Osdolán a nagy ágon ejszokról a Gróf Kunnak jobbágy telke, délről pedig a Szelsény Ignázt szomszédságokban Osdolai Jonicza Miklósnak és nejének Vojna Annának hét egymás után következő évekre, évi haszonbérbe 12, tizenkét forintokban osztrák értékben következő feltételek alatt.

1. Az árenda ideje kezdődik 1865. évi Szent György napján.

2. Kötelezi magát a haszonbérlő, hogy évenként Szent György napján a fent irt árendát bé fizeti.

3. Hogy a jószágon épületeket és kerteket jó karban fogja tartani, valamint a gyümölcsfákat is, és a hét év le folyásán mind az épületeket, mind pedig a kerteket jó karban fogja vissza hagyni.

Vagyon pedig ezen jószágon egy lak ház, egy csűr, alatta levő istálóval jó állapotban. Gyümölcsfák: körtefa 9, almafa 6, cseresznye 6, szilvafa 40, (összesen) 50 darab.

Tovább ezen jószághoz tartoznak a Sujkos alatt való és a Csipkésben lévő szénás kertek. Az alsó Pityókás kertben egy derék ugar. Az újban pedig egy darab szinte haszon vehetetlen. Egy darab szántó föld a Vén szerben, a templom szomszédságában 2 véka fűrejű.

Mely fennebb meg írt három pontokat haszonbérelő Jonicza Miklós ha pontosan teljesíti, úgy a nemes megye is a ki kötött hét év alatt az említett lak jószág és hozzá tartozandóknak használásában nem fogja őt háborgatni.

Mely szerződést jövőendő bizonságul saját neveink aláírásával meg erősítettük Osdolán a fen írt évben és napon.

Bándi István templom gondnoka

Dénes Lajos megye Bíró

Dézi János tolvivő

Jonicza Miklós +és Vojna Anna + haszonbérlők

neveket le írá Dézi János

Gazda Pál lelkész

Alól írtak tekintetbe véve azt, miszerént haszonbérelő Jonicza Miklós az ezen kötlevéiben írt jószágot 23 egész évig tartotta árendában és ezen idő le folyta alatt a' stipulált haszonbért mindég a leg pontosabban fizette, alól írtak az egész Nemes Megye nevében és Képében az írt jószágot hozzá tartozóival együtt, mikép azok a' kötlevéiben meg vannak írva, a' kötlevéiben kitett feltételek alatt újból volt árendás Jonicza Miklósnak 's nejének Vojna Annának 9, írva kilentz egymás után következő évekre haszonbérbe bocsátja, annyivalis inkább, hogy Jonicza Miklós 's neje önként ajánlkoztak, hogy az eddigi 12 forint haszonbért kettővel szaporítják, 's így 1872-dik év Szent György napjától kezdve évenként 14 forintot o. e. fizetnek pontosan az Osdolai Nemes Megye pénztárába.

Kelt Osdolán 1872. február 4-én.

Szekrény Imreh ki adó

Bögözi Imre

Bándi János

Bándi István megyei gondnok

Gazda Pál lelkész

Elfogadjuk: + Jonicza Miklós és nőm + Vojna Anna haszonbérlők

Kért névirójok Szekrény Imreh

Ezen fen írt szerződés az 1878. mártius 31-én kelt árverési jegyzőkönyvben meg írt feltételek szoros megtartása mellett 3, az az három egymás után folyó éveig, az az 1884. március 31-éig egy évi 14 forint haszonbér fizetés mellett meg hosszabbítatott. Osdolán 1880. november 25-én.

Domokos Mihály megyebíró

+ Borbát János egyházfi

+ Jonicza Miklós és neje

+ Dréguly Mária haszonbérlők

(per Domokos Mihály)

Ezen ben írt szerződésben foglalt beltelket hozzá tartozó szántók és kaszálókkal újból a mai naptól elkezdőleg 6, az az Hat egymás után folyó évekre, 1890-dik évi mártius 31-ig, egy évi 14 forint 50 krajczár haszonbér fizetés valamint az, árverezési

jegyzőkönyvben meg írt feltételek pontos bé tartása alatt Jonicza Miklós és neje Dreguly Máriának ki adatott. Osdolán 1884. Mártius 10-én.

Domokos Mihály megyebíró

Bándi István főgondnok

Gazda Pál lelkész

+Jonicza Miklós és neje

+ Dreguly Mária haszonbérlők

Neveket leírtam Domokos Mihály és Csiki János almegye Bíró

Jegyzet:

Ozdola, 1865. március 21.

OZSPI. Pléb. ir. 1865.

Eredeti szerződés eredeti aláírásokkal, névírásokkal, három meghosszabbítással.

25.

Nyika János bérbe vesz 24 évre az ozsdolai megyétől egy beltelket,
amelyen új házat épít.

(1871)

Haszonbérleti szerződés

Mely szerint vagyon az Osdolai Nemes Megyének itt Osdolán a' Nagy ág utzában egy épületes lak jószágá, kinek szomszédgya keletről a' le folyjó malom árok, kelet délre Borbáth György, délről a' Nemes Község szabad járó úttya, nyugatról a' jószág mellett kijáró utza, mely nevezett jószágot haszonbérbe szándékozott ki venni Osdolai ifi Nyika János és nője Szánszuj Anna ő kegyelme, mely jószágon most jelenleg található a' következő épségek, u. m. egy zsendely földeménnyű kettős otska ház, egy szalma földeménnyű csűr és mellette lévő istállóval, tovább egy deszka földeménnyű sütőház, a' jószág körül található 14 láb deszka kert és a' többi körös körül mind vessző kert, ezen jószághoz tartoznak még a' Szabad György nevezetű helyjen a' Szóts György és az Erdölő út közt egy kaszáló hely, a' Nagy ági Kis Réten a' Zsögön Lajos és Ferentz Lajos közt egy kaszáló jószág, ugyan a' Nagy ág felső végibe a Vaszi Mihály és Finna Josef közt egy kaszáló hely, vagyon ugyan az Osdolai közép határba a' Vén szer nevezetű tábla, ugyan a' Nemes Megye közt két vékás szántó.

1. Haszonbérbe veszi a' fennevezett ifi Nyika János nőjével a' nevezett jószágot a' meg írt hozzá tartozandóival az alább következő módon és pedig.

2. Meg instálá írt ifi Nyika János Osdolai Nemes Megye Elöljáróit, hogy az írt jószágot oly formán venné ki 1871. évi Szent György napjától számítva 24, írva huszonnégy egymás után folyjo évekre évenkénti 18 forint (o. é.), írva tizen nyoltz forintokbani fizetés mellett, hogy a' nevezett jószágon található írt otska lakház helyjett egy újabbat építene saját költségén.

3. Ezen ajánlatát és kérését a' Nemes Megye Elöljárói elfogadván a' következő feltételek mellett.

4. Kötelezi magát az irt haszonbérlő, hogy 1871. Szent György napjától kezdve 1872-dik Szent Mihály napjáig az általa haszonbérbe vett jószágra saját költségén, a' ház és sütő épségeket az ujjonnan építendő házra fel használva, egy kettős házat építend, még pedig hosszára legyen 6 német öles, szélességre 4 német öles 3 osztálylyal, zsendely födemény alá, oly meg jegyzéssel, hogy 1871. Szent György napjától számítva 24 év lefolytával mind az ujjonnan építendő lak ház a' többi meg nevezett épségekkel darabonkénti jószágrészekkel oly szabad rendelkezése alá marad a' Nemes Megyének, a' mily szabad joggal most jelen át adja, az az 24 esztendő leforgása után az irt jószág reája építendő ház, csűr és a' jószág körüli kertekkel használható állapotba a' Nemes Megyének minden kárpótlás nélkül szabad birtokába vissza botsáttatnak, és a' Nemes Megyének szabadságában marad az irt jószágot mellékleteivel együtt szabad kézből árverés útyán a' legtöbbet ígérőnek haszonbérbe kiadni, adhatni, mind azon által méltányos figyelmet fordítva a' jelenlegi haszonbérlő fizetés pontosságára és jószág körüllí gondosságára, mind belső, mind külső javakat a' maga határába köteleztetik megtartani, az irt és meg nevezett 18 forintot évenként Szent Mihály napjára a' Nemes Megye pénztárába pontoson befizetni, mire magát haszon bérlő ifi Nyika János és nőjje Szánszuj Anna magokat kötelezik, a' pontos nem telyjesítés esetébe kezességetis vállalala idős Nyika János.

Kelt Osdolán 1871. Martii 15-én

+ Nyika János kezes (név felírója Bögözi Imreh)

+ Nyika János ifi és nőjje

+ Szánszuj Anna haszonbérlők (megkért név felírójok Bögözi Imreh)

Előttiünk:

Bögözi Ferentz tanú

László Dávid tanú

Bándi Istvány Megye Fő Gondnok

Gazda Pál lelkész

Jegyzet:

Ozsdola, 1871. március 15.

OZSPI. Pléb. ir. 1871.

Eredeti szerződés eredeti aláírásokkal és névírásokkal.

26.

Tanúvallatás az ozsdolai templom egyik birtokáról.

(1817)

Méltóságos Consiliarius és Király Bíró Úr, nekünk kegyes Patronus Urunk és tekintetes Nemes Vice Szék nekünk nagy érdemű jó Uraink!

Jelentyük alázatosan Méltóságos és Tekintetes Uraságtoknak, hogy az mostan folyo 1817-dik Esztendőben Szent György havának 29-dik napján requiralvan bennünket a Nemes Kézdí Szék Osdolai Catholica Anya Szentegyháznak Fő Megye Birája Nemes Vitézlő Székely Huszár Toth Ferentz eő Kegyelme maga mellett lévő Hütösseivel, úgy mint Kleiber Aloyzius és Zsögön Gergely eő Kegyelmeikkel, Gyalog

Katonákkal ... Osdola Falvának Megyéje Nevében és Képében, hogy mennénk el és egy néhány Vallókat a fenn tisztelt Méltóságos Consiliarius és Király Bíró úr Petséttyének ereje mellett némely Templom Jóságának el foglalása és abba némelyeknek bé harapodása iránt Hütöltetnénk meg és azoknak Hütök után tett Vallomásokat írni meg; Engedelmeskedvén, a fenn tisztelt Megye Bíró és Hütösseinek kérésekre el mentünk itten Kézdi Székben, Osdolán a praetentioban forgó Jóságnak színére és közepére, az holottis a fenn tisztelt Méltóságos Consiliarius és Király Bíró Úr, Tekintetes Szent Katolnai Demién István Úr ezen stílussal írt Petséttyének ereje mellett (:Sigillum Stephani Demiën de Szent Katolna Consiliarii Regii et Inclutae Sedis Siculicalis Kézdi Vice Judicis Regii sub poena flor. 12. Signatum Szent Katolna 3-tia novembris 1816:) és ugyan a Gelentzei Fő Tisztelendő Esperest Volykul Jósef Úr ezen titulus alatt írt Petséttyének erejénél fogva (:Sigillum Citatorum Certificatorium Admonitorium Pro et Inhibitorium pro parte et in persona Francisci Toth de Osdola Judicis Ecclesiae Osdolaiensis sub poena flor. 12. Signatum Gelentze 28-va Aprilis 1817. Volykul Joseff Esperest:) előnkbe hívatók, 's azokat leg elsőbbenis erős Hüttel a Szent Háromságra a helynek színén meg eskütvén az előnkbe adott és ide alább fel jegyzett utri punctákra jól meg kérdezvén, azokra tett felelettyeket a mű igaz hitünk szerént fel írtuk.

A kérdő punctumok voltak ezek:

1-mo. Tudgyae a Tanu vagy hallottae nyilván és bizonyoson, hogy ezen hely, a mellyen most állunk emberi emlékezettől fogva kié volt, és ki birtokában volt, és kiről szállott az Osdolai Catholica Ecclesiára és mi modon: avagy igaze, hogy ezen Jóság az osdolai Templomé?

2-do. Birtae? számot tartottae? vagy cselédgyei által használtae valaha ezen helyet az említett Osdolai Templom, és mi okból hadta fel ezen birtoknak használatát, 's hogy nyomult el ezen helynek birtoka?

3-tio. Tudgyae a Valló, hogy ezen helyből vagyis Joszágból Ki? 's mikor 's mennyit foglalt el? ha tudgya ennek határát, igaz hite le tétele után járja ki és mütassa ki.

Következnek a Vallóknak vallományai

1-ső Vallo Máté János Libertinus, Osdolai lakos, 81 esztendő, az első kérdésre így felel, mondván, ezen hely a hol most állunk, bizonyoson tudom, hogy a Templomé, mert ezt Apafi Fejedelem Orbán Istvánnak 7 Esztendeig való katonai szolgálattyaért adatta volt a Faluval, nem ajándékon, hanem pénzért, de az akkori sok strapatio és vecturázás mián Orbán István magát a maga vett ezen Jóságával együtt örökösön az Osdolai Templomnak kötelezvén Jobbágyul, ő maga osztán sine semine deficiált és ezen Jóság a hol most állunk úgy maradt a Templomnak. A második kérdésre tudom aztot az Atyám szájából és más régi öregek szájából, nevezetesen néhai Sárosi Mihály Uram, Baritz György, Hoszszú György, Bokor András és más öregek szájából mondani sokszor hallottam, hogy ezen Jóságot a Templom Jobbágyai mint Templom Jóságát birták és használták tsak azon okból hagyatott fel, hogy a Templom Jobbágyai el árvásodtak, második oka pedig ezen Jóság fel hagyásának a volt, hogy a víz rontotta, mert Hilib felől a víz által csapván, nagyobb részit a Jóságnak különös árkokkal meg rontotta. A 3-dik kérdésre, a mint most is kijárok, ezen Jóságnak a felső lábján néhai Kótér Antal el foglalatot egyszer

mászor 13 ölet, akit bizonyoson tudok, mert ő abban az időben sok esztendeig Megyebíró volt, azért is nyomult el egy részről ezen Jóság, de ezen Jóságnak, a mint moston itten ki mutatjuk, az északi szomszédgya Lemhényi Sigmond Familiais el foglalt a szélességből 6 ölet; mert én tudom, hogy mindenütt itt a mart szélyin ment el a kert, ezen foglalás pedig a néhai Szöts István Biróságába történék, mert akkor adák azon 6 öl szélességű Jóságot excindálván ezen Templom Jóságából a Sigmond Familiának, azért hogy a Sigmondok Fűrészin alol valo hidatskát tartsák, ezen Jóságnak (:a foglalásokotis hozzá tévén:) tart a hossza 81 magyar ölet, a szélessége pedig 26 ölet foglal magába, mert nem az első árok, hanem a második árok a határa. En Sárosi Uramnak akkoris meg mondtam, hogy ne adgyák el mert az a Templomé.

2-dik Vallo Ferentzi Mihály Nemes Székel Gyalog Katona, Osdolai lakos, 84 esztendő, a kérdésekre in genere felel, mondván, tudom aztot, mert hallottam az öregektől, hogy ezen hely a hol most állunk az osdolai Templomé, a mely deveniált a Templomnak néhai Orbán Istvánrol, aki 7 esztendeig katonáskodván Apafi Fejedelemtől nyert parantsolat mellett Osdola falvától pénzivel vette meg ezen helyet, de az akkori sok strapatiot meg unván magát kötelezte örökösön a Templom Jobbággyá vá jószágostol. Ő osztán sine semine deficiálván, úgy maradott ezen jószág a hol most allunk a Templomnak, birta is a templom, mert Csillag István egykor bé kertelte vala egy részét, de a víz reá csapván, el rontá, és Csillag István mint Templom Jobbággya bele unván nem kertelé tovább, pusztán marada. Aztis tudom nyilván és bizonyoson, hogy néhai Kotér Antal eő kegyelme a mint most is kimutatjuk ezen Jóságnak a felső lábján, mint hogy sokáig volt Megyebíró, etzer mászor el foglalgatott 13 ölet, a Sigmond Familia pedig ezen Jóságnak ézaki szomszédtságában szélességből 6 ölet, úgy hallottam bizonyoson, hogy néhai Szöts István Biróságában ocupalta volna el a Sigmond Familia azon foglalást a fenn írt Birótól. Ezen Templom Jóságának a foglalásokat hozzá tévén a hosszúsága 81, a szélessége 26 magyar öleket foglal be, a miképpen most kijártuk és kimutattuk.

3-dik Vallo Lengyel László Gyalog Katona, Osdolai lakos, 83 esztendő.(...)

4-dik Vallo Varga Antal Gyalog Katona, Osdolai lakos, 40 esztendő, a kérdésekre in genere így felel, mondván: Én egyebet nem tudok, hanem Kotér Antal Uramnál való szolgálatomban ezen Jóságnak, a kin most állunk, ezen felső betűjin elkerteltete egy darabot le az alsó fűzfáig, de azután másodszeri foglalásban el foglalta eddig a hol most a kert vagyon, úgy mint el foglalt 13 ölet, a mint most kimérrők. Azt is tudom, hogy Csillag István ezen Jóságnak az also felit mint Templom Jóságát bé kertelte vala, mint hogy ő a Templom Jobbággya vala, de azután, az árvíz reá csapván el szakasztá a Jóságot, mely mián Csillag István fel hagyá.

5-dik Vallo Czugor Ferentz Gyalog Katona, Osdolai lakos, 34 esztendő, letett hite után a kérdésekre így felel, mondván: Én egyebet nem tudok, hanem azt hallottam a Kótér Antal Uram szájából, mint akkori Megyebírótól, hogy ezen Jószág a hol most állunk és ahol ez az asztal vagyon az Osdolai Templom Jószágá, mert fel akarám kérni a Falutól magamnak, hogy építsek rea, de Kotér Antal Uram azt monda, hogy azért heába a szájamot se tátsam fel, mert az a Templomé, ... melyre én kérdém a Kotér Antal Uramot, hogy hát kegyelmed miért foglallya, ha a Templomé, és miért kertel el belőle, ha a Templomé? Melyre így felele Kotér Antal Uram,

mondván, e nem szűr ojjan nagy szemet, mind a többi, de ha neked adná a Falu, a Templom mingyárt bele kötölőznék, mely szerént etzeris mászoris az említett Kotér Antal Uram el foglalgatá ezen 13 ölet a felső betűin, a melyet láttam a semeimmel, azt is bizonyoson tudom, hogy Csillag István Templom Jobbágya ezen Joszágnak az also lábján egy részét bé kertelte vala, úgy mint Templom Joszágát, de az árviz reá csapván el gazlá a Joszágot és a mián Csillag István fel hagyá, azután pusztán állott mai napig. Ami pedig a Sigmond Família foglalását illeti, arra nem emlékezem 's nem tudom.

6-dik Valló Sajgó András a Méltóságos Tholdi Groff Susanna Asszony eő Nagysága Colonussa, 36 esztendő, Osdolai lakos (...)

7-dik Valló Keresztély János Méltóságos Groff Kuun Família ő Nagyságok Colonussa, Osdolai lakos, 64 esztendő (...)

8-dik Valló Balog József, Osdolai lakos, Gyalog Katona, 50 esztendő, a kérdésekre csak azt feleli, mondván: Én Kotér Antal Uramnit (:aki 24 esztendeig volt Megye Bíró:) szolga képpen laktam, és nekem a szájával mondotta, hogy ezen utrizált jószág, a kiről most a kérdés vagyon az Osdolai Templomé ezzel nem szabad a Falu, hogy eladgya senkinek, de azomban Kotér Antal Uram egytzeris egy darabot, mászoris más darabot ezen jószágnek a felső lábján a maga jószágjához foglalgatott, úgy is akart(a) alattomban mint akkori Megyebíró, hogy lassan lassan ezen templom Joszágát a magáéhoz foglalgathassa, mert valahányszor ottan kertelt, mindenkor alább alább foglalgatta.

Mely 8 számból álló Vallóknak kemény hitek után tett vallományokat műis recipiálván mindenekben úgy a miként vallottanak le írtek a mű igaz hitünk szerént, és ezen relateriánkban foglalva tulajdon subscriptioinkkal meg erősítve és szokott pecsétjeinkkel bé zárva a mostan folyó 1817-dik Esztendőben Szent György havának 30-dik napján kiadtuk ajálván magunkot a Méltóságos Consiliarius és Király Bíró Úrnak és a Tekintetes Nemes Törvényes Széknek kegyes Gratiájában maradtunk Alázatos Szolgái,

Kézdi Martonosi Fülöp Antal Székel Gyalog Führer

Kézdi Martonosi Farkas István Székely Gyalog Főkaplár

Jegyzet:

1817. Április 30. (Az irat megfogalmazása.) 1817. április 29. (A terepbejárás és a vallatás.)

OZSPI. Pléb. ir. 1817. Vallatás az ozsdolai templom egyik „jóságáról”.

Levél formába foglalt vallatási jegyzőkönyv. Az OZSPI két 1817. évi másolatát őrzi. A két másolat két különböző íráskészségű és két eltérő helyesírású személy írása. A közlésnél az összefogottabb, jobbik változatot vettem alapul.

A keveset mondó és az előző „vallók” szövegét ismétlő tanúk vallomásait a közléskor kihagytam.

A levél címzettje: „Méltóságos Consiliarius Úrnak Nemes Kézdi Szék Erdemes Vice Király Birájának Szent Katolnai Méltóságos Dimiën István Úrnak és Nemes Kézdi Szék Erdemes Törvényes Vice Székének alázatos tisztelettel Szent Katolnára”

A vallomásokban szereplő földterületről a következőket írta 1829-ben Ozsdola vizitációs jegyzőkönyvének fogalmazója: „Vagyon a Nagy ágon egy pusztá sessio a Zsigmondok Fűrész Malmánál, melynek vicinussa északról Lemhényi Zsigmond József, délről és más részről a Falu helye. Ennek hossza 30, szélessége 27 öl. Birja árendára Jánoska József. Esztendőnként 3 forintot fizetvén, akiis a tsigoja bokroktól irtani tartozik. Ezen Sessio régen lakattatott, de az árviz miatt felhagyattatván tsaknem feledékenységre jutott volt, hanem a néhai Plébános Tisztelendő Ráduly Ferentz által Feleltetés útján (: mely a Templom ládjában vagyon:) 1814–1817-dik Esztendők közt ismét a Templom birtokába jutott”. (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 20. p.)

Kimutatás az ozsdolai ecclesia (templom, megye) birtokairól, valamint az ozsdolai „plébániális” és a „kántorális” földekről. Az ecclesiai birtokok egy részét a templom zsellérei használják, különös tekintettel a „templom jószágai” néven emlegetett beltelkekre.

(1817)

Az Nemes Kézdi Széki Ozsdolai Romano Catholica Ecclesiának belső és külső birtokában lévő Jozságainak, szántó földeinek, erdőn és mezőn való kaszáló helyei(nek) vagy kertyeinek lajstroma eképpen következik ezen folyó 1817-dik esztendő 26-dik Május, a régi írásokból össze szedetett Fejér Antal manu propria Coadjutor által.

1-mo. Vagyon a Kopollo ágon egy Jozság, a Dénes János posteritassi mint Ecclesia Jobbágyi birják. Északrol vicinussa Groff Kunn Jozsága, délről Domokos István Jozsága. Örökös

2-do. Vagyon ugyan a Kopollo ágon egy Jozság minden épületekkel együt, melyben a Máté fiak osztozva laknak, melyhez tartozik a Templom erdeje mellet levő veteményes kert is. Vicinussa északrol az Erdőlő ut, egyebüt körös körül a templom birodalma.

Notandum. Ezen Jozságnak végében a Falu eladott volt az Ecclesiájéból hajdan egy darabot Román Györgynek, kiis azon nevezet particula Jozságotsk(án) sok industriat, építést tévén, most az Ecclesiának, meg tudván, hogy ennek tulajdona, vissza testálta bizonyos terhek alatt, amint ezt az 1813-dik esztendő 13-dik Decem-ber(i) Contractus mutattya.

Ugyan ezen közelebbről nevezett Jozságnak végében adott az Ecclesia egy darabotska haszon vehetetlen oldalos helyet Colonus Bakk Adám és fia Bakk Antalnak oly feltétellel, hogy amig építhet reája, 1 R. forint taxát, azután pedig 2 R. forintot fizessen a Templomnak.

Ezek a Jozságok mivel mind egymás végiben vannak, ugyan azért vicinussa napkeletről mindenüt Templom erdeje, északról és napnyugotrol a Falu Erdőlő utya, délről a közönséges cziinterem.

3-tio. Vagyon a Nagy-ágon egy Jozság házzal és csűrrel. Vicinussa mindenüt a Falu helye. Zsellér lakik benne, Szima György nevű.

4-to. Vagyon ugyan a Nagy-ágon a Felszegben egy Jozság házzal és csűrrel, melyben Máté János nevű Zsellér lakik, vicinussa északról Groff Kunn, egyebüt a Falutól eladatott Jozságok, délről az Erdőlő Ország út.

5-to. Vagyon a Nagy-ágon egy Jozság, melyben Zsellér lakik. Vicinussa északrol Groff Tholdi és a Szabó Familia, délről az Ország úttya. A Porondon vagyon ezen Jozság.

6-to. Vagyon egy kert a Nagy-ágon a Felszegben. Régen lakták, most pedig a víz miatt pusztá kaszálónak maradt, vicinussa északrol és egyebütis a Falu közönséges helye.

7-mo. Vagyon az Ecclesiának egy darabb tilalmas erdeje, mind nyír fábol álló. Vicinussa napkeletről Kézdi Vásárhelyi Szóts Familia, egyebüt circa circum a Falu közönséges erdeje.

Következnek az Nemes Osdolai Ecclesiának szántó földei

Az Martonos felől való Határban

1-mo. Vagyon egy szántó föld a kert vég nevű lábba. Vicinussa napkeletről a Ferentz Fiak földgye, nap nyugotrol a Lemhénybe járó ut. [1 köből, 2 véka].

2-do. Ugyan azon Határban a kert meget. Vicinussa napkeletről Keresztes András, nap nyugotrol a földek lábja. [1 köből]

3-tio. Ugyan azon határban az Ördögös Fején egy elhagyatott terméketlen parrag. Vicinussa nap keletről a Kántoralis kaszáló hely. [2 véka]

A Középső Határban

1-mo. Vagyon az Alsó Kőszer nevezetű lábban. Vicinussa napkeletről a Kotér Familia földje, nap nyugatrol a Zsögönöké. [2 köből, 2 véka]

2-do. A Vén szer nevezetű lábban egy 5 köblös, melynek felét a Cselédek birják, fele taxára van adva. Vicinussa napkeletről Maté györgy a Groff Kunn Cselédgye, nap nyugotrol a Fejér-Fiak. [5 köből]

3-tio. A Kerek tó nevű lábban. Vicinussa északrol a László Familia, délről Toth Ferentz posteritassi. [1 köből]

A Hilib felől való Határban

1-mo. Vagyon a Zugató nevű lábban. Vicinussa északrol a Bandi Familia, délről a Sánta István posteritassi. [1 köből, 2 véka]

2-do. Az Egerfark nevezetű lábban. Vicinussa délről Harai Fejér János, északrol Csuzs Ferentz posteritassi. [1 köből, 2 véka]

3-tio. Ugyan azon lábba egy csegés földetske, az Ecclesia Cselédgyei birják. Vicinussa Cserei Úr egy felől, más felől Kótér Ferentz. [2 véka]

4-to. Fejér Kép nevezetű lábban egy fél öll föld. Vicinussa napkeletről Vass Pál Ur posteritassi, nap nyugatrol Colonus Csillag János. [3 véka]

Következnek a Nemes Osdolai Ecclesiának Erdőn lévő kaszáló helyei

1-mo. Vagyon az Égés nevezetű helyen taxára kiadva egy darab kaszáló helye. Vicinussa circa circum a Falu erdeje, terem 8 nyoszolya szénát. [8 szekér]

2-do. A Szék nevezetű helyen egy darabotska kaszáló helye, melynek vicinussa circa circum a Falu helye, terem ... [1 szekér]

3-tio. A Nagy Réten Csipkés nevezetű helyen vagyon egy kaszáló, melynek vicinussa alol a Nagy ági Kotér Familia, egyebüt a Falu helye, terem ... [2 szekér]

4-to. Ugyan a Nagy réten a Fűrész Malmokon felül vagyon egy portio szekérre való kaszáló helye, melyet a Templom Cselédgye bir, vicinussa körös körül a Falu helye. [1 szekér]

5-to. A Szabad Györgyben vagyon egy darab kaszáló hely egy szán szénára való, melyet a Templom Cselédgye bir. Vicinussa körös körül a Falu helye. [1 szekér]

Notandum. A Fennebb meg nevezett és vicinált belső Jóságokat, szántó földeket és kaszáló helyeket az Ecclesia mint örökségit mind eddig úgy birta, de semmi Contractussai rollok nincsenek.

Következnek a Plébánialis szántó földek és kaszáló helyek

A Martonos felől való Határban

1-mo. Az Ördögös nevezetű lábban vagyon egy darab szántó föld. Vicinussa napkeletről a Cantoralis föld, napnyugatról az Ördögös pataka. Ez örökös. [3 köből]

2-do. Vagyon azon határban a Kő kereszt kapu felett való lábban. Vicinussa napkeletről Gondos Antal, napnyugatról Kantsi György Colonus. [1 köből, 2 véka]

3-tio. Vagyon a két nyír nevezetű lábban egy föld pium Legatumban örökösön úgy hogy a Plebanus a mikor termésben van, Misét szolgáljon reája. Vicinussa északról a Bandi Familia, délről Szent Katolnai Szalai Familia. [1 köből, 2 véka]

A Középső Határban

1-mo. Vagyon a Plebánusnak az Papszere nevezetű lábban egy darab szántó földgye, mely az úgy nevezet Kajtár üdüllőt által ugorja. Vicinussa délről az Ország útja, északról a Cantoralis föld. [3 köből]

2-do. A Falun alol a Nagy István Kereszt fájánál vagyon egy borozdán két darab föld. Vicinussa északról László János, délről a Falu földgye, Canonica portio. [2 köből]

A Hilib felől való Mezőben

1-mo. A kopollora menő lábban vagyon egy föld, mely által ugorja az utat Hilib felé 24 ölnyire. Vicinussa napkeletről Szőts Jóseff, napnyugatról Keresztély Ferentz a Groff Kunn Jobbágya. [3 köből]

2-do. A Falu mellet a Tanorok kapun kívül vagyon egy darab szántó föld, vicinussa napkeletről a Kotér Familia, nap nyugotról néhai Vass Pál Úr posteritássi. [1 köből, 2 véka]

3-tio. Ugyan azon mezőben a két víz között való helyen vagyon egy darab föld, vicinussa circa circum a Falu helye. [1 köből]

4-to. Vagyon az Eger ut mellet egy földetske, mellyet a víz miatt nem lehet szantani. [2 véka]

Következnek a Plebánialis kaszáló helyek

1-mo. A Hegy mezőben a Kurta nevezetű helyen vagyon egy darabb kaszáló hely, melyet ha jól curalnak, terem egy szekér szénát. Vicinussa napkeletről a Falu kertye, napnyugatról Gergo Márton a Cserei Úr cselédgye. [1 szekér]

2-do. A Középső Határban a Kerekto nevezetű helyen vagyon egy darabb kaszáló canonica portio, vicinussa circa circum a Falu kaszáló helye. [8 szekér]

3-tio. Az Hilib felől való Határban az Eger árka mellet egy darabb, melynek vicinussa északról a szántóföldek, délről az ország útja, mellyen terem... [4 szekér]

4-to. Ugyan azon Mezőben a Pál János továbbán egy darabb kaszáló. Vicinussa napkeletről az Ország úttya, napnyugotrol a Gabri Ferentz posteritassi. [2 szekér]

5-to. Az Erdőn Ojtoz nevű helyen vagyon egy darabotska kaszáló hely, melynek vicinussa mindenüt a Falu erdeje. [1 ½ szekér]

Következnek az Osdolai Megyés Kántor szántó földgyei és kaszáló helyei

1-mo. A Hegy Határba az Ördögös nevű lábban vagyon egy darabb szántó földgye, melynek északrol a Plebanialis föld, délről a Daniel Joseff szántó földgye [a] vicinussa. [2 köből]

2-do. Ugyan azon Határban a kert meget vagyon két föld egy barázdán vagyis inkább egy hanem a víztől ketté hasítatott ... Vicinussa napkeletről a Falu földgye, nap nyugotrol Bögözi György. [2 köből]

3-tio. A középső Határban a Papszere nevezetű lábban egy darabb szántó föld, melynek vicinussa délről a Plebanialis szántó föld, északrol az Kótér Lászlóé. [2 köből]

4-to. Ugyan azon Határban a Kerekóban vagyon egy szántó föld. Vicinussa délről Kerekes Boldizsár maradványi, északrol a Colonus Marti Ferentz szántó földgye. [1 köből, 1 véka]

5-to. A Hilib felől való Mezőben a két víz közöt valo helyen vagyon egy darabb szántó föld. Vicinussa északrol a Sárfalvára járó út, délről a Gondos Familia széna füve. [2 köből]

Következnek a Cantoralis kaszáló helyek

1-mo. A Martonos felől való Határban az Akasztófa Erdeje szélyibe vagyon egy darab sovány kaszáló hely, örökös, vicinussa a Falu helye mindenüt. [1 szekér]

2-do. Az Hilib felől való Határban az Eger árka körül vagyon egy darabb kaszáló hely, vicinussa délről a reá ki rugó földek, északrol a Bandi Familia földgye. [2 szekér]

Ezen kívül vagyon még az Osdolai Plébanusnak a Martonosiaktól ki adatott Canonica portio két darabb szántó föld, melyeket a Mostani Plébanus Úr az Martonosi Fülöp Familiával meg cserélve birja: az Fülöpöktől cserébe adatott föld vagyon az edgyik a Kiss-Hegybe a László János és Lukáts Mihály vicinitásában, a másik a Hoszszú lábban a Kótér Joseff és Fekete Pál vicinitásában. [2 köből, 2 véka, és 3 köből]

És egy darabb kaszáló az Kurta pataka árka és a Martonosi Kántor földgye szomszédságába, melynek egy részét most felszegve birja a Plebanus.

Jegyzet:

Ozsdola, 1817. május 26.

OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 53–57. p.

Fejér Antal koadjutor plébános 1817. évi eredeti feljegyzése Ozsdola megyekönyvében. Nem csak az „ecclesia jószágaira, földjeire” vonatkozó részt, hanem a plébaniális és a kántorális földek jegyzékét is, vagyis a kimutatás teljes szövegét közlöm.

A templom zsellérei által birtokolt szántóföldek és kaszálók Ozsdola határában.
(1829)

1. A Máté István Jozságához vagyon a Közepső Mezőben a Vén Szerben egy darab szántó föld, két vékás. Vicinussa alol a Templom árendába adott földgye, fellyül Jánoska Josef a Templom Zsellérje földgye. Ugyan ezen Jozsághoz vagyon egy parlag a Hegyhatárban az Ördögös tetején, mellyben terem egy buglya széna, vicinussa fellyül a Cantoralis széna hely, alol a Szóts Antal parlagja.

2. A Máté Ferentz Jozságához, melly a fennebbivel egy volt, vagyon egy két vékás föld a Közepső Mezőben a Vén Szerben, vicinussa fellyül Ferentz Gergely Lovas Katona, alol a Máté János veje Gyalog Katona Borbáth Mihály a Templom Zsellérje földgye.

3. A Máté János, vagy már most a veje Borbáth Mihály Gyalog Katona Jozságához vagyon a Közepső Mezőben egy fél öl föld 2 vékás a Vén Szer nevű lábban. Vicinussa fellyül Máté Ferentz a Templom zsellérje, alol Jánoska Josef a Templom zsellérje földgye. Ugyan ezen Jozsághoz vagyon egy kaszáló hely a Sujkos alatt. Vicinussa circa circum a Falu helye, mellyen terem egy jó portio szekér széna. Más kaszáló hely a Nagy réten, Csipkés nevű helyen, amelly terem egy portio szekér szénát. Vicinussa circa circum a falu erdeje és helye.

4. A Jánoska Josef Jozságához tartozik egy fél öl föld 2 vékás a Közepső Mezőben a Vén Szerben, mellynek vicinussa alol Máté István, fellyül a Máté János veje Borbáth Mihály a Templom zsellérjei földgyei. Ezen Jozsághoz vagyon még a Kis Réten egy kaszáló kert, mellynek vicinussa délről és északról az erdőből utak. Ezen terem jól curalva 2 szekér széna. Ugyan ezen Jozsághoz a Szabad György nevű helyen az Erdőn vagyon egy kis kaszáló hely, mellyen nyoszollya széna terem. Vicinussa körös körül a falu helye.

5. A Máté István és Ferentz Jozságokhoz vagyon még egy tsekély szántó föld az Alsó Mezőben a két víz között a Kökörtsös pusztájára rugo lábban ... [3 vékás] ... Vicinussa alol a Cserei Ur Jobbágya Gergo János, Fellyül Kotér Ferentz Gyalog Katona.

Jegyzet:

Ozsdola, 1829.

OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 41–42. p.

1829. évi másolat Ozsdola 1829. évi vizitációjának jegyzőkönyvében. A jegyzék az ozsdolai templomnak azokat a földjeit tartalmazza, amelyeket tartósan a templom zsellérei birtokoltak és használtak. A templom egyéb, más árendátorok által használt földjeit a jegyzőkönyvben másutt sorolták föl. (31–33. p.)

Ozsdolai megyebírói számadás részlete a templom „belső jószágainak”, szántóföldjeinek és kaszálóinak felsorolásával. A birtokokat jórészt a templom zsellérei használják.
(1832)

A' Kézdi és Orbai Esperestségben lévő Ozsdolai Romano Cath. Ecclesia számadása, melyet 1827-dik November 1-ső napjától kezdve az 1832-dik October utolsó napjáig készített és beadott Gyalog Katona Páll Jóseff Fő Megye Bíró

Környülállásos leírása azon kútfőknek, melyekből a bevételek erednek.

Belső Jóságok vagy Telkek

A. Van a Templom előtt a' néhai Kántor Veres Jánostól testáztatott sessio, mellynek vicinussa a Grof Kunn László Úr Curialis Jósága napkeletről, nyugutral pedig a' Kápolna mezeje. Hossza 30 öl, szélessége az alsó végén 5 öl és 4 láb, a közepén 7 öl és 5 láb, a felső végén 9 öl. Vagyon rajta egy kettős ház, csűr istállóval együtt szalma fedéllel és egy deszka fedelű sütőház, kut az udvaron, pintze a ház alatt, bírja arendára most Dobra Antal.

B. Egy sessio a nagy ágon, mellynek vicinussa északról Keresztély János, Grof Kunn Jobbágya, délről pedig Gyalog Katona Hosszú József. Ennek hossza 50 öl, szélessége az alsó felén 20, a' közepén 29, a' felső végén pedig 26 öl és két láb, bírja arendára Gyalog Katona Borbáth Mihály, Máté János veje.

C. A Kopollo ágon ugyan egy sessio, mellynek északról az ut, délről a' Temető [a] vicinussa. Hossza 57 öl, felső vége 23 [öl] és egy láb, közepe 25 [öl], 3 láb, alsó vége a kijáró kapun kívül 21 [öl] és 4 láb. Ezen jószágot Máté István és Máté Ferentz meg osztva bírják, a' Mátéfiak az épületeket, mellyek a' session találtnak, úgy tudatik hogy magok építették.

D. Megint a Kopollo ágon, a' füvénnyé után egy sessio, in vicinitatibus délről Gyalog Katona Domokos István, északról Grof Kunn sessioja. Hossza 30 öl, felső fele 36, közepe 14, alsó vége 1, bírja arendára Gyalog Katona Fábján József. Az épületeket gonosz ember által okozott tűz meg emésztette.

E. Nagy ágon a' Felszégben egy sessio in vicinitatibus délről az ut, északról a' Pásztor Jánoshoz járó utza. Hossza 28 öl két láb, szélessége a' közepén 19 [öl], 5 láb, a két vége pedig kerek. Ezt bírja Jánoska Josef anticipatim kiarendálva, ezis a' többivel együtt a' Templom építésekor árendáltatott ki.

F. Nagy ági Porond után. Vicinussa délről az ut, északról és napnyugutrol Lovas Katona Szabó János, napkeletről Kondra István, a' Nopcsa Elek Úr Jobbágya. Hossza 46 öl, felső vége 17, közepeis 17, alsó vége 14 öl 2 láb, bírja anticipatim kiarendálva Vaszi János.

G. A Kopolló ágon egy sessio is in vicinitatibus délről és északról az utzák, napnyugutrol ugyan a Templom sessioja, melyet bír most Gyöngyös Josef. Hossza 36 öl 2 láb, szélessége 17 öl 4 láb. Ezen sessiora nem rég épített Bakk Antal a' maga költségén.

H. Vagyon még a nagy ágon a Zsigmondok malmánál egy pusztaság a templomnak, mellynek vicinussa a' Lemhényi Zsigmond család egy felől, más felől a' falu helye. Hossza 72 öl, szélessége 27, bírja árendára Jánoska József, aki 1821 esztendőben kertelte bé először, tisztítani és irtani tartozik a' bokroktól, azért az árendais csekély.

I. A' Templom előtt vagyon egy kis sessiotska in vicinitatibus circa circum a templomhoz kijárat ut és a Temetőhöz járó ut, mellyet Veress Mihály 1820-dik esztendőben épített oly formán, hogy haláláig ingyen lakhassék benne, azután pedig a Templomnak minden rajta található építményekkel együtt ingyen maradjon vissza, ez maga még él.

K. Vagyon egy sessio még a' Kopollo ágon, mellyet Kelemen Ilona, Román György özvegye testált a' Templomnak, melly használni kezdett 1826-dik esztendő novemberbe. Vicinussa északra Bene Ignáthoz és Bakk Antalhoz bé járat ut, napkeletről a Templom sessioja, délről a' Temető mellett kijárat ut, nyugatról ugyan a' Templom Colonussai, Máté István és Ferentz sessiojok. Bírja Gyöngyös József.

A templom szántó földjei és kaszáló helyei

A Hegy Határban

A. Van a' kert megett való lábban 2 vécás szántó föld, mellyet árendába bír most Gyalog Katona Dénes Ferentz, vicinussa napkeletről Gyalog Katona Kötér József, nyugatról a földek lábjai.

B. A kert végénél más 6 vécás, bírja árendába Gyalog Katona Varga Antal és fia István, vicinussa napkeletről Gyalog Katona Zsögön Mózes, nyugatról Lemhénybe járat ut.

A Középső Mezőben

C. A Kerektoban egy köblös, vicinussa délről a' falu szántó földgye, északra Lovas Katona Gabri János, bírja árendára Gyalog Katona Borbáth István.

D. A vén szerben 10 vécás, vicinussa napnyugatról Zsögön József, keletről a' templom Jobbágya Máté István földgye, bírja árendára Gyalog Katona Nagy István.

E. A Kőszérben 10 vécás, vicinussa nap keletről Lovas Katona Gabri János, nyugatról Gyalog Katona Kötér József, bírja árendára Gyalog Katona Borbáth Mihály.

Az Alsó Mezőben

F. A Fejér Képnél 3 vécás, vicinussa fejjül Csillag János, néhai Fekete Daniel Úr Colonussa, alul a' Boér Kapitányné Vass Theresia Asszony földgye, bírja árendára Finna Ferentz.

G. A' Kőörtsösben 5 vécás, vicinussa nap keletről Lovas Katona Gabri Lőrincz, nyugatról szászfalvi Gál András, bírja árendára Pál József.

H. A Zugatoban 5 vécás, vicinussa a' martok felől Lovas Katona Bandi Antal, északra Gyalog Katona Szóts Ferentz poszteritási szántóföldgye. Bírja árendára Dobra József.

A Kaszáló Helyek

A. *Vagyon a' Nagy ágon a' Porondon egy kert, vicinussa délről a' Nagy ág vize, egyebütt a' falu helye. Hossza a' falu lántzával 64, az alsó vége 30, a' közepe 37, a' felső vége 4 öl és 3 láb, bírja árendára Gyalog Katona Bögözi András.*

B. *A Kopolnai Erdőn az égésben egy darab kaszáló. Vicinussza minden felől a' falu erdeje, bírják árendára Tzugor Ferentz, Kerekes Josef, Kotér József, Bak Antal.*

C. *Ugyan az égésben, a' Ferentz fiaktól kiváltatott, vicinussa a' falu erdeje circa circum, bírja árendára Ferentz István.*

D. *A' Sántz alatt, melyet bír Máté Ferentz. Vicinussa a' falu helye.*

E. *Szék nevű helyen, vicinussa fellyül Gyalog Katona Márton Josef, egyebütt a' falu helye, bírja árendára Hosszú Mihály.*

Jegyzet:

Ozsdola, [1832. október 31.]

OZSPI. Megyebírói számadások (1827. november 1.– 1832. október 31.)

Eredeti számadás részlete, bevezetője. A különösen precíz Páll József főmegyebíró azért alkalmazta az ABC betűit a „templom jószágának” földparcellái előtt, hogy a bevételi tételek felsorolásakor hivatkozhasson a bevezetőben felsorolt beltelkek, szántók és kaszálók betűjelére. E körülmény nagymértékben növelte a számadás hitelességét, a bevételi források áttekinthetőségét.

A kaszáló helyek felsorolása kissé elnagyolt. A „B” jelű kaszálóról 1829-ben így írt az ozsdolai vizitációs jegyzőkönyv fogalmazója: „Az erdőn a Kapollon és Égés nevezetű helyen (:melly Dénes Égessénekis nevezetik:) mivel a Dénes familia, mint Templom jobbágya sokáig bírta, és a melyet ez előtt néhai Méltóságos Boér Kapitány né birt árendára, bírják most Kerekes Josef, Kotér Josef, Czugor Ferentz és Bakk Antal arendára, esztendőnként fizetvén 7 forint 16 krajczárt. Ennek vicinussa észak, napkelet között ugyan a Templom kaszáló helye, melyet a Ferentz fiaktól váltott ki, egyebütt körös körül a falu helye és Erdeje. Terem ezen hely mintegy tíz szekér szénát, ha az eszténa által trágyáztatik”. (OZSPI. Vis. Can. Ozsdola. 1829. 33. p.)

30.

Jegyzőkönyv az ozsdolai templom „lak jószágainak” 1840. évi árveréses árendába adásáról. Az árendálók a templom zsellérei.
(1840)

Mái napon a folyó 1840-dik Esztendő Januáriusa 25-dik napján az Nemes Ozsdolai Megyének Törvényes Gyűlése tartatván, az holis a Tekintetes Fáján Joseph Kurátor Úr és Fő Megye Bíró Dénes Ignácz eő kegyelme a Tisztelt Megyének eleiben terjesztvén, hogy a Templomnak három ben való lak jószágai árverés útján a többet ígérőnek által adattattak, a mely eddig Providus Máté Ferentz által bíratott, most árverés útyán, mint többet ígérőnek által adatott Providus Szejke Jánosnak, a nagyobboknak egymás után következő tíz esztendőkig, melynek esztendei árendája 9 R. forint.

A Szejke Ferentz által bíratato joszág ment, esztendőnkénti árendája a fenn írt tíz esztendőkig 9 R. forint.

A most Romány János által biratato jország ment árverés után, esztendőnkénti árendája tíz egymás után következő esztendőig 8 R. forint.

Ezen kívül a Dobra Antal által biratato jország ment, tíz esztendőig által adván, s ennek esztendei árendája 10 R. forint.

A Bakk Antalné által biratato jország... a fenn írt mód szerint esztendőnként 2 R. forint 30 krajczárért ment.

Az Illyés Ferentz által biratato jország, a melyen most lakik, újab arendára ment esztendőnként 2 R. forint 30 krajczárért ... tíz esztendőig.

Hogy ezen fenebi kiárendáltaknak újab árendafizetésre úgy adatattak által a Lak jószágok, hogy az utána járandó terhek a Contractusok tartalma szerint meg tétettnék, t. i. a Tisztelendő Úrnál asztag rakáskor s máskoris, mikor a szükség hozza magával, minden szolgálatokat meg tenni a Templom körülis, s az árenda befizetéséről is kezesek állítottak, és írásban bé is vétetett.

A fenn írt pontokat meg erősítjük a mű igaz hitünk szerint a fenn írt napon és esztendőben, melyet a nemes megye házánál véghez is vittünk.

Zsögön István megye jegyzője

Bandi István Lovas Katona, esküt

Bandi Emre Megye Eskütye

Fábián József a nemes megyének Kurátora

Vass Joseph Gyalog Katona, Eskütt

Jánoska Józseff Megye Eskütye

Szász Kelemen, Lovas katona, Vice Megye Bíró

Nagy István Megye Eskütye

Lázár Ignátz Lovas Katona, Megye Esküt

Kerekes Joseph Gyalog Katona, megye Esküte

Kotér Joseph megye polgár

Kerekes János falu Eskütye

Szőts János Gyalog Katona

Jegyzet:

Ozsdola, 1840. január 25.

OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1815–1850). 27. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés, amely az egyházközség, a „megyeegyház” egyik határozatát örökítette meg. Eredeti aláírásokkal és névírásokkal hitelesítették. Az átlagosnál gyengébb fogalmazású, következtelen helyesírású szöveg. Közlését a templom zsellérei által véghezvitt közös árveréses jószág-szerzés ténye és az asztagrakási kötelezettség emlegetése indokolta.

Részlet az ozsdolai megye 1860. január 17-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből.

A gyűlésen a megye árverés útján árendába adta a tulajdonában lévő lakótelkeket, szántókat, kaszálókat.

A felsorolt lakótelkeket a hajdani templom zsellérei és utódai árendálták.

(1860)

Belső telkek

214. ház szám alatt, melyben lakik Dobra Ferencz, fizet árendát 6 forint 30 krajczárt, mely haszonbér fizetés mellett ígérte a sütő házat deszkával vagy zsendélyel bé födeti maga saját költségén.

213. ház szám alatti Józsa János 3 forint 78 krajczár egy évi állandó haszonbér fizetés mellett, oly maga le Kötelezésével, hogy ha a nemes megye a nevezet Józsa János a csak ugyan meg írt haszonbér fizetése mellett a maga és felesége életéig által engedi lakhatás véget háborítlanul, a jószágban lévő házat saját költségén zsendelje újra födeti, a jószágot pedig hasznoson conserválja, mit is a nemes megye elfogadja.

267. ház szám alatt birja Hojko Miklós ifjú egy 1839-ben költ kötet mellett haszon bérbe bé zárólag 1865-dik évig, évenkénti 20 váltó forint díj mellett, melyis öt évenként előre lévén fizetendő. Ennél fogva jelen év Szent Mihály napján köteles 42 új forintot fizetni.

211. ház szám alatti birja Szejke Ferencz 6 forint 30 krajczár évi haszon bér fizetése mellett, ezután a jószág után járandó két pityokás ugaral és az Ördögös tetején 1 vécás, a Vén Szerben 1 ½ vécás, a Két víz közt 1 ½ vécás szántókkal együtt.

212. ház szám alatt birja Szejke János idős 6 forint 30 krajczár évi haszon bér fizetés mellett, ezután a jószág utáni járandó két pityokás ugaral, és az elől írt három darab szántó(hoz) hasonló nagyságú szántókkal együtt.

210. ház szám alatti birja a Mojzi József 5 forint 88 krajczár haszon bér fizetés mellett egy évre, ezen jószág után járandó két pityokás ugarakkal együtt.

A Jánoska József által birt belső telek által adatott Borosnyai Jánosnak évi haszonbér fizetés mellett, a haszonbér látható a kötet levélben.

A Nagy ágon egy belső telek, birja haszonbérben Czifra István, évi haszonbér 2 forint o. é.

A Kopolno ágon a templom erdeje északi oldalán birja Máté Ferencz, évi haszonbér 2 forint 10 krajczár.

92. ház szám. A Kopolno utánit birja Bak Antal, évi haszonbér 3 forint 36 krajczár.

416. ház szám alatt birja Bak János 1 forint 26 krajczár évi haszonbér fizetés mellett, oly feltétellel, hogy még 1809-dik évben édes atya által kötött kötet levél tartalmánál fogva az írt jószágban lévő s jelenleg romlásnak indult házat zsendély födél alá saját költségén ... újra építi.

415. ház szám alatt birja Ilyés Ferencz 1 forint 26 krajczár évi haszonbér fizetés mellett az 1828-ban költ kötet levélnél fogva.

Jegyzet:
 Ozsdola. 1860. január 17.
 OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1855–1873). 25–27. p.
 Protokollumba írt eredeti jegyzőkönyv részlete.

32.

Részlet az Ozsdolai megye birtokainak 1878. március 31-én tartott árverése
 jegyzőkönyvéből. A kiválasztott részlet a megye lakótelkeit
 és azok árendálóit tartalmazza.
 (1878)

I. Házak

<i>A haszonbérbe adott ingatlan</i>		<i>A haszonbérő, mint legtöbbet ígérő neve</i>	<i>Egy évi haszonbér</i>	
			<i>Ft.</i>	<i>Kr.</i>
<i>Megnevezése</i>	<i>Térmér- téke □-ölben</i>		<i>osztrák ért.</i>	
<i>Füveny uttzában 236. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Bakk Antal</i>	<i>771</i>	<i>+ Bakk Antal</i>	<i>3</i>	<i>36</i>
<i>Kopolno víz uttzában 296. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Pusztai Imre</i>	<i>979</i>	<i>+ Pusztai Imre</i>	<i>2</i>	<i>-</i>
<i>Ugyan ott a 297. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Bakk János</i>	<i>864</i>	<i>+ Bakk János</i>	<i>2</i>	<i>20</i>
<i>Kopolno ág uttzában 298. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Mojzi Jósefné</i>	<i>647</i>	<i>+ Mojzi Josefné</i>	<i>6</i>	<i>20</i>
<i>Ugyan ott 299. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta id. Szejke Ferentz</i>	<i>822</i>	<i>+ Darvas János</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
<i>Ugyan ott a 300. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta ifi Szejke Ferentz</i>	<i>876</i>	<i>+ Szejke György</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
<i>Ugyan ott a temető észoki oldalába 301. ház szám alatt lak telek és kert, bírta Benedek János</i>	<i>15</i>	<i>+ Benedek János</i>	<i>1</i>	<i>20</i>
<i>Kápolna mezeje uttzában a 302. ház szám alatt lak telek, bírta Kerestély János</i>	<i>135</i>	<i>+ Kerestély János</i>	<i>3</i>	<i>78</i>
<i>Ugyan ott a 303. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Dobra Antal</i>	<i>240</i>	<i>+ Dobra Antal</i>	<i>6</i>	<i>40</i>
<i>A Nyulaso déli oldalába 338. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Arros Ferentz lugzó</i>	<i>787</i>	<i>+ Arros Ferentz</i>	<i>3</i>	<i>7</i>

Ugyan ott a 339. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Czifra István	850	+ Czifra István	3	10
Nagy ág uttzában a 392. ház szám alatt lak telek kerttel és több szántó és kaszálókkal, bírta Jonicza Miklós	1198	+ Jonicza Miklós	14	-
Nagy ág uttzában a 381. ház szám alatt lak telek, több szántó és kaszálókkal, bírta Nyika János	369	Nyika János	18	.
A Kopolnnon, a Nyulasó északi oldalában 607. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Pusztai József	866	+ Pusztai József	1	51
Ugyan ott a 608. ház szám alatt lak telek kerttel, bírta Lugzó József	610	+ Lugzó József	2	11

Jegyzet:

Ozsdola. 1878. március 31.

OZSPI. Ozsdola megyekönyve (1872–1943). 1878.

Protokollumba írt eredeti táblázatos jegyzőkönyv részlete.

33.

Palkó János jobbágy gyermek, arra való tekintettel, hogy anyja, Jakab Judit az „ecclesia fundusán” szülte, földesura, Dok János adománya révén
a gelencei templom jobbágya lesz.
(1679)

Mű ez ide alab megh írt dologban közbe fogott bírák, úgy mint Biroga Janos és Fogas Matyas Nob[ilis], mind ketten Orbai Szekben Gelenczén lakok; adgyuk tudokra és emlékezetekre mindeneknek az kiknek illik ez levelünk rendiben, hogy in Anno praesenti 1679 die vero 24 Junii midőn volnank az Gelenczei Templomnál, híva be minket az Tiszteletes Revi Ferencz Pater Uram Eő Kegyelme, Három Székben, úgy mint Sepsi, Kézdi és Orbai Székekben az Romano Catholica religion lévő híveknek mostani Esperestye az eő Kegyelme mostani lakó helyere, úgy mint az Orbai Szeki Gelenczei Pap hazához, holot midon volnánk érkezek közinkbe ugyan Orbai Szeki Gelenczei Dók János Uram nob[ilis] és tőnek eő Kegyelme mi előttünk ilyen alkalmot, hogy mivel az el mult 1667 esztendőben egy Jakab Judith nevű Aszony egy kisseb Palkó Janos nevű fiával együtt kötöttek volt magokat megh írt Nemes Dok Jánosnak örökös jobbagsagra, mely fiát Szülte volt megh írt Jakab Judith Asszony az Pap számára való Gelenczei megye házánál, mely kötésről leveletis íratlak volt. Megh emlékeztén Nemes Dok János Uram, hogy az Ecclesianak volna igassága az megh nevezet ifiab Palkó Jánoshoz jobbagsagra, szabad jó akarattyából ada és engedi az fenn megh írt jobagyot kötés levéllel az Gelenczei Ecclesiahhoz Revi Ferencz Pater Uramnak mint Esperestnek kezében mi előttünk olyan örökös állapottal, az mint eő Kegyelme megh írt Nemes Dok János Urunknak magokat az fenn megh írt Személylek kötelezték volt. Revi Ferencz Pater

Uram eő Kegyelmeis ratione officij űj ezen Ecclesia fundusán Születet jobbagjot az Gelenczei Ecclesia számára el fogadá. Így menvén véghez az dologh eő Kegyelmek között, eről mi felyül megh irt bírák adtuk az mű hitünk szerint ez jelen való levelünket szokot pecsétünkkel és kezünk írásával megh erősítvén. Datum, loco, Anno dieque supra notatis. Judices ydem qui supra.

Correcta per eosdem.

Biroga János nobilis

Fogas Mátyás nobilis

Jegyzet:

Gelence, 1679. június 24.

GEPI. Pléb. ir. 1679.

Eredeti tanúságlevél a tanúságtevő két nemes személy aláírásával, gyűrűs pecsétjével. (A GEPI őrizi a levél áthúzásokkal tarkított fogalmazványát is!)

Hátlapján: „*A Gelenczei Ecclesiának Testált Jobbágyról való levél*”.

34.

Koczán Márton moldvai magyar jövevény három fiával együtt
a gelencei templom jobbágyának köti le magát.
(1735)

Mű Kondrat Imreh nemes és Mike Benedek primipilus, mind ketten Orbai Székiek Imetsfalviak kikis ide alább meg irt dologban kézen fogott bírák vagyunk, adgyuk örök emlékezetül mindeneknek az kiknek illik, mostaniaknak és jövendőbelieknek ez mű jelen való levelünknek continentiája szerint quod in hoc anno praesenti 1735 die vero 9. 8-bris, Midőn volnánk Nemes Orbai Széki Geelnczén Nemes Osvát Mihály Úr házánál, jövének mű előnkbe iljen két részről való böcsületes személjek, tudni illik, parte ab una Nemes Orbai Széki Gelenczei Ecclesiának Fő Megye Bírāja Fejér Joseph uram több megyebéli böcsületes személyekkel, úgy mint Jancsó István urammal, Csona Miklós urammal, Kacar Péter urammal, Lukács András, Osvat Mihály és Nagy Miháljal fiaikkal edgyütt Megye képiben, Parte vero ab altera egy jövevény Molduvai magyar, Koczán Márton fiaival, Jancsival, Jakabbal és Marczival edgyütt, kiis saját maga szabad jó akarattyából non in cogente nec contradicente... kötē és obligálás magát örökös jobbágyul meg irt fiaival és következendőkkel edgyütt... vocabiliter a betsületes fenn specificált Nemes Orbai Széki Gelenczei Ecclesiának, cum hoc declaratione, hogy specificált Koczán Márton és posteritási jámborul szolgálja a declarált becsületes Ecclesiát és semmi képpen a becsületes Ecclesia keze alol nem recedál sem nem refugiál se maga se posteritási. Meljet ha cselekednék vigore saltem presentium akar falun, mezőn, városon privilegiumos helyeken, akar holott tanáltatván exclusis omnibus juridicis remediis mox et de facto Libere hozzá nyulhasson, mind magához, mind fiaihoz, sőt ebben az mű országukban senkit mást ne is szolgálhassanak, mely levélnek ellen se ... contradictio se repulsio, se az országnak mostani és jövendőbeli külömb külömb végzési ne obstalhassanak, hanem vigore saltem presentium libere procedalhassanak.

Melj dolog mü előttünk így menvén véghez, müis ennek nagyobb bizonságára és meg maradására adgyuk ezen tulajdon neveink és pecsétünk alatt költ levelünket neveink írásával meg erősítvén futura pro cantela fide nostra mediante.

Datum, anno, die, loquoqe ut supra.

Judicis Iidem qui supra.

Konrad Imre nobilis de Imecsfalva

Mike Benedek primipilus de Imecsfalva

Jegyzet:

Gelence, 1735. október 9.

GEPI. Pléb. ir. 1735.

Eredeti kontraktus két pecséttel. Hátulján 51. sorszám és a következő megjegyzés: *Koczán Márton jobbgyságáról való contractus, mely szerint a Gelenczej Ecclesiának magát kötötte.*

Az eredeti iratot valamikor nedvesség érte. Gombás, kifakult, nehezen olvasható.

35.

Idegenből jött Szőcs György, három fiával, Salamonnal, Ferenczel, Lázárral ajánlja magát a gelencei templom jobbgányának.

(1738)

Mü Gáll András, Osvát János Nemes Személyek Orbai Székiek, Hilibiek mind ketten, agjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik ez mü levelünknek rendiben quod in hoc Anno Praesenti 1738 Die X-ma 3-tia Mensis Augusti midőn volnánk Orbai Székben Gelenczén a Plébánus Pater Dobos Mihály Uram házánál, jövének mü előnkbe két részről való becsületes Személyek, tudni illik parte ab una az Gelenczei Ecclesia résziről Jancso Istvan, Kadar Péter Uramék Nemes Személyek és Kozma Péter Uram primipilus tanquam actualis Fő Megye Bírāja a meg írt Ecclesiának mind hárman Orbai Székiek Gelenczeiek, parte vero ab altera mostan Gelenczen lakó Szőcs György idegen fiú ut supra minket meg bírálván magok szabad jó akaratyok szerint kezek bé adásával; és adá a meg írt Szőcs György örökös jobbgjúl magát Fiaival együtt úgy mint Salamonnal, Ferenczel és Lázárral a posteritate in posteritatem az Gelenczei Szűz Szent Imre Herczeg Templomának, hogy valamig ezen az Földön lakik, híven szolgálja a meg írt Szűz Szent Imre Herczeg tiszteségire fel szenteltett Templomot valamint az meg írt Ecclesia Superiori fogják parancsolni; jelen lévén Gelenczei Plebanus Pater Dobos Uram is Kezek bé adássán és bírálásokkor; mely dolog mi előttünk Bírák előtt igj menvén végben, meg írtuk, szokott pecsétünkkel és subscriptionkal meg erősítvén fide nostra mediante pro Testimonio Futuro et Cautela Judices supra notati.

Correcta per eosdem

Pro illiterato Gál András Hilibi Nemes Személy +

Osvat János nobilis, Orbai Széki Hilibi

Jegyzet:

Gelence, 1738. augusztus 13.

GEPI. Pléb. ir. 1738.

Eredeti tanúságlevél a két választott bíró gyűrűs pecsétjével, aláírásával, illetve névírásával. Hátlapján: „*Szűcs Györgyék jobbágyságáról való Contractus a' Gelenczei Ecclesiával*”. A szöveget másolatban megőrizte Gelence 1829/1830. évi vizitációja is. (GEPI. Vis. Can. Gelence, 1829/1830. 19. p.)

36.

Nyáguly Mihály Bereczk városából, akinek apja is 20 évig a gelencei templom „*protectioja*” alatt lakott, leköti magát a gelencei templom jobbágyának.
(1751)

Anno 1751 die 1-ma 8-bris comparealván mi előttünk Bereczk Várossából Nyáguly Mihály nevű oláh ember, minthogy az attyais Nyáguly Marin húsz esztendő el folyása alatt az Gelenczei Templom protectioja alatt lakott, őis magát maga szabad jó akarattából obligálá és köté az meg írt Orbai Széki Gelenczei Templomnak, úgy hogy az még ezen Hazába akar lakni, senkinek másnak magát ne obligálhassa, és mikor innen el akarnais menni, Tisztelendő itten lévő Plébánus Urnak magát insinualya. Obligatioja pedig maga szabad jó akarattya szerint való Kötése szerint ez: hogy esztendőnként két két font viaszat ad a Templomnak, a Templomis valameddig az több Templom cselédgyei immunitásban fognak tartatni, tehetsége szerint manuteneállya; úgy egyebekben is in justis et licitis protegallya, de úgy, ha őis magát jámborull betsületesen és igazságoson fogja viselni. Melyről futuro pro Testimonio adgyuk ezen Testimonialisunkat fide nostra mediante sub manuum nostrarum propriarum subscriptionibus Sigillisque usualium impressionibus.

Datum Gelencze in Domo Parochiali Anno 1751 die 1-ma 8-bris.

Ferenczi István Deak de Hilib

Pais Gáspár Deak Esztelneki

Jegyzet:

Gelence, 1751. október. 1.

GEPI. Pléb. ir. 1751.

Eredeti tanúságlevél két aláírással és pecséttel. Hátlapján: „*Nyáguly Mihállyal való Contractussa az Gelenczei Ecclesianak Zsellérsége iránt. A. 1751.*”

Bereczk városából Gelencére jött Helá András, akinek apja 20 évig a gelencei templom zsellére volt, leköti magát a gelencei templom zsellérének.

(1753)

Anno 1753 Die 26-ta Junij Comparealván mü előttünk a' Gelencei Parochialis Háznál Helá András nevű oláh ember, kiis Bereczk városából ez előtt egynehány esztendővel Gelenczére jöven a' Tisztelendő Tot Ferencz Osdolai Plabanus Urunk itten lévő jószágába és protectioja alatt sellérkedett, de eő Kegyelme itten lévő jószágát abalienálván és kezét rőlla le vévén, mint hogy az Attyais közel húsz esztendők el folyása alatt a' Gelencei Templom Zellére volt és protectioja alatt lakott, eős magát önként, szabad jó akarattýából obligálá a' megírt Orbai Széki Gelencei Templomnak, úgy hogy a' míg ezen Hazában akar és fog lakni, senkinek másnak magát ne obligálhassa, és mikor innen el akarnais menni, Tisztelendő itten lévő Plebanus Urnak magát insinuálýa. Obligatioja pedig maga szabad jó akarattýa szerint való Kötéséből ez: hogy esztendőnként két két font viaszat ad a Templomnak. A Templomis valamедdig a' több Templomok cselédgyei immunitásban lésznek, tehetsége szerént manu teneálýa, úgy egyebekben in Justis et Livitis protegálýa, de úgy, ha őis magát jámborul, böcsületesen és igasságosan fogja viselni. Mellyről futuro pro testimonio adgyuk ezen Levelünköt fide nostra mediante sub manuum nostrarum subscriptionibus, sigillorumque usualium impressionibus. Datum Gelencze in Domo Parochiali Anno Dieque praenotatis.

*Gellyffi János Deák, Gelencei megyés mester, nobilis
Horváth György Gelencei tanító*

Jegyzet:

Gelence, 1753. június 26.

GEPI. Pléb. ir. 1753.

Eredeti tanúságlevél két aláírással és két pecséttel.

Nyáguly Péter, Bereczk városából való, akinek apja 20 évig a gelencei templom „protectioja” alatt lakott, kötelezi magát a gelencei templom jobbágyának.

(1754)

Anno 1754. Die 14-ta Julij Comparealván mi előttünk Bereczk városából Nyáguly Péter nevű oláh ember, mint hogy Attyais Nyáguly Márin húsz esztendők el folyása alatt és a' testvér Bátyais Nyáguly Mihály már egy néhány esztendőktől fogva a' Gelencei Templom protectioja alatt laktak és mais respective lakik és senki más földes úrnak magokat se eczer se másszor nem kötelezték volt, őis magát maga szabad jó akarattýából obligálá és köté az meg írt Orbai Széki Gelencei Templomnak, úgy hogy a' még ezen hazában akar lakni, senkinek másnak magát ne obligálhassa, és mikor innen el akarnais menni, Tisztelendő itten lévő Plébánus Urnak magát insinuálýa. Obligatioja pedig maga szabad jó akarattýából való köté-

*se szerint ez: hogy esztendőnként két két font viaszat ad a' Templomnak, a' Templo-
mis valameddig a több Templom Cselédgyei immunitásban fognak lenni, tehetsége sze-
rint, manu teneálya, úgy egyebekben is in justis et licitis protegálya, de úgy ha ő is magát
jámborul, becsületesen és igazságosan fogja viselni. Melyről futuro pro testimonio
adgyuk ezen testimoniálisunkat fide nostra mediante sub manu nostrarum propriarum
subscriptionibus sigilloque usualium impressionibus. Datum Gelencze in Domo Paro-
chiali Anno dieque prae-notatis.*

*Mészáros Ferencz nobilis de Szent Lélek, pro tempore Gelenczei Megyés Mester
Ferenczi István Deák, pro tempore Hilibi Deák*

Jegyzet:

Gelence, 1754. július 14.

GEPI. Pléb. ir. 1754.

Eredeti tanúságlevél két eredeti aláírással és két pecséttel. Hátlapján: „Náguly Péter zsellérségéről
való contractus”.

39.

Gelencei Kis György kötelezi magát, fiával, Józseffel együtt a gelencei templom
jobbágynak.
(1782)

*Én előttem ide alább subscribalt Személy előtt tőn Orbai Széki Gelentzei Kis
György ilyen rendelést, ha a Tisztelendő úrnak tettei fog, mint hogy Isten ő Szent
Felségének rendelésit nem tudgya, hogy meddig fog élni, és az egy fiának Jósefnak is a
mostani világban nem tudgya miképpen dolga lészen; azért magát és a Fiát Jósefet
kötelezé az Orbai Széki Gelentzei Templomnak Jobbágyul örökösön, hogy minden
esztendőben a meg írtt Templomnak adgyon Josef egy Magyar forintot; úgy kötelezé
pedig a Fiát Jobbágyynak, ha semmi Conditionora nem mehetne, ha odahaza kellene
maradni, ha pedig Isten Ő Szent Felsége olyan conditiót mutat vagy ad néki, hogy a
maga conditiojából meg élhet, akkor a meg írtt Templom ne kapdoshasson rajta, szaba-
doson mehessen, ha pedig conditionora nem mehet, a Templomon kívül másnak elne köte-
lezhesse magát. A mi a Jóság dolgát illeti pedig, a mellyben most az attya lakik, azon
Jóságban benne maradgyon, a Templom el ne vegye tőlle, és az épületeket is hasonló-
képpen se Templom, se más el ne vehesse, sem meg írtt Kis György fiától Jóseftől, mint
hogy a házat pénzzel vette volt meg néhai Szabó Ferencztől. A többi épületeket, Kerteket
pedig mindent maga épített, hozzá tévén aztis, hogy ha a meg írtt Kis György fia Jósef
Conditionora találna menni és a jobbágyságban nem maradna, amelly Jóságon épületek
vannak, mindenek maradgyanak meg írtt Templomnak. Melly dolgot meg írtam az én
igaz hitem szerint. Anno 1782 die 4-a May.*

Babos Dávid Kézdi Martonosi Iskola Mester

Jegyzet:

Gelence, 1782. május 4.

GEPI. Vis. Can. Gelence.1829/1830. 20–21.

1829/1830. évi gelencei vizitációs jegyzőkönyvbe írt másolat.

Gelence megyéje tartósan árendába ad Fodor Istvánnak egy beltelket, amelyet valaha Hatala Mihály templom zsellére hagyott a templomra. Ezzel Fodor István a templom zsellére lesz, és vállalja azokat a szolgáltatásokat, amelyeket a templom zsellérei szoktak teljesíteni.

(1808)

Mű ide alább írt Személyek adgyuk tuttára mindeneknek, mostaniaknak és jövőendőbelieknek, hogy tudni illik: itten Orbai Székben Gelentzén az fel Szegben lévén egy belső fundussa az Templomnak, mellynek vicinussa nap Kelet felől Dálnoki Barta László, nap nyugotrol Gelentzei Gothár János senior, Délről az Ország úttya, Északrol ugyan az említett Barta László. Ezen jószágot attá és testálta volt valaha az Templomnak egy Hatala Mihály nevezetű jövevény ember, mint tulajdon szolgálattýából álló Keresetét, egyetemben magátis Kötelezvén az Templom cselédgyének olyan formán, hogy mivel néki édes gyermeke nincsen, maga és felesége halálíg az jószágba maradhassanak, az mint ez világosson ki teczik de Anno 1701. és 1727-dikben költ hiteles levelekből. Halála után pedig Hatala Mihálynak az jószágban meg hagyatott az Templom engedelmeből Tokai János, mostoha fia Hatala Mihálynak. Az közeleb el mult 1807-dik esztendőben pedig meg halálozván Tokai Lőrincz utolsó az Tokai familiából az fiú ágon, az említett jószág pusztán maradot, azért az Nemes Megye öszve gyülekezvén Kótyavegyére bocsátotta, hogy az aki esztendőnként töbet ígír, légyen azé a jószág birodalma, ígirt pedig leg többet Hiliből Gelentzére származott Fodor István, azért néki által engettetett az jószág minden hozzá tartozandókkal együtt ilyen fel tételek alatt:

1-mo. Hogy Fodor István az tizenöt magyar forint árendát minden esztendőbe Szent György napjára becsületessen minden ki fogás nélkül be fizesse az Templomnak, ha pedig történnék valamely esztendőben nagy Károsodása Száraság, jég vagy valami egyéb által az Szántó földek jövedelmében, vagy pedig az gabona az régi idők szerint meg oltsódnék, úgy egyébis, olykor az Templomis valami engedelemmel légyen neki az árenda iránt, azon felyül tartozik az jószágot, földeket és széna füveket jó karban tartani és jól kurálni, semmi képpen pedig valamit el adni vagy másnak zálogul bocsátani ne merészelyen az Templom engedelmé nélkül.

2-do. Az árendán felyül, valamit más cselédek, az kik az Templom jószágán laknak, úgy őis Köteles lészen holmi apróság szolgáltatokat tenni esztendőnként, példának okáért bér hordáskor asztag rakni elé állani. Így tehát

3-tio. Az Nemes Megyeis az Templom Képében az felyeb meg határozott jószágot minden hozzá tartozandókkal által engedi és ezen Levélnek ereje által Kezére bocsáttya Fodor Istvánnak fiurol fiura, s Kötelezi magát, hogy az míg fiui maradványa lészen, az jószágba meg hadgya, manuteneálni és védelmezni fogja minden őtöt bojgatók ellen, ha csak maga vagy maradványa az Templom, Megye vagy Plebanus ellen valami nagy törvénytelséget nem fog cselekedni, melly által meg érdemellye az jószágból való ki menetelt.

Melly által adásrol és Kötelezésről adgyuk müis jövendőbeli bizonyságul ezen tulajdon Kezünk alat költ hiteles írásunkot. Gelentzén, 1808 24-ta Maji.

*Gall Lőrincz Gelenczei fő megye Bíró
Tamás Imre vice megye bíró
Volykul Josef Gelentzei Plebanus, Esperest
Tamásfalvi Thuri Miklós mostan Gelenczén lakó Nemes Orbai Szék Hites
Assessora*

Jegyzet:

Gelence, 1808. május 24.

GEPI. Pléb. ir. 1808.

Eredeti kontraktus 3 eredeti aláírással és egy jegyzői névírással. Másolatát is megőrizte Gelence 1829/1830. évi vizitációs jegyzőkönyve. (GEPI. Vis. Can. Gelence. 1829/1830. 16-18. p.)

41.

Gelencei Arros János árendába veszi a gelencei templom egyik beltelkét házzal.

Az árendafizetésen kívül teljesíti mindazokat a szolgáltatásokat, amelyekkel
a templom zsellérjei tartoznak templomuknak.

(1811)

Mű alább subscribált Személyek adgyuk tudtára mindeneknek, akiknek illik, mostaniaknak és jövődöbelieknek, hogy lévén a Gelentzei Templomnak egy Jóságá a Felszegben, kinek vicinussa alol Szóts István a Templom tselédgye, északrol az Ország úttya, dél felől a víz árka. Ezen Jóságba ennek előtte a Templom engedelmiből lakott Kállai János, árendát adván Esztendönként, de mivel a jelen való Esztendöben mind maga mind felesége meg halálozott, a Jóság üressen maradt, a melyet az azon lévő épületekkel, u. m. egy házzal és Kertekkel a Templom által adta kérésére Árrós Jánosnak, Gelentzeinek ilyen feltételek alatt:

1-mo. Hogy amíg az említett Kállai Ferentznek két boldogtalan árván maradtott árvái életben lesznek, azokat a háznál elszenvedi, sőt Istenért mint Attyok gondgyokot viseli.

2-do. Hogy a házot a maga hasznáért renovállya, vagyis hibáit meg igazíttya.

3-tio. Hogy esztendönként az illendő Arendát minden per patvar nélkül a Templomnak meg fizeti.

4-to. Hogy valamint a Templom Zselléri vagy tselédi őis úgy, ha valami Temp-lom dolgára igazíttás véget szólíttaték, hasonló képpen, mikor a bért hordgyák a Papnak és Deáknak elő áll és segíteni fog.

5-to. Ha valamikor a Templom Jóságáról el akarna menni, annak előtte 3 hó-napokkal tegye híré a Megye Bírónak, a Templom pedig mind őtet, mind gyermekeit a míg a Jóságba lakik, tehettsége szerint mindeneben manu teneállya, és ha iga-zságoson szolgál, sem őtet, sem gyermekeit ki nem fogja küldeni.

Melly dolog és meg edgyezés, hogy a fenn írtt módon ment végbe, arrol adgyuk müis igaz hitünk szerint ezen bizonyító Levelünket tulajdon nevünk írása és petsétünk alatt. Gelentzén 1811 10-ma Novembris a Parochialis háznál.

Lukáts Antal fő Megye Bíró

Tamás Imre Gelentzei vice Megye Bíró

*Fejér Ferentz Orbai Széki Hilibi fő Megye Bíró
Én előttem Volykul Josef Gelentzei Plebanus és Esperest előtt
Árros János, úgy vagyok, megesmérem.*

Jegyzet:

Gelence, 1811. november 10.

GEPI. Vis. Can. Gelence. 1829/1830. 21–23.

Másolat az 1829/1830. évi gelencei vizitációs jegyzőkönyvben.

42.

A gelencei megyeszéke által elfogadott rendelkezés a gelencei templom jobbágysai és árendásai kötelezettségeiről.

(1791)

Anno 1791 die 4-ta Junij az Gelenczei Megye törvénye a templom jószágait új dispositio alá vette, mint hogy eddig nem volt contractus alatt az róla adandó quantumnak summája, azért tetszett most e képpen rendelni.

1-mo. Szócs István Templom jobbágysának az Házon kívül minden épületek az Megyéjé, tehát adgyon minden esztendőben kész pénzt négy M. forintot, a mellet az Templom edgyet másait mosni tartozik az megye szappanyával, és amidőn a Főtisztelendő Úrnak képéjít bé hordgyák, akkor asztag rakni tartozik elé állani mind végig, a jószághoz adatott az Templom erdeje alatt való két földecske, mindenik egy vékás, széna füve lészen a Templom erdeje oldala az bokrok széllýéig, az hol kaszálhassa.

2-do. Kis György lakó helyít, mely a Megyéjé, de az épületek az övé, ha rajta akar a jószágon lakni, tartozik minden esztendőben két forintot a Megyének adni, ha azt nem akarja praestálni, tehát hordgya el a jószágról épületeit, had építhessen reája a Megye, vagy betsű szerint az épületeket ki fizeti, mint hogy az új házon kívül valókat őis maga vásárolta volt.

3-tio. Az mely jószágon néhai Palkó Imréné lakott, az falu azon jószágot condonálta az Megye számára, de az Házát különösen a Főtisztelendő Úrnak legálta 15 forintokba, azért a ház haszna a Főtisztelendő Úré, de a Jószág a Megyéjé. A jószág jövedelmire a benne lakók adgyanak két forintot a megyének, míg meg veheti a házatis a Megye, vagy ha tetszik a Főtisztelendő Úrnak magának el venni mind addig míg a 15 forintot ki szolgállya a jószág.

4-to. Tokai Lőrincz jószága és hozzá tartozandó szántóföldek, mind hogy magáé, míg deficiálna sine haerede, azért ő is tartozik taxát a templomnak adni minden esztendőben három forintot.

Senior Palkó Ferencz főmegyebíró

Gothár Miháky commendans

Kozma Antal

Bíró Antal gyalog katona, hütös

Palkó Imreh hütös

Gothár János commendans

Kádár Péter

Palkó Joseff falus Bíró
Cseh Mihály
Kádár János
Palkó Mihály junior
Deva György
Sigmond Demeter lemhényi nemes személy
László Jakab notarius

Jegyzet:

Gelence, 1791. június 4.

GEPI. Pléb. ir. 1791.

Kontraktust helyettesítő eredeti megye-határozat eredeti aláírásokkal és jegyzői névírásokkal.

43.

Leírás a gelencei templom jobbágyságairól és az általuk használt földekről,
valamint a templom birtokairól.
(1800)

Bona Ecclesiae Gelentzensis (...)

Vagyon az Gelentzei Szent Imre Templomának jobbágysága 2.

Egyik a Szőcs István nevezetű két kicsin fiú gyermekével. Ennek jószágja vagyon az felszegben, vagyis templom ágán, mellyen az tüzelő hazon kívül vagyon csűr, sütő, sertés pajta, és körülötte jó kert, az ablak alatt gyümölcsös kert. Azon épületek marattak rá az attya testvérétől Szőcs Salamontul, a' ki magtalan volt, de az tüzelő ház el égvén, az helyébe maga csinált más házat. Vicinussa az jószágnak dél felől az Víz árka, északrol az ország úttya, nap keletről az Templom fundussa, nap nyugotrol az falu porondgya.

Bir az jószág után két darabocska földet az Templom erdeje oldalában, mind a kettőnek felyül vicinussa az Templom erdeje, allol az szántó földek, a kettő 5 vékás.

Az másik jobbágyság Tokai Lőrincz. Ennek gyermeke nincsen. Az jószágja vagyon az felszegben.

Ezen jószághoz járandó szántó földek

1-mo. A csere mezejében a Közép kapun fellyel az Templom erdejére menő lábban. Vicinussa nap keletről Szegedi Pál, Gróf Toldalagi cselédgye, nap nyugotrol Fejér István, az Ugron Pál Úr cselédgye, 5 vékás.

2-do. A Templom erdeje alatt. Vicinussa délről Szőcs István az Templom cselédgye, északrol Gothár János gyalog katona, 1 vékás.

3-tio. Az Közép mezőben alsó bodonban. Vicinussa nap keletről Czako József Úr, nap nyugotrol Szabo Mihály, Huszár Sándor Úr cseléde, 3 vékás.

4-to. A görgésben a' Széna füre menő lábban. Vicinussa nap keletről Biroga Mihály, Dimény István Úr cselédgye, nap nyugatrol Gothár János, 2 vékás.

5-tó. A Sándor fűvében. Vicinussa délről Szabo Adam, az Huszár Sándor Úr cselédgye, északrol a Széna fű, 1 vékás.

6-to. Ugyan a' Sándor fűvében a' lemenő lábban. Vicinussa délről Antal György, annak előtte Gróf Nemes János Úr cselédgye, mostan gyalog Katona, északról Oláh Ferencz, 4 vékás.

Summa 4 [köből].

[Ezen jószághoz járandó] Széna fűvek

A két ér között egy darab. Vicinussa nap nyugotrol Zajzon Jánosné gyalog Katonáné, nap keletről Gothár János, 2 szekér.

Az felszegben az Lukocsa nevezetű helyen egy kert. Vicinussa mind nap keletről, mind nap nyugatról Gothár János, 3 szekér.

Az specifikált két jobbágyok ennek előtte a' Templom földét tartoztak művelni, de mivel rosszul csinálták, az Templom földei mostan adódtak az Kántornak, hogy felibe művelje, az jobbágyok pedig az magok facultasokhoz képest az Megyének limitatioja szerint az templomnak esztendőnként taxát fizetnek.

Vagyon még a Templomnak két belső fundussa, egyiken lakik Kis György az Felszegben. Vicinussa délről az ország úttya, nap keletről az falu porondgya, északról az Templom előtt le folyó árkocska, nap nyugotrol az Zajzon János és Bíró Péter jószágainak ki rugo vége, melly közöt egy járó ösvény vagyon az patakon által. Ezen fundus után semmi kútfő nincsen, hanem ben mellette egy gyümölcsös kertecske. Az épületek mind az említett Kis Györgyé. Az fundussért arendát fizet a' Templomnak esztendőnként. Az másik fundus vagyon ugyan az felszegben, ezen lakik Kállai Ferencz gyalog Katona. Vicinussa nap keletről az Gothár Mihály és azon fundus közöt az vízre járó ösvény, délről az víz árka, északról az ország úttya, nap nyugotrol az Templom jószágá, mellyen Szócs István lakik. Egy ház vagyon ezen funduson, melly a' lakóé, az fundusrol esztendőnként taxát ad az Templomnak.

Az Templom földei

1-mo. A csere mezőben a' Konyában az utat által keli. Vicinussa nap keletről Jancso István Úr, 4 vékás.

2-do. Ugyan azon mezőben az Kökényes Szerben az uton alol. Vicinussa nap keletről Kozma Antal lovas Katona, nap nyugatrol az néhai Vas Pál Úr posteritása, 8 vékás.

3-toi. Az Középső mezőben az Rákos Kert felé menő lábban, az utat által keli. Vicinussa nap keletről Nagy György az Betlehen Úr Ó nagysága cselédgye, nap nyugotrol Márkos Antal Gyalog Katona, 6 vékás.

4-to. Az Klastrom mezőben az Kissebbik mezőben az Simon Kertye alatt. Vicinussa délről Pasztor Janos, az Vas Pál Úr cselédgye, északról Földi Joseph, az Betlehen Ó Nagysága cselédgye, 6 vékás.

Summa 6 [köből]

Vagyon az Templomnak egy darab cser erdeje, mellyet majd minden 25 esztendőben le szoktak vágni, és az fáját el adni illendő áron azoknak, az kik többet adnak. Ennek határai: Délről egy részen, a Pál pataka felől az erdőre ki rugo földek, más részről az falu felől azon földek, mellyek az erdő szélyen nyulnak el, nevezetessen az Gothár János, Tokai Lőrincz és Szóts István földei, az Szócs Istváné nem régen az erdő széljéből szakasztatott ki neki. Északról az Hilibbe menő közönséges ut. Nap

nyugatrol az Pál pataka árka. Nap keletről azon nagy gödör, melyre rugnak az hegy oldalán lévő földcsékek, nevezetessen az Szakáts Péter, az Imets Urak jobbágya földé, vagyon ottan azon földcsékének az végén egy régi körtvél fa, azis határozza meg az erdőt, s be esik a' Templom erdejébe. Egy szóval úgy iratik az régi jedzéseken, hogy az Templom erdeje addig tart az falu felől, az meddig az élő fák vadnak.

Notandum. Vagyon az Templom erdeje szélyein és közepében is imit amot fáktól üres helyecskeis, asztot mikor ollyas fű vagyon, hogy kaszálni lehet, ordinarie az Kantor szokta volt maga részére kaszálni, és valamit az Templomnak érette fizetni. Ha pedig a Kantornak nem teczenék, másnak szokták volt adni.

Jegyzet:

Gelence 1800.

GEPI. Gelencei plébániai napló (1800-1903). 9–13. p.

1800. évi eredeti feljegyzés a vegyes tartalmú gelencei plébániai naplóban a gelencei templom javairól, „cselédjeiről”.

44.

Leírás a gelencei templom birtokairól, jobbágyáról, zselléreiről.
(1829)

Ecclesia Gelentzensis fundos sequentes possidet:

A Csere Mezőben

1-mo. A Konyában az út által kelőben. Vicinussa napkeletről Provisionalis Cassarius Szabó Jánosné Bydeskuti Krisztina asszony Colonussa Pántzél Dávid, napnyugatról néhai László József árvái földgyök. 1 köből, 1 véka.

2-do. A Kökény Szerben a Vállós uton alol. Vicinussa nap nyugatrol T. Kovásznai Márkus Deák Josefné Székely Ágnes Asszony. Napkeletről Katona Kozma Antal szántó földgye. 2 köből.

A Közép Mezőben

3-tio. A Keresztes domb táján az ut által kelőben. Vicinussa napkeletről Providus Nagy György Bethlen Colonus, napnyugatról Gyalog Katona Márkus Antal szántó földgyök. 1 köből, 1 véka.

A Klastrom Mezőben

4-to. A Kis Mezőben Pántzél keresztye alatt. Vicinussa délről Providus Jonás János, Kovásznai Márkos Deák Josefné Székely Ágnes Asszony. Északrol Alszegei Tamás János Bethlen most volt Fise Directora M. Thuri József Úr colonussai szántó földgyök. 1 köből, 2 véka.

Summa 6 köből

Ezen 6 köből szántó földek ki vannak adva arendára 9 esztendeig egy R. forintot véve egy véka féréjű földtől, akár legyen bé vetve, akár nem. Azon mindenik a maga hasznáért szorgalmatosan műveli.

Következnek azon szántó földek leírásai, melyeket néhai Fő Tisztelendő Eszter és Gelentzének 48 esztendeig való Plebanusssa ... Volykuly Josef ... maga kegyes indulatlyából az 1818-dik esztendő máius 8-dik napján költ ... Testamentománál fogva a Gelentzei Templomnak hagyott.

1. Bodomban. Vicinussa délről Nemes Baka Susánna Asszony, északról Imets Ferentz úr szántó földgyök. 2 köből.

2. Kerek Egerben, belől a két ut között. Vicinussa délről Lovas Katona idősb Lukáts Antal, északról Székely fiak, a Jantso Jobbágyok. 1 köből, 1 véka.

A Klastrom mezőben

3. A Sás rétiben. Vicinussa északról a reá jövő földek, nap keletről Gyalog Katona Márkus Josef, délről Providus Thodor András, Nemes Josefné Toldi Susánna Colonussa széna füve, nap nyugatról Providus Barra István Karatsai Köntzei Josef colonussa. 3 köből.

A Csere mezőben

4. A kőház alatt. Vicinussa napkeletről B. Sztojka Sigmond Úr földgye, melyet most Lovas Katona Sibl(?) strásamester Lukáts Antal zálogjára bír, nap nyugatról Providus Kitsid István, Csoma József colonussa. 1 köből, 1 véka.

Ezekis mind egy forinton vékáját véve arendára vannak adva 9 esztendeig.

Vagyon ezen kívül a Gelentzei Templomnak egy Colonussa, Fodor István, ki lakik a Felszegben a Tokai Lőrincz jószágán, vagyis azon Templom jószágában, amellyben valaha lakott Tokai Lőrincz a Templom Jobbágya. Ezen jószágot Fodor István licitatio uttyán meg vette 808 mártius 24-én, és ő magát, gyermekeit a Gelentzei Templom pártfogása alá örökösön ajánlotta. Délről vicinussa az ország úttya, északról Gothár József, napkeletről által rug a patakon a Dálnoki Baráthok jószágára. Ezen jószágának a bűteje 20 öl, a hossza 64, a vége 5 ½ öl.

Ezen Jószághoz járandó szántó földek és széna füvek:

1. A Csere Mezejében a Közép kapun fellyül, a Templom erdejére néző lábban. Vicinussa napkeletről Szegedi Pál, Gróf Toldalagi Tselédgye, napnyugatról Fejér István, az Ugron Pál Úr tselédgye. 5 vékás.

2. A Templom erdeje alatt. Vicinussa délről Szőts István, a Templom cselédgye. Északról Gothár János Gyalog Katona. 1 vékás.

3. A Közép mezőben, alsó Bodomban. Vicinussa napkeletről Czakó Josef Úr, napnyugatról Szabó Mihály, Huszár Sándor Úr tselédgye. 3 vékás.

4. A Görgésben a Széna füre menő lábban. Vicinussa napkeletről Biroga Mihály, Demény Istvány Úr Cselédgye, napnyugatról Gothár János. 2 vékás.

5. A Sándor fűvében. Vicinussa délről Szabó Ádám, Huszár Sándor Úr tselédgye, északról a széna füvek. 1 vékás.

6. Ugyan a Sándor fűvében a lemenő lábban. Vicinussa délről Antal György, annak előtte Gróf Nemes János Úr tselédgye, mostan Gyalog Katona, északról Oláh Ferentz. 4 vékás.

Széna füvek

A két ér között egy darab. Vicinussa nap nyugatról Zajzon Jánosné, napkeletről Gothár János. 2 szekér.

A Felszegben Lukotsa nevezetű helyen egy kert. Vicinussa mind napkeletről, mint nyugatról Gothár János. 3 szekér.

Következnek a Zsellérek

Egyik Szóts Istvánné. Ennek a Jószágá van a Templom ágon, a Felszegben. Ezen a Templom Jószágán a tüzelő házon kívül van csűr, sertés pajta, sütőház és körülötte jó kert, az ablak alatt gyümölsős. Ezen épületek az attya testvérétől, Szóts Salamontól maradtak rá, kiis magtalan volt, de a tüzelő ház elégvén, a helyett maga tsinált más házat. Az a Jószág csegés. Az ut felől való fele 49 öl, az utollya 34, a belső vége 28. Vicinussa a Jószágának délről a víz árka, északról az Ország uttya, napkeletről a Templom fundussa, napnyugatról a falu porondgya. Mivel Szóts István ugy elszegényedett, hogy sem az arendát a maga idejében fizetni, sem az épületeket és a körülötte való kerteket fenn tartani nem elégséges, ne talán a Templom kárt vallyon, azért a Jószágának felső fele a Megye akarattyaival Kézdí Szent Lélekről ide származott Beretz Antalnak adatott olyan fel tétellel, hogy felit az arendának és a Kepe szedéskor a Szolgalatnak tegye meg. Kiis ezen pusztá fél telekre a maga költségén házat, csürt, sütőt, kutat, szóval mindent betsületesen a maga költségén épített. Birnak ezen két felé vágott Jószág után két darabotska szántó földet a Templom erdeje oldalában: a felsőt birják a Szóts István maradéki, az alsót Beretz Antal. Küjjel az erdő, belől a szántó földek a határai a két darabotska 5 vékás [földnek].

A 2-ik Zsellér Jószág a Kis Györgyné. Ezen Jószág a Felszegben van, mellynek a felső vége 3 öl, az alsó 15, a hossza 34. Vicinussa délről az Ország uttya, napkeletről a falu porongya, északról a Templom előtt lefolyó árkotska, napnyugutrol a Zajzon János és Biró Péter jószágai ki rugo betüje, melly jószágok között itten járó ösvény is van. Ezen fundus után semmi külső nintsen, hanem benn mellette egy gyümölsős. Az épületek mind az említett Kis Györgyé. A fundusért esztendőnként fizet egy Rft. arendát a Templomnak.

A másik fundusis ugyan a Felszegbe vagyon, mellyen eddig lakott a néhai Kálai Ferentz árvájának a Tutora Arros János, kiis 1826-ban meg halálozván, özvegye férjhez ment. 1826-ban ezen Jószágba ment Szent Katolnai Szász Jósef. A jószágának belső fele 25 öl, a külső 14, a hossza 30. Vicinussa napkeletről Gothár Mihály, és ezen fundusok között a vízre bé járó ösvény, délről a víz árka, északról az ország uttya, napnyugatról a Templom Jószágá. A Ház néhai Kálai Ferentzé volt, de a fundusrol a Templomnak taxát adott.

Vagyon a Templomnak még egy darabotska Erdejeis, ennek határai: délről egy részin a Pál pataka felől az Erdőre ki rugo földek más részről a falu felől azon földek, mellyek az erdő széllyen nyulnak el, nevezetessen a Gothár János, Tokai Lőrintz vagy most Thodor István, Szóts István, Beretz Antal szántó földgyeik, ezek nem régen a Templom erdejéből szaggattattak fel, északról a Hilibbe menő közönséges ut, napnyugatról a Pál pataka árka, napkeletről azon nagy gödör, mellyre rugnak a hegy oldalán lévő földek, nevezetesen a Szakáts Péter, az Imets Urak jobbágya földgye. A régi Jegyzésekben úgy írták, hogy napkeletről addig tart a Templom erdeje, amíg az élő fák vannak. Ennek hossza 415, a Pál patakánál a szélessége 88, a közepin 142 öl.

Jegyzet:

Gelence. 1829.

GEPI. Vis. Can. Gelence. 1829/30. 6–23. p.

1829. évi kimutatás a Gelencei templom javairól. Bemásolva az 1829/30. évi gelencei vizitáció jegyzőkönyvébe. A javak lajstromát összeállító egyházi előjárók néha a könnyebb utat választották. Bizonyos, apróbb részletek esetében átemelték a 29 évvel korábbi, 1800. évi plébániai napló leírását. A kimutatás szövegébe beékeltek régebbi kontraktusokat, tanúságleveleket, testamentumokat. Ezeket itt kihagytam, illetve a Függelék más tételeként közlöm.

45.

Hilibi Lengyel János Deák „közül bírakkal” íratott testamentum levele, amelyben kéri két jobbágját, Nagy Pált és Nagy Gergelyt, hogy öreg napjaiban gondoskodjanak róla, halála után pedig legyenek a hilibi templom jobbágjai.

A két jobbággy elfogadja az ajánlatot.

(1709)

Mi, Fogas Imre nobilis, Dimén János Orbai székek hűtös assessora és Berseni Mihály nobilis, minnyájon Orbai székiek, Gelentzeiek, ez ide alább meg írt dologban közül bírák vagyunk, mind két részről adgyuk emlékezetül, kiknek illik, tenorum praesentium quod in hoc Anno praesenti 1709 die vero 28-vo mensis decembris, Mikoron volnánk ugyan Orbai Székben Gelenczén Dimén Esperest Úrnál, a Parochialis háznál, jönnek mi előnkbe az ide alább meg írt betsületes szemeljek, úgy mint partibus ab una Hilibi Lengyen [Lengyel] János Úr, ab altera vero ugyan Orbai Széken Hilibben lakó nagy Pál fiával Nagy Gergelyel együtt, kikis mi előttünk feljebb specificált Bírák előtt tőnek ilyen örökös in violabilis compositiot: Mint hogy említett Orbai Széki Hilibi Lengyen [Lengyel] János Deák Úr már meg öregeedett, különbenis feles üdöktől fogva istennek suljos látogatása lévén eő Kegyelmén a sok betegség iránt, igen meg erőtlenedett, szeme világában és erejében is deficiált, úgy annyira hogy füles istápon kényszerítettett jární, hogy pediglen magát táplálhassa arra impotens. Az édes gyermekei pedig kötelességek szerént nem hogy valamivel segítenék, de még feléje sem mennek, a mi nagyobb, ha valami kevés fát vitethetis maga számára, a fia János Deák oda menvén, fel rakta, el vitte maga házához, hasonló képen a mi kevés buzát vetetthetettis maga számára, meg aratta s el vitte, s olyan szókkal is keserítette, hogy haj meg immár vén kutya, vakuj meg vén eb, így az gyermekétől meg vettetvén, kényszerítettett az említett maga aquirált jobbággyihoz, úgy mint Nagy Páll és Gergelyhez foljamodni, kikkelis fen specificált János Deák Úr mi előttünk így Conveniala: hogy azon két jobbággya életiig tartsák el, meleg tűzzel és tisztával, s hogy koldulni excuralhasson, betsületes Patronusihoz s templomban is el mehessen, egy lovat tartsanak eő Kegyelme számára, tejjelis tartozzanak táplálni, ezeken kívül semmi egyéb szolgálattykot nem kívánnya. Valamit pediglen a János Deák úr földein ugaroltanak volna azon említett jobbággyok, akár mi névvel neveztessenek azok, mindnek egy szóval dominiumjukban maradgyanak az jobbággyok; Hozzá tévén aztis János Deák Uram, hogy holta történnék eőkegyelmének, tartozzanak el temettetni tehetségek szerént, holta után pediglen, annuatim egy egy Lectum Sakrumot celebráltassanak utána. Mely ... feljebb meg írt Conditioikrais mindenekre obligálták magokat a jobbággyok, úgymint Nagy Páll és fia Gergely, ha pediglen effectualni nem akarnak, vel in toto, vel in parte

Compellálni tartozék Tiszteletes Pater Dimen Esperest Úr eőkegyelme, a fen sokszor említett két jobbágyokat pediglen, úgy mint Nagy Pált és fiát Gergelyt Hilibi Lengyen [Lengyel] János Deák Úr senior holta után, haggya és conferralja az Hilibi Ecclesia számára örökösön jobbágyul de posteritate in posteritatem: kiket is maga aqvíralt volt in anno circiter 1672. Mely János Deák úr Testamentumának az említett két jobbágyi, magokis annualanak, sőt magokis az János Deák úr prasentiajában kezek beadásával obligálták magokat mind ketten az hilibi Ecclesia számára örökösön jobbágyul, de posteritate in posteritatem a modo de inceptis, ezen két jobbágyok a Tiszteletes Páter Dimen Esperest Úr eő Kegyelme tutellája alatt legyenek, és az János Deák Úr holta után, annuatim tartozzanak a Hilibi Ecclesia számára adni egy egy forintot és egy egy font viaszat.

Mely dolog mi előttünk, fen specificált Birák előtt e szerént menvén véghez, mejről miis adgyuk ezen petsétes subscriptiós levelünket futuro pro testimonio fide nostra mediante

Emericus Fogas nobilis

Joannes Dimen Jurassor Sedis Orbai

A pro Michaeli Berseni nobilis de Gelencze

Jegyzet:

Gelence, 1709. december 28.

GEPI. Pléb. ir. 1823. A vizitációs adatgyűjtés része.

1823-ban készített másolat egy 1709-ben fogalmazott végrendelkező levélről.

46.

Kimutatás a hilibi templom jobbágyairól (1800)

Bona Ecclesiae...filialis Hilib

Vagyon az Hilibi Szent János Templomnak két jobbágya.

Egyik Nagy György, ennek jószágá vagyon az Templomhoz közel. Vicinussa nap keletről az falu uttya, nap nyugatról ifiab Kelemen Josef jószágá.

Másik Fodor Ferentz. Ennek jószágá vagyon Gelentze felől az gödörben. Vicinussa nap keletről az falu kijáro uttya, délről Vajda Mihály, nap nyugatról az mezőn kijáro ösvény az Szalos erdőre, északrol Hataikai Mátis Kelemen jószágá.

Notandum: Mind Nagy Györgynek fiai, mind Fodor Ferentznek testvérei vadenak, azokis az Hilibi Templomhoz tartozandók, noha mostan imit amot laknak. Az Specificált jószágban lakó cselédek taxát fizetnek.

Fundos alias nullos habet.

Jegyzet:

Gelence, 1800.

GEPI. Gelencei plébániai napló. (1800-1903). 15. p.

1800.évi eredeti feljegyzés a vegyes tartalmú gelencei plébániai naplóban a filiális hilibi templom javairól, jobbágyairól.

Kimutatás a hilibi templom földjeiről, valamint a Nagy Antal
templom jobbágya által használt földekről.
(1829)

*A Hilibi filialis Megye Templomának Jószága és szántó földgyei,
amint az alább írtak igaz [hitünk] szerint fel adták:*

A Nagy Antal Jószága, melly vagyon Hiliben az alszegben, mellyben maga lakik Nagy Antal, a' Templom tselédgye. Ennek vicinussa napkeletről a mezőre ki járó falu uttya, napnyugatról özvegy Kelemen Josefné Jószága. Ezen jószágot testálta Lengyel János Deák 1709. X-ber 28-án, mint Hilibi el öregedett cantor.

Vagyon ezen Jószág után a Függő nevezetű határban négy darabotska szántó föld.

Egyik az első osztásban. Vicinussa napkeletről Vitályos István, napnyugatról Fejér Ádám Gyalog Katona. 3 vékás.

A 2-dik vagyon a 2-dik osztásban a Dellő ponk alatt. Vicinussa napkeletről Gál Ferentz, napnyugatról Szekrény Istvány Gyalog Katonák.

A 3-dik vagyon a 3-dik osztásban. Vicinussa délről Tit. Osváth Josef Úr Cselédgye Nagy Ferentz, északról ugyan tsak a Hilibi Templomé. 2 vékás.

A negyedik vagyon a 4-dik osztásban. Vicinussa napkeletről özvegy Fejér Ferentzné, napnyugatról Demién Lőrintz Gyalog Katona. 1 vékás.

Ezen kívül vagyon a Tetőn egy pityoka ugar. Vicinussa napkeletről Gyalog Katona Fábián István, napnyugatról Vajda Gáspár. 1 vékás.

Következnek a Hilibi Templom földgyei

1. Vagyon a középső, a hegybéli lábban. Vicinussa napkeletről a falu gyepe, napnyugatról Kelemen Ferentz. 4 vékás.

2. Vagyon az Intze nevezetű lábban a Gelentzei határon egy szántó föld. Vicinussa délről Gelentzei Kováts Dániel Úr, északról Szurkos Ferentz, Tit. Toldi Susánna Asszony tselédgye. 6 vékás.

Vagyon a Függőben négy darabotska

3. Egyik az első osztásban, vicinussa napkeletről Gyalog Katona Hajdu Mihály, napnyugatról Fejér Ádám Gyalog Katona. 3 vékás.

4. A 2-dik osztásban. Vicinussa napkeletről Gál János junior, napnyugatról Osváth . 2 vékás.

5. A 3-dik osztásban. Vicinussa északról Gál János junior, délről Nagy Antal, a Templom tselédgye. 2. vékás.

6. A 4-dik osztásban. Vicinussa napkeletről Fejér Ádám, napnyugatról Vajda János Gyalog Katona. 1 vékás.

7. Vagyon a Hilibi Rakottyán kaszáló hely, mellynek vicinussa a Hilibi Gál Família, napnyugatról a Nyujtódi Gálok. 1 szekér széna.

8. Vagyon egy darab erdejeis a Tankoné nevezetű oldalban. Vicinussa délről a Güszge pataka, északról a Gálok tilalmas erdeje, amellynek hossza 360 öl, szélessége belől 62, a közepe 100, a külső vége 78 öl.

9. Mint az alább leírt Esküdtek a Hilibi Cantor számára ki szakasztott kaszálót fel mérték, az is itt futura pro cautela fel jegyeztetik. Úgy mint a Cantoralis funduson kívül van még a Függőben egy darabotska kaszálójais a Hilibi Cantornak köz terrenumbol ki szakasztva, napkeletről Tit. Osvath Josef Úr, napnyugatról Gyalog Katona Gál István szomszédságában. Ezen kaszáló helynek a hossza 100 öl, pótlásban megint szaporította a falu külső végit ki felől 20 öllel. Széllyessége észak felől való végén 25, délről való vége 20 öl. 3 szekérre való.

10. Vagyon a tetőn Pityóka ugaris. Vicinussa napkeletről Palko Mihály, napnyugatról Tit. Osváth Josef. 1 vékás.

Melynek így létéről adgyuk ezen bizonyágtévő Irásunkat, ami igaz hitünk szerint tulajdon kezünk subscriptionkkal meg erősítve a fenn írt esztendőben és napon edgyikük Gyalog Katona Nagy Josef házánál.

Hilibi Nemes Osváth Josef

Balog Imre Hütös

Fejér János Hütös

Kelemen Imre Hilibi falu Notariussa

Fábián János Hütös

Fábián Antal Megye Bíró

Nagy József Bíró Haralyi

Jegyzet:

Hilib, 1829.

GEPI Vis. Can. Gelence. 1829/30. 36–37/a.

1829. évi állapotot rögzítő, hilibi előljárók által készített tanúságlevél, amelyet másolatként beépítettek Gelence és filiája, Hilib 1829/30. évi vizitációs jegyzőkönyvébe.

48.

Lemhényi, osdolai, gelencei templom jobbágyainak közös levele
az erdélyi püspökhöz sorsuk nehézségeiről.

(1755)

*Méltóságos Liber Baro Püspök Urunk, kegyelmes Urunk és Méltóságos
Fautorunk!*

Excellentiádnak kegyelmes lábaihoz le borulván, kéntelenítettünk alázatos Istantiánk által Excellentiádat fel keresnünk, alázatosan tehetetlen ügyünkben és bajunkban, nem remélhetvén másnál Excellentiádon kívül orvosolható gyámolinkot illjen színű dolgunkban, a mint régi írásokból vagy is Contractualiter fejünk kötésiből ki tettzik, mi módon majd minyájon vagyis némelyikünk származtak légyünk idegen Országokból ez Országra és mi képpen Obligáltuk volt magunkat az Romai Catholica Anya Szent Egyház szolgálattýára, ki sellériül, ki jobbágyul, és Esztendőnként mi képpen taxát adtunk azon Templomoknak, kik melyik megyékben laktunk, jó szívvel és minden panasz nélkül, holott magunk, akiknek vagy Megye, vagy Falu, vagy pedig az Templom nem vett, vagy nem adott valami heljecs két, sellér vagy is béres házban laktunk és most is némelyek úgy lakunk, és ha valamit magunk

munkánkal és fáradságunkal szerezhetünk, úgy bonomizálunk és úgy keressük kényerünket, de mind ezek nem voltak és nem volnának nehezek, csak hogy most már minyájon az adóra conscribáltattunk, és már minden némű prestálkodásokra, vecturázásokra és executorok tartására, egy szóval mindenekre adigáltatunk, úgy mint akár melj ős örökös Jóságú és funduson lakó hazafiai, holott már Isten eő szent felsége ingyen való Kegyelemességiből és malasztýából némelj Ecclesiáinknak külső Jóságokat és szántó földeket Pium Legatumokból, adósságokból és pénzek utánis rendelt, leg kivált képpen és bővebben itten Lemhényben, úgy Malmot is, melyeknek építésiben nem a nemes Megye, hanem tulajdon magunk Jobbágyvokul és Selléreikül foglalatoskodunk és építjük Falu nélkül, az említett szántó földeket pedig ugyan tulajdon magunk szántjuk, vetjük, aratjuk és takarítjuk, mind Megye és Falu nélkül, de mind ezek az munkák és egy szóval az Ecclesiák körül és megye Jóságihoz tartozandó kötelességeinket örömet töllyünk ki telhető dolgokban, véghez visszük úgy mint ennek előtte, csak az adóbol menekedhessünk, de hogy az adót is úgy adhassunk mint mások haza fiai és hővséges bonumokat bíró emberek, még is e felett az eddig való szolgálatot is úgy véghez vihessük mint eddig, tartjuk lehetetlen dolognak, mivel teljességgel el kell pusztulnunk és idegenednünk ez hazából. Meljhez képest alázatosan reménkedünk Excellentiádnál, Méltóztassék Excellentiád róllunk az Méltóságos Regium Guberniumban és ha az üdő úgy hozza Eő Felségénél is emlékezetet tenni, és ha lehet valami módon az adóból eximálni, úgy mint ennek előtte voltunk, mivel ennek előtteis volt reflexióval az Méltóságos Regium Guberniumis, mint hogy alázatos Instantiánkból a melj volt in Anno 1744-ben, ezen kívül pedig némeljükünknek Salvus Conductusunk, vagyis Contractusunkis vagyon némelj Megyével, hogy az adóból eximálnak, az meljet Excellentiád eleibe terjesztünk alázatosan és egy szóval minnyájon csak azon reménykedünk, hogy valami szerint Excellentiád által az adóbol menekedhessünk. Melj e' béli Istenes Gratiájáért Excellentiádnak kérjük a Menybéli Szent Úr Istent, hogy Eő Szent Felsége Excellentiádot maga dicsőségére, Anya Szent Egyházunk boldog elő menetelére, Országunknak hasznára és mi nekünk szegényeknek oltalmára hosszú időkig meg álgya és meg tarcsa, tiszta szívből kívánjuk, és maradunk mint hogy is vagyunk,

Excellentiádnak alázatos szegény szolgálói

Lemhényi, Osdolai, Gelenczei, úgy egyebütt való

Pápista Templomok Jobbágysai és Sellérei közönségessen.

Jegyzet:

H.n., é.n. [Lemhény, 1755] A püspöki válasz időpontja: 1755. aug. 10.

OZSPI. Pléb. ir. 1755.

Kétoldalas eredeti levél.

Címzés a hátlapon: „Az Méltóságos és Nagyságos Liber Báró Szalai Sztójka Sigmond Antal Úr Eő Excelentiájához, Nemes Erdély országának érdemes Püspökjéhez, Felséges Asszonyunknak egyik érdemes Fő Tanácsához Eő Excelentiájához Titt. etc. az inter scriptusoknak alázatos Instantiájok”.

A címzett megbízottjának válasza a hátlapon: „Hogy az Instansok az adó fizetésből eximálthassanak Felséges Asszonyunk rendelése ellen, abban mód és tehetőség a' mostani üdőben éppen nincsen. Szükség azért, hogy az Evangélium Isteni tanításhoz tarcsák magokat, melly szerént tartozik kiki meg adni a' Császárnak a' mi a' Császáré, következőképpen minden Földi Fejedeleme- nek. Al-Vincz. 10. Aug. 1755.

Ad mandatum suae Episcopalis Excellentiae

Antonius Szeredaj Canonicus ad latere”.

Kimutatás a lemhényi templom javairól, jövedelmeiről, jobbágyságairól, zselléireiről.
(1811)

1810-dik Aprilisnak 24-dik Napjától fogva 1811-dik esztendőre Aprilisnak 24-dik Napjáig a Nemes Lemhényi Templom jövedelmének, Erogatuminak szám adása. Püspök Urunk eo Exellentiaja ugyan 1811-dik Esztendő Januarius 25-ről költ azon parancsolatya tellyesítésiül, mellyben Méltóztatik... világosan kívánni: Mi légyen a Templom Öröksége s jövedelme? Honnan vette eredetét? Miképpen administ-ráltatik? Kik adóssai a Templomnak? Abbol mi fizettetett bé? Mitsoda akadályok vadnak ennek administratiojában? És hogy lehet ezeket el hárítani? Mely szerint következik az első kérdésnek tellyesítése, a több Tisztelettel vett kérdésekkel egyetemben.

Vagyon a Templomnak 11 Ház Szolgáló Embere, kik közül a Veress nevezeten lévő 1690-ben 10-ber 24-dik Napján néhai Nemes Sigmond Ferencztől örökösön ajándékosztatván, máigis a Varga és Fono nevezetű Cselédekkel a Templomot Szolgállyák. A' megh nevezett Fono és Vargák jóságai külön külön örökös titulus-sal a Templom által acquiráltatván. Ezeknek egyiknek több, a másiknak kevesebb föld a Protocollum bizonyíttása szerint adattatott, akik a Templom Malmára és más Templom épülettye körül kívántató szolgálaton fellyül a Contractus határozása szerint esztendőnként két két fűrész tőke adásával tartoznak. Ennek utánna pedig miképpen fogja meg határozni a Felsőbség, már a Tekintetes Tishti Hivatalnak fel vagyon adva az Investigator Uraktól.

Vagyon a Lemhényi Templomnak a Templom Mezejében örökös szántó föld, Metr 20, a Kép Mezeiben Metr. 20, az Árok vagyis Fekete Ügy Mezeiben pedig Metr. 5., mind együtt Metr. 45. Melly szántó földeket az elöl meg jedzett Cselédek művelik. Melly földekről jól lehet Contractusok nem tanáztatnak, mind azon által az 1723-ban 4-ta Aprilis kezdet Protocolum örökségeket bizonyíttya, mint hogy azon időtől fogva a nevezet Templom békeségesen bírta és mais bírja.

Vagyon a Templomnak a Malom Árok nevezetű helyen egy két kívű Ványolos, Kása törös és Fűrész Malma, melly örökös titulus alatt vásároltatott volt meg néhai Nemes Benkő Joseff urtól és Felségétől Rapoti Klára Asszontól 90 M. forintokkal, 70 Pénzekel és egy 10 vékás szántó földel, egy részen kívül, melly részt Szent Katolnai Tekintetes Notarius Cseh Joseff Urtól törvényközbéli békesség által 1801-ben 8-va Majji örökösön meg vásárlot 120 M. forintokkal, mellyet esztendőnként plus offerenti szokot Arendába adni, most pedig ezen 1811-dik esztendőre következő Szent György napjáig ki vagyon adva in flor. hung. 130, mellyet tartozik jövendőbe jó pénzben bé fizetni. A jövedelem pedig administraltatik a Loci Plebanus Úr, Megye Bíró Urak és Esküttek által.

(...)

Termet az Ecclesianak 35 kalongya rosa, mely el csépeltetvén a Cselédek által lett 68 véka, ebből 4 véka el vettetett, 22 a Jobbágyságnak ebéd vekába adattatott. 33 ½ per flor. hung. 6 el adattatott, ismit 3 per flor. hung. 6, 1 per flor. hung 4, 80 kr.,

fél per flor. hung. 3, kr. 60, 4 véka pedig vásárra adattatott in flor. 26, kr. 40, melly szerint kész pénzül vagyron ros ára 227 flor. 40 kr.

Termet az Ecclesiának 44 kalongya zabja, el csépeltetvén lett belőlle 22 köböl, mellyből 5 köböl el vettetett, 11 köböl pedig per flor. hung. 12 el adattatott, melly szerint kész pénz jöt a zab termésből 132 flor. Hat köböl pedig hogy in natura visza adassék, költzönbe ki adattatott.

(...)

A Templomnak egyik Cselédgye Varga Joseff 40 magyar forintokkal örökös titulus alatt vásárlot volt az Attyával, Varga Jánossal együtt a Lemhényi Fekete ügy Mezejiben Emáj nevezetű helyen a Nyír szellyin egy jó darab szántó földet Lemhényi Gyalog Katona Márton Antaltól, akiis a Falutól vásárlotta volt, melly szántó földet az említett venditor, Fia nevében, mint Provincialistától és mind Székel Örökséget minden uton modon, a Gyükérből már ki tisztítva, el akarván venni, a Templom mind Földes Úr meg tartotta maga számára, a' pénztis in tacte le fizetvén olly könyörületes egyezés mellett, hogy valameddig maga vagy fiú ága fenn tartnak, mind addig a feles munkája tekintetére nézve harmadába mívellye, és azon harmad részt készen meg takarítva igasságosan, minek utánna a Templom Birájával meg nézette volna, a Templom csűriben szekerin bé horgya, vagy bé hordassa, mely szerint fizetett az Ecclesia említett Varga Jósefnek a föld válttságába 12 flor. hung.

(...)

Ezen follyo 1811. Esztendő juniუსnak 15-dik Napján a Templom Cselédgyei a Nemes Ecclesia Instantiájára a Tekintetes Tiszti Hivatal parantsolattyánál fogva computusra szorittatván ab Anno 1792. a' Contractus kötelezésénél fogva, a Protocolum bizonyítása és magok meg üsmerése szerint mind együtt egy Summába maradtak adóssá 208 fűrészt tőkének árával jó pénzbe annyi forintokkal.

(...)

Melly szám adásnak rendi hogy a Protocolummal és annak naponként való jegyzéseivel tanállyon, és abból úgy dolgoztatott legyen ki, minden kivétel vagy fellyül adáson kívül, annak valóságáról igaz hitünk szerint jövendőre nézve bizonságot tészünk, a fen jedzet az 1811-dik 7-bris 9-dik napján, Lemhényben a Parochiális Háznál.

Sigmond Pál Fő Megye Bíró

Ladányi Boros Jósef Lemhényben lakó Nemes Személy

Lemhényi Bálinth Ferencz Nemes Személy

Lemhényi Bálint György Nemes Személy

Coram me Joanne Hosszú Parocho Lemhényiensi

Jegyzet:

Lemhény, 1811. szeptember 9.

GYÉL. Pléb. számadások, Lemhény, 1811.

Eredeti megyebírói számadás a lemhényi templom javairól, 1810. április 24. és 1811. április 24. közötti bevételeiről, kiadásairól.

A közlés során a bevételek és a kiadások többségének felsorolását mellőztem. A számadásnak azokat a részeit adtam közre, amelyek a templom jobbágyaival kapcsolatosak.

A lemhényi megye egyezsége a lemhényi templom jobbágyaival
(1814)

Mi alább irtak, kik ide Nemes Kézdi Székben Lemhényben az ide való R. Catholica Ecclesia és ennek Veres nevezetű Colonussai között fenn forgó egyenetlenségnek meg igazítása végett hivatalosan meg jelentünk, adgyuk tudtára mindeneknek a kiknek illik, mostaniaknak és jövődöbélieknek, hogy a midőn ezen esztendőben és napon ezen tárgynak eligazításához hozzá kezdtünk volna és müis azonnal rendelésünknek tartása szerént a feleknek a' békességet javasoltuk volna, lépének mü előttünk egy más között következendő egyességre, hogy t. i. le mondván a Megye is minden az alatti praetensiojáról.

1. A mái naptól fogva tartoznak a fenn nevezett Colonusok minden hétben egy egy napot, a kiknek marhájok vagyon marhával, a kiknek nintsen gyalog szerrel az Ecclesiának a köztök támadt pernek le folyásáig szolgálni.

2. Az Ecclesia is legyen meg elégedve ezen egy napi hét számmal és semmi féle titulus alatt ezen kívül egyéb extra ordinarium servitutum ne praetendálhasson, sőt

3. Mivel a testator régen élt Sigmond Ferentznek rendelkezéséből a Colonusok köteleztetnek a néhai Testans lelkiért minden Esztendőben három Szent Miséket szolgáltatni, azt is az Ecclesia Consideratioban vévén, minden Colonusnak a maga Esztendei szolgálattából három három napszámok el engedése mellett.

4. Az Ecclesia azzalis köteleztetik, hogy ezen tul az ebéd vékát mind addig ki adgya, ki vévén azon Esztendőt, melyben a terméketlenség miatt... arra elegendő gabona nem maradna.

Mely is ily formálag végben vitt egyezés, hogy e képpen a mint felyebb meg irtuk, ment legyen végben, arrol adgyuk müis ezen tulajdon kezeink alá írásával és szokott pecsétünkkel meg erősítettett írásunkat jövődö bizonyágul a mi igaz hitünk szerént. Lemhény, die 25-ta aprilis Anno 1814, in domo Parochiali Lemhényensi.

Imets Sigmond Nemes Orbai Szék Vice Király Bírāja

Finta István Al Hadnagy

Tamásfalvi Thuri Ferentz

Fejér András Polyani Plébános

Minnyájan ezen tárgyban ki bocsátott Commisariusok

Jegyzet:

Lemhény, 1814. április 25.

GYÉL. Vis. Can. Lemhény, 1823. 60–61. p.

1814. évi egyezséglevél 1823. évi másolata a lemhényi vizitációs jegyzőkönyvben.

Kimutatás a lemhényi templom jobbágysairól, azok birtokairól
és a lemhényi templom számára fizetendő taxájukról.
(1822)

<i>Anno 1822. 3-tia 9-bris a Nemes Lemhényi Ecclesia Cselédgyeinek conscriptioja A szántó és kaszáló helyekkel</i>				
	<i>(Köböl)</i>	<i>(Véka)</i>	<i>(Szekér széna)</i>	<i>(Taxa forint)</i>
<i>1. Veres Lórintznek a három határ- ban vagyon szántó földgye</i>	6	3	1	15
<i>2. Veres Gergelynek, annyi mint a Báttjának, Lórintznek</i>	6	3	1	15
<i>3. Veres Tamásnak György fiával vagyon a három határban, úgy a nemes Falutól vett jókkal együtt</i>	9	3	3	18
<i>4. Veres Mihálynak a három határ- ban vagyon szanto földgye</i>	12	2	2	24
<i>5. Veres Joseffné özvegy Joseff fiával együtt</i>	5	1	1	10
<i>6. Veres Ferentznek vagyon Veres Joseffnek, ennek testvérének vagyon</i>	5 3	2 1	1 1	18
<i>7. Fonó Miklósnak szántó földgye</i>	4	-	2	8
<i>8. Özvegy Varga Istvánnénak a fiával együtt</i>	5	3 ½	2	12
<i>9. Varga Ferentznek tanáltatik</i>	1	½	1	6
<i>10. Varga Moyzesnek tanáltatik</i>	4	2	1	12
<i>11. Varga Joseffnek két határban</i>	1	2	1	8

Ezen taxa úgy határozottatott, hogy a 12 forintos taxákon felyül lévők fizessék 3 részben, az az minden negyedik holnapnak utolsó napjain egy harmad részit, az azon alol lévő taxások pedig két részben, úgy mint a hatodik holnapnak utolsó napján köteleztettnek bé fizetni a hét szám helyett meg határozottatott pénzbeli taxát, a mely kezdődik ezen holnapnak első napjától számlálva, mely végzést meg jedzettem a Nemes Megye Gyűlésiben, a Nemes Megye kívánságára a Parochiális háznál, a fenn jedzett napon és esztendőben.

*Dénes József Fő Megye Bíró
Tuson Ferentz Nemes Megye Eskütye
Coram me Georgio Kelemen Parocho Loci*

Jegyzet:

Lemhény, 1822. november 3.

GYÉL. Vis. Can. Lemhény, 1823. 53–54. p.

1822. évi összeírás 1823. évi másolata Lemhény 1823. évi vizitációjának jegyzőkönyvében.

A gyimesi Kerekfalazó területén lakozó Gligor Csirla árendába kapja
Csíkszentmiklós megyéjétől Búvó alsó részét.
(1723)

Anno Domini 1723. Die 2. Máj.

Közönséges gyűlése lévén Nemes Szent Miklós megyének, egyenlő akaratból adá Buvonak az alsó részit Köves patakától fogva azon alol, mind legeltető helyit, mind Mézeit, esztendő maj napig, ugyan Kerek falazó telekben lakó Glicore Csirlanak több tarsajval edgyüt nyolcz magyar forintokért és az leg alsó sorkon Balog telekin felyül egy kús szena füvet egy font viaszért ugyan maganak ilyen Condiciok alat, hogy Köves pataknál kertet tévén azon felyül sem eczer se maczor kárt ne tegyenek se füben se erdőben és hogy a hol lesznek az Erdőben kárt ne tegyenek, ha mi kár lészen az erdőben, az marhajoknak ha vagnanak vagy makkos erdőt rontanának, meg böcsültetvén a kárt, minden törvény nélkül meg vehesse az böcsületes Megye az kárt, az melyről bé is adá az kezit, azt is fel fogadá, hogyha valami idegen Ember latitálna a megye határán marhajval akármely üdőben, tartozék hírt adni az megyének, ha pedig makkot adna Isten azon el adot heljen, azt magának reservalya az böcsületes Megye.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1723. május 2.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1703–1758). 353. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Gyimesi lakosok öreg Tankó Jánossal az élen árendába kapják Csíkszentmiklós
megyéjétől Hegyes havast legeltetésre.
(1774)

Anno 1774 Die 13-a Martij lévén ezen Szent Miklós Megyéjének közönséges Conregatioja, a melyben a Tatros Lokán Határ patakában lakó Öregbik Tankó János eő kegyelme meg vásárlá Hegyes Havasát más társaival tizen három, id est 13 m. forintokkal, meg egyezvén Sieben lakó Antal Péterrelis, úgy hogy senki marháját másét magáéhoz nem vévén, csak csupa maga marháiból be fogadván, bírják marháikkal, esztenájokkal prae hac dicto Anno békességesen az eddig szokott határig és mód szerént.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1774. március 13.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 11. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Csikszentmiklós megyéje megengedte Fekete Ferenc libertinusnak, hogy Gyimesben, a megye birtokán letelepedjen.
(1776)

Szabadította Nemes Megyénk Libertinus Fekete Ferenczet, hogy Köves patakának fejébe fel szálván házat, lakhelyet magának ottan választhat és nyukhassék ottan Nemes Megyénk által, meg adván Nemes Megyénknek a szokott taxát házáról, marhairól, és a mely helyet mostan Páll András be kertelt, aztot az iden eő maga Páll András el birhassa, de a közelebb jövő esztendőben által menyen Fekete Ferencznek.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1776. június 6.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 155. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Csikszentmiklós megyéje megengedi Gübüllő Urszulynak,
hogy Gyimesben házat építsen.
(1784)

Anno 1784. 16-a Maj. Adattaték Gübüllő Urszulynak a Nemes Megyénk Buvoban Tatros Lokán Köves patakban, hogy a szokot taxára magának házat építhet, és ha azon háza mellett vagy után tanorok kertetis, azon kertet a Nemes Megye emberei meg vizsgálván, arról a kertről árendalyon, ha pedig változtatná Gübüllő Urszuly maga lakását, mind a ház, mind pedig a kert fa maradgyon Nemes Megyének. Hány juhái lesznek, fejőkre és öregekre egy-egy krajczár, az bárányokra egy egy pénz.

Praesentibus

Borsovából

Demeter Ferencz, Tamás János, Onodi György Hütösök.

Szent Miklósrol

Pál Péter, Erős István, Balog Albert, Ferencz Antal, Darabont Marton Hütösök.

Szépvízről

Antal Ferencz, Boros Mihály, Miklós Ferencz Hütösök.

Barabás Mihály Fő Curator

Szépvízi Baka János gyalog katona, írt Ecclesia Notarius.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1784. május 16.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1752–1783). 197. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés, a jelen levők jegyzői névírásával.

Főtze Mátyás Gyimesben, a Hidegségen felül birtokot kap Csíkszentmiklós megyéjéről, amelyen házat építhet.
(1788)

Anno 1788. die 2-da 9-bris. Ezen Csík Szent Miklós Nemes Megyéjének Fő és vice Curatora, Esküttei, aeditussai több Parochianusok által egész maturitással lévén, akik alább subscribaltatak, adatik az hidegségen feljül a Nemes Megyének helysege, a kit az előtt bírta Simo Páll, most a Nemes Megye által ada Tit. Boros Elek Úr Selerinek Főjczej [Főtze]Mátyásnak, hogy az hol neki teczik, épicsen és az után az ház bérrel tartozek a Templomnak, az szokot árrat és a marhaira taxat le fizetni, az kerteket pedig a Nemes Megye által ada az 1789-re két magyar forintokért meg tekintvén hogy egyzer el pusztult, és az 89 után az Nemes Megyével a mint meg egyezhetik, egyezek, és a Nemes Megyétől aztis kére, hogy a mig az nemes Megyével egyezhetik, más idegen és se megyebeli hogy többet igérvén, ki ne vethessék, hanem had birhassa bizonyos taxájára, a Nemes Megye megis engede olj Conditioval, hogy pusztitya és tisztitya a Nemes Megye heljit.

Szent Miklósrol

Pál Péter vice Curator

Balog Albert Hütös

Ferencz Antal Hütös

Szépvízzről

Marton Antal aeditus

Imre Joseph nemes személy de Szépvíz

Borsovából

Tamás Miklós Hütös

Onodi György aeditus

Abos Josep nemes személj

Miklós Joseph Nemes Szemely de Csíkszépvíz

supremus Curator Csík Szent Miklosiensis

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1788. november 2.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 71/a. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés jegyzői névírásokkal.

A kedvezményezett a szövegben *Főjczej*-nek írta a jegyző. Más forrásokban, például a csíkszentmiklósi megye 1799. évi árendásainak lajstromában *Főtze*-nek írták. A Főcze nemzetség moldvai kapcsolataira: Bárh János 2006. 25–26.

Szöts Péter csomortáni „paraszt” engedélyt kap Csíkszentmiklós megyéjétől, hogy a gyimesloki Kerekfalazó torkában letelepedjen.
(1789)

Anno 1789. Die 21-a Junij ... Csík Csomortánban Commoralo Providus Szöts Péter parasztnak adattaték lakó helyének a Gyimes Lokán Kerekfalazó torkában, hogy oda magának házat, egyéb épületet a mi szükséges alithasson szokot taxára, a mellet, ha valami kertet, szénafüvet fogna, arrol különös taxa fizetéssel tartozzék, nem különben marháiról külön külön taxával. Mihez képest, azon taxákat le fizetvén, békével azon helyen lakjék.

Szépvízi Bede János írt Ecclesia Notariusza.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1789. június 21.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 14. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Rusz György és Berszány Bokor 1790-re árendába kapja
Csíkszentmiklós megyéjétől Gerendust és Tarhavast.
(1789)

Anno 1789. Die 20 X-bris. Ez mostani Nemes Megyénk Eskütei gyűlése alkalmatosagával az alab írt Esküteink által ... Gerendust és Tar havast meg vevék az Lokon lakó Rusz György és Berszány Bokor, az 1790-beli hasznát 40 magyar forintokkal, hogy azon esztendőben, akar vegye hasznát, akar ne, az Nemes Megyének az 40 m. forintot husvétra minden haladék nélkül be fizessék és az Borsovaiakkalis egyezzenek az contraversias hely felől, és azon túl minden haborgatóktól az Nemes Megye meg mencse ő kegyelmeket.

Praesentibus

Szent Miklós

Lukács Ferencz inspector

Ferencz Antal Hütös

András Ferencz

Páll Péter Hütös

Darabont Marton

Szépvíz

Diák Péter Hütös

Marton Antal aeditus

Nagy Imre aeditus

Borsova
Abos József Vice Megye Bíró
Demeter Simon Hütös
Abos Istan

Josephus Miklós Nobilis de Szépvíz
supremus Curator Ecclesiae Csík Szent Miklosiensis

Jegyzet:
Csíkszentmiklós, 1789. december 20.
CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 16. p.
Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés eredeti aláírásokkal.

59.

Karácson Miklós gyimesbükki lakos, illetlenül viselkedett Csíkszentmiklós megyéjének vezetőivel szemben. Ezért el kellene távolítani házából és a megyétől árendált birtokából. A megye vezetői megkegyelmeznek neki. Maradhat a birtokán.
(1790)

Anno 1790. Die 18. Ápr. Ezen Nemes Megyénk Fő és Vice Curatorai, esküttei s több Lakosai jelen való gyülekezetében a' Bükben Nemes Megyénk helységén lakó Karacson Miklós a' mint ennek előtte gondolatlanul illetlenkedett volna, Szent Miklosi Miklos Josef Fő Curator, Szépvízi Mihály Máté és néhai Tamás János esküttek eő kegyelmek fārasztván, mortifikáltattak eő általa, melly miān Nemes Megyénk esküttei előtt kívánták azon Karácson Miklóst házából, lakó helyéből, eddig birt szēnafū kertéből exturbálni, onnan amovealtatni, de nemelyeknek tekēntetéből, közben tételekből még mostan meg engedtetett az ott lakása, oly módon, hogy a' mellyet Salamon György ennek előtte birt, mostanis Salamon Györgynek marad, több részivel maradgyon meg Karácson Miklós. A mortificatio dolgáért pedig meg követē Karácson Miklós Miklós Jóseff és Mihály Máté eő Kegyelmeket, fogadvān, hogy többē nem mortificalja, sőt ez után kit kit rende szerēnt becsül. Ha pedig még továbbis még olly moddal illetlenkednék, hát medio tempores exturbaltathassék.

Jegyzet:
Csíkszentmiklós, 1790. április 18.
CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 17. p.
Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Rusz Simon gyimesi lakos engedélyt kap Csíkszentmiklós megyéjétől,
 hogy alsó Uradékot állataival nyáron legeltethesse.
 (1792)

Anno 1792. Die 13-tia Maji. Ezen mái napon Nemes Megyénknek gyülekezetében ... szabadították Agyagos patakában lakó Rusz Simon az alsó Uradékra juhával, szarvas marháival és lófiaival ez jelen való nyárra, hogy ottan békeségesen pascualhatya azon marháit szokot taxa fizetések mellett, de úgy, hogy másoknak marhájokat maga mellé ne vegye, hanem ha a Hajnalok melléje mennének, azok szabadíttatnak, ugyan azokis magokéval szokot taxa mellett.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1792. május 13.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 35. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Csíkszentmiklós megyéje engedélyezi Rusz Simon gyimesi lakosnak,
 hogy Hidegség oldalában egy bizonyos területen 10 év alatt vágja ki
 a csenevész fákat és teremtsen pusztát.
 (1792)

Anno 1792. Die 15-ta Decembris. Ez mostani Nemes Megyénk gyülekezetében Agyagos patak nevezetű helyen Nemes Megyénk territoriumán lakó Rusz Simonnak adattatott Hidegség oldalában egy darabotska ki szakasztott bükkös fenyvessel edgyütt, kiis nem haszonra vevő, 5 m. forintokért, tíz esztendeig, hogy azon meg nevezett erdőt, kicsidet, nagyot, mind le vágja, és tíz esztendő alatt haszonra vevő pusztát csinállyon belőlle, mellynek mindenütt határa a nagy fenyő erdő, kötelezi magát arra, hogy az meg határozott erdön kívül többet nem merészel vágni.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1792. december 16.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 43. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Csikszentmiklós megyéje megengedi Tankó Antalnak, aki a megye engedelmeiből 6 év óta Minyiti alatt lakik, hogy további 3 évig taxafizetés ellenében ott lakjon.
(1794)

Anno 1794. Die 10-ma Ápr. Nemes Szent Miklós Megyájának gyűlése lévén ez máii napon, némely dolgoknak el igazítása véget, ezis következett, hogy lévén Csík Szent Miklós Megyájának a Gyimes Lokán Tatros mellet Minyiti alatt egy darab széna fű kaszáló helye, mellyen circiter 6 esztendőktől fogva Nemes Megyének adományából lakik taxa fizetésre Tankó Antal, mellyben ... meg hadgya Nemes Megyének három esztendőig, mindenik esztendőre kilentz m. forintért marha taxán kívül, és hogy ... kezdődik az esztendő a jelen való 1794 esztendőben következő Szent György nap és tart 1797-ben következő Szent György napig.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1794. április 10.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 54. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

A Gyimeslokon tartózkodó Sorbán Simon Csikszentmiklós megyéjének örökös zselléréül kötelezi el magát. A megye földjén házat építhet.
Függőségét évenként egy fias juh szolgáltatásával demonstrálja.
(1795)

Mű alább subscribáltak adgyuk tudtára mindeneknek, mind mostaniaknak, s mind jövődébélieknek ez levelünkben. Quod in hoc Anno Praesenti 1795 Die 25-ta Áprillis midőn volnánk Nemes Fel Csík Székben Szépvízen Örmény Compania-béli Dajbukát Jakab eő Kegyelme Lakó Házánál, jövének mű előnkben két részről való Személyek, egy részről Nemes Fel Csík Szent Miklós Megyájának Feő Curatora, Csík Szépvízi Imreh Ignátz Nobilis eő Kegyelme harmad magával, tudni illik, Csík Mindszenti, mostan Csík Szépvízen resideáló Czikó Pál Úr, a fen irt Nemes Megyének Notariussa és ugyan Csík Szépvízi Antal Ferentz primipilus, a Nemes Megyének Esküttye, az meg nevezett Tekéntetes egész Szent Miklós Megyájának vagyis Lakossainak nevekben és képekben, más részről Csík Gyimes Lokán Comoralo Sorbán Simon, kakis minket kezek bé adásával meg bírálván, lépének ilyen meg másolhatatlan edgvezésre, tudni illik: mint hogy Sorbán Simon jószágatlan Ember lévén, maga annál inkább élete folytatására tekintvén, az irt Nemes Megye hatalma alá kötelezé magát örökös sellérül oly formán: hogy a Nemes Megye a maga tulajdon birodalmában, a Gyimes Lokán Köves Patak nevezetű helyben építés alá jószágot rendelyen, melyért eőis a Nemes Megyének egy fias Juhval esztendőnként tartozzék. Ezen kívül a mely kaszálókat, havasokat birodalma alá venne a Nemes Megyétől, azokért a sokszor nevezet Nemes Megyével meg edgvezvén Arendát fizessen,

mind ezekre a Tekintetes Nemes Megyeis az előttünk lett edgyezés szerént reá állván, kötelezé magát ily Conditio alatt, tudni illik: hogy ha Dato per in Concessum Sorbán Simonnak más Földes Ura tanálkoznék, azon esetben a néki által adot Helység a meg nevezet Nemes Megye kezínél maradgyon reá tett épületekkel edgyüt minden betsű és fizetés nélkül. 2-do. Ha pediglen a magát kötelezett Sorbán Simon valami Hurtzoltatások által szorongattatnék, tartozzék a Nemes Megye mind tulajdon Cse-lédit törvényesenis alkalmazni, csak eőis a maga kötelessége szerént praestálja a Nemes Megyéhez tartozó Taxát és arendát.

Mely fennebb írt örökös edgyezés mű előttünk és általunk mindenekben a fenneb meg írt mód szerént légyen végben és Két száz magyar forint büntetés alatt edgyeztek meg a felek, hogy asztot a meg álló fél a meg álló félén minden Törvényben való idézésen kívül fel vehesse s vétethesse; írtuk meg müis jövőendőbeli bizonságnak okáért a mű igaz Hütünk szerént tulajdon kezünk all írása s szokot Petsétünk alatt ki adtuk a Contrahens feleknek a fen írt esztendőben, holnapban, napon és helyen, amint fenneb meg vagyon írva.

*Csik Varsártsi Balás Tamás Nemes Személy,
Nemes Fel Csik Széknek hütös Notariussa
Csik Rákosi Péter Páll Ló feő Nemes Személy,
Nemes Fel Csik Széknek Hütös Assessora*

Jegyzet:

Szépvíz, 1795. április 25.

CSISZEMIKPI, Pléb. ir. Vegyes tart. iratválogatás I. 27. sz.

Eredeti egyezséglevél két széki tisztségviselő aláírásával és gyűrűs pecsétjével.

64.

Csikszentmiklós megyéje taxafizetés ellenében lakóhelyet
és kaszálót bocsát Gyimesben Póra János rendelkezésére.
(1795)

A folyó 1795-dik esztendőbe Karátson havának 26-dik napján közönséges gyűlése lévén Nemes Szent Miklós Megyéje Fő és Vice Curatorai és Eskütteinek actualis cantori házánál, a holis meg jelenvén Fellegi Póra János Tit. Mádéfalvi Zöld János Úr zsellére, a kiis el kerülhetetlen szükségétől viseltetvén folyamodék Nemes Szent Miklós Megyéjéhez azon heljnek, a meljen Koruga Urszuly lakott, meg vásárlása véget kaszálójával edgyütt, a meljet az meg nevezet Nemes Megye által is ada, olj Conditioik alatt, hogy

1-mo. Tartozzék fenn említett Póra János Nemes Szent Miklós Megyéjének minden esztendőre Szent György naptól fogva számlálva öt, id est 5 m. forintotok fizetni, a meljet minden esztendőben Szent Mihály napba tartozik bé fizetni minden per patvar és törvény nélkül, meljet ha nem cselekednék, az írt Nemes Megye minden per patvar nélkül tanálható javaiból magának contentumot vehessen és vétethessen.

2-do. Ha pedig az irt Nemes Megye heljin akár mely Nemes Megyénk béli emberen kívül való idegeny ember marhája tanálatnék, azon marha a Nemes Megye számára maradgyon.

3-tio. Oly gongyát viselje pedig ezen vásáros Pora János az irt Nemes Megye jószágának, hogy ne szoruljon a kaszálló, sőt ahol arra alkalmas erdő vagyon, tartozzék teljes ügyekezettel irritani és pusztítani.

4-to. A mely pedig tilalmas fák vadnak, arról ha valaki azokat vagdálná, meljet ki dolga legyen, ha ki nem tudná adni, maga tartozzék meg fizetni ezen vásáros.

5-to. A ház béli bérbe pedig esztendőnként tartozik 24 pénzt fizetni minden esztendőbe.

Mely hogy a fenn meg irt mód szerént kéz bé adás mellett lett legyen irtuk meg müis futuro pro Cautela.

Ex Szépvíz

Imre Ignátz nobilis, nemes Szent Miklós Megyénének Főcuratora

Szépvízen resideáló Czikó Pál, irt megye jur. Notariussa

Fodor József Vice Megye Bíró

Diák István Vice Megye Bíró

Antal Ferentz Eskütt

Mihály Máté Eskütt

Nagy Imre aeditus

Imre Pál Eskütt

Ladó János fiscus

Ex Szent Miklós

Pál Péter Eskütt

Szabó Josef Vice Megye Bíró

Ex Borsova

Abos Josef Eskütt

Sárog János Parochianus

Abos István Eskütt

Onodi György aeditus

Demeter Simon Vice Megye Bíró

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1795. december 26.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 67. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Csikszentmiklós megyéje egy „nyáraló” kivételével 10 évre átadja Alsó-Uradék használatának jogát Hajnal Karácsony és Rusz Simon gyimesi lakosoknak úgy, hogy azok előre kifizetik a 10 év taxáját.
(1796)

Anno 1796. die 20-a Martij. Ezen Nemes Megyénk közönséges gyűlésében vásárlá meg Gyimes Lokán lakó Hajnal Karátson és Rusz Simon Szépvízi Fodor Josef Szoszolloya által a Nemes Megyénk alsó Uradék nevezetű közönséges heljét 10 esztendőig három három forintal esztendőnként, oly meghatározással, hogy a közeleb következő Szent György napjára mind a 10 esztendőkre egyszersmind tartozzék a fenn meg nevezett heljnek taxáját, az az 30 m. forintot paratis et enumeratis ki fizetni, ki telvén a 10 esztendő, a meg nevezet alsó Uradék nevezetű havas a Nemes Megyénknak redeáljon, afélet Nemes Megyénk adá olj meg határozással, hogy az eddig való usus szerint az ott lévő több lakosoknak barmai a nyárolobol (:a melj a Nemes Megyének különös taxás birodalma:) ki ne szorittassanak, meljet ha ki szorítani kívánnának, tehát akkor ezen vásár meg másoltatik. Költ Csik Szent Mikloson Nemes Megyénk közönséges üléséből a foljo 1796-dik esztendőbe böjtmás havának 20-dik napján, és inprothocoláltatot Czikó Pál Nemes Megye hütös Notariussa által.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1796. március 20.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 72. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Firtelmeister Mátyásné és négy fia 30 évre helyet és jogot kap Csikszentmiklós megyéjétől ahhoz, hogy a gyimesloki Petke pataka alatt egy „fűrész” építsen és üzemeltessen.
(1796)

Anno 1796. die 23-tia Máji. Nemes Megyénk Közönséges gyűlésében, lőn a Nemes Megyének Gyimes Lokán lakó Firter Majster Mátyásné és Fiai Firter Majster Joseph és Ferentz, nem különben Ignátz és Antal eő Kegyelmeik hogy vásárlák meg a Nemes Megyétől Gyimes Lokán Perke Patakan alol egy fűrész heljet s ahhoz meg kívántato Gát heljet 30 esztendőig annualis taxára, meljnek annualis taxája egy egy arany. Bé telvén a 30 esztendő mind a Nemes Megyének, mind az nevezet Vásáros személyeknek arbitrumában áll tovább való birodalomra nézve új contractusra valo menetelek. Az annualis taxa praestálása kezdetik a következő 1797-dik esztendőbe esendő Szent György napba. Ha pedig az 30 esztendő bé telve birodalmokba a vásárosoknak a nevezet jóság nem maradna, tehát akkor az jószággon tanáltató fűrész minden vasai nélkül maradgyon a Nemes Szent Miklós Megyéje

számar. Ezen alkalmatossággal Nemes Borsova falvávalis (:mint hogy a nevezet jószágának vicinussa Borsovafalva:) az írt vásárosok oly Conditioval Contrahálának, hogy: tartoznak a vásárosok Nemes Borsova falvának a taxa eránt praesignalt üdőtől fogva annuatim egy egy m. forintokat ugyan minden Szent György napba fizetni, úgy hogy a Borsova falva jószágán semmi praejudicium ne találtassék, se szekérrel otton ne járjanak, mely vásár, hogy ez szerént ment légyen végben, írtuk meg futuro pro Cautele fide nostra mediante. Költ Csík Szent Mikloson Nemes Megyénk üléséből a fenn meg írt esztendőbe, holnapba, napon és az actualis Cantori háznál.

Imre Ignátz Fő Curator

Czikó Pál juratus Notarius Ecclesiae

Jegyzet:

Csikószentmiklós, 1796. május 23.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 75. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés a főkurátor és a megyejegyző eredeti aláírásával.

A Firtelmeister família őse contumáci alkalmazottként került a gyimesi határállomásra. Utódai, kedvező vállalkozásaik és házasságkötéseik révén beépültek a gyimesi csángó társadalomba.

67.

Csikószentmiklós megyéje megengedi Simon Pál Gyimesben lakó gyalog katonának, hogy Hidegség táján, a megye földjén évi taxafizetés ellenében házat építsen.

(1796)

Ezen foljo 796-dik esztendőbe Május 23-dik napján Nemes Szent Miklós Megyéje közös gyűléséből s edgyenlő edgyezéséből ada és engede a Gyimesbe lakó Simon Antal Gy. Katonának a Hidegségen feljül és Simon Pálnén alol az uton belől egy házheljet, hogy építhessen házat szokot annualis taxára olj conditioval, hogy az mely jószágot Simon Pálné bír, abba belé ne harapózzék. Költ Szent Miklóson az actualis Cantori háznál a fenn meg írt esztendőbe.

Czikó Pál juratus Notarius Ecclesiae.

Jegyzet:

Csikószentmiklós, 1796. május 23.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 76. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Csikszentmiklós megyéje Nagy Sándort, a megye zsellérét kiteszi gyimesi házából és birtokából, mivel nem tudja fizetni a kiszabott árendát.
(1796)

Anno 1796. Die 12-da Junij Nemes Szent Miklós Megyéjének közönséges gyűlése lévén a' Cantoralis háznál, a' holis Gyimes Lokán Nemes Megyénk Territoriumán Commorált Nagy Sándor zsellére lévén a' Nemes Megyének, 's elégtelen lévén mind háza s jószágá gondviselésére, s Zsellér ... Jószág Árendájának meg fizetésére, a' mint az el mult esztendőkbén bé nem fizette az Árendákat, a' mint szaporodot 5 m. forintokra és 50 pénzekre. Ezeknek meg fizetésit véghez nem viheti, ezeket által látván Nemes Megyénk ki tette azon jószágból 's házából.

Azon kertnek külső része a' rajta lévő házzal adatott mostan Gyimes Lokán Commoráló Tímár Gábornak, olly Conditioval, hogy adós lévén Nagy Sándor a' Nemes Megyének 5 m. forintokkal s 50 pénzekkel, hogy azokat Tímár Gábor a' házáért le fizesse, és ezen adósság le fizetésén kívül, ha a' ház többet érne, meg nézetvén hozzá értő emberekkel többre intéznék, asztot tartozzék Sándornak meg fizetni; Úgy az ott lévő két alacson Istállótskát érdemes árán, ha tetszik az oda menendő személyeknek, szabad lesz fel tartani, a' körül lévő kertért is, a' mit meg ér, adni, s az ők el menetelek után a' Templomnak maradgyon minden rajta lévőekkel edgyütt.

Ugyan a' Sándor kertinek belső fele adatott a' Háromszéki Beretzki Berszány Györgynek, hogy rája építsen és a' Nemes Megyénk Constitutioja szerént el menetele után épületei, kertei maradgyanak a' Templomnak, hozzá tevén asztis, hogy ha a' Nemes Megyénk ellen injuriával lennének tehát szabadoson ki tetettnek, annál inkább ha a' tilalmas Bükben kárt tesznek.

Szt. Miklós	Szépvíz	Borzsova
Pál Péter juratus	Deák István vice curator	Demeter Simó
Orbány István parochianus	Fodor József vice curator	vice curator
Miklós Joseff nobilis, juratus	Antal Ferentz juratus	
Mihály Józseff cantor	Nagy Imre aeditus	
	Deák Imre parochianus	
	Mihály János parochianus	
	Ladó János fiscus	
	Imreh Ignátz Fő Curator	

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1796. jún. 12.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 76–77. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés a Csikszentmiklós megyéjét alkotó három falu: Szentmiklós, Szépvíz, Borzsova képviselőinek névírásával.

A szöveg elején Nagy Sándor neve után valaki kitörölte a *zsellér* meghatározást és egy ismeretlen kéz a *lakos* szóval helyettesítette. Ez a durva változtatás valószínűleg 1848 után, az 1850-es, 1860-as években történt, amikor Szentmiklós megyéje nagy és hosszú perben állt a gyimesi taxásokkal. Az egyház a per során azt igyekezett bizonyítani, hogy a megye gyimesi földjeit használó csángók nem úrbéresek, hanem „haszonbéresek” voltak.

Egyébként Nagy Sándort több időpontban több forrás is Csíkszentmihály megyéjének zselléréként emlegette: 1780: „Nagy Sándor Nemes Megye Sellére”, 1783: „A Gyimes Lokán Bükkben lakó Nagy Sándor Nemes Megyénk Sellére számára”. (CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv, 1752–1783. 179., 190., 222., p.) Elbocsátása után három évvel, 1799-ben is megemlékeztek róla: „Nagy Sándor Megye Zsellére (volt) eleitől fogva (több mint 30 évig), a Megye Bírák relatioja szerint azért adatott másnak a Háza, hogy nem fizette meg a Taxát”. (CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tartalmú iratválogatás 1. 29. sz.)

69.

Korbuly János csíkszentgyörgyi Füstös Imre úr Csügesben lakó zsellére,
aki egy nagyon megromlott régi házban él, engedélyt kap
Csíkszentmihály megyéjétől, hogy új házat építsen.
(1798)

Anno 1798. Die 25-ta februarij Korbulj Janos all Csík Szent Györgyi Füstös Imre Uram Zsellére meg tanalvan a Nemes Megyét ugyan a Nemes Megye Cantori hazanal, aholis szabadsagot kere, hogy Csügesben a Csík Szent Miklos Temploma jóságán lakik Koruga Urszuljneval egy meg romlodozott régi házban, hogy a heljet mast épittene, meg engettetett. Koruganének halalaig vele ott lakosa és ha ugyan azon régi házban nem lakhatanak, mas új házatis hogy építsen a völgy szadba a kert szeljibe és ha Korugane meg halalozik új Conditiora megyen a Nemes Megyé-vel. Tovab valo ot lakasat ha a Nemes Megye feljeb irt Corbulj Janosnak becsületes maga viselesit tapasztalja ez utanis megtekenti. Lőn ezen engedelem Praesentibus.

Ex Szent Miklos

Szabó Jóseph vice curator

Lukats Ferencz fiscus

Mihály Joseff Csík Szent Miklosi Juratus Cantor

Ex Borsova

Abos István nobilis

Ex Szépvíz

Antal Ferencz Eskütt

Deák István vice curator

Fodor Joseph vice curator

Ladó János fiscus

Marton Antal aeditus

Nagy Imre aeditus

Imre Ignátz Fő Curator

Jegyzet:

Csíkszentmihály, 1798. február 25.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 108. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés eredeti aláírásokkal és jegyzői névirásokkal.

70.

Sorbán János gyimesi lakos Csíkszentmiklós megyéjének zsellérévé kötelezi magát.
(1799)

Anno 1799. Die 6-ta Maij. Mü előttünk, akik alább subscribalva vagyunk, Sorbán János a Nemes Csík Szent Miklós Megyéjének kötelezte magát kéz bé adásával Zellérnek, a Betze János házába, a kiről attestalunk fide nostra mediante. Signatum Bükk Anno et Die ut Supra.

Csohán Bukur, Salamon György, Betze János, Rusz Demeter, Galaczi Mihály, Fodor Imre, Bilibók János, Nagy Simon, Rusz György, Csík Gyimesi contrás.

Jegyzet:

Gyimesbükk, 1799. május 6.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 114. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés 9 gyimesi lakos tanúsító névírásával.

71.

Ráduly Kelemen és Balázs József gyimesi lakosoknak,
akik a csíkszentmiklósi megye zsellérei, földet ad a megye.
(1799)

Ráduly Kelemen és Balás Jóseff ezen Nemes Megye Zellérei számára jószág kívántatván, Ráduly Kelemennek rendeltetett jószág a házán feljül való kis pusztácska s ezen feljül azon kert, melyet Berszán Demeter birt, ugyan Balás Josefnek azon helyet, melyet Tankó Antal ez előtt esztendővel fel fogott, kéri el, melynek annuális taxája 1 m. forint, köves és csutakos lévén, a másnak pedig mely Ráduly Kelemennek adattott, annuális taxája 60 denar.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1799. jún. 30.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 114. p. Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

72.

A Gyimesben lakó Tankó Péter négy évre árendába kap Csíkszentmiklós
megyéjétől a Hidegség táján egy földterületet, ahol házat építhet.
(1799)

Anno 1799. 24-ta 9-bris. Lévén Nemes Szent Miklós Megyéjének közönséges gyűlése a' midőnis meg jelenvén Gyimes Lokán Kommoráló Tankó Péter Tit. Bialis Lászlóné Asszony Zsellére, a' kiis alkalom szerént meg vásárlá Gyimes Lokán Hidegség mellet lévő felső teleket 4 esztendőig annuatim egy-egy R. forinttal és 4 kupa fadgyuval, (:de ezen 4 kupa fadgyat a' pénzen feljül ajándékozta Szent Miklós

püspök tiszteletére:), melyeket beis fizetett az írt esztendőkre, a birodalma pedig kezdődik 1800-ban esendő Szent György napban és tart 1804-ig inclusive, oly Conditionoval hogy reá építsen, irtsa, pusztítsa az erdőitől.

Presentibus

Ex parte Szépvíz: Imre Ignázt eskütt, Santus Josef vice curator, Deák Elek vice curator, Antal Ferentz eskütt, Ladó János fiscus, Boros János parochianus, Antal János, Péter József, Deák István eskütt, Barabás Mihály nobilis eskütt, Nagy Imre aeditus.

Ex parte Szent Miklós: Szabó József vice curator, Hideg Josef parochianus, Péter András, Balog Márton parochianusok.

Ex parte Borsova: Sarog Joseff, Betze Márton, Nagy István és Páll Tamás parochianusok.

Csik Szent Miklósi nobilis Miklos Joseph

Abos Joseff

Czikó Józseff Fő Curator

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1799. november 24.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 115. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés tömörített névirásokkal és a névsor végén szereplő három személy eredeti aláírásával.

73.

Fodor Imréné gyimesi lakos írtással bővítette kertjét, de nem jelentette be a megyének és nem fizetett a megnagyobbodott hasznos területért taxát.

Tettéért Csikszentmiklós megyéje megbünteti és a birtokból való eltávolítását is kilátásba helyezi.

(1801)

Anno 1801. die 1-ma 8-bris. Lévén Nemes Szent Miklós Megyájének közönséges gyűlése a' Cantoralis háznál, a' holis meg jelenvén Csik Gyimes Lokán lakó Fodor Imréné, kiis meg szolittatott Tit. Czikó Józseff úrtól, mint Fő Megye Bíró által az iránt, hogy az maga házán alol lévő eddig tartott kertit meg bővítette a' Nemes Megye Esküttei híre nélkül hatalmassul, mellyért megis büntettetett, oly meg határozással, hogy ha még többször e féle hatalmasságban fog tapasztaltatni, akkor a' Nemes Megyénk maga constitutioja szerint újra meg büntetni eő Kegyelmet el nem mulatya (...) 's az jószágbolis ki írtya, asztotis hozzá tévén, hogy valakik az után Lakók közül a' Nemes Megyétől ottan adatott jószágokat szaporít[anak], azoknak taxájit is a' meg vizsgálás után a' jószágnak mi voltához képest meg kívánnjuk. Közönségesen végeztetett. Költ Csik Szent Miklós[on] a fenn írt esztendőben és napon.

Szépvíztől

Czikó Józseff Fő Megye Bíró

Deák Elek Vice Megye Bíró

Fodor Józseff Eskütt

Sántos János
Deák István Eskütt
Sántus József Vice Megye Bíró
Ladó János fiscus
Antal Ferentz Eskütt
Pál Mihály és Bogos Farkas Parochianusok
Szent Miklósról
Szabó József Vice Megye Bíró, Lukáts Ferenc fiscus,
Péter András Eskütt, Péter Péter Parochianus
Borsovából
Béres János aeditus
Mihály Józseff Cantor Ecclesiae dictae.

Jegyzet:
Csíkszentmiklós, 1801. október 1.
CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 129. p.
Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés a szépvíziek többségének eredeti aláírásával, a szentmiklósiak és a borsovaiai tömörített jegyzői névírásával.

74.

Betze Jánosné Gyimesben lakó lófő kérésére Csíkszentmiklós megyéje
árendába ad egy kis darab szántóföldet. Egy másik szántóföldet
a vetéskapu mellett Nagy Simon kap meg.
(1803)

Anno 1803. Die 14-ta August. [...] Gyimes Lokán a Bükben lakó lófő Betze Jánosné azon kérésére, hogy azon particula, mely ez előtt két esztendő alatt vetés által adattatott volt egy trágya ideig által adattatnék új arenda fizetés mellett, mely eránt a Nemes Megye által tétettetett iljen válasz.

A könyörgőnek kérésében ki nevezett particula szántó föld által adattatik mostantol fogva számlálva egy bé vetés üdeig, melynek esztendei árendája lészen 1 font viasz, közönségesen végesztetett.

Reflexio lévén az utánis Betze János eránt.

Az Imre Páll és Ignatz ő Kegyelme az azon kérésére, hogy ha Betzének által adattik ezen fenneb írt particula, tehát a vetés kapunál lévő azon jószág, mely eddig Betze János és Nagy Simon által bírattatott, adattatnék által egészen Nagy Simonnak, mely eránt tétettetett iljen válasz.

Mint hogy Betze Jánosnak a kérésiben ki nevezett jószág új arenda fizetés mellett egy bé vetés üdeig által adattatott, azért a könyörgők által ki nevezett vetés kapu sorkánál lévő jószág által adatik egészen Nagy Simonnak illő arenda fizetés mellett.

Jegyzet:
Csíkszentmiklós, 1803. augusztus 14.
CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 138. p.
Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Gyimesben lakó Zadik Antal házépítésre való helyet kér és kap
Csíkszentmihály megyéjéről.
(1804)

Gyimesben lakó Zadik Antal kérvén a Nemes Megyétől Szépvízi lófő Nemes Diák István szoszollója által egy lakó ház heljet, mely megis engedtetett nemine contra dicente, a szükséges képpen meg kívántató conditiok alatt, hogy az által az árendátornak semmi panasza ne légyen s lehessen, mely heljnek vicinussai egy felől az az nap keletről a Csík Gyimesben kontrás Gáll András lakhelje, délről a Tatros vize, nap nyugatrol Firter Maister Ferentz lakhelje, északrol a Gyimesben szolgáló Ország Útlya, meljet ada által a Nemes Megye olj conditiok alatt,

1-mo, hogy az Emptornak semmi némű kereskedése által az arendatornak praejuditiuma ne tapasztaltassék.

2-do, Szabadoson építhessen épületeket

3-tio, Mint hogy pedig a Nemes Megye constitutioja szerént ha az Emptor lak heljit fel hagyná, az tanálando épületek a Nemes Megye számára terű nélkül maradnak.

Azért egy esztendő engedtetik az építésre, meljről taxát fizetni nem tartozik az vevő, mely szerént a következő 1805-dik esztendői Szent György napba kezdődvn a taxafizetés, meljnek mennyisége akkor meg fog határozatni, s attol fogva a ki határozando annualis taxát esztendőnként tartozik irt Zadik Antal praestalni.

Czikó Pál juratus Notarius

Jegyzet:

Csíkszentmihály, 1804. febr. 19.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 139. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés. Csíkszentmihály megyéje 1804. február 19-i gyűlésének 3. számú határozata.

Csíkszentmihály megyéjének közgyűlési határozata Hanklis János gyimesbükki lakos megye zsellérévé vásáráról, valamint Gerendus és Tarhavass árendába adásáról.
(1804)

Hanklis János Nemes Megyénknek Zsellérül kötelezé magát olj fel tétellel, hogy minden esztendőbe 3 m. forint protectionalis taxát meg változhatatlanul tartozzék fizetni.

Bükbe lakó Hanklis János kérésére által adattatik Gerendus és Tarhavassa nevezetű heljek 60 m. forint annualis taxa mellett, ki telvén elsőbben az 1800-dik 7-ber 14-dikén költ Contractus ideje, úgy hogy tartozzék irítani, pusztítani.

Jegyzet:

Csíkszentmihály, 1804. május 21.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 142. p. Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Lezsán Bukur kéri és megkapja Csíkszentmiklós megyéjétől az előregedett Csobotár István gyimesi birtokának egyik felét, amelyen házat építhet, de Csobotár István haláláig köteles a birtok egészének taxáját fizetni.
(1805)

Anno 1805. die 29-a Junii in Csík Szent Miklós domo Praetoriali. Léven Nemes Szent Miklós megyéje Fő és Vice Megye Biráinak közönséges gyűlése a Fő Megye Bíró I. Czikó Jóseff Úr elől ülése alatt, jelen léteke Szépvíztől Imre Pál Vice Curator, Imre Ignázt, Diák István, Fodor Jóseff, esküttek, Ladó János fiscus, Szent Miklósról Szabó János Vice Curátor, Szabó Jóseff, Péter András esküttek, Szakáts Péter parochianus, Borsovából Szakáts Miklós Vice Curator, Demeter Simon, Abos István, Abos Mihály, Abos Josef és Czikó Pál juratus Notarius.

Aholis Gyimes Lokán a Bükbe tartózkodó Lezsán Bukur azon kérésére, hogy néki egy ház hely adattassék, hozzá tartozó kaszálóival együtt az ottan lakó Csobotár István actu birodalmába lévő rész jószágbol, melyre válaszoltatott, hogy ezen szóbeli kérése Ladó János szoszolloja által heljet tanál, olj hozzá tétellel, hogy az írt Csobotár István birodalmába lévő egész jószágnak hason fele része által adattatik, úgy mind azon által, hogy az egész jószág kirendelendő taxáját tartozzék a könyörgő ezen Nemes Megyének ki fizetni esztendőnként, említett Csobotár Istvánnak meg halálozásáig. Hozzá tévén aztis, hogy szabadoson az írt jószágon maga nyugodalmára nézve különös házat építhessen alkalmas helyen, s az ezen esztendő béli kaszállók fele részit meg kaszálhassa szabadoson, közönségesen végeztetett, az írt öreg Csobotárral egyet értőleg.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1805. június 29.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 154. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Főtze József gyimesi lakos panasolja, hogy a birtokát, amelyet sok munkálkodással nagyobbított és jobbított, némely gyimesiek meg akarják szerezni. Csíkszentmiklós megyéje elismeri munkálkodását, meghagyja birtokában, sőt további írtásra kötelezi.
(1805)

A foljo 1805-dik esztendői Mindszent hava 19-dik napján Csík Szépvízi Péter János örmény kereskedő eő Kegvelme betsületes házánál léven Nemes Szent Miklós Megyéje Biráinak közös gyűlése, a holis panaszolván Gyimes Lokán a Hidegség mellett lakó Főtze Joseff az eránt, hogy némelj Gyimes Loki lakosok azon birodalmába lévő jószágbol, melyen sok munkálkodása vagyon, ki akarnák irittani, azért továbbrais esztendőnkénti illő arenda fizetés mellett azon egész két rész jószágot, mely

actu biradalmába vagyon, meghagyni kéri, meljre válaszoltatik, hogy világos lévén a Nemes Megye előtt az irt jószágon tett s ezennel jelentett sok munkálkodása, azért ez utánis biradalmába meg hagyattatni rendeltetik, olj hozzá tétellel, hogy bővebbenis köteleztetik irittoni s pusztitoni.

Jelen létekbe

Szépvízről

I. Czikó Jóseff Fő Megye Bíró Úr

Fodor Jóseff Eskütt

Diák István Eskütt

Ladó János Fiscus

Czikó Pál juratus Notarius

Szent Miklósról

Szabó Joseff Eskütt

Péter András Eskütt

Lukáts Ferentz Fiscus

Borsovából

Nemes Abos Mihálj

Balog Pál Parochianus

Jegyzet:

Szépvíz, 1805. november 19.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 155. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés jegyzői névírásokkal.

79.

Korbuly János, aki Moldvából visszatért, Csíkszentmiklós megyéjének
zsellérévé kötelezi magát. Csügsben kap lakhelyet.
(1811)

Ezen alkalmatossággal Kurbuly János vissza jövéen Molduváboll, kötelezé magát Sellérnek a Nemes Megye hatalma alá, ily Conditio alat, hogy Csügsbe a melj lakó heljét ell hata valla, az néki visza adattassék, a meljet meg is nyere úgy mind azon áltol, ha azon 16 m. forintot, meljet Kádár Ilyés a Megyének fizetet, Korbuly le fizetni tartozik és ezen kívül az Kádár Ilyestől újra építettet istálót betsű szerént ki fizeti.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1811. május 3.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 195. p.

Csíkszentmiklós megyéjének 1811. május 3-i gyűléséről készített eredeti jegyzőkönyv egyik részlete.

80.

Násztászi Oltyán a felesége által Csíkszentmiklós megyéjének
zsellérévé kötelezi magát. Ezért Gyimesben kaszálót kap használatra.
(1811)

*Násztászi Oltyán, jelen nem lévén, felesége képiben és nevében az Urának,
kötelezé magát Nemes Megye sellérének esztendőnként egy-egy jubeli Désma fize-
tésre, melyre nézve a Nemes Megyeis áltol adá az Butukár Todor által elhagyot
kaszáló heljet, s oly modal, hogy 1810 el maradot árendát tartozzék meg fizetni.*

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1811. május 3.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 195. p.

Csíkszentmiklós megyéjének 1811. május 3-i gyűléséről készített eredeti jegyzőkönyv részlete.

81.

Condra István a csíkszentmiklósi megye zsellérévé kötelezi magát.
A gyimesi Gerendus telekin kap kaszálót.
(1811)

*Condra István önnöm maga jó szántából kötelezvén magát Nemes Megye
sellérének jubeli Desma fizetésre, melyre nézve a Nemes Megye Gerendus telekit adá
néki kaszáló heljnek. Esztendőnként 5 font viaszat tartozik fizetni.*

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1811. május 3.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 195. p.

Csíkszentmiklós megyéjének 1811. május 3-i gyűléséről készített eredeti jegyzőkönyv részlete.

82.

A gyimesi Berszány Demeter Csíkszentmiklós megyéje zsellérének kötelezi magát.
Kaszálót kap Csügésben.
(1811)

*Ezen Nemes Megye Gyűlésében Berszány Demeter magát ajálja Nemes Megye
Sellérének 1 fejős ju Desma fizetésre, az véget a Nemes Megye ad Csügésben az Kurbuly
Jánosé melet haszon vehető egy szekér széna kaszáló heljet az ilendő Taxa fizetés melet.*

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1811. május 3.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 196. p.

Csíkszentmiklós megyéjének 1811. május 3-i gyűléséről készített eredeti jegyzőkönyv részlete.

Csikszentmiklós megyéje elfogadja megye zsellérének Oltyán Györgyöt,
és lakóhelyet ad neki Gyimesben.
(1811)

Mái napon a Nemes Megye Eskütei Gyűlése tartattván Imre Ignácz fő curator Atyámkfia elől ülése allat. Jelen lévén Szépvízi Fodor Joseph eskütt, Ladó János fiscus, Diák Imre vice megye bíró, Diák Elek Parochianus, Szent Miklósrol Lukáts Ferentz fiscus, Fekete Péter ecclesia notarius, Borsovából Nobilis Abos Mihály Úr vice megye bíró, Szakáts Balás Parochianus.

Mű előttünk meg jelenvén Fogaras vidéki, mostan Gyimes Lunkába lakó Oltyán György, a melyis magát önként Megye Sellérének ajálván, a kitis meg tekintvén, által adók a bükben, a honnan Boros György Gyalog katona lakos kiholt, azon heljet, minden hozza tartozandóival, iljen Conditione, hogy az rajta tanaltato minden épületek Esztimatio módgyán meg fizeti a fen írt Oltyán György lakossunk, a' melj lakhelyre az 1812 esztendő Szent György napján bé szállhasson, az jóságért esztendei Taxa fizetés melet esztendőnként egy egy júbéli dësma fizetéssel tartozik, a' meljre magát kötelezés, kinekis adgyuk ezen kötelező levelünköt jövendőbéli bizonyságul a mű igaz hűtünk és lelkünk üsmérete szerént kiadtuk a Nemes Megye actualis Cantori házánál, 22-dik napján Karátson havának 1811 esztendőben. Jelen lévén ezen egyezésbe Szépvízi Nemes Botskor Elek.

Petri Fekete

Juratus Notarius Ecclesiae

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1811. december 22.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv, (1788–1821). 201–202. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Gyimeslokán lakozó Molnár János malomhelyet szeretne, ezért elkötelezi magát
Csikszentmiklós megyéje zsellérének. A megyétől megkapja
a gyimesi malomhelyet.
(1812)

Lukáts Ferentz fiscus szoszolója Csík Szépvízen Commoráló Molnár Jánosnak szembeletében, a Gyimes Lokán a Bükbe, a Nemes Megye Territoriumán egy malom heljet kérvén, a meljre elsőben is magát Megye Sellérének ajálván és lekötelezé, ez okon meg tekintettet kérése, egy malom helj adaték ilj feltételek melet, hogy ha valami el távozása lenne, az erigált malom és minden épületek a Nemes Megye Constitutioja szerént s impliciter a Nemes Megyének maradgyon Vasával és hozzátartozandóival együt, és ha valami tilalom alat való bük fa bé kerittenék, pusztulást ne szenvedgyen az büntetés alat. Felépülvén a malom, azon naptol fogva két esztendő engedetetik az írt Molnár Jánosnak vagy susesorának fructificalni. Két esztendő

túl pediglen a malomnak taxája határoztatik 8 m. forintokra, a meljre így obligálván magát Molnár János eö kegyelme.

Fekete Péter

Notarius Ecclesiae

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1812. február 16.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 203. p.

Csikszentmiklós megyéjének 1812. február 16-i üléséről felvett eredeti jegyzőkönyv részlete.

85.

Hanglis János megye zsellére Gyimesben kis földterületet kap Csikszentmiklós megyéjétől, hogy házat építhessen.
(1818)

Mái napon gyűlésse tartatott a' Nemes Megyénknek, aholis egy kis particula lakhely el adattatott, melynek neve Cziko alya, azon küs kertetskével, melyet ennek előtte Boros György birt és most birja Salamon János, ezen két küs helyetske el adatatik licitandó annuatim 12, idest tizen két Rhenes forintokért Lokon az az bükin Hanglis János Nemes Megyénk Zsellérinek, olyan Conditioval, hogy építhessen illendő épületeket oly feltétel melet, hogy semmi legküssebb Bükrontást ne tegyen a Constitutio büntetése alat. Signatum Csik Szent Miklós 11-a 8-bris 1818.

Jelenlétekben:

Szent Miklósrol Bíró Antal vice megye bíró, Lukáts Ferencz megye fiscussa, Szabó Joseph megye esküt, Bálint Joseph esküt, Péter Péter Parochianus, Székely Ferencz editus.

Szépvízről Szakáts Jóseph, Betze János vice megye bírák, Deák István, Mihály András eskütek, Ambrus István editus.

Borsovából Demeter János vice megye bíró, Demeter Imre esküt, Sárogy Péter Parochianus, Fekete Péter falussi Notarius.

Imre Ignácz fő Megyebíró

Sub Praesidio Nicolai Nagy Parochi Loci

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1818. október 11.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821). 246. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés Csikszentmiklós megyéjének egyik határozatáról.

Kosár Demeter házhelyet kér Gyimesben Csíkszentmiklós megyéjétől, amit azért kap meg, mert a megye zsellérének kötelezi el magát.
(1820)

Kossár Demeternek azon kérésse lévén a Nemes Megyéhez, hogy egy ház hely adatassék néki, mely kérésse helyet tanált, oly hozá tétel, hogy senkinek keze alatt nem lévén, ha kötelezi magát a Nemes Megye Sellére lenni az... protectionalis taxát meg adni, igenis adatatik, melyre kötelezés magát, hogy esztendőnként egy egy fias juhot ad a Nemes Megyének, mely szerint a Nemes Megyeis által adá Küs Köves patakon alól lévő pusztá fundussát és az Aranyásba vivő azon Bükös sorkot pusztítás véget, annualis taxa fizetés mellett.

Jegyzet:

Csíkszentmiklós, 1820. március 5.

CSISZEMIKPI. Megyejegyzőkönyv (1788–1821) 257. p.

Eredeti jegyzőkönyvi bejegyzés.

Bilibók Rozália gyimesi lakos kéri Csíkszentmiklós megyéjét, hogy Moldovába költözött apja, Bilibók Péter árendás birtokát kapja meg.
(1852)

Tekintetes Nemess Megye!

Agyagas patakábann lakott néhai édes atyám, Bilibok Péter Molduvába el távozván s lakását odais vevén, az Tekintetes Nemes Megye Kegyelmeből árendán ez előtt birt javai, egyenes következés úttján ma engemet, mint édes leányát, s nem édes atyám testvéreit, kik úgy szólva tsak oldalas vérek illetve, azt azonban el ösmérem, hogy a birtoklás meg adása függ a Tekintetes Nemes Megye rendeletétől, de miután méltóztatott másokkal azon igazságas kegyelmet éreztetni, hogy a következőket elődeik birtokába meg hagyta. Alázatosan könyörgök, hogy azon kegyelmet méltóztasson reámis kegyesen ki terjeszteni, az illető terheket ajálva maradok a Tekintetes Nemes Megyének alázatos szolgálója,

Gyimes Bükki Bilibok Roszália, ma Koltsár Miklósné

Szépvíz 8-a junii 1852.

Jegyzet:

Szépvíz, 1852. június 8.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Panaszok.

Eredeti levél.

Bilibók Barbara, Mihók János nője kéri Csíkszentmiklós megyéjét,
 hogy szülei gyimesi birtokát fia, Bilibók Gábor kapja meg.
 (1854)

Tekentetes Nemes Szent Miklós Megyéjének Fő Lelki pasztora és Fő fel vigyázoja, Miklos Albert Fő Megye Bíró Ur és több Érdemes Urajimhoz mint Kegyes pátronus Urajimhoz

Leg nagyobb kegyességekhez kaptolván magamot bátor vagyok essedezni ezen sérelmes ügyemnek meg orvoslása véget. Elsőbben mélységes alázatal köszönöm, hogy edig kegyes atyai szárnyok alatt fen tartoták az édes anyám melet a gyermeke-met Bilibok Gábort, ki az édes anyámnak haláláig mind édes gyermeke let volna, úgy gondgyát viselte, az édes anyám 10 esztendőök alatt minden nap azt mondota, hogy a fen tisztelt Urajikot meg fogja instálni, hogy azon kevés jószágot, melyet az édes anyánk birt a Nemes Megyétől, a Nemes Megye újabb árenda fizetés melet méltostasson az én gyermekemnek Bilibok Gábornak birodalma alatt hagyni, mert Bilibok Andrásnak, Emrének és Albertnak a Nemes Megyétől annyi jószág van birodalmok alatt, hogy bár azt fizethessék vagy annak az árendáját, az édes anyámat pedig semmi szükségében fel nem segélytették, azért én is alatt írt ujabban esedezem a fen tisztelt kegyes Uraim előtt, hogy méltostassanak az én gyermekemnek az édes anyámmal való jó tetteit és az ő tisztá jámbor jó visseletit (...) meg tekinteni és azon fen említett jószágot házval, és minden rajta tanálatott épületekkel együtt árenda fizetesse melet birodalmába adni és hagyni, a mely ebéli kegyességeiket elvárván, vagyok alázatos könyörgő,

*Gyimes Lokon lakó Bilibok Barbara, Mihok János nője
 Július 29-én 1854-ben.*

Jegyzet:

Gyimeslok, 1854. július 29.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dosz. iratvál. 1854.

Eredeti levél. Címzése: „*Tekintetes Nemes Szent Miklós Megyéjének Érdemes Fő Urajihoz, mint Kegyes patronus Uraimhoz ...*”.

A levél szövegében tükröződik a gyimesi csángó népnyelv néhány eleme, különös tekintettel az anyámmal, házval, épületekkel alakokra.

Főcze István levélben kéri Csíkszentmiklós megyéjét, hogy az apjuk által hosszú idő óta árendált birtokból ő is részesedhessen, ne csak a bátyja, Főcze Imre.
 (1855)

Tekintetes Nemes Megye!

Az édes atyámnak, Főcze Istvánnak vagyunk két fiai, u. m. testvér bátyám Főcze Imre és én, Főcze István, és az édes atyánk gyöngéledő ember lévén, nem

elégséges a jószág miveltetésére, mert inkább mindig pásztorkodott, hol egy, hol más örménynél, és aztot folytatja máigis, ily gyöngye esetében az édes atyámnak, a Tekintetes Nemes Megyétől még régebben ki árendált volt jószágot egész terjedelmében itt fenn nevezett testvér bátyám Főcze Imre vette kezelése alá, s mint birtokló a jószág árendájatis fizette, én pedig eddig, mint fiatal fiú, csak szolgálattam és máigis szolgállok ugyan, de eddigi szolgálatomból az isten már nekemis rendelt kevés módot, hogy szép marhákat szerzettem, de ezeknek az élmezésekről is már gondoskodnom kelletik, melynél fogva azon nyílt fel észrevételem, mi szerint az édes atyám által ki árendált volt jószágnak valami része engemetis illetve, mely iránt Főcze Imre bátyámat felis szólítottam barátságosan, hogy azon birtokból akar é valamit adni vagy nem, melyre aztot felelte, hogy addig nem ad belőle, míg meg nem házassulok, holott addig még a marhácskáimnak élelem kívántatik még meg házassulok, mivel arra még nincs szándékom.

Melynél fogva mély alázatossággal könyörgök a Tekintetes Nemes Megye előtt, méltóztasson méltó panaszsomot figyelemre venni, és köztünk mint két testvérek között a bátyám által egyedül birtokló jószágot igazságosan meg osztani, hogy én is mint atyámnak édes fia azon jószágból részesedhessem, és ami részem szerint árenda szabatik, mindenkor kész vagyok fizetni. Mély tisztelettel lévén a Tekintetes Nemes Megyének, alázatos szolgálja, ifjabb Főcze István.

Hidegség, 1855. május 6-án.

Jegyzet:

Gyimes-Hidegség, 1855. május 6.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dosz. iratvál. 1855.

Eredeti köznépi levél, amelyet megbízott írástudó személy írt a kérelmező nevében.

90.

Presmer István gyimesi árendás arra kéri Csikszentmiklós megyéjét, hogy a Hajnal György által használt egyik kaszálót inkább neki adja árendába.
(1855)

Tekintetes Nemes Szent Miklós Megyéje!

Én Csik Szent Miklós Megyéjének szegény lakossa könyörgök a nemes megye előtt, ha tekintetem lenne kérésem meg halgatatása mellett, én árendás jószágot csak annyit bírok a nemes megyétől hogy egy marhátes alig tudok tartani belőlle, azért kéntelen vagyok folyamodni a nemes megyéhez, hogy énes lehessek nyugot lakossa a nemes megyének, tehát a legnagyobb alázatossággal könyörgök meg nyerni Agyugás patakán, felső Oradikon Hajnal Györgynek egy kaszáló nyilatskáját árendám fizetése mellett, mivel hogy minden esztendőben másnak nyereségen el agygya, annak okáért, hogy néki szükségtelen.

Miután kérésem meg halgatásáért és annak elfogadásáért könyörgök a Tekintetes Nemes Megye előtt, mind szegény szolgálja

Presmer István

Gyimes Bükkön Hidegségen, Május 7-én 1855.

Jegyzet:

Gyimes-Bükk-Hidegség, 1855. május 7.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dosz. iratvál. 1855.

Eredeti kérelmező levél. Megvillannak benne a gyimesi csángó népnyelv bizonyos elemei, például az is helyett használt es.

91.

Bérleti szerződés Csíkszentmiklós megyéje és Tatár István gyimesi lakos között
belső telek és nyári szállással ellátott kaszáló árendálásáról.

(1857)

Haszonbéri ideiglenes szerződés

*Melynél fogva hidegségi Tatár István Szent Miklós megyei templom jószágai-
nak gondnokától haszonbérbe kivette a Csík Szent Miklósi templomnak a követke-
zendő jószágait*

*1-ör. A hidegség mellet egy belső telket, melyjen Tatár Istvánnak háza vagyon,
mely szántókból és kaszálókból áll, melynek viczinussa keletről, délről és nyugatrol
a hidegség vize, kelet és észak felől Hajnal György birtokában lévő haszon béres
jószága a Szent Miklósi Megyének.*

*2-or. Megint egy más belső hidegség fejében egy nyári szállással kaszálló mind
egy öt szekér szénára vallo, melynek viczinussa keletről a nemes megye tulajdona,
felső Uradék, délről és nyugatrol a hidegség vize, északrol a megyétől Baliga János
haszonbéres birtokában levő belseje.*

*Ezen jószágokat haszonbérbe veszi ki a nemes megye jószága gondnokától
Benó Miklós elő kegyelmitől fenírt Tatár István az 1856-béli november első napjától
kezdvé egymás után foljo három évekre 1859. évi 8-ber utolsó napjáig terjedő időre,
oly maga kötelezésével, hogy évenként a haszon bért, tizenöt forint és tizenkét
krajczárokat pengő pénzbe a haszon béri év kezdetén a megye kasszájába
mulhatatlanul bé fizetendi, ez által nyervén jogot a jószág használatára, mit ha
elmulatna vagy nem tenne, a jószág a megyének vissza maradand.*

*3-or. A felmondás mind a megye, mind a haszon béres részéről az utolsó év
bételte előtt két holnappal meg teendő.*

*Ezen feltételekkel viszonyoson Benó Miklós őkegyelmeis a Nemes Megye képé-
ben kötelezi magát, hogy említet haszon béres Tatár Istvánt, a ki kötöt üdő alat ezen
haszonbéres jószág birtoklásában bátorságoson meg tartandja és meg védendi.*

*Mely szerződés általunk meg iratván, a szerződő felek egygyikének tulajdon ke-
ze alá írásával a másíknok neve eleibe huzot Kereszt vonásával meg erősítettet s
mind két félnek kiadatot.*

Csík Szent Miklóson, április 13-dikán 1857-be.

Benó Mihály megyei inspector

Lázár Pál fő megye Bíró

Balog Ignácz fő megye Bíró

+ Tatár István haszonbérlő

Kérésére nevét alá irtam

Balog Ignatz fő megye Bíró

Contractus Bírák
Aikler Josef kántor
Sándor István

A Nemes Megye pecsétjével meg erősítettem a fen írt helyen és napon.
Sántha Imre Csík Szent Miklósi plébános

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1857. április 13.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések.

Eredeti szerződés eredeti aláírásokkal, az árendáló személy kereszttel jelzett névírásával, alul Csikszentmiklós megyéjének pecsétjével.

92.

Csikszentmiklós megyéjének gyimesi birtokain lakó taxafizető
családfők számbavétele.
(1799)

1799-dikbe Szent György napjára a' Gyímes Lokán lakó s Nemes Csík Szent Miklós Megyéjének helységéről taxáló Zsellérek s Katona renden lévő Személlyek, ugyan Csík Szent Miklósr a' Cantor házához parantsolat szerént a' Megye Közönséges gyűlésében meg jelenvén, azoknak feleletre tételének a' következő 5 kérdések:

Elsőben: A' felelő ki zsellére? Hány esztendőől fogva Zsellér? Hányad magával, úgymint fíjával vagy testvérivel?

Másodszor: Mi nevezetű helységben lakik? Hány esztendőktől kezdve?

Harmadszor: Valamely irtóványát, birodalmában lévő jószágát vették-e el? Mikor? Miért? Kinek adták?

Negyedszer: Kíványa-e el vett jószágát vissza adatni, vagy mást helyette, hol?

Ötödször: Hány esztendőre kért a Megyétől jószágot, vagyis taxára hány esztendőre árendált, úgy mint ház helyet, kertet, kaszáló helyet? Hol? Mennyiért?

Antal János, Jakabb és Márton Tit. Bealis Lászlóné Asszony Zsellérei jelen nem lévén, ezek amint referaltatik, 10 esztendőre árendált(ák) Áldomás allyát.

Simon Ferentzné Katona jurisdictio alatt, Petke pataka tövin lakik, 60 pénzért bír egy kertetskét kenyér sütéssel Oláh országba kereskedik.

Csuhány Bukur Méltóságos Fő Király Bíró Úr zsellére, mintegy 12 esztendőktől fogva lakik a' Bükbe két fiaival.

Orda Máté Tit. Boros Elek Úr zsellére, amint referállyák 30 esztendőől fogva. Nincs gyermeke.

Z Gübüllő Todor Tit. néhai Sándor Mihálllyné Asszony Zsellére, vagy 30 esztendőktől fogva, 4 fiával.

Z Gübüllő Pintyi ugyan Tit. nehai Sandor Mihálllyné Asszony Zsellére egy fiával.

Karátson Istvánné ki most Zsögödi Katsos Jánosné katonáné egy fia ment Karátson Miklóshoz lakni, Tit. Sándor Ignátz Úr Zsellére.

Karátson Miklós Tit. Sándor Ignátz Úr Zsellére valami 20 esztendeje ott lakásának, 2 fiával.

Csobotár István volt Groff Kálnaki familiáé, most libertinus, György senex egy fiával, ki gazda, ki Zsellére legyen, ez után végire járnak.

Berszány György Tit. Király Bíró Úr Zöld János Zsellére, 4 vagy 5 esztendeje ott lakásának.

Nagy Sándor Megye Zsellére eleitől fogva több 30-nál, a Megye Birák relatioja szerént, azért adatott másnak Háza, hogy nem fizette meg a Taxát.

Boros György Katona egy fiával, 18 esztendőktől kezdve a taxát meg fizette. Azon instál, hogy Csuhány Bukurnál levő kertnek leg aláb a felit veszekedis el távosztatása vegett adattassék vissza.

Nagy Simo Imre Ignátz és Páll jobbágya.

Juon Szávuj Méltóságos ... Bíró Gábor úr zsellére 7 esztendeje, Dolus cum Uxore.

Salamon György Katona egy fiával.

Betze János Katona, Szépvívről való, feleségével.

Rusz Demeter Méltóságos ... Bíró Gábor Úr zsellére, régtől fogva ott lakos, egy fiával.

Rusz György Libertinus, most contrás a Harmintzad mellet.

Pater Tatár Parochus Graeci Ritus, 3 fiával.

Joannes Hangles Méltóságos ... Bíró Gábor Úr zsellére, 7 esztendőtől fogva ott van lakása, 3 fiával.

Sorbány János Tit. Boros Elek Úr zsellére, vagy 10 esztendeje ott lakásának, nints gyermeke.

Karátson János Tit. Sándor Ignátz Úr zsellére, 4 esztendeje ott lakásának, csak a feleségével.

Berszány Illyés Tit. Boros Elek Úr zsellére, 20 esztendeje ott lakásának, 1 fiával.

Ennek mostohái, Katonák, Sirbuly Demeter és János.

Nagy Miklós Tit. Imre Ignátz és Páll Jobbágya, 8 esztendője ott lakásának, 3 fiaival.

Kánya János Méltóságos ... Bíró Gábor Úr Zsellére, circiter 6 esztendeje ott lakásának, 1 fiatskájával.

Gallatzi Márton Tit. néhai Szűts Péterné Asszony zsellére, circiter 30 esztendeje ott lakásának, feleségével.

Gallatzi Mihály Tit. néhai szűts Péterné Asszony zsellére, circiter 30 esztendője ott lakásának, egy fiával.

Berszány Demeter Tit. néhai Szűts Péterné Asszony zsellére, circiter 20 esztendeje ott lakásának, 5 fiaival.

Szöts János Tit. Bíró Dániel Úr Zsellére Pálfalvából, circiter 15 esztendeje ott lakásának, kis fiatskájával.

Bilibók János Tit. néhai Szűts Péterné Asszony zsellére, circiter 20 esztendeje ott lakásának, 2 fijával.

Szöts Mihály Tit. Pálfalvi Bíró Dániel Úr Zsellére, 18 esztendeje ott lakásának, 2 fijával.

Kosokár Simo Tit. Taploczai Sándor Ignázt Úr Zsellére, circiter 10 esztendeje ot lakásának, 2 fjiával.

Szőts Péter Tit. Pálfalvi Bíró Dániel Úr zsellére, 10 esztendeje ot lakásának, 1 fjiával.

Ráduly Kelemen Megye Zsellére esztendőktől kezdve, 3 fjiával, jószágot kíván.

Sorbány Simon Megye Zsellére 5 esztendőktől fogva.

Moldován Simon Méltóságos ... Bíró Gábor Úr Zsellére, 7 esztendőktől fogva, feleségével.

Fodor Imre Katona 19 esztendeje ot lakásának, 6 fjiával, A' kívánsága, hogy a' régi birodalma, mint hogy nevedet a taxais adattassék visza, ezen kívül hogy erősebb Embernek cserébe adattassék a' jószága.

Páll András Katona, circiter 27 esztendeje ott lakásának, a' háza Megye helyén vagyon, úgy egy része a Kertnekis, a' mint ki van határozva, azon fellyül maga össze felesége Szépvízi Balás Ilona után.

Agyagas Patakba Hajnal Karatson Gróff Kálnoki volt Zsellére, most Keze be adásával Fő Curator Tit. Czikó Joseph Úrnak a' Megye Protectioja alá adá magát, a' testvére ifiú legény Hajnal Vaszi nem különben a' Megye Protectioja alá fog vétetni, mint hogy Törvény szerint Protector nélkül nem ülhet.

Rusz Simon Tusnádi Beteg familia Zsellére, vagyon 20 esztendeje ott lakásának, egy fjiával.

Rusz György. Ennek nagyobb fia, külön házba szándékozván, a' Megye Protectioja alá ajállya magát.

Balás Joseph Oláhfaluból kisded korában oda vetődvén, mintegy 30 esztendőktől fogva ottan lakot, most a' Minyiti vagyis inkább a' Hegyes havas észoki oldalában irtás véget a' Megye engedelmeiből épített házat, eddig szabad személy lévén, a' Megye Protectioja alá Kéz bé fogással ajállotta magát. Kívánsága az, hogy a' Nemes Megye elérhető helyet adgyon. Lakik egy fiatskájával.

Simon Antal Katona, Szépvízi a' régi Strasa háznak vagyis lovas Várdánk helyin lakik 3 esztendőktől kezdve egy fiával.

Főtze Mátyás a' Hidegség mellett délre Tit. Boros Elek Úr Zsellére. 11 esztendeje ott lakik 2 fjiával.

Simo Pálné Tit. néhai Szűts Péterné Asszony Zsellére. Circiter 28 esztendeje ott lakásának egy házos fjiával s két nőtelennel.

Tanko Antal Tit. Beálsné Asszony Zsellére, 10 esztendeje ot lakásának, 3 fjiával.

Tar havasba Butukár Stephán Tit. Beálsné Asszony Zsellére, circiter 14 esztendeje ott lakásának, 3 fiaival.

Butukár Gábor Tit. Beálsné Asszony Zsellére. Circiter 14 esztendeje, 1 fiával.

Butukár Demeter Tit. Beálsné Asszony Zsellére, 14 esztendeje, 1 fiával.

Ezen Conscriptio alkalmatosságával Tit. Csík Mindszenti Szépvízen Bíró Czikó Páll Cum Protestatione Cassaltatni kívánja a' fenn írtt jedzéseket.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1799. április 24.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 29. sz.

Három oldalas eredeti fogalmazvány. A közlés során csikmadarasi Bíró Gábor főkirálybíró titulusainak rövidítéseit a „Méltóságos” kivételével, következetlenségeik és félreérthetőségeik miatt elhagytam. Bíró Gábor főkirálybíróra: PÁL-ANTAL Sándor 1996. 64–66.

93.

Kimutatás arról, hogy a csíkszentmiklósi eklézsia gyimesi birtokain lakó családfejek mely földesúr jobbágysai, zsellérei.
(1811)

<i>Specificatio</i> <i>A Csík Szent Miklósi Ecclesia jószágán lakó Colonusok, kik Sellérei, az protectiójért mit fizetnek, a mind alláb következik</i>		
<i>A Csík Szent Miklósi Ecclesia Jószágán Gyimes Lokán lakó Collonusok nevei</i>	<i>Mi nevezetű legyen a specificalt selléreknek az Urok?</i>	<i>Mit adnak az Uroknak a protectioért?</i>
<i>Tankó Antall Tankó György Tankó János Butukár Gábor Butukár Stephán Antall János Antall Jakab Antall Márton</i>	<i>Ezen 9 számból lévők tartoznak Csík Szent Mihályi Tekintetes Bialis László Úrhoz.</i>	<i>Fizetnek esztendőnként egy egy fias juhot.</i>
<i>Főtze Joseph Főtze István Ráduly Ilije Ráduly Nyáguj Orda Máthe Berszány János Berszány Nyikoláj</i>	<i>Ezen 7 számból levő Collonusok tartoznak Csík Szent Tamási Tekintetes Boros Joseph Úrhoz</i>	<i>Fizetnek mind egy-egy fias juhot esztendőnként.</i>

Simó Mihály Simó Joseph Simó István Simó Péter Bilibok András Bilibok Imre Bilibok Péter Bilibok György Bilibok János Bilibok Péter Berszány György Berszány Miklós Galatzi Márton Galatzi Mihály Oltyán Bárbuly	Ezen 15 számból levő Collonusok Csík Szépvízi Tekintetes Czíkó Páll Úrhoz tartoznak	Fizetnek mind egy egy fias juhot esztendőnként.
Hajnal Karátson Hajnal Vaszi	Csík Szent Tamási Méltóságos F. K. B. (főkirálybíró) Sándor Mihály Úrhoz tartoznak	Fizetnek egy egy fias juhot esztendőnként
Rusz Simo Rusz György Rusz Demeter	All Csíki Tekintetes Beteg László Úrhoz tartoznak	Túrot, vaját fizetnek
Balás Joseph Báts Dimiány Sorbány János Györgyias Nyitza Kretzuj János János György Lázár Ferentz	Ezen 7 számból lévőek tartoznak Csík Madéfalvi Tekintetes Zöld János úrhoz.	Fizetnek egy fias juhot.
Kosokar Simo Karátson Miklós Karátson János	Csík Taplotzai Tekintetes Sándor Ferentz Úrhoz tartoznak.	Fizetnek egy egy fias juhot.
Z Göböllő Todor Condra István	Csík Szent Mihályi Sándor Antall Úrhoz tartoznak	Egy egy fias juhot esztendőnként fizetnek
Bartos János Bárbuj János Prasmár György Párászki Juon Ráduj János Todoritza Bokor Kádár Gábor Kádár Ilyes	Ezen 8 számból levők Csík Taplotzai Tekintetes Lázár Ferentz Vice Király Bíró Úrhoz tartoznak	Fizetnek túrot, vaját.

Szávuj János Szávuj Duka Rusz Demeter Csokány Bokor Kánya János	Csik Madarasi Méltóságos Bíró familiához tartoznak.	Fizetnek túrórt, vaját.
Szőts Péter Szőts János	Csik Pálfalvi Tit. Bíró Ilona Asszonyé	Fizetnek vaját.
Szőts Mihály Szőts János	All Csik Szent Györgyi Tit. Bors Ádám Úré	Fizetnek túrórt, vaját.
Nagy János Nagy Simo	Csik Szépvízi Imre Páll lovas, Imre Ignázt Gyalog Katonáké	Fizetnek eszten- dönként 3. 3. M. forintot.
Virág György az Anyával	Csik Szépvízi tekintetes Imre Lajos Úré	Semmit nem fizetnek

Summa 69

Hanc conscriptionem Inquilinorum coram me factam in Domo Cantorali Loco solito Congregationis Juratorum Ecclesiae Csik Szent Miklosiensis, testor, 24-ta Junii 1811.

Ludovicus Sándor

Parochus Csik Szent Miklosiensis

Jelen létében Tisztelendő Plebanus Sándor Lajos Úrnak, és az én jelenlétemben mind Fő Curatornak, lett ezen Conscriptio, melyről bizonyítok 24-a junij 1811.

Imre Ignatz

Fő Curator

Ki adattot én általam, Csik Szent Miklós Megyéjének Notariussa által, a melyről Attestalok a fen írt esztendőben és napon.

Fekete Péter

Ecclesia Notariussa

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1811. június 24.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 40. sz.

Eredeti tisztázat a plébános, a megye főkurátora és a megye nótáriusa eredeti „coramizáló” aláírásával.

A plébános által leírt latin záradékszöveg fordítása: „A zselleieknek ez az összeírása előttem készítettett a csikszentmiklósi megye eskütteinek szokott gyűlésező helyén, a kántori házban, tanúsítom, 1811. június 24-én”.

94.

A csikszentmiklósi megye árendásainak jegyzéke árendadíjaik feltüntetésével.

(1827)

Specificatioja a Csik Gyimes Loki lakosoknak. Nevei, kik, mennyi arendát fizetnek ... egy esztendőre, hogy az elől meg írt 931 R. forint és 20 krajczár summa meg látatýék.

<i>Nomina</i>	<i>R.ft</i>	<i>Kr.</i>
<i>A Gyimesi hivatal viselők</i>		
<i>Tit. Director Úr</i>	18	
<i>Tit. Harmintzados Úr</i>	10	
<i>Ádám Ferentz</i>	4	
<i>Plebanus Úr</i>	6	
<i>Az új Contumatz Diner</i>	4	40
<i>Iberajter Deaki János</i>	14	30
<i>Iberajter Gál András</i>	2	
<i>Iberajter Békesi Ferentz</i>	7	30
<i>Iberajter Rosnai István</i>	1	
<i>Tit. Control[or] Úr lakhelye</i>	15	
<i>Contrás Káplár</i>	6	
<i>Firtelmaister Szepi</i>	12	
<i>Firtelmaister Ignatz</i>	6	30
<i>Gyimesiek</i>		
<i>Pataki Gáborné</i>	6	
<i>Örmény Zadik Antalné</i>	3	30
<i>Mathe András</i>	2	
<i>Hajdú Miklós</i>	6	
<i>Firtelmaister Ignátz m</i>	9	40
<i>Küss Ferentz</i>	6	
<i>Áldomás</i>		
<i>Antal János fiai</i>	24	
<i>Antal Márton</i>	24	
<i>Simon Péter</i>	24	
<i>Tarhavas</i>		
<i>Condra István</i>	40	
<i>Oltyán Jánosné</i>	14	30
<i>Rusz Nyikita</i>	10	
<i>Kosokár Simon</i>	4	
<i>Bükiek</i>		
<i>Csokán Bokor</i>	6	
<i>Orda György</i>	6	
<i>Görbe Todor</i>	16	40
<i>Jonás György</i>	6	20
<i>Györgyes János</i>	4	20
<i>Karátson Miklós</i>	5	30
<i>Sárog Péter</i>	2	30
<i>Nagy Simon István</i>	3	50
<i>Salamon György</i>	7	50
<i>Hanklis János m</i>	6	
<i>Salamon János</i>	10	30

<i>Ungurán Szávulj</i>	3	40
<i>Rusz Demeterné</i>	5	30
<i>Barabás Péterné</i>	7	30
<i>Hanklis János <u>m</u></i>	12	
<i>Pap Joseph</i>	4	45
<i>Pap Toma</i>	4	45
<i>Rusz István</i>	7	30
<i>Antimer Jouan</i>	7	30
<i>Karátson János</i>	6	
<i>Oltyán Dávid</i>	6	
<i>Fogas Antal</i>	2	
<i>Rádulj Nyagulj</i>	8	30
<i>Máxem Péterné</i>	7	20
<i>Örmény Ferér Antal</i>	17	30
<i>Nagy János</i>	6	
<i>Galatzi Márton</i>	3	30
<i>Galatzi Mihálj</i>	6	40
<i>Billibok János</i>	8	30
<i>Prov. Billibok Péter</i>	8	30
<i>Szőts Gyurka</i>	3	30
<i>Abraham Mihálj</i>	1	30
<i>Szőts Péter</i>	7	
<i>Szőts János</i>	15	
<i>Suba Joseph</i>	12	
<i>Galatzi Nagy István</i>	5	20
<i>Billibok György a Csadamir Tető</i>	40	
<i>Kánya János</i>	2	30
<i>Koltsár Demeter</i>	3	30
<i>Suba György</i>	7	30
<i>Sándor Mihálj</i>	4	30
<i>Bárbulj János</i>	6	30
<i>Sorbán Simon</i>	7	30
<i>Bartos János</i>	6	30
<i>Czirják Joseph</i>	8	
<i>Gyk. Billibok Péter <u>m</u></i>	25	10
<i>Billibok Péter <u>m</u></i>	1	
<i>Hajnal Karátson és Demeter</i>	18	
<i>Ballas Joseph</i>	18	
<i>Molnár Tankó János</i>	12	30
<i>Prov. Billibok Imre</i>	4	40
<i>Főtze István</i>	4	30
<i>Főtze Joseph</i>	8	
<i>Simon Mihálj</i>	3	30

<i>Simon István</i>	<i>6</i>	<i>30</i>
<i>Menyiti oldala nyarolójáért</i>	<i>10</i>	
<i>Gyk. Billibok Péter alsó Uradéért</i>	<i>20</i>	
<i>Balliga György Pettini (?)</i>	<i>30</i>	
<i>Örmény Szebeni Lukáts Stena Sorkáért</i>	<i>39</i>	
<i>Örmény Szebeni Lukáts Gerendus Tarhavasért</i>	<i>100</i>	
<i>Pál Péterné</i>	<i>9</i>	<i>40</i>
<i>Summa</i>	<i>931</i>	<i>20</i>

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1827. [október 31.]

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dosz. iratvál. 1827.

Eredeti 1 oldalas táblázatos kimutatás. Az 1827. évi csikszentmiklósi főmegyebírói számadás melléklete.

A közlés során a „Helység” néven szereplő határrészneveket lapszéli függőleges helyzetükből a névcsoportok közé emeltem át.

95.

Kimutatás Csikszentmiklós megyéje gyimesi birtokairól, azok árendálói-
és árendadíjairól.
(1832)

Specificatio

*A Csík Gyimesloki Csík Szentmiklós megyéje jószágán levő lakosoknak, birtok-
dalmáiknak új szemre való vétele alatt következőleg.*

<i>Posi- tio</i>	<i>Nevei a' lakosoknak</i>	<i>Az árendá- jának határozása</i>	
		<i>Rft.</i>	<i>Kr.</i>
	[Gyimesi határállomásiak és környékiek]		
1.	<i>Tit. Director ur tanorokos kertiért Plebánus Ferenczi - külön a gyümölcsért a Director úr</i>	18 4	
2.	<i>Tit. Harminczados úr</i>	10	
3.	<i>Tisztelendő Plebanos Ferenczi Tamás úr</i>	6	
4.	<i>Ádám Ferencz kertei ösze véve</i>	5	
5.	<i>Contumácز diner Fal Joseff úr</i>	8	
6.	<i>Deáki János iberajter - Contumácз patakban lévő kert - a Hajdú Miklóstól ment Egeresért - A Simo Mihálynál lévő kertért - a Tarhavasa kaszálóért</i>	3 3 5 4	
7.	<i>Gáll András Iberajter úr</i>	2	

8.	Békesi Ferencz úr	10	
9.	Pataki Gábornő	6	
10.	Rosnai István	1	
11.	Iberaljter Deáki János 30-di kassából	10	
12.	Tit. Controlor úr 30-di kassából	15	
13.	Örmény Szajkó Antal házért és kertiről	4	
14.	Firter Ignác m János lakhelyiért, kerteiért	8	
15.	Firtel maister Joseff lakhely, malom és kerteiért Notandum. A Fránczi Ignác mellett levő borju kert most fenn marad	20	
16.	Firtel Antal – malma és kertei - az oldalsban levő két kertért - Contumácson lévő küs veteményes kert	15 8 1	
17.	Firter Ignác m – Csülemér patakában lévő kaszálóért - lakhelyért és kertiért	10 8	
18.	Bilibok György lakhelye és oldali kertért	20	
19.	Kis Ferencz – lakhelye és kertekért - Tarhvasi kaszáló kerteiért	3 5	
20.	Hajdú Miklós és Antal lakhely kerteik - külön Hajdú Miklós az Egeres részért	7 6	
21.	Steller Mihály az Hajdútól ment Egeresért	6	
	Áldomásiak		
	Simo Mihály Deáki Jánostól szakadt maga lakhelyiért	7	30
22.	Antal Mártonné része - Áldomás fejiért	30 3	
23.	Antal János és István - István a Sorkon levő befogott kertért - Antal Miklos maga lakhelyiért, kertiért - Antal Jánosa maga lakhelyiért - Simo Péter Notandum. Az egész nyároló értetik a három rész- re osztott harmincz Rft. árendákhoz.	30 3 8 6 30	
	Tarhavas Lunk		
24.	Kondra István – Butukár kertért - a' lakhely és többi kerteiért - a' Gerendus alatt lévő telekért	20 12 6	
25.	Nagy Vaszi lakhely és kerteiért	15	
26.	Rusz Nikita lakhely és kerteiért - a Bükben levő Sorbántól ment kertért	15 10	
27.	Kosokár Simo a lak birodalmáért - az egész tető szántó és kaszáló helyért	15 18	
	Bükben		
28.	Csokány Bokor birodalma két kertekkel	10	

29.	Orda György lakhelye birodalmával együtt	10	
30.	Görbe Todor fiai lakhelyekkel és az oldalbéli kert	16	
31.	Jónás György lakhelye, szántó és kaszáló, úgy a Budákán levő kaszáló	9	
32.	Görgies János lakhelye kerttel együtt	5	
33.	Karácson Miklós lakhelye kerteivel együtt	9	
34.	Görbe Kosztandi Todoricza Bokortól maradott kertért	2	30
35.	Sárog Péter lakhelye, kerte s a' temető kertel	5	
36.	Nagy Simo István lakhelye kerteivel, Tarhavasi kaszálóval és a' Tatroszon túl levő kertel	17	
37.	Salamon György lakhelye kerteivel együtt Égés oldalában, Budaka tetőn levő particulákkal együtt	10	
38.	Salamon János lakhely, Égés oldalában úgy Budaka tetőn levő kaszálókért	11	
39.	Ungurán Szávuly lakhelye kerteivel együtt	5	
40.	Rusz Demeterné fiaival s lakhelye kerteivel együtt, Tarhavasi kaszáló kertért	9	
41.	Rusz György lakhelye kertel együtt, Tatroszon túl levő kertért	6	
42.	Barabás Péterné lakhelye kertekkel és Tarhavasi kaszálóval	15	
43.	Hankles Jánosné lakhelye, kerte Égés alatt lévő kaszálóval	9	
44.	Hankles János m lakhelye, kertei	13	
45.	Pap József lakhelye kertel, Égés oldalán levő kaszáló	8	
46.	Pap Toma lakhelye, kerte, Égés oldalon levő kaszáló	8	
47.	Rusz István lakhelye, kaszáló és szántóhely	13	
48.	Popovics György Antimir Jánosrol maradott birod.	10	
49.	Jónás János Karácson Jánosrol maradott birod.	11	
50.	Oltyán Dávid lakhely kerteivel együtt - Bilibok Jánostól Égés oldalán szakadt kaszáló	10 8	
51.	Karácson alias Fogas Antal lakhelye, kertei s' Nagyvölgy oldalán kaszáló kertivel	7	
52.	Ráduly Nyáguly lakhelye kerttel együtt	10	
53.	Máxem Péterné lakhelye kertével együtt	10	
54.	Zádik Zakarias a bükki korcsoma, hozzá tartozó tarhavasi kaszálócska		
55.	Szebeni Lukács bükki korcsma arendája 5 idest öt font fejtér viasz gyertya		
56.	Galaczi Nagy János lakhelye, kerti - Nagy völgyben levő kerte - beljebb otton más kerte - Budákán levő kaszáló	5 10 10 1	

57.	Galaczi Márton lakhely, kertei s a' Tarhavas lunkában kaszáló	8	
58.	Galaczi Mihály lakhely, kertei, Budakán, Tarhavas lunkában kaszáló	9	
59.	Bilibok János lakhelye és az Égési kaszálója	12	
60.	Bilibok Péter <u>m</u> lakhelye, kerte - Égésben levő kaszáló - a Presmánval kétfelé rot kertért	7 6 3	
61.	Szőcs György lakhelye kertivel	5	
62.	Ábrohám Mihály lakhelye kertivel	2	
63.	Szőcs Péter lakhelye kertivel	15	
64.	Szőcs János <u>m</u> lakhelye, szántó és kaszáló helyei Szőcs János <u>m</u> lakhelye, szántó, kaszáló abból a jusból	8 4	
65.	Szőcs Miklós lakhelye, kaszáló Presmán György lakhelye kertecskével Presmán György Bilibok Péterrel két fele rot kert	3 2 3	
66.	Suba Jóseff, Demeter és Nifor lakhelyek s kerteik	16	
67.	Suba Miklósné lakhelye kertecskével együtt	3	
68.	Bedő János lakhelykéje	1	
69.	Galaczi Nagy István lakhelye, a vízen túl való kerte	9	
70.	Contrás káplár lakhelye	6	
71.	Kánya János lakhelye, mellette lévő kerti	5	
72.	Galaczi Nagy György, lakhely az oldalban és az alatta lévő kertekkel	5	
73.	Galaczi István <u>m</u> lakhelye s kertje úgy az oldalban levő	6	
74.	Sorbán Simóné alias Sálbáné lakhelye kertivel	4	
75.	Rádulj János lakhelye kerteivel, malom és kertei	15	
76.	László Miklós lakhelye, malom és kerte - Nagyvőgyi kert - a Czecsuly kert - Oltyánban levő kaszáló - Égés oldalában levő kaszáló	12 8 4 10 2	
77.	Kovács Johan lakhely két kertecskével, úgy a Tatroszon túl lévő kert	4	
78.	Suba György lakhelye s két kertei - Barbulyon felyül való szántó kert	8 2	
79.	Sándor Mihály lakhely s mellette lévő kert, úgy Tarhavas Lunkában lévő kaszáló	6	
80.	Mihály József lakhelye kertecskével	2	
81.	Kocsár Demeter lakhelye kertivel és Barát vészi kaszáló	6	
82.	Barbuly János lakhelye s' kertei, a Tatroszon túl lévő kerti és Kocsáron kívül lévő kertei együtt	15	
83.	Bartos János lakhelye s kert és a Köves[en]levő kaszáló	8	

84.	Sorbán Péter lakhelye, kertei és az Égési kaszáló	12	
85.	Cirják Joseff lakhelye, malma, két kertei, a vízen túl lévő kert	7	
86.	Gyalog Katona Bilibok Péter $\bar{m}$ lakhelye, kertei, úgy a Búvó mezein, az úton belől, a Tatros felől lévő kertje	35	
87.	Bilibok Imre lakhely Fodor Imréről maradt kertel, úgy a' rajta alol lévő kertje	13	
88.	Pál Péterné lakhelye, malma, mellette lévő kert, úgy a Búvó mezein lévő szántó s' kaszáló	20	
89.	Bilibok Péter $\underline{m}$ lakhelye s Búvó mezein lévő küs kert	4	
90.	Hajnal Karácson fiával Péterrel lakhelyeik, szántó és kaszáló kertjeikkel együtt	32	
91.	Hajnal Demeter lakhelye, kertecskéje	2	
92.	Sánta Miklós lakhelye s kertei, azzal a meghatározással, hogy a maga csüre hátától egyenessen ki a verőfény sorokra alol az övé	15	
93.	Rusz Simo lakhelye s azon felyül való kertei	12	
94.	Felső Uradék fejében lévő kaszálólhely	50	
	Hidegség vize mellett		
95.	Bartos István lakhelye, kerte, úgy a Páll Péterről maradt kertecske	3	
96.	Sánta Péter lakhelye, alol felyül lévő kertei	8	
97.	Pinti István lakhelye, kerte és a Daradicsében lévő kis nyilacska	6	
98.	Daradics János lakhely és kerte	3	
99.	Hidegség mellett Csoka István teleke Notandum. Ha a Contractussa kitölt	12	
100.	Vaslabán György lakhelye kertével	3	
101.	Zátso lakhelye, szántó kerte, barabojosi kaszáló	7	
102.	Sánta András lakhelye	3	
103.	Brezna Péter lakhelye kertével és az Uradék verőfelin Zácso által bírt részért, az az feliért	4	
104.	Brenza János lakhelye kertecskéjével	2	
105.	Hajnal György $\bar{m}$ lakhelye alol felyül lévő kertei	10	
106.	Hajnal György $\underline{m}$ lakhelye s' kaszáló kerte	4	
107.	Tanko Monár István lakhelye két kertecskével	3	
108.	Tanaszi István lakhelye kertével Notandum. Az adott Contractus ki telésével	4	
109.	Főcze István lakhelye és kaszáló kerte	6	
110.	Páll Josefné lakhelye a két hosszú kerttel együtt	15	
111.	Főcze Joseff fiaival lakhelyeik, szántó és kaszáló kerteik nyárolóval együtt	20	

112.	<i>Monár Jánosné fiával Péterrel, lakhelyeik, szántó és kaszáló, mindenütt levő kerteik, úgy a nyárolókkal együtt</i>	25	
113.	<i>Balázs Joseff fiával, lakhelyeik, szántó és kaszáló kertei, úgy a Búvo mezein levő kert, s ide értve a malma - a fűrészért</i>	20 10	
114.	<i>Prov. Bilibok Imre lakhelye, kerte és a nagy völgyel levő kerte</i>	5	
115.	<i>Páll Josef m lakhelye, mellette lévő kertivel</i>	3	
116.	<i>Páll Mihály lakhelye s kerte</i>	3	
117.	<i>Páll István lakhelye és kerti</i>	7	
118.	<i>Prov. Bilibok Péter lakhelye, alol felyül levő szántó és kaszáló kertei, úgy az Búvo mezein levő szántó kerte, úgy Páll Istvánon az oldalban levő kerti, úgy a malmával együtt</i>	25	
119.	<i>Tankó Antal fiaival együtt, lakhelyek, szántó és kaszáló kerteik, úgy a nyárolóval együtt - Tankó Péter a nagyvölgyi kaszáló kertért</i>	60 10	

Gyimeslok, die 25-dik maji 1832.

Deák István

Szentmiklósiak

Antal András fiscus

Benő Joseff vicemegyebíró

Borsova[iak]

Demeter István

Sárog István

Nemes Abos Mihály

Notandum:

1. A ki a nemes megyének a mostani ki határozott szerént az árendát meg nem akarná fizetni, ki mehet a jóságból.

2. A következő esztendő Szent György napkor, a ki az árendát előre be nem fizeti, a Szent György napi megye gyűlésében a jóságtól elesik, és annak fog adat-tatni, aki akkor le fizeti.

Domokos Elek Birtokos

Bocskor Elek

Abos Antal

Benő Joseff vicemegyebíró

Jegyzet:
Csíkszentmihály, 1832. május 25.
CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Dosz. iratvál. 1832.
Eredeti táblázatos kimutatás jegyzői névirásokkal.

96.

Kimutatás Csíkszentmihály megyéjének gyimesi árendásairól és azok árendadíjairól.
(1846)

Specificatio

A Gyimesloki árendátorokrol és az azok által fizetendő árenda pénzekről, hogy az elől írt esztendőnkénti 3201 forint 20 krajczár summa ki láttassék.

<i>Az árendátorok nevei</i>	<i>Árenda summa</i>	
	<i>Rft.</i>	<i>Kr.</i>
<i>Áldomás</i>		
<i>Görbe István</i>	<i>150</i>	
<i>Antal István</i>	<i>16</i>	
<i>Simó Mihály</i>	<i>10</i>	<i>30</i>
<i>Antal Mihály</i>	<i>13</i>	
<i>Antal János</i>	<i>9</i>	<i>30</i>
<i>Antal Miklós</i>	<i>13</i>	
<i>Antal Péter</i>	<i>5</i>	
<i>Antal György</i>	<i>5</i>	
<i>Antal Gábor</i>	<i>33</i>	<i>20</i>
<i>Antal István</i>	<i>16</i>	<i>40</i>
<i>Antal János</i>	<i>16</i>	<i>40</i>
<i>Simó Péter</i>	<i>33</i>	<i>20</i>
<i>Gyimes</i>		
<i>Gergely Fülöp</i>	<i>1</i>	
<i>Fiertelmaister Márton</i>	<i>20</i>	
<i>Deáki Péter</i>	<i>21</i>	
<i>Deáki Péter a nyárolóért</i>	<i>55</i>	
<i>Deáki János</i>	<i>29</i>	<i>30</i>
<i>Gergely János</i>	<i>10</i>	<i>30</i>
<i>Kiss Ferentz</i>	<i>8</i>	
<i>Kiss János</i>	<i>4</i>	<i>10</i>
<i>Békesi Lajos</i>	<i>1</i>	
<i>Fiertelmaister Ignátz</i>	<i>9</i>	
<i>Fiertelmaister Joseph m</i>		<i>30</i>
<i>Fiertelmaister Szépiné</i>	<i>20</i>	
<i>Fiertelmaister Péter</i>	<i>4</i>	<i>30</i>
<i>Gábor András</i>	<i>9</i>	

<i>Haidú Antal</i>	<i>10</i>	<i>30</i>
<i>Haidú János</i>	<i>3</i>	
<i>Zakarias Kristof</i>	<i>10</i>	
<i>Fejér Antal kortsma</i>	<i>100</i>	
<i>Máthe Joseph</i>	<i>4</i>	
<i>Szöts István</i>	<i>110</i>	
<i>Szöts Péter</i>	<i>100</i>	
<i>Kováts Contumáczt legény</i>	<i>4</i>	
<i>Fülöp Contumáczt legény</i>	<i>4</i>	
<i>Botár Contumáczt legény</i>	<i>8</i>	
<i>Az új Iberaiteri Ház</i>	<i>70</i>	
<i>A Directori kert</i>	<i>8</i>	
<i>A Papi kert</i>	<i>16</i>	
<i>Békesi Ferentz</i>	<i>10</i>	
<i>Harmintzadi kertek</i>	<i>11</i>	
<i>Controlori lakhely</i>	<i>15</i>	
<i>Szaiko Antal</i>	<i>5</i>	
<i>Fiertelmaister Antalné</i>	<i>23</i>	
<i>Varga János</i>	<i>1</i>	
<i>Miklós Péter</i>		<i>30</i>
<i>Tarhavas</i>		
<i>Kosokár Mihály</i>	<i>6</i>	<i>15</i>
<i>Kosokár Joseph</i>	<i>6</i>	<i>15</i>
<i>Kosokár János</i>	<i>6</i>	<i>15</i>
<i>Kosokár Simon</i>	<i>6</i>	<i>15</i>
<i>Kondra István</i>	<i>72</i>	
<i>Kondra Simon</i>	<i>18</i>	<i>20</i>
<i>Kondra György</i>	<i>16</i>	<i>40</i>
<i>Rusz Nyikitáné</i>	<i>15</i>	
<i>Nagy Vaszi</i>	<i>8</i>	<i>30</i>
<i>Jesán Todor</i>	<i>9</i>	<i>30</i>
<i>Bükk</i>		
<i>Györgyes János</i>	<i>6</i>	
<i>Györgyes Nyitza János</i>	<i>2</i>	
<i>Oltyán Bukor</i>	<i>5</i>	
<i>Szöts Miklós</i>	<i>12</i>	<i>30</i>
<i>Suba Demeter</i>	<i>14</i>	<i>30</i>
<i>Ifiabb Galatzi Mihály</i>	<i>5</i>	
<i>Rusz István</i>	<i>14</i>	
<i>Oltyán Miklós</i>	<i>2</i>	
<i>Oltyán Péter</i>	<i>14</i>	
<i>Sánta István</i>	<i>52</i>	
<i>Csokán Bokor</i>	<i>10</i>	

<i>Antal Imre</i>	<i>11</i>	
<i>Görbe György</i>	<i>5</i>	
<i>Görbe Péter</i>	<i>5</i>	
<i>Ungurán Szávuly</i>	<i>6</i>	
<i>Sárog Péter</i>	<i>5</i>	
<i>Nagy Simó István</i>	<i>19</i>	
<i>Rusz Péter</i>	<i>15</i>	
<i>Pap vagy Tatár János</i>	<i>3</i>	
<i>Bába vagy Ráduly János</i>	<i>28</i>	
<i>Gábor Maris</i>		<i>50</i>
<i>Galatzi István <u>m</u></i>	<i>1</i>	
<i>Galatzi István <u>m</u></i>	<i>1</i>	
<i>Galatzi István <u>m</u></i>	<i>19</i>	
<i>Galatzi Nagy György</i>	<i>8</i>	
<i>Galatzi Nagy János</i>	<i>20</i>	
<i>Pap Toma</i>	<i>10</i>	
<i>Pap Joseph</i>	<i>10</i>	
<i>Az olá pap lakhelye</i>	<i>3</i>	
<i>Jónás György</i>	<i>10</i>	
<i>Orda György</i>	<i>10</i>	<i>50</i>
<i>Karátson Péter</i>	<i>10</i>	
<i>Rusz Demeterné</i>	<i>10</i>	
<i>Hanklis Péter</i>	<i>12</i>	
<i>Korbe Kosztándi</i>	<i>12</i>	
<i>Szávuly György</i>	<i>4</i>	
<i>Antal Péter</i>	<i>15</i>	
<i>Abrahám Mihály</i>	<i>4</i>	
<i>Abrahám Joseph</i>	<i>4</i>	
<i>Szőts Mihály</i>	<i>12</i>	
<i>Szőts Ferentz</i>	<i>12</i>	
<i>Szőts György</i>	<i>10</i>	
<i>Koltsár Demeter</i>	<i>20</i>	
<i>Bilibok Albert Uradéért</i>	<i>80</i>	
<i>Bilibok János <u>m</u></i>	<i>20</i>	
<i>Praesman György</i>	<i>8</i>	
<i>Prov. Bilibok Péter <u>m</u></i>	<i>25</i>	
<i>Bilibok István</i>	<i>5</i>	
<i>Suba György</i>	<i>18</i>	
<i>Suba Miklós</i>	<i>11</i>	
<i>Raduly Nyáguly</i>	<i>11</i>	
<i>Szávuly György</i>	<i>5</i>	
<i>Salamon János</i>	<i>11</i>	
<i>Rusz Nyikita György</i>	<i>11</i>	

<i>Galatzi Mihály m</i>	9	
<i>Kosztandi János</i>	10	
<i>Galatzi Márton János</i>	9	
<i>Popovits György</i>	10	
<i>Karatson István</i>	4	
<i>Fejér Péter</i>	16	
<i>Pantazika János</i>	3	
<i>Szőts János m</i>	8	
<i>Hanklis János</i>	13	
<i>Jónás vagy Karáts Jánosné</i>	11	
<i>Oltyán Dávid</i>	10	
<i>Szőts Jánosné</i>	4	
<i>Bedó János</i>	2	
<i>Stojka Ádám Jantsi</i>	1	
<i>Suba Joseph</i>	10	
<i>Suba Nyifor</i>	7	30
<i>Suba Miklós</i>	5	
<i>Lukáts János</i>	6	
<i>Bilibok Mihály</i>	6	
<i>Barbuly János</i>	15	
<i>Karatson Antal</i>	10	
<i>Sorbán Péter</i>	15	
<i>Bartos János</i>	15	
<i>Sorbán Mihály</i>	2	
<i>Kánya Todor</i>	6	
<i>László Miklós</i>	42	
<i>Czirják Joseph m</i>	9	
<i>Czirják Joseph m</i>	2	
<i>Argyilan Pavel</i>	12	
<i>Bilibok Imre</i>	6	
<i>Bilibok Péter</i>	9	
<i>Bilibok Péterné</i>	12	
<i>Bilibok András</i>	8	
<i>Bilibok Albert</i>	16	
<i>Páll Péterné</i>	22	
<i>Hidegség</i>		
<i>Balás Josef és fia</i>	30	
<i>Mihók János</i>	5	
<i>Tankó Joseph</i>	10	
<i>Bilibok János</i>	5	
<i>Spanatyi Miklós</i>	26	
<i>Sánta Farkas</i>	8	
<i>Sánta Miklós</i>	30	

Hajnal Demeter	20	
Hajnal Péter	40	
Bartos István	12	
Györgyitzé Simo	6	
Sánta Péter	30	
Tatár János	1	
Pintyi István	10	
Bartos György	7	
Kolumbán István	5	
Sánta András	4	
Erős Joseph	3	
Csóka István	28	
Vaslabán György	5	
Keresztes András	5	
Oltyán Záttsió	20	
Csillag János	4	
Csilip Todor	2	
Csillag Péter	6	
Hajnal György $\bar{m}$	12	
Hajnal György $\underline{m}$	6	
Nagy István	2	30
Gábor Gábor	11	
Tankó Molnár István	8	
Páll Josephné	15	
Birta György	7	
Tankó Molnár Joseph	5	
Tankó Molnár János	9	
Főtze András	4	
Főtze István	8	
Főtze Joseph	26	
Tatár István	7	30
Molnár Péter	10	
Bilibok Péter	4	
Páll Joseph $\underline{m}$	4	
Páll István $\underline{m}$	8	
Páll István $\bar{m}$	8	
Pettinits nyárolója	15	
Tankó György	20	
Tankó Antal János	40	
Tankó Antal Péter	30	
Bilibok Péter és veje	30	
felső Uradéki nyárolói rész	20	
felső Uradéki új fogásért	70	

<i>Felső Uradéki többi nyárolóért</i>	<i>50</i>	
<i>Tarhavas</i>		
<i>Gerendus Tarhavasért</i>	<i>210</i>	
<i>Gyimes</i>		
<i>Spiridon Hambára</i>	<i>8</i>	
<i>Kriszti Hambára</i>	<i>9</i>	
<i>Bükk</i>		
<i>Galatzi István</i>	<i>16</i>	
<i>Kosán Hambára</i>	<i>10</i>	
<i>Summa</i>	<i>3201</i>	<i>20</i>

Jegyzés

Az 1844-dik esztendőbeli illetén jövedelem 70 forintokkal azon okból kevesebb, minthogy az új Iberajteri Ház azon esztendőben készülvén, ennek árendája az 1845-dik esztendőben kezdődött fizettetni.

Továbbá a fenn írt árendátorokon kívül fizetnek még úgy mint:

Zakariás Kristoff a Gyimesi Boltért 1

Zadik Zakariás a Bükki Kortsomáért 6

Szebeni Péter a Bükki Kortsomáért 5, összesen 12 font fejer viasz gyertyát, esztendőnként, mely a Templom szükségére használtatik.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1846.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Tem. csop. iratvál. Számadások. 1844–1845–1846.

Eredeti táblázatos kimutatás. Az 1844–1845–1846. évi csikszentmiklósi összevont megyebírói számadás melléklete.

97.

Kimutatás Csikszentmiklós megyéjének gyimesi árendátorairól
és az általuk fizetett árendadíjakról.
(1855)

Kimutatás

*A Csik Szent Miklós nemes Megyéje Gyimeslokán és annak terjedelmein talál-
tató minden Lakosairól és azok által fizetendő árendákról.*

<i>Folyószám</i>	<i>Árendátorok nevei</i>	<i>Esztendei árenda váltóba</i>	
		<i>Rft.</i>	<i>Kr.</i>
<i>Áldomás patak</i>			
<i>1</i>	<i>Antal Miklós</i>	<i>31</i>	
<i>2</i>	<i>Görbe István</i>	<i>190</i>	
<i>3</i>	<i>Simó Péter</i>	<i>42</i>	<i>20</i>
<i>4</i>	<i>Antal Gábor</i>	<i>42</i>	<i>20</i>

5	<i>Antal Péternő</i>	7	
6	<i>Antal János</i>	35	10
7	<i>Antal Miklós</i>	5	
8	<i>Simó Mihály</i>	7	30
9	<i>Simó György</i>	13	
10	<i>Antal István</i>	41	40
11	<i>Gergely Fülöp</i>	12	
12	<i>Antal Mihály</i>	20	
13	<i>Antal György</i>	15	
<i>Gyimes</i>			
14	<i>Gyurka János</i>	22	
15	<i>Deáki Gábor</i>	193	20
16	<i>Rozsa Josef</i>		30
17	<i>Varga János</i>	1	
18	<i>Szaiko Antal</i>	6	
19	<i>Szőts Péter</i>	125	
20	<i>Máthe Josef</i>	6	
21	<i>Zakarias Kristof</i>	15	
22	<i>Haidu János</i>	7	
23	<i>Haidu Antal</i>	13	30
24	<i>Mane János</i>	5	
25	<i>Gábor András</i>	15	
26	<i>Firtelmeister Josef</i>	62	
27	<i>Firtelmeister Ignatz</i>	11	
28	<i>Bekesi Alajos</i>	16	
30	<i>Kiss János</i>	11	10
31	<i>Gergely János arvai</i>	15	
32	<i>Deaky János</i>	29	
33	<i>Deaky Péter $\bar{m}$</i>	36	
34	<i>Firtelmeister Péter</i>	65	
35	<i>Deaky Péter $\underline{m}$</i>	16	
36	<i>Firtelmeister Márton</i>	28	
37	<i>Haritska János</i>	4	
38	<i>Feisztel Károly</i>	4	
39	<i>Kováts Alajos</i>	4	
40	<i>Controlor Úr</i>	15	
41	<i>Harmintzados Úr</i>	11	
42	<i>Director Úr</i>	8	
43	<i>Lelkész Úr</i>	16	
44	<i>Zsandár Szállás</i>	100	
<i>Bükk</i>			
45	<i>Kozsokár János</i>	10	15
46	<i>Kozsokár Simon</i>	10	15

47	Kozsokár Mihály	19	15
48	Oltyán Bokor	16	
49	Kondra István	28	50
50	Kondra Simon	28	
51	Kondra Péter	40	
52	Kondra György	35	10
53	Nagy Vaszi	14	30
54	Jezsa Thodor	10	30
55	Jezsan György	4	
56	Rusz Nikitánő	35	
56	Bilibok Albert	45	
57	Bilibok András	32	
58	Bilibok Péternő	18	
59	Bilibok János	9	
60	Bilibok Imre	20	
61	Páll Péternő	30	
62	Cziriak Josef <u>m</u>	2	
63	Cziriak Josef <u>m</u>	10	
64	Sorbany Mihály	7	
65	Sorbany Péter	20	30
66	Bartos Péter	30	
67	Pap Gábor	3	
68	Karátson András	6	
69	Karátson Antal	12	
70	Barbuly János	2	
71	Galatzi István	28	
72	Galatzi István <u>m</u>	5	
73	Gábor Maris		50
74	Baba György	59	
75	Nagy Simon István	27	
76	Tatár János	3	
77	Galatzi Josef	15	
78	Közös nyárolóért	10	
79	Virág Bukor	26	
80	Kánya Thodor	9	
81	Adam János	1	
82	Galatzi Nagy György	18	
83	Argyillan Pável	13	20
84	Barbuly János	22	
85	Bilibok Mihály	13	
86	Koltsár Demeter	35	
87	Suba György	30	
88	Oltyán Péter	24	

89	Lukáts János	15	
90	Galatzi Mihály	27	40
91	Suba Miklós	6	
92	Suba Péter	8	30
93	Alsó Uradéért	96	
94	Suba Demeter	25	
95	Suba Josef	20	
96	Daibukát Jakabb	2	
97	Bilibok Péter	33	
98	Szőts György $\bar{m}$	19	
99	Szőts Ferentz	24	
100	Pap sorka nyárolóért	8	
101	Szőts János	6	
102	Koltzar Miklós	6	
103	Bilibok György	4	
104	Szőts Mihály	24	
105	Bálint Mihály	7	
106	Abraham Josef	6	
107	Bilibok Péter	11	
108	Bilibok István	9	
109	Bilibok András	14	
110	Bilibok János	8	
111	Presmen György	10	
112	Galatzi Mihálynő	9	
113	Galatzi János	21	
114	Kosztandin János	22	
115	Fejér Péter	12	
116	Pantazika János	4	
117	Galatzi Péter	5	
118	Sánta Galatzi János	23	
119	Suba Miklós	12	
120	Zakariás Lukáts	25	
121	Galatzi Mihály	121	40
122	Ráduly Nyáguly	17	
123	Tatár József	18	
124	Tatár János	3	
125	Tatár Tamás	18	
126	Hanklis Péter	22	
127	Rusz Péter	20	
128	Rusz János	23	
129	Oltyan Demeter	6	
130	Antal Péter	23	
131	Antal Imre	20	

132	Sarog Antal	7	
133	Lakatos János	5	
134	Unguran Szaivulj	7	
135	Karátson Péter	16	
136	Jonás Nyisztor	4	
137	Jonás Miklós	18	
138	Györgyes János	7	
139	Görbe Kosztandine	22	
140	Laszló István	16	
141	Görbe Péter	8	
142	Görbe György	8	
143	Orda György	16	
144	Csokán Bokorné	18	
145	Oltyán Dávid	17	
146	Oltyán Miklós	4	
147	Karátson István	5	
148	László János	16	
149	Nagy István	8	
150	Szávuly György	6	
151	Popovits György	12	
152	Rusz György	11	
153	Salamon Jánosnő	14	
154	Oláh Pap	6	
155	Hanklis János	32	
156	Sánta János	40	
157	Sánta István	17	
158	Sánta Miklós	5	
159	Karátson Péter	5	
160	Karátson Gábor	12	
161	Presman György	18	
162	Bilibok István	10	
163	Szőts Miklós	37	
164	Szőts István	147	
165	Szőts Vaszi	12	
166	Nyitza János	6	
167	Budáka Nyárolóért	60	
<i>Hidegség</i>			
168	Tankó György	25	
169	Tankó János	48	
170	Nagysorki nyárolóért	16	
171	Tankó Péter	52	
172	Salamon Ignázt	2	30
173	Balás György	42	

174	<i>Közös nyárolóért</i>	10	
175	<i>Mihók János</i>	8	
176	<i>Bilibok János</i>	10	
177	<i>Tankó Josef</i>	14	
178	<i>Csango Bilibok Péter</i>	24	
179	<i>Uradéki nyároló</i>	22	
180	<i>Bodor János</i>	8	
181	<i>Bodor Péter</i>	30	
182	<i>Bilibok Péter m</i>	4	
183	<i>Bilibok András</i>	2	
184	<i>Páll János</i>	5	
185	<i>Molnár Péternő</i>	11	
186	<i>Fejér Péter</i>	5	
187	<i>Molnár György</i>	6	
188	<i>Kolimban Gergely</i>	1	
189	<i>Tankó Molnár Imre</i>	8	25
190	<i>Tankó Molnár József</i>	22	
191	<i>Tankó Molnár János</i>	10	
192	<i>Főtze Péter</i>	16	
193	<i>Főtze Josef</i>	34	
194	<i>Főtze Imre</i>	16	
195	<i>Pall Péter</i>	30	
196	<i>Birta György</i>	30	
197	<i>Jano Péter</i>	4	
198	<i>Molnar István</i>	9	15
199	<i>Gabor Gabor</i>	14	
200	<i>Nagy István</i>	3	30
201	<i>Tatár István</i>	19	
202	<i>Hajnal György</i>	38	
203	<i>Hajnal János</i>	23	
204	<i>felső Uradék nyárolóért</i>	60	
205	<i>Pap Péter</i>	2	
206	<i>Csilip Thodor</i>	2	
207	<i>Csillag Péter</i>	20	
208	<i>Presman István</i>	4	
209	<i>Csillag János</i>	19	
210	<i>Oltyán Zatsia</i>	53	
211	<i>Keresztes András</i>	19	
212	<i>Vaslaban György</i>	5	
213	<i>Tankó János</i>	6	
214	<i>Janó György</i>	10	
215	<i>Csoka István</i>	83	
216	<i>Erős Josef</i>	5	

217	Tankó Molnár János	10	
218	Verentsan Miklós	2	
219	Bartos György	3	
220	Sánta András	24	
221	Kolunban István	15	
222	Karátson István	6	
223	Janó Péter	10	
224	Pintyi István	17	
225	Sánta Péter	66	
226	Tatár János	16	
227	Györgyitz Simon	22	
228	Bartos Nyika	28	
229	Baliga János	6	30
<i>Agyagos patak</i>			
230	Karátson György	1	
231	Spanatyi Miklós	41	
232	Sánta Farkas	28	
233	Sánta Miklós	35	
234	Koltar János	20	15
235	Hajnal Péter	65	
236	Hajnal István	6	15
237	Hajnal Demeter	21	30
238	Hajnal Josef	6	15
239	Tankó György	2	
Összesen		4991	50
A fenn írt összeget ezüstbe számítva lészen		1996	44

A fenn írtaknak hitelességéről a Szent Miklós megyei számadások könyve nyomán bizonyít,

Sánta Imre plébános

Csik Szent Miklós, Martius 4-én 1855.

Jegyzet:

Csikszentmiklós, 1855. március 4.

CSISZEMIKPI. Pléb. ir. Vegyes tart. iratvál. 1. 82. sz.

Eredeti táblázatos kimutatás a plébános bizonyító zárószóival és aláírásával. Főmegyebírói számadás melléklete.

A nevek számozását a 29. és az 56. tételnél eltévesztették. 29-es név nincs, 56-os pedig kettő van. A közlés során ezeket a számozási hibákat megtartottam.

98.

Dienes Rosi megesett lány a ditrai templom jobbágynak adja fiát, Ferencet,
hogy ezáltal elkerülje a pénzbeli vagy a testi büntetést.
(1766)

*Anno Domini 1766 Die 11-a Julij Dyenes Rosinak Fia születvén házasságon
kül és nem lévén tehetsége, hogy a szokot mulctát a Mater Ecclesianak le fizesse,
tehát, hogy Pelengérbe ne ültetnék, a nyavalyás a születet Fiát, Ferenczet kötelezé
jobbágyul a' Ditrai Mater Ecclesiának. Coram Supremo Judice Ecclesiae Joanne
Puskás, Joanne Szabó, Gabriele Mészáros, Joanne Tamás, Stephano Csibi aeditus et
D. Martino Bollyko. Anno Domini 766. Die 22. Augusti.*

Jegyzet:

Ditró, 1766. augusztus 22.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. I. doboz.

Eredeti feljegyzés egy számadáskönyvből származó lapon.

99.

Moldován Gergelyné és férje felajánlják fiaikat: Pált és Andrást
a ditrai templom jobbágynak.
(1767)

*Anno Domini 1767. Die 13. Decembris, Mü előttünk Puskás Ferencz Strása
Mester, Szabó János m, Siklódi Mihály előtt Hompot Éva Moldván Gergelyné két
fiát bé adá és iratá a' Ditrai Mater Ecclesia gondviselése alá Zsellérül, úgy mint:
Pált és Andrást. Ebben egyet értvén vele a' fen irt Férje, Moldván Gergely, kiis
hasonló képpen kötelezi magát a Ditrai Mater Ecclesiának, fenirt Fiaival együtt.*

Jegyzet:

Ditró, 1767. december 13.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. I. doboz.

Eredeti feljegyzés egy hajdani számadáskönyv kiemelt lapján.

100.

Kőmíves Mihály a ditrai templom jobbágya Kőszvényes Remetén lakva
is fizeti taxáját a ditrai ecclesiának.
(1770)

*Anno 1770. Die 15. Febr. Hazajöve 's ismét Kőszvényes Remetére ki mene lak-
ni Kőmíves Mihály ifjú, a mi Mater Ecclesiánk jobbágya, kiért kezes lesz a Batja,*

Gyergyó Szent Miklósi Csáki János, hogy esztendőnként befizeti az 1 forint taxát, úgy Ványolós Pális maga kezes.

Jegyzet:

Ditró, 1770. február 15.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz.

Eredeti feljegyzés egy hajdani számadáskönyv kiemelt lapján.

101.

Határkijelöléssel egybekapcsolt egyezség Ditró falu komunitása és a ditrai megye között a korábban vitatott Kerekfenyő nevű területről, a ditrai templom román jobbágysai tartózkodási helyéről.
(1776)

Mű Nemes Gyergyó Székben Allfaluban residealo Oroszfáji Mikó László Nobilis és Gyergyó Csomafalvi Bege Márton primipilus Nemes Gyergyó Széke Continua Törvényes Táblájának Hütös Assessori, adgyuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik ez mű jelen való levelünknek rendiben, quod in hoc Anno praesenti 1776. Die 25-ta Martij, a' midőn volnánk meg írt Gyergyó Székben Ditrofalvába, a' Ditrai Mater Ecclesia Parochialis Házánál, melyben actu lakik írt Ditrofalva érdemes Plebanussa nagyon Tisztelendő Pater Sylvester András Uram eő Atyasága, jövének mű előnkben két fél személyek, úgy mint parte ab una Gyergyó Ditrai nagyobb Puskás Ferencz primipilus, Ditrofalva Megyéjének Fő Megye Bírája és ugyan Ditrai Puskás Gábor Nobilis, az írt Ditrai Mater Ecclesianak Fiscussa eő kegyelmek, ... Partibus vero ab altera írt Ditrai Mezei Ferencz Ditrofalvának mostani hütös falus Bírája és Puskás Tamás Ditrofalva hütös Curatora primipilusok ... kikis mind két részről nekünk Kezeket bé adván és bennünket meg bírálván, tőnek ilyen declaratiot, tudniillik: Léven perlekedése a' Gyergyai Tekintetes Continua Törvényes Táblán az írt Ditrai Mater Ecclesiának a' Falu, Ditrofalva ellen, bizonyos helység iránt, mely vagyon a' Ditrai alsó forduló határban Kerekfenyő nevezetű helyen in Vicinitatibus Nap kelet-ről és északról Ditrofalva közönséges erdeje és helysége, délről a Nagy Salamás pataka, Nap nyugotról a' memoralt Mater Ecclesia birodalma, melyen actu laknak azon Ecclesia Pláton nevezetű Jobbágysai,...) Ditrofalvais meg írt hütös Bírája és Curatora által Kezek bé adása mellett arra kötelezék magokat, hogy a' vicinált helységhez, melyet a' Mater Ecclesia a praelaudalt Törvényes Continua Táblánis el nyert, tovább semmi szín és praetextus alatt praetensiojokat fen nem tartják, hanem arról egész falustól le mondanak, és a' Mater Ecclesiának örökösön békeséges birodalmába hadgyák,...) semmi just vagy praetensiot továbbra fen nem hagyván, pro majori robore, a' vicinált helységet mű előttünk és általunk ki határozni és határozatni consequenter megíratni kívánnának. Mely szerént

Anno praefato 1776. die immediatē sequenti 26-ta Martij, a' meg nevezett két felekkel edgyüt ad faciem loci ki mentünk Kerekfenyőre, és nap kelet felé ki a bérczen mind addig hátra, míg azon bércz külső végén egy domb tetőn az eleven erdő szélye vagyon, mely domb tetőről és eleven erdő szélyitől tovább menve azon

úton egy küss löjtötske vagyon valamely lapos vápás helyre be az erdőbe, ezen domb tetőn az erdő szélyibe az út mellett északról, az úttól egy jó lépéssel belyeb találtunk egy nagy követ a' földben, melynek nagy része a földből kívül, eztet a' Parsok meg edgyezett akarathol a' Mater Ecclesia helységinek külső határául tévék és designálák, mely követ H betűvel meg jedzettük. Ezen kötől dél felé bé ereszkedvén az oldalon, nem messze találtunk egy nagy Horvást, ezen Horvástól ismég beljeb menvén bé az oldalon ugyancsak dél felé, jutottunk bé egy száraz üver főbe, mely száraz üver szolgál bé a' Nagy Salamás patakába az alsó ágba, itten tehát tévék határu a' Specificalt nagy Horvást, azon belől a' száraz üver főt és száraz üvert, azon alol a' Nagy Salamás patakát, egészen le a Ditrai Nemzetes Puskás Jakab Uram birodalmáig. Innen redealván és vissza menvén a' specificalt bércz tetejére az H betűvel meg jedzett és pro meta designalt kőhöz, onnan egyenessen északra menve bé a löjtőn egy lapos vápás heljen kezdődik egy száraz üver, vagyis száraz patak, mely száraz patak szolgál le a' Kötsk patakába. Itten tehát ezen száraz üvert, vagyis patakot tévék és rendelék a' meg irt két felek határu, azon aláb pedig a' Kötsk patakát, melly vicinált és Ditrai Mater Ecclesia birodalmába maradott helységet a' specificalt patakokkal, üverekkel és metákkal a falu, Ditrofalva helységeitől a' meg nevezett Pársok mű előttünk és általunk eszerént distingválák s különbözteték meg.

Azon út iránt, mely Kerek fenyőn a' bérczen hátra megyen az H betűvel meg jegyzett kő felé, s onnanis tovább ki felé, így edgyezének, hogy azon úton a' Ditraiak jár hassanak ugyan szabadoson, de a' vicinált és modo praemisso meg határozott Mater Ecclesia helységiben, Cselédgyeinek vetésseiben kárt ne tegyenek s ne tetes senek, a' füvet attan ne gazoltathassák s ne gazoltassák. Végre ...

Az észak felől pro vicinó tett száraz üverbe, vagyis száraz patak fenekibe a' mely eleven erdő vagyon mostan, asztot edgyik félis el ne pusztíssa s ne pusztíttassa, hanem a' két felek között tilalmasnak tartassék.

Ezen edgyezésnek és határozásnak nagyobb erősségére nézve a' sokszor megnevezett két felek vinculumotis vetének egymás közi, úgy mint Decretalis Calumniam, mely két száz magyar forintokat téssen, olly magok le kötésével, hogy a' meg irt edgyezést és határozást meg tartó fél az edgyezést és határozást háborító félén (:ha az háborítás tsak in aliqua parte lenneis:) praesentium vigore a' vinculumot annak úttján meg vehesse s vétethesse tsak a' v. Tiszt erejévelis, mégis ezen edgyezés és határozás in vigore maradjon in omnibus suis punctis. Ide ragasztván aztis, hogy az Mater Ecclesia helysége a' miképpen meg határoztatott, azon túl a Mater Ecclesiáis többet ne foglalhasson, hanem ha Ditrofalva továbbis botsáttaná.

Melly edgyezés és határozás a' meg irt mod szerént menvén véghez, írtuk meg műis a' mű igaz hűtünk szerént, szokot petsétünkkel a tulajdon Kezünk subscriptiojával megerősítvén jövendőbeli bizonyságul ki adtuk. Datum Anno, Die loquaque ut supra.

Correcta per nos.

Oroszfáji Mikó László Nobilis

Nemes Gyergyó Szék Continua Törvényes Táblájának actualis Hütös Assessora
Csomafalvi Bege Márton primipilus

Nemes Gyergyó Szék Contiuna Törvényes Táblájának juratus Assessora

Jegyzet:

Ditró, 1776. március 25.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1772. évi per iratai

Öt oldalas eredeti egyezséglevél a két széki táblabíró eredeti aláírásával és gyűrűs pecsétjével.

A közlés során helykímélés céljából a két fél korábbi perének menetére vonatkozó fölöttébb hivataloskodó, jogászai nyelvezetű részeket, mivel az egyezség lényegét nem érintették, kihagytam.

102.

Tanúsító levél arról, hogy néhány ditrai nagygazda, nem vévén tudomást 20 évi árendálásának lejártáról, akadályozza a ditrai templom román jobbágysait a Kerekfenyő nevű egyházközségi birtok használatában.

(1814)

Alább írt Személyek, adgyuk ezen bizonság tévő Levelünköt arról, hogy in Anno 1793. valami véletlen szélvész miján a Templomunk tornyának szarvazattya párkányozatával együtt véletlenül el romolván, mely miján kéntelenítettven újra szarvaztatni, s bádoggal meg fedettetni, de azon munkának végre hajtassa végett a Nemes Megyénk a szükséges költségben fogyatkozván, tehát azon tornyunk fel építésére kéntelenítettven Kerek Fenyő nevezetű, vagyis szántó helységit Ditrói Kováts Simó Huszár Jubilatus Káplár eő kegyelmének két száz, idest 200 R. forintokért 20 esztendőig el adni, a mikoris nevezett Kováts Simó azon meg vett Terrénumnak hason egész felit által adta volt 100 R. forintokért a Platonoknak, mint a Nemes Megyénk Zselléreinek a praemittalt esztendőig, s a más hátra maradott fele részibe ide való 9 privatus Falusi Atyánkfiait fogadván társul, nevezetessen Puskás Miklóst, Mezei Jóseffet, Siklódi István Jubilatus Huszár Káplárt, néhai Fülöp Zászló tartó Urat, Csibi István mostani Fő Megye Bírót, Nobillis Puskás Gábort, Lukáts Györgyöt, Csiki Ferentzet és Gáll István Huszárokat, kikis abban az üdőben következett 1794-dik esztendőben kezdvén pénzek után azon meg vett Terrénomot használni, és így ki telvén a fent írt és praesignalt 20 esztendők, tehát a közelebb mult 1813-dik esztendőben a Nemes Megyénk Fő Megye Bírája, nobilis Puskás Mihály, azon Nemes Megyénk Terrénumát a Plátonoknak, mint a Mater Ecclesiánk Zselléreinek Dézmára fel osztván, oly formán, hogy minden teremhető 10–10 kolongyából adgyanak két-két kolongya Dézmát, s eszerént kiki maga rátáját fel ugarolván, hogy annak idejiben bé vethessék, de a fent írt volt Emptorok közül Nobilis Puskás Gábor, Gáll István és a néhai Csibi Ferentz fiai, István és Albert Huszárok, via facti az írt Oláhok által meg szántott Nemes Megyénk földgyeit bé vetették s hasznokra fordították, mely miján azon Megyénk Zsellérei ugar nélkül maradván, mais kárban vadnak.

Melyről Müis tulajdon neveink al írásával s usualis Petsétünkkel tészünk bizonságot, a kik pedig írni nem tudván, tulajdon neveink után való Kereszt vonásunkkal erősítettük a Mü igaz hütünk szerint. Ditro Die 11-ma Mensis Aprilis 1814.

Csibi Ferencz Nemes Gyergyó Széknek Assessora

Csibi Tamás Assessor

Bajkó István Assessor

Köllő Ferencz volt Megye Bíró
Siklódi István volt Megye Bíró
 + *Csibi Lukács volt Megye Bíró*
 + *Csibi Antal Jubilatus Káplár*
 + *Puskás Mihály Huszár*
 + *Lukács György Huszár*
 + *Bajkó János*
 + *Mezej József*
 + *Csibi István fő megye Bíró*
Kováts Simon Jubilatus Káplár

Jegyzet:

Ditró, 1814. április 11.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz. 1814.

Eredeti két oldalas tanúságlevél három széki assessor gyűrűs pecsétjével, ditrai tisztségviselők eredeti aláírásaival, valamint kereszttel ellátott névírásaival.

103.

Részlet a ditrai templom 1830. évi számadásából.
 (1830)

Környülállásos leírása azon kút főknék, melyekből a bé vételek erednek.

Vagyon az Ecclesiának a Gyergyó Ditrai alsó határban egy nagy kiterjedésű Praediuma Communitas vicinitásában Kerek Fenyő nevezetű hely, ezt bizonyos részekre meg telepedett Colonusok bírják: – fizetnek –

a, Taxa titulus alatt minden esztendőben részekhez mérsékelt pénz taxát –, azon kívül

b, a Földekről mellyeket magoknak szántanak, dézmát

c, a Ditrai határba lévő földekis, mellyek eddig az oláhok (Zellérek) dézmájával edgyütt traktáltak, az idén árverés úttján a többet ígérőknek kész pénzért ki adattak.

A Templom körül lévő öt boltok, mellyeket bizonyos kereskedők meg határozott taxa mellet tartanak.

(...)

Bevételek

(...)

Taxa titulus alatt lévő Colonusok s azoknak részekhez mérsékelt taxájok:

1.	<i>Czellár János</i>	<i>3 R. forint</i>	
2.	<i>Balás János</i>	<i>3 R. forint</i>	
3.	<i>Czaran Todor</i>	<i>4 R. forint</i>	<i>30 krajcár</i>
4.	<i>Czaran János</i>	<i>4 R. forint</i>	<i>30 krajcár</i>
5.	<i>Szőts Péter m</i>	<i>6 R. forint</i>	

6.	Csubak Simon	3 R. forint	
7.	Szőts Péter	3 R. forint	
8.	Czarán János	3 R. forint	
9.	Szőts György	4 R. forint	
10.	Czaran Vaszile	3 R. forint	
11.	Velkán György	3 R. forint	
12.	Pláton Ignátz	3 R. forint	
13.	Pláton Jakab	3 R. forint	
14.	Pláton János $\bar{m}$	3 R. forint	
15.	Molnár György	3 R. forint	
16.	Kufár Tódor $\bar{m}$	3 R. forint	
17.	Pláton Vaszile	3 R. forint	
18.	Pláton Andrásné	4 R. forint	
19.	Pláton Tódor	3 R. forint	
20.	Floráné	3 R. forint	
21.	Pláton Péter	3 R. forint	
22.	Pláton Györgym	8 R. forint	
23.	Pláton János	4 R. forint	
24.	Pláton György $\underline{m}$	4 R. forint	
25.	Pláton Mihály	8 R. forint	
26.	Pláton Tódor $\underline{m}$	4 R. forint	
27.	Pláton Simon	3 R. forint	
28.	Ronda Simon	3 R. forint	
29.	Pláton György	3 R. forint	
30.	Less János	3 R. forint	
	Summa	111 R. forint	

Termesztermények... vagyis dézma azon földekről, melyeket a Kolonusok magok számokra műveltek:

a, Tavasz buza 20 kalongya, ebből 26 véka

b, Tavasz rozs 11 kalongya, ebből 11 véka

c, Árpa 17 kalongya, ebből 30 véka

d, Zab 29 kalongya, ebből 55 véka

Ezen természetmennyek betsű piatzi áron el adatván ... jött bé:

26 véka buza árába a fl. 2. – 52 forint

11 véka rozs árába a fl. 1 et 40 kr. – 18 forint 20 kr.

30 véka árpa árába a fl. 1. – 30 forint

55 véka zab árába a kr. 30. – 27 forint 30 kr.

A szalmájok és polvájok a cséplőké szokott lenni.

Idei természetmennyek bévétele 127 R. forint 50 kr.

A Templom körül lévő Boltok taxája

1.	Keresztes Jánosné	15	R. forint
2.	Zakariás János	5	R. forint
3.	Zakariás Tódor	5	R. forint
4.	Izsák Miklósné	5	R. forint
5.	Miklós Antalné	5	R. forint
	Summa	35	R. forint

A Ditrói határban lévő Templom földgyei, melyek ez előtt igen kevés tekintetre vetetődve s kevés hasznára lévén templomunknak, mostani Plebanus Urunk feljelentésénél fogva parantsolt Püspök Urunk ő Excellentiája licitatiót, mely a következő tábla szerint vétetődött fel:

(Sor-szám)	A földek nevei a felső fordulóban	A föld nagysága		Az árendátorok nevei	Eszterdei árenda	
		Köböl	Véka		Rft.	Kr
1.	Oláh János hegyén	1	2	Kiss János Providus	12	
2.	Ugyan ott	1	2	Simó Antal huszár	7	10
3.	Güdützön	5	-	Puskás János	31	20
4.	Alsó Heveder	1	-	Balás Ignátz	2	5
5.	Bányabükkön	4	-	Korpos Ferencz	3	-
6.	Sajóba	1	3	Lakatos István	2	-
7.	Meleg völgybe	7	-	Simó János	30	-
8.	Nagy Érbe	1	-	Siklódi Aloysius	3	30
9.	Rez tetőn	3	-	Siklódi Mihály	14	-
10.	Mártonok részin	1	2	Siklódi Mihály	3	-
11.	Bakos János Rezébe	1	-	Siklódi Aloysius	2	30
12.	Bük oldalába	-	3	Fülöp András	2	20
13.	Borzokába	-	2	Török Tamás	1	8

(...)

Jegyzet:

Ditró, 1830. október 31.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz.

Eredeti terjedelmes megyebírói számadás részlete a taxafizető templom jobbágysági felsorolásával, valamint a megye birtokában lévő boltok és földek árendásainak lajstromával.

Kimutatás a ditrai eklézsia Kerekfenyőn lakó havasi zselléireiről és felemelt taxájukról.
(1830)

*Fel jegyzése a' Gyergyó Ditrói Nemes Római Catholica Ecclesiához tartozó s
úgy nevezett Kerek-Fenyő helységben lakó Zsellérek neveinek a' mostan meg állított
Taxának mennyiségivel.*

<i>Rendszám</i>	<i>Nevei a' Zselléreknek</i>	<i>A Taxának mennyisége Rft.</i>
1.	Cserlar János	3
2.	Czarán Tódor	8
3.	Czárán János $\bar{m}$	10
4.	Szóts Péter $\bar{m}$	12
5.	Balás János	4
6.	Csubuk Simon	5
7.	Czárán János $\underline{m}$	6
8.	Szóts György	8
9.	Czárán Vaszi	10
10.	Velkán György	3
11.	Frutza Péter	3
12.	Pláton Ignátz	6
13.	Pláton Jakab	3
14.	Pláton János $\bar{m}$	6
15.	Molnár György	3
16.	Kufár Tódor	3
17.	Pláton Vaszi	5
18.	Pláton Tódor az András fia	5
19.	Pláton Tódor $\bar{m}$	5
20.	Frutza Flóra özvegye	3
21.	Pláton Péter	4
22.	Pláton György $\bar{m}$	16
23.	Rusz Tódor	2
24.	Pláton János $\underline{m}$, az ötsivel Ilyéssel	5
25.	Pláton György $\underline{m}$, alias Bajkó	4
26.	Pláton Mihály özvegye	8
27.	Pláton Tódor $\underline{m}$, alias Diák	8
28.	Pláton Simon fia Jeremiás	3
29.	Ronda Simon	4
30.	Molnár Simon	4
31.	Pláton György közepe, alias Kufár	8
32.	Szóts Péter $\underline{m}$	6
	Summa	183

Ezen fennebb specificált Zellérek, nevek után kitett Taxájokat fizetik a' magok lakó jószágokról, de ezeken kívül ők közönségesen bírtak eddig elé egy jó darab Terrenumot szántással, melyről eddig az időig dézmáltak, de azon dézmálás mind két részről nem kevés nyukhatatlansággal menvén véghez, a' dézmálás le hagyatott, és az helyett ígírték a' Zsellérek esztendőnként 14 esztendeig 200, az az két száz R. forintokat váltó czédulába, oly magok le kötelezésekkel, hogy valamint ezen két száz R. forintokat, úgy a' nevek után ki tett jószágokról való Taxákat punctualiter 8-ber végivel minden esztendőben itten Ditróban a' Tisztelendő Loci Plebanus Úrnak a' Megye Bíró jelen létiben adminisztrálják, melyet ha nem teljesítenének, akkor a' dirigens Tisztelendő Úr keményebb módokkal is reá fogja szorítani. Költ Gyergyó Ditróban, december 8-dikán 1830-ban.

*Gyergyó Alfalvi Györffy András Nemes Gyergyó Szék Notariussa
Véég András Nemes Gyergyó Szék assessora.*

Jegyzet:

Ditró, 1830. december 8.

GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 10. doboz, 1830. 3.

Eredeti névsor és taxafizetési határozat két gyergyószéki tisztségviselő eredeti aláírásával.

105.

Erdős János ditrai főmegyebíró 1838. évi templomszámadásának részlete a taxa- és árendafizető templom jobbágysai, valamint más templomi földek, boltok árendátorai felsorolásával.
(1838)

Környül állások le írása azon Kútfőknek, melyekből a bé vételek erednek.

Vagyon az Ecclesiának a Gyergyó Ditrai alsó határban egy nagy kiterjedésű Jósága a Ditrai Communitás vicinitassában Kerek Fenyő nevezetű hely. Esztet bizonyos részekre meg telepedett Colonusok birják, fizetnek,

a, Taxa titulus alatt minden esztendőben mérsékelt pénzbeli taxát 163 R. forintot, azon kívül 200 R. forint árendát.

b, A Ditrai határban lévő földek, melyek hasonlólag árendára ki adattak.

A Templom mellett lévő belső Jóságok, melyekre a ház és Boltok vadnak építve, taxa fizetés mellet biratnak, 145 R. forintért.

A Templomnak fructificalo Pénzei.

Bé vételek

a, Taxa titulus alatt lévő Colonusok Telkeihez mérsékelt taxát fizetnek.

Csettár János	3	R. forint
Szöts Péter	12	R. forint
Balás János	4	R. forint
Czárán Todor	6	R. forint
Czárán János	10	R. forint

<i>Csubuk Simo</i>	5	<i>R. forint</i>
<i>Czarán János</i>	8	<i>R. forint</i>
<i>Szőts György</i>	8	<i>R. forint</i>
<i>Czárán Vaszi</i>	10	<i>R. forint</i>
<i>Velkán György</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Trutza Péter</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Ignátz</i>	6	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Jakabb özvegye</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Pláton János</i>	6	<i>R. forint</i>
<i>Molnár György</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Kufár György</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Vaszi</i>	5	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Todor András fia</i>	5	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Todor</i>	5	<i>R. forint</i>
<i>Trutza Flora özvegye</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Péter</i>	4	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Györgyné</i>	6	<i>R. forint</i>
<i>Rusz Tódor</i>	2	<i>R. forint</i>
<i>Pláton János</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Pláton György Borika</i>	4	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Mihály özvegye</i>	4	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Todor alias Deák</i>	4	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Simon alias Jrinyie(?)</i>	3	<i>R. forint</i>
<i>Ronda Simon veje Maglár János</i>	4	<i>R. forint</i>
<i>Molnár Simon</i>	4	<i>R. forint</i>
<i>Pláton Todor alias Kufár</i>	8	<i>R. forint</i>
<i>Szőts Péter</i>	6	<i>R. forint</i>
<i>Summa</i>	163	<i>R. forint</i>

Az a, alatt jegyzett Zselléreknel lévő árendás földekről bé jött 200 R. forint
A b, alatt a Ditrai felső fordulóban levő arendára ki adott földek táblája.

	<i>A földek nevei a felső fordulóban</i>	<i>Az árendátorok nevei</i>	<i>Köböl</i>	<i>Véka</i>	<i>Esztemei árenda</i>	
					<i>forint</i>	<i>kr.</i>
1.	<i>Oláh János hegyén</i>	<i>Erdős János</i>	1	3	12	-
2.	<i>Ugyan ott</i>	<i>Simon Márton</i>	1	2	7	-
3.	<i>Güdüzt Dombján</i>	<i>Puskás Ignátz</i>	5	3	31	20
4.	<i>alsó hevederbe</i>	<i>Ballás Ignátz</i>	1	1	2	5
5.	<i>Bánya Bükibe</i>	<i>Puskás Máté úr</i>	4	-	1	37
6.	<i>Sajó tetején</i>	<i>Lakatos István</i>	3	2	2	-
7.	<i>Meleg vögybe</i>	<i>Puskás Máté úr</i>	7	-	30	-
8.	<i>Rez tetőn</i>	<i>Siklody Mihály</i>	3	3	14	-
9.	<i>Mártonok veszibe</i>	<i>Puskás Máté úr</i>	1	2	2	10

10.	Ballás János Rez oldalán	Siklody Károly	4	-	2	30
11.	Bük oldalán	Fülöp András	3	-	2	20
12.	Borzokába	Török Tamás	-	2	1	8
13.	Hegy farkánál	Ballás István	1	1	3	-
14.	alsó hevederbe	Puskás András	-	3	4	5
15.	Bánya Bükibe	Siklody Károly	1	2	1	40
16.	Borzokába	Fülöp András	kis kaszáló		2	10
17.	Víz oldalba	Ballás József	4	-	7	30
18.	Nyáras alatt	Mezey Simon	1	-	3	30
19.	Víz oldalba	Kováts Simo	3	3	6	25
20.	Ugyan ott	Kováts Simo	1	3	4	10
	Bé fizetett summa				72	40

(El maradott arenda summája 68 forint)

Vagyon az Eccelsiának egy belső Telekje,
melyről fizet Todor Antal kereskedő esztendőnként 100 R. forintot

A templom mellett lévő Boltokról taxát fizetnek:
A Nemes Ditrai Közönség 25 R. forintot
Keresztes Jánosné 15 R. forintot
Miklós Lukáts kereskedő 5 R. forintot
Taxa Summarum 145 R. forint
Summa Summárum 580 R. forint 40 kr.
(...)

Jegyzet:

Ditró, 1838. november 1.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz.

Eredeti terjedelmes főmegyebírói számadás tisztázatának részlete. A tisztázást végző jegyző annak idején néhány rendszerezési hibát vétett, ami ellentmondásokhoz vezethet. Ezeket az elírásokat például a betűvel jelzett pontok következtelenségét a közlés során javítottam.

106.

A ditrai templom Salamás területén fekvő birtokainak román haszonbérései 1863-ban, akik valószínűleg a korábban templom jobbágyaiként emlegetett taxások, a „Plátonok” utódai voltak.
(1863)

Kimutatása a Gyergyó Ditrói Anya Templomnak Salamás helységében lévő birtokain évenkénti haszonbér fizetés mellett megtelepült oláh lakosoknak 's az általuk az 1863-dik évben fizetett haszonbéri összegeknek.

<i>Folyószám</i>	<i>Neve a haszonbérelőnek</i>	<i>Fizet évi haszonbért osztr. ért.</i>	
		<i>Ft.</i>	<i>Kr.</i>
1	Balás Ilyés	5	-
2	Csetrár Kosztánti	2	10
3	Maxem Kosztánti	2	-
4	Maxem Alexa	1	-
5	Szőts György	5	-
6	Czárán Todornő	4	-
7	Fülöp Trifán	7	-
8	Roska Vasi	4	-
9	Szőts András	8	-
10	Szőts György	4	-
11	Czárán Gergely	2	-
12	Czárán Simon	2	-
13	Czárán János	2	-
14	Czárán Vasi	8	-
15	Pláton Demeter	2	-
16	Pláton György	3	-
17	Pláton János	2	-
18	Burilla Gergely	2	-
19	Pláton András	2	-
20	Pláton Miklós	2	-
21	Pláton Todor	2	-
22	Maglán János	5	-
23	Ronda Stefán	2	-
24	Pláton Todor	3	-
25	Pláton János	4	-
26	Pláton György	2	-
27	Pláton Mihály	6	50
28	Pláton Todor	5	-
29	Pláton Jakab	4	-
30	Pláton Gábor	4	-
31	Pláton János	2	-
32	Pláton Simon	2	-
33	Pláton János	2	-
34	Pláton György	4	-
35	Pláton György bojk	5	-
36	Rusz Kosztantin	2	50
37	Trutza János	3	50
38	Velkán Todor	5	50
39	Pláton György	5	-
40	Pláton Jakabnő	4	-
41	Pláton János és Trifon	7	-

42	Gácsitza János	2	50
43	Molnár György $\bar{m}$	2	50
44	Molnár György $\underline{m}$	2	50
45	Pláton János	2	-
46	Pláton György macina	2	-
47	Rusz Demeter	10	-
	Összesen	172	60

Gyergyó Ditróban október 31-én 1863.

Jegyzet:

Ditró, 1863. október 31.

GyGyL. Ditró. Pléb. ir. 1. doboz.

Eredeti kimutatás, amelyet az 1863. évi ditrai templompénztári számadáshoz csatoltak.

A szórványtelepülésű Salamás 1864-ben „cutulu Platonesciloru” néven emlegetett határrészére lásd: SZABÓ T. Attila 1940. 51. A terület valószínűleg azonos volt a ditrai templomnak azzal a birtokával, amelyet a XVIII. században *Kerekfenyő*-nek neveztek, és amelyet a *Plátonok* néven emlegetett templom jobbágjai taxafizetés és dézsmaadás ellenében műveltek.

107.

Olasz Ferenc udvarhelyi jövevény határozatlan időre beltelket kap Gyergyószentmiklóson a Szent Miklós templom megyéjétől évi taxafizetés ellenében. A beltelekhez határbeli földek is járnak. Az átadott templomi „jőszágot” örökösei is használhatják, ha fizetik a taxát.

(1769)

Mű Gyergyó Székben Szent Miklós megyéjében lakó Nemes ló fő, drabant és szabad székelő rendek közönségesen az egész Megyének lakosi; Adgyuk emlékeztetre mindeneknek az kiknek illik ez levelünknek rendiben, hogy mű egyenlő közönséges akaratból és edgyező értelemből adtunk egy ház hely örökséget Udvarhelyi Olasz Ferencznek, mely örökséghez vagyon ezen Gyergyó Székben Szent Miklós falva között, vicinussal fellyül Kerta András ló fő nemes ember öröksége, alol egy be járó közönséges ucza, melynek fele része ezen örökséghez tartozó, az másik fele részint, úgy mint az alsó része nemzetes Száárhegyi Lázár István Uram jobbágyinak Anghi Istvánnak és Anghi Mihálynak lakó helyekhez tartozó. Ezen örökséget olyan conditióval és állapottal adtuk, hogy házat építsen reáia, az migh ott akar lakni, senki tölle el ne vehesse semmi úton módon, az Szent Miklósi templom számára pedig annuatim tartozzék két két forintot adni. Mivel pedig ezen örökségnek az belső részét, úgymint az Belyken ucza felől való felét az mű akaratunkból és engedelmsükből Ujjfaluj Imreh Péter biria, az ki is velünk tett Contractusa szerint annuatim bizonyos summát tartozik fizetni megh irt templom számra, olyan rendelést teöttünk közötteök, hogy azon örökséghez tartozó szántó földeket, széna fű helyeket egyenlőképpen két részre osztván, fele Olasz Ferenczé, az más fele Imreh Péteré legyen mind addig ... migh az megh irt pénzbeli fizetést annuatim megh adni el nem mulattyák; Mivel pedig ez előtti biztatásunkra már Olasz Ferencz házat

épített azon örökségen, assecuralljuk ez levelünk által, hogy my és az my maradékink és successorink, azon örökségnek, az háznak birodalmában megh tartjuk mind magát Olasz Ferenczet, feleségét és maradékait, stante conditione praemissa, ha pedig jöendőben az Olasz Ferencz gyermeki ezen conditiohoz nem akarnák magokat tartani, avagy elégtelenek ennek supportálására in hoc casu valamennyi épület azon örökségen találtatik, annak igaz betsű szerint való árát az tellyes megye depónálná az Olasz Ferencz maradékinak úgy apprehendálhassák és vehessék el tollók; ha pedig Olasz Ferencz feleségével edgyütt sine semine deficiálnának, és sem fiú, sem leány ághon levő posteritások nem maradna, in hoc casu az megh írt örökségen való épületek mindenestől foghva az Szent Miklósi Templom számára maradgyanak minden fizetés nélkül. Mely dologhnak megh tartására kötelezzük egész Megyéstől mind magunkat, maradékinkat és successorinkat ez levelünk által. Melynek megh petsétlésére authoráltuk magunk közül, Tekerőpatakról Nemes és Vitézlő Ferencz Gábor, Gáborfi Ferencz és Josika Ferencz, Szent Miklósrul Bot Pál, Kemenes Mihály és Pongrácz János, Kilyénfalvából Nagy János és Pál György Uraimékat Atyánkfiait. Datum in praedicta Possessione Szent Miklós die Vigesima mensis maj. Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo Nono.

Ferencz Gábor
Bot Pál

Gáborffi Ferencz
Kemenes Mihály

Josika Ferencz
Pongrácz János

Jegyzet:

Gyergyószentmiklós. 1769. május 20.

GyGyL. Gyergyószentmiklós, Pléb. ir. 5. doboz., 1769.

Különleges, 1769-ben már szokatlanul régiesnek számító írással papírra vetett eredeti kontraktus hat eredeti aláírással és hat gyűrűs pecséttel.

108.

Zakariás János a gyergyószentmiklósi templom zsellére befogadja telkére
Deső Józsefet templom zsellére gyanánt 80 esztendőre.
(1805)

Mű előttünk, kik alább írva vagyunk, ezen Nemes Gyergyó Szent Miklósi Megyénk és Venerabilis Ecclesiánk Zsellérei, úgy mint Zakarjás János, Zakarjás Dénes és Zakarjás Ignátz, ez follyo 1802-dik Esztendőben Januariusnak 14-dik napján a Parochialis háznál meg jelenvén, három részben bővséges belső jószágokkal biralkodván, mint magok hasznokra, mint Ecclesiánk Proventusára nézve azon jószágban (:mely vagyon itten Gyergyó Szent Miklóson a Közép tizben, vicinussa nap keletről a Blényesiek, alol Kupás János belső jószágok:) és ezen belső három rész jószágokban más három Zselléreket fogadának, a mint az ők tulaldon Contractussokban meg vannak írva, most újobban ezen 1805-dik Esztendőben martiusnak 17-dik napján nagy sükségtől viseltetvén Zakarjás János maga házán fejül, jószágának felső részére második Zsellért fogada bé, úgy mint Deső Jóseffet feleségével és Jakab nevezetű Ettsével, kiknek azon jószágon való be szálítássok

megengedettet olyan formán, mind a több három selléreknek, hogy be szálván és építvén azon jószágra magok lakásokra valót, minden esztendőben tartozék valamint a három Zsellérek Ecclesiánk számára három márvást adni, mind addig, valamint otton lakni akarnak, azon kivül a nevezet Zakarjás János, valamint eddig, úgy ez utánis maga szokot taksáját bé adni tartozék azon jószágról. Fogadá pedig az említet Zakarjás János a nevezet Deső Jóseffet Ettsevel együtt nolytzvan esztendőknél el teléséig, vévén az említet Deső Joseffől 40 magyar forintokat. Fel tévék pedig mi előttünk, hogy azon nolytzvan esztendő alatt a bé fogattatott Sellért maradványról (és) maradványira birni engedik, és azt miis helybe hagyók Úri Engedelemmel, hogy nevezet ujj Zsellér és annak maradványi azon jószágban betsületessen viselyék magokat, és ha olyasokban accedálnának a magok rosz viseletek miatt szabadságában legyen Ecclesiánknek érdemessen meg büntetni, és el mellett minden igazítást egy más közöt tenni. Az Épületeket pedig, melyeket mostanában reá tesznek, ... a terminált idő, nyoltzvan esztendő [elteltével], szabadon ki ki el hordhassa, hordathassa, de a Zakarjásoknak szabadságában lészen betsü szerént meg váltani. A több Conditioik egyeznek a három Selléreknek kiadott Contractussok [conditioival].

Melly ilyen egyezülést... irtuk meg bona fide, és arrol agyuk ezen levelünket szokot petsütünkkel és tulaldon al írásunkol meg erősítve, ... In Domo Parochiali 1805. 17-dik Martj.

*Gyergyó Szent Miklósi Bajna Ignácz Fő Megye Birája
Kupás János Ecclesia Curatora
Tanító Mester Gáll Antal*

Bálintfi Gergely Plébános

Jegyzet:

Gyergyószentmiklós, 1805. március 17.

GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 6. doboz. 1805.

Eredeti kontraktus négy sajátkezü aláírással, a megyebíró és a plébános gyűrűs pecsétjével.

A szöveg második felében több íráshibát ejtett a megállapodás lejegyzője.

109.

Áts István a gyergyószentmiklósi templom zsellére lesz. Átveszi az eltávozott Zakariás András templom zsellére elhagyott fundusát. 6 évvel később a telket Székely István kapja meg, aki ugyancsak a templom zsellérévé válik.
(1819, 1825)

Minek utánna Zakariás András mint az Gyergyó Szent Miklósi Venerabilis Ecclesia Zsellére minden előre való híradás nélkül merészelte maga lak helyét elhagyni, s vagalt, akkor elsőbben hibázott. Akkor pedig a midőn Hitves Társátis itten hagyván elabalt, hűte szegett Férfiúnak tanáltatott lenni. Annak okáért mostan Gyergyó Szent Miklóson tartózkodó Áts István kéré ezen Nemes Venerabilis Ecclesia Plebanussát, Fő Megye Biráját, Curatorát s a több Elöl járóit, hogy azon Zakariás Andrástól fel hagyatott fundust adnák által nékie, és kész lenne Venerabilis

Ecclesiánknak Zsellére lenni. Által látván azt, hogy Venerabilis Ecclesiánk semmi képpen ne szenvedgyen a Zsellérek el szélyedésekben, azon meg jedzéssel, hogy Áts István a Zakariás András mostan fenn álló lak Házáért, mely áll egy lak Házból és egy kis kamarátskából, melyet mű előttünk Áts István feleségével Zakariás Ágnessel meg véve Zakariás András Hitves Társától Bernád Ágnestől mostani folyó pénzen 72, azaz Hetven két R. forintokkal, a belső lak jószágot is által vevé azon jussal, melyel eddig bírta Zakariás András, ... ki vevén a külső szántó és kaszálókat, hanem egy szántó földet, mely vagyon a Szárhegy felé forduló alsó határban, meg váltott Áts István 13 azaz Tizen három R. forintokkal, melyet Zakariás András el adott volt, meg váltván azon szántó földet a belső fundus által adatott Áts Istvánnak és feleségének Zakariás Ágnesnek, mint Templomunk zsellérének birtoka alá oly Conditio mellett, hogy minden esztendőben a fizetendő három márvásokot, mint Zsellér pénzt meg fizetni köteles. Azon kívül a mi Templomunkhoz meg kívántató Ünnepekre való szolgálatokat, hogy meg teszi, arra magát kötelezte ezennel Áts István.

Melynek valóságáról adgyuk ezen írásunkot a mű igaz Hütünk szerént tulajdon nevünk alá írásával meg erősítvén a folyó 1819-dik esztendőben Januarius 17-dik napján Gyergyó Szent Miklóson.

*Gyergyó Szent Miklósi Ferentz Jóseff Fő Megye Bíró
Kemény Imre Curator
Pongrátz Ferentz Birtokos*

A fenn írt Contractust ezen írással és pecsétemmel meg erősitem és helyben hagyom. Loco, anno, die ut supra.

*László Mihály
Gyergyó Szent Miklósi Plébánus*

Ezen Contractusban írt fundust Házzal és az Istállóval Áts István el kerülhetetlen szükségében által adá Gyergyó Szent Miklósi Székel István eő Kegyelmének 110, azaz Száz tiz R. forintokban oly Conditioval, amint túl meg van írva, hogy minden esztendőben Székel István őkegyelme az meg írtt három márvásokot tartozzék meg fizetni, melyre magát Székel István őkegyelme köteleziis, valamint arrais, hogy a mi kívántatni fog a Templomhoz különös ünnepnap, aztot meg tenni el nem mulattya.

Melynek valóságáról adgyuk ezen írásunkot, a mű igaz Hütünk szerént tulajdon neveink al írásával meg erősítve, Gyergyó Szent Miklóson 1825-ben februarius 17-én.

*Bíró Mihály Fő Megye Bíró
Benedek Antal Curator
Pongrátz Ferentz assessor
Kónya Mihály Megye Polgár*

Ezen Contractust, valamint az alább írtatis helyben hagyom és a benne írt fundust, hogy Székely Istvánnak mennyen fiúról fiúra addig míg az Áts István után következő maradék vagy a Zakariás Fiakból való atyafi azt ki váltja, meg engedem, olyan feltétel mellett: Hogy ha az örökösöknek magva szakadna, akkor azon fundus a többi ott lévő Zakariás fundusokkal együtt az Ecclesiának birtokába jöjjön. Addig

pedig Székely István vagy maradéka esztendőnként az 51 krajcár taxát jó pénzben fizesse és az 7 R. forintba is része szerint concurráljon. Signatum 17-a febr. 1825. Gyergyó Szent Miklós.

*László Mihály
Gyergyó Szent Miklósi Plebanus*

Jegyzet:

Gyergyószentmiklós, 1819. január 17. (A kiegészítés: 1825. február 17.)

GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 7. doboz. 1819.

Eredeti kontraktus plébánosi jóváhagyásokkal és egy kiegészítő kontraktussal, eredeti aláírásokkal és a plébános gyűrűs pecsétjének két lenyomatával.

A kontraktusban emlegetett korábbi templom zsellére, a telekről hír nélkül eltávozott Zakariás András hamarosan meghalt. 1819 második felében és 1820-ban nagy pereskedés folyt azokról a boltokról, amelyeket örmény kereskedőként életében a ditrai ecclesiától árendált. (GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 7. doboz.)

110.

Salamon Bertalan molnár a gyergyószentmiklósi templom „teljes jogú” zsellére lesz, miután csaknem nyolc éven át használta az elhunyt Zakariás Dénes templomi „jóságát” és megvette épületeit. A megye határidő nélkül átadja neki a „két nyíl pusztá telket” éves taxáért és templomi szolgáltatokért.

(1839)

Mű kik alább neveinket le írtuk és íratuk, mint a Gyergyó Szent Miklósi Nemes Megyének Plébánussa Fő Tisztelendő Deák Ignácz Úr, Fő Megye Bíró Márton Jóseff, al Megye Bíró Jánosi Antal, esküdt Hidegh Mihály, úgy a Nemes Megyének több érdemes tagjai, az ezen végre siető 1839-dik esztendő karátson hava 22-dik napján, a midőn Nemes Megyénk Plébániai házánál össze lettünk volna gyűlve, leg ottan jelenté magát azon szép kérelmével Gyergyó Szent Miklóson molnárkodó Salamon Bertalan, hogy még 1832-dik esztendőben ugyan karátson hava 12-dik napján akkori volt Plébánus Fő Tisztelendő Boros Imre Úr akarattjából Nemes Megyénkkel egyet értve a Nemes Megyénk jóságára azon Zakariás Dienes által épített egyes házat, kamarájával, cserepessével és egy istállót árnyékosztól a nevezett Salamon Bertalan 76 R. forintokkal váltóba a néhai Zakariás Dienes fiától, Jánosótól fel váltván, mind az említett időtől fogva a Zakariás Dienes és Ferentz által a Nemes Megyénk két nyíl belső jóságának esztendőnkénti Taxáját úgy heti szolgálattját mind a mostani esztendőig mindenkor a rendes időben tisztán ki fizette, és az utána járandó szolgálatot a Nemes Megyénknek szorgalmatosan, mint hogy mindenkor bé tette, azért arra kérvén Nemes megyénknek Elölülőit és Fő Kormányzóit, hogy a tellyes Megyénkel egyet értve, adnók azon Zakariás Dénes és Ferentz által birt két nyíl belső pusztá telkeket által a Nemes Megyénk által ki szabott rendes Taxa, két M. forint és 4 pénzke folyó pénzbe való fizetés és a szokott szolgálat meg tétele mellett. Kinek is alázatos kérését illő tekintetbe vévén Nemes Megyénk, annyivalis inkább, mivel a nevezett Salamon Bertalan már szinte nyoltz esztendőktől fogva, mind a rendes Taxákat, mind a szokott napi szolgálatokat híven meg tette és ezutánis meg

tenni és fizetni magát ajánlya, tehát Nemes Megyénk illendőnek látván, hogy egy jóakarató Zsellért a nevezett két nyíl jószágba tegyen, a ki a jószágra gondos, szorgalmas ügyelettel legyen, azt gyarapítani és építeni elégséges legyen; azért tellyes egyget értésből általís adók nevezett Salamon Bertalannak, Feleségének Bernárd Emerentiának, Fiainak, Antalnak, Jánosnak, Mihálynak, Istvánnak és Jóseffnek azon Zakariás Dénes és Ferentz által biratott két nyíl pusztá belső jószágotskákot, mellynek nap keletről szomszédgya Hompol Mihály álta birato templom jussa, nyugotrol Tanított Pál András által használt ugyan Templom jussa, délről a mezőn fel s le járó út, északrol a falu között fel s le járó uttza, ezen így szomszédosított két nyíl egymás mellett való belső pusztá telkeket adá Nemes Megyénk Salamon Bertalan molnárnak, nevezett Feleségének és Fiainak olly formán: hogy mind addig bírja mind ő maga, mind maradékai, míglen a Nemes Megyénknek a már meg írt rendes Taxát és szolgáltatot megadni és tenni Salamon Bertalan és maradékai tudgyák, hogy ha pedig Salamon Bertalan vagy nevezett Felesége és fiai a ki nevezett Taxát fizetni és az illő szolgáltatot meg tenni nem tudnák, vagy nem akarnák, akkor Nemes Megyénk őtöt vagy maradékait a jószágbol ki teheti, de olly formán: mint hogy a mostani épületeket Salamon Bertalan 76 R. forintokkal meg váltotta, azon jószágra tett és teendő épületeit Nemes Megyénk fenn tartsa, úgy továbbá, hogy ha Salamon Bertalan ezen jószágotskák után szántó és kaszállókot ki tanuland, vagy Nemes Megyénk ki keresend, azokotis újj alkalom mellett nékie Nemes Megyénk adni köteles lészen.

Evictionis válalván Nemes Megyénk, hogy Salamon Bertalant, nevezett Felségét és gyermekeit a már le írt feltételek szerint ezen pusztá jószágotskáknak békességes bírhatóságában meg tartya és tartassa.

Melly adományukról adgyuk ezen levelünket a mű igaz hitünk szerént tulajdon nevünk al írásával és iratásával meg erősítve a Nemes Megyénk Plébániai Házánál, Gyergyó Szent Miklóson a Nemes Megyénk Petséttyivel meg erősítve.

Deák Ignátz helybéli Plébános

Leopold János militáris Bíró

Kolumbán Miklós eskütt

Kónya Ferentz eskütt

Balás Péter eskütt

Kemenes Máté eskütt

Sollyom András eskütt

Balás Joseff eskütt

Kertso Imre Huszár

Barabás András Megye polgár

Nagy Imre Megye polgár

Kemenes Joseff Megye polgár

Péter András Megye polgár

Prov. Dezső Mátyás Megye polgár

Prov. Jánosi Albert Megye polgár

Jánosy Antal vice Megye Bíró

Portik István Gyalog Káplár

Gáll István Huszár

Kari Imre Huszár
Angi Gáspár Provinciális Eskütt
Illyés Antal Provinciális Eskütt
Madaras Péter
Madars Dávid
Kertso Ignátz Gyalog Katona
Kari Imre m Huszár
Madaras Albert gyalog Katona Eskütt
Ignatz Blénesi Jubilaris Trombitás
Hidegh Mihály Jubilaris Gyalog Káplár
Hidegh Ferentz Jubilaris Führer
Török Jubilaris Strásamester
Kari György Notarius

György Jóseff Possessor és Nemes Gyergyó Szék Tábla Birája
Nemes Várady Alajos Possessor

Jegyzet:

Gyergyószentmiklós, 1839. december 22.

GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 7. doboz. 1839.

Eredeti kontraktus a plébános és két possessor saját kezű aláírásával, gyűrűs pecsétjével, valamint 30 jegyzői névírással.

A kontraktus mellett fekvő apróbb iratok között található egy 1832. évi feljegyzés (Notandum) a következő szöveggel: „Zakarjás Dénes meg halálózván és ennek fia, János egy kerengő korhel, nem elégséges a templom jussát kurálni. Tehát ezen okra az alatt irt esztendőben, napon és heljen által adatott Gyergyó Szent Miklósi szabad személy Salamon Bertalannak– akinek az eleje Maros szék Jobbágytelkiről származott ide – ennek felesége Bernárd Emerentzia és fiai Antal, János, András és Mihály. Oly móddal adatott által a Zakarjás Dénes jussa, hogy Salamon Bertalan tartozik mind templom zsellére minden esztendőben az illendő taxát bé fizetni, és amidőn dolgozni parantsoltatik, azt is annak rendi szerént teljesíteni. – Ezen belső jószágnak nap keletről Hompoth Mihály, nap nyugotrol Zakarjás Ferentz – ezek is templom zsellérei és a Jus is a templom jussa – észokról a Város kert felmenő és délről az az Tekerőpatak felől a mezőn felmenő út a vicinussa.

Gyergyó Szent Miklós, die 18-a 9-bris 1832.”

A fenti szöveg alapján látható, hogy Salamon Bertalan már 1832 óta használta „Zakarjás Dénes jussát” és templom zsellére módjára élt. A megye valószínűleg fölöttébb elégedett lehetett a tevékenységével, mert 1839-ben egy különleges ünnepélyes kontraktusban „nevére adták” a két teleknyi „jusst”. Ezzel az aktussal vált tényleges templom zsellérévé.

A gyergyószentmiklósi kommunitás és a gyergyószentmiklósi megye vitáját, ellentétét tükröző tanúvallatás a templom havasi zselléreinek taxafizetéséről, illetve egy erőszakos, jogtalan taxaszedésről.

(1821)

Tekéntetes Király Bíró Praeses Úr s Tekéntetes Nemes Törvényes Vice Szék!

Illő tisztelettel jelentyünk a Tekéntetes Király Bíró Úrnak és a Tekéntetes Nemes Törvényes Vice Széknek, hogy a folyó 1821-dik esztendő július 20-dik napján requisitiojára Méltóságos Fő Esperest és Canonicus László Mihály Úrnak törvényes ki botsáttatásuknál fogva el mentünk Gyergyóújfaluba az eggyikünk Véégh András nemes lakó házához, holott a Törvényes tisztí petsét erejénél fogva előnkbe állítatott Fatenseket elsőbben annak rendi szerént meg hűtöltetvén, hűtök után tett vallomásokat irtuk meg a következőkben. [...]

A vallató kérdések ezek valának:

1-mo. Tudgyaé a Tanú nyilván és bizonyoson, és ha tudgya honnan és miből, hogy a Gyergyó Szent Miklósi Templom Havasi Zselléreitől a múlt 1820-dik esztendőbeli szokott esztendei Taxát, az az három Márjást ki és kinek a számára szedte fel? s kiktől név szerént, adgya fel a tanú? úgy aztis

2-do. Hogy ezen Taxa felszedésiben a Nemes Gyergyó Szent Miklósi Communitás Hütössei közül kik voltak jelen név szerént? ezeken kívül

3-tio. A Hadi Tiszt Urak közül ki volt jelen az érdekelt Taxa felszedése alkalmaztosságával, és ezen Hadi Tiszt Úr oda a végre vitté fegyveres katonákat, vagy nem? és ha igen, hányat, és nevezze meg azokot is a Tanú.

4-to. Ezen Hadi Tiszt Úr a Zsellérekhez tetté valami intést arról, hogy a meg irt Zsellérek a Taxát hová tartoznak fizetni, avagy nem? és ha igen, azt minémű ki tétel-lel adta elejekbe a Zselléreknek?

A ki botsáttatásunk ilyen vala:

A fentebbi négy pontokra az esketésnek véghez vitelére ki neveztetnek Véégh András és Deák Antal assessor atyánkfiai. Signatum: Gyergyó Csomafalva, die 18-a Julij 1821. Baló Jóseff Nemes Gyergyó Széknek Vice Király Bírája.

Következnek a vallók és azoknak vallomásai

Első valló, Békási lakos Ráduly Pável 70 esztendőös, a Gyergyó Szent Miklósi Templom Zsellére, a kérdésekre in genere következő képpen felel: A múlt 1820-dik esztendőben tavasszal egy Jantsó nevezetű Hadnagy Úr ottan Békásban a Commandón lévén, egy bizonyos napon, melyet tsakugyan meg nevezni nem tudok, az egész Békási lakosokat az oda való Papp Gábor házához össze parantsoltatá, s az akkori Gyergyó Szent Miklósi Militaris Bíró Cziriák Ignázt és Hütösök: Burján István, Burján Péter, Kari Jóseff, Ferentz Jóseff, Barabás Jóseff s többeknekis jelenlétekben (:kiknek nevek nem jut eszembe:) a Taxát valamint a Gyergyó Szent Miklósi templom Zselléreitől, úgy a több oda való Possessor Urak Zselléreitől is fel szedte, azt parantsolván, hogy soha többé egy Zsellér se merészelyen sem Templomnak, sem másnak taxát adni, hanem tsak a Gyergyó Szent Miklósi Communitás Bírájának, és aki ezen parantsolatot által hágná, keményen meg fog büntettetni. Mely beszédin és

parantsolattyán azon tisztelt Hadnagy Úrnak magamis el tsudálkoztam, mivel tsak én hogy a nevezett Templomnak taxálok már 40 esztendeje, fegyveres katonát pedig abban az üdőben ottan nem láttam.

Második valló, Békási lakos Czepes Tódor 42 esztendős. Mindenekre szóról szóra úgy felel, mint az 1-ső valló, annyi különbséggel, hogy ő miolta él, örökké a Gyergyó Szent Miklósi Templomnak fizette a három Márjás Taxát.

Harmadik valló, Békási lakos Kőhéri János 55 esztendős, a Gyergyó Szent Miklósi Templom Zsellére,(...) ő 23 esztendőktől fogva taxál a nevezett Templomnak.

Negyedik valló, Békási lakos Papp Gábor 55 esztendős,(...) a nevezett üdőben midőn a Békási zsellérek az ő házához a tisztelt Hadnagy Úr által össze parantsoltattak, a hadnagy Úr a 3 Márjás Taxába tölle egy Báránt kért, de neki nem tetzedvén a csere, nem adott, hanem a 3 Márjást meg adta.

Ötödik valló, Békási lakos Katrina Gábor 75 esztendős, a Gyergyó Szent Miklósi Templom Zsellére,(...) miolta él, örökké a nevezett Templomnak taxált.

Hatodik valló, Békási Czepes Vaszi 35 esztendős, a Gyergyó Szent Miklósi Templom Zsellére,(...) nem tsak ő, hanem még az atyais örökké a Gyergyó Szent Miklósi Templomnak taxált.

Hetedik valló, Békási Brótsa Péter 45 esztendős, a Gyergyó Szent Miklósi Templom Zsellére,(...) A közelébb múlt esztendőben esett Tavaszon az ottan Commandóban volt Hadnagy Úr (:kinek nevét nem tudom:) Barabás Györgynél az oda közelébb lakó zselléreket össze parantsoltatván, ottan mindenkitől a 3 Márjás taxát fel szedte az akkori Gyergyó Szent Miklósi Militáris Birónak és Hütösöknek jelen létekben, ahová az én Feleségemnekis, minthogy és honnem voltam, bé kellett vinni a három Márjást.

Nyoltzadik valló Békási lakos Zonoga János 30 esztendős, a Gyergyó Szent Miklósi Templom Zsellére, a kérdésekre in genere következőleg felel: A múlt 1820-dik esztendőben esett tavaszon az ottan Commandon volt Hadnagy Úr, kinek bizonyoson nevire nem emlékezem, Barabás Györgyhöz össze parantsoltatván az oda közelébb lakó Zselléreket, azon okból, hogy a Taxát az akkori Gyergyó Szent Miklósi Militaris Bíró és Hütösök jelen létekben fel szedgye, engemetis oda parantsoltak, a hol azon parantsolatot hallottam azon Hadnagy Úr szájából, hogy tüstént minden Zsellér tegye le a 3 Márjás taxát, és ezután senki kemény büntetés alatt meg ne próbálya a Templomnak taxát fizetni, hanem a Szent Miklósi Communitás Birójának. Nékem akkor egy krajtzátom sem lévén, könyörgöttem a Hadnagy Úrnak, hogy az akkor következett virág sokadalmaig engedgyen meg, s megis engedett oly formán, hogy a nevezett sokadalomkor hozzam le Szent Miklósrá, s adgyam a Bíró kezibe, de minthogy annak utána töllem senki sem kérte, még mái napig senkinek semmis fizettem meg.

Mely nyoltz számból álló vallóknak hütök után tett vallomásokat szóról szóra a mü igaz Lelkünek üsmérete szerént meg írván, tulajdon nevünk alírása és gyakorolni szokott petsétünk alatt a Méltóságos Exponens Úrnak kiis adunk, illő tisztelettel lévén, a Tekéntetes Király Bíró Praeses Úrnak és a Tekéntetes nemes Törvényes Vice Széknek Alázatos szolgálai

Deák Antal, Nemes Gyergyó Széknek külső Assessora

Veégh András, Nemes Gyergyó Széknek assassora és Comissariussa.

Jegyzet:

Gyergyóújfalu, 1821. július 20.

GyGyL. Gyergyószentmiklós. Pléb. ir. 1821. 25.

Eredeti, levél formába öntött tanúvallatási jegyzőkönyv a két széki tisztségviselő eredeti aláírásával.

112.

Hangan György román jövevény két fiával együtt
a csíkszentdomokosi templom zsellére lesz.

(1761)

Anno 1761. die 27. 8-bris Hangan György nevű olah obligala magat Csík Szent Domokosi Plebanusoknak Sellerségre két fiaival Lazarral és Mihályal együtt, mi előttünk, alab meg írtak előtt, kik nevünk subscriptiojaval és pecsetünkkel pro futuro testimonio ezen ... akaratyokat és actualis Plebanus Tisztelendő Lukács Miklós Uram acceptiojat roboralók. Anno, die, Mense supra notatis. Adnak pedig in recognitionem esztendőnként egy Kompona turot.

Coran nobis

Mathaeum Szasz primipilum de Csík Szent Domokos

Joanne Bíró primipilo de Csík Jenő Falva

Jegyzet:

Csíkszentdomokos, 1761. október 27.

CSISZEMIKPI. Csíkszentdomokos megyéjének számadáskönyve (1761–1820).

Eredeti, kissé elnagyolt feljegyzés a csíkszentmiklósi plébánia irattárában elfekvő csíkszentdomokosi protokollum végén.

XII.

IRODALOM

- BAKOS Ferenc
1982 A magyar szókészlet román elemeinek története
Akadémiai Kiadó
Budapest
- BALÁZS Lajos
1935 Örökös emlékirat
A szépvízi ... háromtizes birtokosság magánvagyonának eredete
Hatvan
- BÁRTH János
1996 Szállások, falvak, városok
A magyarság települési hagyománya
Kalocsa
- BÁRTH János
2003 Az erdélyi egyházközség: a „megye”.
In: Bánkiné Molnár Erzsébet (szerk.): Autonóm közösségek a magyar történelemben, 211–220.
Kiskunfélegyháza
- BÁRTH János
2004 Úz-völgyi magyarok
BÁRTH Bt. Kiadása
Kecskemét
- BÁRTH János
2005 Irtás és település
Gyimesi erdőirtó egyezségek és a Tatros-völgyi településterület növekedése
In: Bárkányi Ildikó – Fodor Ferenc (szerk.): Határjáró. Tanulmányok Juhász Antal köszöntésére. 149–159.
Szeged
- BÁRTH János
2006 A Csíkszentmiklósi havashasználat és a Tatros-völgy korai népesítése
In: Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2005. 17–36.
Csíkszereda
- BÁRTH János
2007 Az eleven székely tizes
A csíkszentgyörgyi és a csíkbánkfalvi tizesek működése a XVIII–XX. században
Kecskemét
- BÍRÓ Gábor
2010 A gyimesi átkelő történelméből
Gyimesbükk

- BÍRÓ Vencel
1932 A kolozsvári piarista templom alapítása
Cluj-Kolozsvár
- CS. BOGÁTS Dénes
1943 Háromszéki oklevél-szójegyzék
Kolozsvár
- BOGOS Mária
1997 A szépvízi örmény közösség
Budapest XII. kerületi örmény kisebbségi önkormányzat kiadása
Budapest
- DÁVID György
1931 Az erdélyi református egyházközség XVII. századbeli képe
Marosvásárhely
- DOMOKOS Pál Péter
1977–1978 Háromszék és Csíkszék adóügyi összeírása, 1703.
Agrártörténeti Szemle
I. rész. XIX. (1977). 434–509.
II. rész. XX. (1978). 198–282.
- ET
1900 Erdélyi törvények (1540-1848)
(Kolozsvári Sándor – Óvári Kelemen – Márkus Dezső)
(Magyar törvénytár)
Budapest
- FÖLDES László
1982 „A vándorló Erdély”
Történeti-néprajzi vizsgálatok az Erdély-Havasalföld közötti
Transhumance-ról. Ethn. XCIII. (1982). 353–389.
- FÜR Lajos
1960 A majorsági zsellérkedés rendezése (1848–1896)
In: Szabó István (szerk.): Agrártörténeti tanulmányok, 415–543.
Tankönyvkiadó
Budapest
- GYIMESI Sándor
1965 A telepítvényes falvak „felszabadulása”
In: Szabó István (szerk.): A parasztság Magyarországon a kapita-
lizmus korában 1848–1914. I. 154–206.
Akadémiai Kiadó
Budapest
- HAJDÚ Mihály – MAKAY Emese – SLÍZ Mariann
2006 Csík-, Gyergyó- és Kászonszék
Szabó T. Attila kéziratok gyűjtéséből
(Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtése 8.)
Budapest

- HOFER Tamás
2009 A gyimesi csángó népcsoport kialakulása
In: Hofer Tamás: Antropológia és/vagy néprajz, 66–72.
L' Harmattan Kiadó
Budapest
- IMREH István
1979 Erdélyi hétköznapiak
Kriterion Könyvkiadó
Bukarest
- IMREH István
1983 A törvényhozó székely falu
Kriterion Könyvkiadó
Bukarest
- IMREH István
1994 A háromszéki Hilib törvényei, 1829–1830.
Népismereti Dolgozatok 1994. 29–43.
Kriterion Könyvkiadó
Bukarest
- IMREH István – PATAKI József
1979 A székely falu gazdasági-társadalmi szerkezete a XVI. század végén és a XVII. század elején
In: Benkő Samu – Demény Lajos – Vekov Károly (szerk.): Székely felkelés (1595–1596). 146–190.
Kriterion Kiadó
Bukarest
- JAKÓ Zsigmond
1944 A gyalui vártartomány urbáriumai
Kolozsvar
- KÓSA László
1989 A gyimesi csángók hagyományos élete
In: Domokos Mária (szerk.): Tegnap a Gyimesben jártam, 5–17.
Európa Könyvkiadó
Budapest
- KOVÁCS András – KOVÁCS Zsolt
2002 Erdélyi római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek és okmányok I. (1727–1737)
(Erdélyi művelődéstörténeti források 1.)
Kolozsvar
- PALÁDI-KOVÁCS Attila
1993 A magyar parasztság rétgazdálkodása. Akadémiai Kiadó
Budapest
- PALÁDI-KOVÁCS Attila
1983 A lombtakarmány a magyar állattartásban
Népi kultúra- Népi társadalom XIII. 193–209.
Budapest

- PALÁDI-KOVÁCS Attila
 1993 A magyar állattartó kultúra korszakai
 MTA Néprajzi Kutatóintézet kiadása
 Budapest
- PÁL-ANTAL Sándor
 1996 A hűbéri viszonyok bomlásának idején
 In: Pál-Antal Sándor (szerk.): Madaras. Egy felcsíki falu hét évszázada. 50–80.
 Mentor Kiadó
 Marosvásárhely
- PÁL-ANTAL Sándor
 2009 Csík-, Gyergyó- és Kászsónszék 1701–1722 között
 (Székely székek a 18. században III.)
 Mentor Kiadó
 Marosvásárhely
- PÁVAY-VAJNA Ferenc
 1909 Ősegyszerű szállítási mód Erdélyben
 Néprajzi Értesítő X. (1909). 240–241.
- SÁVAI János
 2005 Barátom!
 A gyergyószárhegyi plébánia története Török Sándor elbeszélésében
 Szegedi Hittudományi Főiskola kiadása
 Szeged
- SZABÓ T. Attila
 1940 Gyergyói helynevek a XVII–XIX. századból
 Budapest
- SZINTE Gábor
 1900 A székely ház
 Néprajzi Értesítő I. (1900). 101–112.
- SzOkl.
 1872–1934 Székely oklevéltár I–VIII.
 Szerkesztette, sajtó alá rendezte: Szabó Károly, Szádeczky Lajos, Barabás Samu
 Kolozsvár–Budapest
- SzOkl. Ús.
 1983–2006 Székely oklevéltár, Új sorozat. I–VIII.
 Közzéteszi: Demény Lajos – Pataki József – Tüdös Kinga
 Bukarest–Budapest–Kolozsvár–Marosvásárhely
- SZŐCS János
 2004 Három csíki falutörvény
 In: Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2004. 73–121.
 Csíkszereda

SZT

1975–2009 Erdélyi magyar szótörténeti tár I–XIII.

Anyagát gyűjtötte: Szabó T. Attila

Bukarest – Budapest - Kolozsvár

TARISZNYÁS Márton

1982 Gyergyó történeti néprajza

Kriterion Könyvkiadó

Bukarest

TÖRÖK Katalin

1982 Ugar

In: Magyar Néprajzi Lexikon 5. 401.

Budapest

TRÓCSÁNYI Zsolt

1957 Erdélyi összeírások

In: Kovacsics József (szerk.): A történeti statisztika forrásai.
273–308.

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Budapest

TÜDÖS S. Kinga

2001 Jobbágylelet a fejedelemskori Erdélyben

Jövevényjobbágyságok Háromszéken (1616–1698)

Mentor Kiadó

Marosvásárhely

UMTSZ

1979–2010 Új magyar tájszótár I–V.

Főszerkesztő: B. Lőrinczy Éva, szerkesztő: Hosszú Ferenc

Budapest

VESZELY Károly

1860 Erdélyi egyháztörténelmi adatok I.

Kolozsvárt

XIII.

RÖVIDÍTÉSEK

Levéltári, irattári rövidítések

CSISZEMIKPI = Csíkszentmihályi plébánia irattára

Megyejegyzőkönyv (1703-1758)

Megyejegyzőkönyv (1752-1783)

Megyejegyzőkönyv (1788-1821)

Megyebírói számadáskönyv (1795-1807)

Megyebírói számadáskönyv (1808-1821)

Pléb. ir. = Plébániai iratok

Tem. csop. iratvál. = Tematikusan csoportosított iratválogatás

Tem. csop. iratvál. Bérleti szerződések

Tem. csop. iratvál. Megye javai

Tem. csop. iratvál. Panaszok

Tem. csop. iratvál. Számadások

Vegyes tart. iratvál. = Vegyes tartalmú iratválogatás

Dossz. iratvál. = Dossziékba rakott, „doszározott” iratválogatás

Vis. Can. = Visitatio Canonica, Csíkszentmihályi, 1823, 1830

Csíkszentdomokos megyéjének számadáskönyve (1761-1820)

ESZPI = Esztelneki plébánia irattára

Pléb. ir. = Plébániai iratok

GEPI = Gelencei plébánia irattára

Gelencei plébániai napló (1800-1903)

Gelence megyekönyve (1836-1879)

Pléb. ir. = Plébániai iratok

Számadások 1791-1795

Vis. Can. = Visitatio Canonica. Gelence. 1823, 1829/1830.

GYÉL = Gyulafehérvári Érseki Levéltár, Gyulafehérvár

PHI = Püspöki Hivatal iratai

Pléb. számadások = Plébániai számadások

Ditró. 1796.

Gyergyóújfalu. 1796.

Kilyénfalva. 1796.

Lemhény. 1811.

Alsójjára. 1811.

Szentszéki ir. = Szentszéki iratok

Vis. Can. = Visitatio Canonica

Erdély. 1720-1721.

Erdély. 1726.

Erdély. 1730.

Háromszék és Miklósvárszék. 1731.

Gyergyószentmihályi. 1830.

Lemhény. 1823.

GYIBÜPI = Gyimesbükki plébánia irattára

Historia Domus

GYGYL = Gyergyószentmihályi Gyűjtőlevéltár

(A Gyulafehérvári Érseki Levéltár Gyergyószentmihályi Gyűjtőlevéltára)

Ditró

Pléb. ir. = Plébániai iratok

Gyergyószentmihályi

Pléb. ir. = Plébániai iratok
 Megyeszéke jkv. = Megyeszéke jegyzőkönyv (1748-1781)
 Kilyénfalva
 Pléb. ir. = Plébániai iratok
 MOL = Magyar Országos Levéltár
 Mikrofilmtár
 OZSPI = Ozsdolai plébánia irattára
 Megyebírói számadások (1827-1832)
 Ozsdola megyekönyve (1815-1850)
 Ozsdola megyekönyve (1855-1973)
 Ozsdola megyekönyve (1872-1943)
 Egyháztanács és iskolaszék jkv. (1906-1977)
 Pléb. ir. = Plébániai iratok
 Számadások. 1855
 Vis. Can. = Visitatio Canonica. Ozsdola. 1829.
 UGYL = Udvarhelyi Gyűjtőlevéltár
 (A Gyulafehérvári Érseki Levéltár Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltára)
 Homoródkarácsonyfalva
 Pléb. ir. = Plébániai iratok

Az archív szövegekben meghagyott eredeti rövidítések

m = nagyobb, idősebb (személynév után!)
m = kisebb (külsőbb), fiatalabb (személynév után!)
 7-ber (ragozva: 7-bris) = szeptember
 8-ber (ragozva: 8-bris) = október
 9-ber (ragozva: 9-bris) = november
 10-ber, x-ber (ragozva: 10-bris, x-bris) = december
 X-ma = decima, tizedik
 1-mo, 2-do, 3-tio, stb. = első, második, harmadik stb.
 30-di = harmincadik (vámhivatali)
 □-öl = négyszögöl
 A = anno = esztendő
 A. D. = Anno Domini = az úr ... esztendeje
 Gyk., Gy. Katona = gyalog katona
 I. = inclutus = tekintetes, nemes
 jun. = junior (ifjabb)
 jur. = juratus
 metr. = mérő
 P. = (név után!): providus, provinciális, nem katonarenden lévő, (név előtt!): Páter
 Prov. (névsorban!) = providus, nem katonarenden lévő
 R., Rom. = római
 s., sz., Sz., szt., Szt., = szent
 s. v. = salva venia = itt: tisztesség ne essék, szólván!, vagy: engedelmet a kifejezésért!
 t. i. = tudni illik
 tit., Tit. = titulus, titulált
 u. m. = úgy mint
 Ft., flor = forint, florenum
 M. forint = magyar forint
 R. forint, R. ft., Rft. = Rénes forint
 flor. hung = magyar forint
 kr. = krajcár
 o. é. = osztrák értékben

SZÓMAGYARÁZAT, SZÓMUTATÓ, TÁRGYMUTATÓ

A mutató a függelékben közölt, valamint a tanulmányban és a jegyzetekben hosszabban idézett, vagyis kurzívan szedett, archív szövegekre vonatkozik. Nem utal a tanulmány szerző által megfogalmazott köznyelvi szövegére.

A szómagyarázat tájszavai, régies magyar terminológiai, magyar ékezetekkel, magyar ragokkal ellátott latin (idegen) kifejezései kurzivált (dőlt) betűkkel szerepelnek. A tárgymutató XXI. századi köznyelvi kifejezései, ha előfordulnak az archív szövegek jelzett helyein, ugyancsak kurzívan, ha nem fordulnak elő, normál betűkkel íródtak.

A szómutató „=” jellel bevezetve, tartalmazza a régies magyar szavak, a régi tájszavak és a magyarul ragozott latin kifejezések rövid magyarázatát.

A szócikkek, tárgyszavak után zárójelben álló arab számok a függelékben közölt dokumentum kötetbeli számát, a római számok pedig a tanulmány fejezetszámát jelentik. Ha a fejezet hét nyomtatott oldalnál hosszabb, a római számot tört jellel elválasztott oldalszám követi.

A mutató megvalósítása során Tüdös S. Kinga mutatókészítési gyakorlatát tekintettem példaadónak. (Tüdös S. Kinga: Erdélyi testamentumok III. Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2008.) Hasznosítottam saját korábbi tapasztalataimat is. (Bárh János: Kalocsai kontraktusok. Kalocsa 1997.)

A

abalineálván = elidegenítván, eltulajdonítván (37.)

ablak = (12., 43., 44.)

accedál 1. = hozzájárul (VI/51.)

accedál 2. = hibázik, rossz viselkedésben tapasztaltatik (108.)

acceptioját = elfogadását (112.)

acquirált, aquirált = megszerzett, szerzett (3., 45., 49.)

acquirált bonumi = megszerzett javai (3.)

activitás = itt: szándék, akarat, lehetőség (VI/54.)

adigáltatunk = szoríttatunk, kényszerítettünk (48.)

administrálják, administráltatik = befizetik, befizettetik (49., 104.)

admoniáltattak = megintettek, figyelmeztettek (VI/42.)

adó (állami)

-, templom jobbágysait is sújtó (48., IX.)

-, eltörlésének kérése (48.)

adók = adánk, adtuk (17.)

admoniál = figyelmeztet, int (VI/42.)

aeditus = szentegyházfia (56., 58., 64., 68., 69., 72., 73., 98.) → éditus

aestimáltassék = fölbecsültessék (9.) → *esztimátio*

ajtó (9.)

alattírtak = alulírtak (19.)

alhadnagy = székely katonai tisztség (50.)
all írás = aláírás (18., 63.)
alkalmaztatás = viszonyulás (6.)
alkalom = itt: egyezség, árendálási eset (VI./50., VI/76.)
alkuva = itt: valaki árendába vett (VI/76.)
almafa (12., 23., 24.)
alsó forduló határ = a nyomáskényszerben művelt ditrai határ egyik nyomása (VII/91.)
amoveál = elmozdít (59., VI/62., VI/65., VI/71.)
angária = negyedév, itt: részlet (23.)
annuálának = beleegyezének (45.)
annuális = évi, évenkénti (66., 67., 71., 75., 76., 86., VI/50., VI/51., VI/53., VI/66., VI/68., IX.)
annuatim = évenként (3., 45., 66., 72., 85., 107., VIII., X.)
appertinentiácskával = tartozékokkal (VIII.)
arbitrumában áll = szabad akaratában áll (66.)
archidiaconus = főesperes (3.)
arendatitus contractus = árendáló szerződés (12., 14.)
apprehendálhassák = birtokba vehessék (107.)
assecuráljuk (assecurállyuk) = biztosítjuk (107.)
assessor = ülnök, székülő, táblabíró (40., 45., 63., 101., 102., 104., 109., 111., VII/90.)
aszal = élő fát kiszárít, erdőt pusztít (VI/61., VII/90.)
aszálás (erdőpusztítás)
     - büntetése (VI/61.)
     -, hajdan szabad volt a közerdőkben (VII/90.)
asszonyok
     -, gyimesiek (egy lófő és egy provida) vitatkozása, jobb kéz „bé adásával” nyilvánított „megbékélése” (VI/65.)
asztag = a szálasgabona kéréiből rakott udvari, szérűskerti magas gabonarakás
     - készítése, rakása a plébánosnak járó *kepéből* a templom jobbágysai által (30., 40., 42.)
attestál = tanúsít, bizonyít (4., 70., 93.)
authoráltuk = felhatalmaztuk (107.)

Á

áldomás = gazdasági ügyletek létrejöttekor, szerződéskötéskor, árendáláskor, közösségbe vételkor jobbra a kedvezményezett, a nyertes által fizetett ital, illetve annak enyhén rituális jellegű közös elfogyasztása a jelenlévők által.
     -, gyimesi lenföld engedélyezésekor (VI/73.)
     -, gyimesi birtok újraárendálásakor (VI/76.)
árenda, arenda = bérlet, bérleti díj (8., 11., 13., 15., 16., 17., 19., 22., 24., 29., 30., 40., 74., 88., VI/42., VI/78., VIII.)
     - követte a templomi földek dézsmáját (VII/93.)

- tartozás, 46 évi (18.)
  - fizetésére figyelmeztetés (95.)
- árendált jövedelemforrások
- , az ozsdolai templom/megye/eklézsia lakótelke, (bennvalója, háza) és annak határbeli tartozékai (8., 9., 12., 24., 25., 30., 31., 32., 44., II/18.)
  - , az ozsdolai templomnak zálogba adott lakótelek (11.)
  - , az ozsdolai templom/megye/eklézsia pityókás kertje (15., 19., 20.)
  - , az ozsdolai templom zúgatóbeli malma (II/18.)
  - , a gelencei templom lakótelkei (40., 41., III. 25-26.)
  - , a gelencei templom földjei (44.,)
  - , a lemhényi templom malma (49., V.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi havasi, legelői (52., 53., 58., 60., 65., VI/46., VI/74.)
  - , a csíkszentmihályi templom territóriumán lévő gyimesi családi birtokok (68., 77., 78., 83., 91.)
  - , a csíkszentmihályi templom különféle gyimesi földdarabjai (71., 74.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi szántói (74., 95.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi kaszálói (52., 64., 80., 81., 82., 95., 105., VI/70., VI/71., VI/72.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi irtandó területei (61., VI/70.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi településhelynek, hegyi tanyának használható területei (54., 62., 63., 64.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi lenföldjei (VI/73.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi *nyárolói* (94., 95., 96., 97., VI/74.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi terrénnumán *tanorak kert* (95.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi terrénnumán gyümölcsös (95.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi terrénnumán veteményes kert (95.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi terrénnumán álló határállomási (vesztg-zári és harmincadí) épületek helye, telke (95.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi bolttartási joga (96.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi kocsmája, kocsmáltatási joga (95., 96.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi malomhelyei, malomtartási joga (84., 95., VI/50., VI/72.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi fűréshelyei (66., VI/51.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi terrénnumán álló *hambár* (96., VI/49.)
  - , a csíkszentmihályi templom gyimesi terrénnumán ásványok utáni kutatás, bányászat (VI/51.)
  - , a ditrai templom kerekfenyői teljes művelhető birtoka (102.)
  - , a ditrai templom nyomásbeli földjei (103., 105.)
  - , a ditrai templom kerekfenyői legelői (VII/86., VII/87.)
  - , a ditrai templom kerekfenyői kaszálói (VII/81.)
  - , a ditrai templom lakótelkei (105.)
  - , a ditrai templom boltjai, bolttartási joga (103., 105.)
  - , a gyergyószentmiklósi templom lakótelkei, *bennvalói* (109., VIII.)
  - , a gyergyóremetei templom lakótelkei (IX.)

- , a gyergyóújfalusi templom lakótelkei (IX.)
- , a bálványosváraljai „parochiális jószág” (IX.)
- kérése a megyétől (87., 88., 89., 90.)
- árendás* = árendáló személy
- , az ozsdolai templomé (9., 22.)
- árendás jószág* = árendafizetés révén birtokolt föld, legtöbbször lakótelek
- , az ozsdolai templomé (9., 90.)
- árendás lakos* = itt: templom jobbágya, zsellére
- , az ozsdolai templomé (8.)
- árendás föld* = bérbe adott föld
- , a ditrai templomé (105.)
- árendások és árendadíjaik*
- felsorolása, lajstroma
- , Csíkszentmihály megyéjéé Gyimesben (94., 95., 96.)
- , ditrai templomé (103., 105., 106.)
- árendátor* = árendáló személy
- , az ozsdolai templomé (20., 23.)
- , csíkszentmihály megyéjéé Gyimesben (75., 96., 97.)
- , a ditrai templomé (103., 105.)
- árnyék* = nyitott elejű épület, épületrész, fészker (110., VI/67.)
- árpa*
- , termesztése a ditrai Kerekfenyő területén (103., VII/88., VII/91., VII/92.)
- , termesztése Gyergyóújfalu határában (VII/93.)
- , templom földjének terméséből adott dézsmagabona
- , -, Ditrón (103., VII/88., VII/91., VII/92.)
- , -, Gyergyóújfaluban (VII/93.)
- árpás elegyes* = árpát tartalmazó kevert gabona
- , „kenyérnek való” (V.)
- , Lemhényben a megye malmának árendájába adott (V.)
- árvásodik* = elárvul, gyámolító nélkül marad (26.)
- árverés* = licitálás
- az ozsdolai templom beltelkeire, „lakjószágaira” (23., 30., 31., 32.)
- a gelencei templom beltelkére, „lakjószágára” (40.)
- a ditrai templom földjeire (103.)
- átalja* = átlagos szélessége (pl. földdarabé: „hossza”, ~), (IV.)
- átallyában* = általában (10.)

B

- barom* = állat, állatállomány, tekintet nélkül állatfajára, állatméretre (65., VI/46., VI/56.)
- , legeltetése (65., VI/46., VI/56)
- belső fundus* → *belső telek, bennvaló, jószág, lakjószág* (40.)
- belső jószág* → *belső telek, jószág, bennvaló, lakjószág*
- értelmezése a ditrai Kerekfenyőn (VII/91.)

belső telek → *bennvaló*, *belső jószág*, *jószág*, *lakjószág*, *belső fundus*
 - fogalma, értelmezése Gyimesben 1857-ben (91., VI/77.)
 -, ozsdolai (31.)

bennvaló (*ben való*) = beltelek, lakótelek → *jószág*, *lakjószág*
 - Ozsdolán (30.)
 - Hilibben (IV.)
 - Gyergyószentmiklóson (VIII/99.)

berszány = transzhumáló, havasokat bérlő román juhosgazda, tavasszal és ősszel legelőt váltó saját nyájjal
 -, berecki (VI/56.)
 -, martonosi (VI/55.)

bé kertelés = bekerítés (19.)

bé szökés = Moldvába szökés Erdélyből (VII/86., VII/87.)

bér = a helybéli plébánosnak járó, leginkább gabonában, szolgáltatandó fizetség → *kepe* (40., 41.)

bérc = hegyhát (101.)

betegség
 - esetén gondozás (II/12.)

betű = *bűtű* értelemben (26., 44.)

bíráttató = valaki birtokában van, valaki által birtokoltatik (30.)

birodalom (*biradalom*) 1. = hatalom, fennhatóság
 -, Csíkszentmiklós megyéjéé (VI/41.)

birodalom (*biradalom*) 2. = birtok, ingatlan vagyon, földterület
 -, az ozsdolai templomé (27.)
 -, Csíkszentmiklós megyéjéé (63.)
 -, a ditrai eklézsiáé (101.)
 -, a gyimesi lakosok használatában lévő (72., 88., 92., 95., VI/44., VI/54., VI/78.)
 -, a gelencei templom jobbágya kezén lévő (40.)

birtokos = földbirtokos, birtokos nemes (95.), → *possessor*

bokrotlan = bokortalan, hasznavehetetlen erdőszéli terület (16., 17.)

boldogtalan = szerencsétlen, nyomorúságos viszonyok között élő (12.)

bolt
 -, Ditró megyéjéé (103., 105.)
 -, Csíkszentmiklós megyéjéé Gyimesben (96.)
 -, árendálása (96., 103., 105.)

bonomizál = javakat szerez (48.)

borjúkert, (*bornyús kert*) = borjak tartására, legeltetésére használt elkerített terület
 -, Gyimesben (95., VI/76., VI/77.)

borpénz = misebor vásárlására fordítható templomi pénz
 -, egy csomortáni család fizette évente a falutól kapott beltelek használatáért az esztelneki megyés templomnak (X.)

buglya = boglya (28.)

bugjáni termőhely = akkora kaszáló, amelyen egy boglya széna terem (VI/78.)

buza (45., 103.)

bükkfa-levágás

- állatok téli etetése céljából Gyimesben (VI/54., VI/61., VI/63.)
- büntetése Csíkszentmiklós megyéje által (VI/54., VI/61., VI/63.)

bükkös erdő

- , gyimesi, Csíkszentmiklós megyéjéé (VI/63.)
- , -, tilalmas (VI/63.)
- , -, rongálása, pusztítása (85., VI/63.)
- , -, pusztításának megelőzése figyelmeztetéssel (84., 85., VI/47., VI/64.)

bükkrontás = a bükkfaerdő pusztítása (85.)

bütiű, büteje = valaminek a rövidebbik oldala, vége (16., 44.)

C

canonica portio = papi járandóságbeli föld (27.)

cantor → kántor

- , előregedett hilibi (47.)
- , jurátus, csíkszentmiklósi (69.)
- , csíkszentmiklósi
- , -, háza (92.)

cantori (kántori) → kántor

- ház
- , csíkszentmiklósi (64., 66., 67., 69., 83.)

cantoralis (kántori) → kántor

- föld
- , ozsdolai (27.)
- ház
- , csíkszentmiklósi (68., 73., VI/74.)
- *fundus*
- , hilibi (47.)
- kaszáló, szénahely
- , ozsdolai (27., 28.)

cassal = eltöröl, megszüntet (92.)

celebráltassanak = végeztessenek, tartassanak (45.)

cédula (*czédola*) = templom jobbágját adományozó pecsétes levél (1.)

cinterem = temető (27.)

cinterem kert = temetőkerítés (20.)

circiter = körülbelül (45., 62., 92., VI/38., VI/67., VII/80., VII/85., VII/86., VII/87., VII/90., VIII.)

circumstantiája = *környülállása* = körülménye (2.)

coadjutor = társ-plébános, a plébános utódlási joggal kinevezett segítője (27.)

colonus, colonusok = telkes jobbágy, telkes jobbágys, itt: templom jobbágys, templom jobbágysai

- , csíkszentmiklósi (93.)
- , ditrai (103., VII/93.)
- , gelencei (III.)

- , lemhényi (50.)
colonialis telek = jobbágy által használt telek (III.)
commandó = vezénylet, vezénylés, itt: kivezé nyeltség (111.)
commendáns = katonai parancsnok (42., VII/88.)
commendáns Kapitány = csapatparancsnoksági kapitány (14., VII/88.)
commendéroz = vezényel, parancsol, irányít (VII/87.)
commissarius, comissarius = kiküldött biztos, megbízott (10., 50., 111.)
commorál = huzamosan tartózkodik, lakik (12., 13., 57., 63., 68., 84., VI/38., VI/70., VII/85., VII/86.)
communis pascuatio = közös legeltetés (VI/46.)
communitás = faluközösség, mezővárosi közösség (103., 105., 111., VI/46., VII/84., VIII.)
communitás hütösse = községi esküdt (111.)
communitás bírāja = községi bíró, *falusbíró* (111.)
compagnia = társaság, cimboraság
 -, örmény kereskedőké (63.)
compania commando = századparancsnokság (11.)
compareál = megjelenik (5., 36., 37.)
compellál = kényszerít, kötelez, rászorít (45.)
compositio = egyezség (45.)
computus = számvetés, elszámolás (49.)
concludál = határoz, végez (VI. 59.)
concurrál = itt: hozzájárul (109.)
conditio 1. = feltétel, kikötés (63., 66., 108.)
conditio 2. = valószínűleg: életlehetőség, állás, élethelyzet, ajánlat (39.)
condonál = ajándékoz, átenged, átad (42.)
conferál = átruház, adományoz (3., 45.)
congregatio = gyűlés, összejövetel (53., 93.)
conscriptio = összeírás (93.)
consideratio, consideratioba = megfontolás, megfontolásba vett, tekintetbe vett (50.)
consiliarius = tanácsos (26.)
consistor gyűlés = egyházi törvénykező szék, itt: *megyeszéke*, a helyi egyháztanács ülése (II/16.)
constitutio = törvény
 -, Csíkszentmiklós megyéjéé (68., 73., 75., 84., VI/59., VI/60., VI/61., VI/67.)
constitutio tenora = a törvény tartalma, értelme (73.)
contentumot = anyagi kielégítést, elégtételt, kárpótlást (64.)
continentiája = tartalma (34.)
continua törvényes tábla = állandó törvényes tábla (101.)
contractualis levél = szerződés (21.)
contractus = szerződés, egyezséglevél (14., 21., 66., 108., II/14.)
contractus bírák = a szerződés létrejöttét előmozdító, felügyelő személyek (91.)
contrahál = szerződik (66.)
contrahens felek = szerződő felek (63.)
contradicál = ellene mond (X.)

contradictio = ellene mondás (34.)
contraversia, (controversia) = vitatkozás (VI/47.)
contraversiás hely = vitatott, per alatt lévő terület (58.)
contrás = *kontrás* = vámszedő, határállomáson a Harmincados hivatal alkalmazottja
 -, Gyimesi (70., 92., 94., 95., VI/47.)
contrás káplár = vámszedő altiszt, „harmincadi” tizedes (94., 95.)
contribuál = adózik, hozzájárul (III.)
contributióra = adózásra (X.)
controlor = határállomási tisztség, valószínűleg: ellenőr (94., 95.)
contumácia = vesztegzár határállomáson
 -, gyimesi (95., VI/46.)
 - ba kísérése Ditró határából a Moldvából visszatérteknek (VII/87.)
contumácia director = vesztegzári igazgató (95., VI/46., VI/47.)
contumáczi diner = vesztegzári szolga (95.)
contumáczi legény = vesztegzári szolga (96.)
conveniál = valakivel megegyezik (45.)
curál 1. = kúrál, művel, kezel, gondoz, ápol, pl. kaszálót (27., 28.)
curál 2. = erdőből irt, fáktól, bokroktól megtisztít (VI. 54.)
curator → főkurátor, vicekurátor, megyebíró = gondnok
 -, Csíkszentmihály megyéjéé (55., 56., 58., 59., 63., 64., 92., 93., VI/46., VI/56., VI/74.)
 -, Gerendkeresztúr megyéjéé (IX.)
 -, Gyergyószentmihály megyéjéé (109.)
 -, Ozsdola megyéjéé (7., 21.)
 -, Ditró faluközösségéé (101.)
curialis jószág = földesúri, nemesi udvarház beltelke
 -, ozsdolai (29.)

CS

csap = vág, sodor, mos, pl. az árvíz (26.)
csángó = gyimesi magyar lakos (1794), (VI/63.)
csegés földecske = ék alakú földdarab (27., 44.)
cseléd = itt: jobbágy, zsellér
 -, világi földesúré (27., 43., 47.)
 -, templomé, megyéé, eklézsiáé
 -, -, Csíkszentmihály megyéjéé (63.)
 -, -, ditrai eklézsiáé (101.)
 -, -, gelencei templomé (36., 37., 38., 40.)
 -, -, hilibi templomé, megyéé (46., IV.)
 -, -, lemhenyi templomé, eklézsiáé (49., 51., V.)
 -, -, ozsdolai templomé, megyéé, eklézsiáé (12., 18., 22., 26., 27., II/16.)
cserepes = cserepekből rakott szobai tüzelőberendezés (110.)
csereznyefa (12., 23., 24.)
cséplés
 -, dézsmagabonáé (VII/92.)

csigolya (tsigoja) bokor = fűzfabokor (26.)
csutakos = fatuskós terület (71.)
csüngelék = tartozék, pl. a beltelek után járó föld (23.)
csűr = gazdasági rendeltetésű tárolóépület
 -, ditrai (95., VII/91.)
 -, gelencei (43., 44.)
 -, hilibi (IV.)
 -, lemhényi (49., V.)
 -, ozsdolai (9., 23., 24., 25., 27., 29.)
 -, szalma fedelű (25., 29.)

D

deák = kántor, licenciátus, kántorkodó latinus műveltségű férfi (2.)
decretális calumnia = törvénybeli büntetés
 - *vinculum*, vagyis biztosíték gyanánt (4., 101.)
deficiál = kihál, magva szakad (26., 42., 45.)
deficienciája = fogyatkozása (4.)
degenyeg = kocsikenőcs (VI/51.)
deliberatum = határozat, ítélet, végzés (VII/84.)
deponál = letesz, lerak (3., 107.)
designál = megjelöl (101.)
deszka földeménvű = deszkafödelű (25.)
deszka kert = deszkakerítés (25.)
deveniált = szállt valakire (pl. ingatlan), (26.)
dézsma, dézma = itt: a gabonatermés tizede, huszada, amelyet a termesztő ad a templomnak, mint a föld tulajdonosának. (Nem azonos a megyés püspököknek szolgáltatandó dézsmával!)
 -, a ditrai templom földjeinek terméséből (102., 103., 104., VII/91., VII/93.)
 -, -, 10 kalangyából 2 kalangya (102.)
 -, -, megváltása pénzzel, árendává alakítása (104., VII/93.)
 -, a gyergyóújfalusi templom földjeinek terméséből (VII/93.)
 -, a gyergyókilyénfalvi templom földjeinek terméséből (VII/94.)
 -, -, a plébánostól és a kántortól is, ha templomi földeket használtak (VII/94.)
 - csűr Ditró határában (VII/91.)
differentia = itt: ellentét, nézeteltérés (VI/67.)
dimittál = elbocsát (3.)
dirigens tisztelendő úr = a plébániát vezető pap (104.)
dispositio = rendelkezés (18.)
distingvál (distinguál) = megkülönböztet (101.)
diszke berbécs = egy-két éves kos (VI/76.)
divisionálissából = osztályleveléből (3.)
dominiumjokban = itt: birtokukban (45.)
drabant, (darabont) = székelő gyalogkatona (107.)
diurnum = napidíj (VIII.)

ebéd véka = gabonában mért ebédváltás, amelyet a földesúr/a munkáltató adott

jobbágnak/szolgának/napszámosnak → *praebenda*

-, a lemhényi templom jobbágiaié a lemhényi megyétől (49., 50., V.)

ecclesia = eklézsia = templom, szentegyház, megye-, egyházközség

-, ditrai

-, -, testálás révén birtokot kap (VII/88.)

-, gelencei (33., 34., 35.)

-, gyergyószentmiklósi (108.)

-, hilibi (45.)

-, -, jobbágyot kap adományként (45.)

-, ozsdolai (2., 4., 5., 7., 27.)

-, -, jobbágyot kap adományként (4.)

-, -, jobbágyhoz jut az előbbi földesúr által sugallt önfelajánlással (5.)

-, -, zsellérhez jut lakótelek átadásával (7.)

ecclesia bükkös erdeje

-, csikszentmiklósié Gyimesben (VI/63.)

ecclesia cselédje, (*tselédgye*), *ecclesia szolgáló cselédje* = templom jobbágya

-, lemhényi (51., V.)

-, ozsdolai (27.)

-, ditrai (101.)

ecclesia embere = templom jobbágya

-, homoródkarácsonyié, (római katolikus és unitárius) (IX.)

ecclesia fiscussa = eklézsia ügyésze (101.)

ecclesia földje

-, lemhényi (V.)

-, ozsdolai (27.)

-, csikszéki határozatban (104.)

ecclesia fundussa

-, gelencei (33.)

ecclesia helye = eklézsia birtoka (VII/87.)

ecclesia helysége = eklézsia birtoka (101.)

ecclesia jobbágya

-, ditrai (99., 100., VII/80., VII/81., VII/83., VII/85., VII/86., VII/87.)

-, ozsdolai (2., 4., 5., 6., 27.)

ecclesia jószága = a templom/a megye lakótelke

-, ozsdolai (27.)

ecclesia jussa = a templom/a megye birtoka

-, ozsdolai (7.)

ecclesia kaszázó helyei

-, ozsdolai (27.)

ecclesia parochiális háza = eklézsia papi lakja (101.)

ecclesia proventus = a templom/a megye jövedelme

-, gyergyószentmiklósi (108.)

ecclesia superiori (szuperiori) = a megye vezetői
 -, gelenceié (35.)
ecclesia sellére (zsellére) = templom jobbágya
 -, alsójáraié (IX.)
 -, gyergyószentmiklósié (108., 109.)
 -, ozsdolaié (7.)
eddig elő = eddig, ez ideig, mostanáig (13.)
effectuál = véghezvisz, teljesít, elintéz (45.)
egész maturitással lévén = itt: határozathozatalra felkészült, döntésre képes
 -, Csíkszentmiklós megyéjének összegyűlt előjárósága (VI/74.)
egy bevetés üdeig (74.)
egy borozdán két darab föld = egy borozdával határolt két szomszédos földdarab,
 (vö.: SZT. I. 583.), (27.)
egyes ház = egy lakóhelyiséges ház (110.)
egyét másait = meg nem nevezett tárgyait, itt: ruhaféléit, textíliáit (42.)
egyházi = templomi szertartásoknál segítkező személy, → szentegyházfia, (24.)
egy napi hét szám = a templom jobbágjai heti egy napos ingyenmunkája a lemhényi
 megye számára (50., V.)
egy trágya ideig = 14 évig (74.)
ejtel = kupa = ürmérték, kb. másfél liter
 - fággyú (VI/73.)
 - pálinka (VI/76.)
elabál = elillan, elszökik (109.)
elad = bérbe ad (85.)
elárendál = árendába vesz (9.)
elegyes = kevert, vegyes, vegyített
 -, árpás ~ (V.)
 -, kenyérnek való gabona (V.)
elenyészett = elmúlt, befejeződött, pl. esztendő (16.)
eleven erdő = élő erdő (101.)
el gazlá a jószágot = elpocsékol, elvadulttá tett egy korábban művelt területet (26.)
elidéz = eltávolít, elküld (13.)
elő rozs = színrozs; a kicsévelt rozs java; tiszta, fogyasztható többsége (V.)
első vásáros = biztos nyerő a gyimesi birtok következő árverésén (VI/36., VI/69., VI/76.)
eltartás
 - idős jobbágytartó úré (45.)
emptor = vevő, vásárló (75., 102.)
enumerál = felsorol, előszámlál (65.)
eő Felsége = a király (48.)
erdő, erdeje
 -, csíkszentmiklósi (61., 64., VI/63., VI/66., VI/70., VI/72., VI/77.)
 -, ditrai (101., 107., VII/86., VII/91.)
 -, gelencei (42., 43., 44.)
 -, hilibi (47.)

- , ozsdolai (13., 15., 16., 17., 19., 21., 27., 28., 31., II/16.)
- , eklézsiai (VI/63.)
- , falu (27., 28., 107. II/16.)
- , megyei (61., 64., VI/70., VI/77.)
- , templom (12., 13., 14., 15., 16., 17., 19., 21., 22., 27., 28., 31., 42., 43., 44., II/16., VI/72.)
- , Gálók (47.)
- , bükkös (VI/63., VI/72.)
- , fenyves (61., VI/70., VI/72.)
- , nyíres (27.)
- , eleven (101.)
- , nyers (VI/70.)
- , tilalmas (27., 47., II/16.)
- , irtása (VI/66., VI/70.)
- erdőlő út* = erdőre járó, kivágott erdei fák szállítására használt út (17.)
- erigált* = elkészített, felállított, létesített (84.)
- erogatumi* = kiadásai (49.)
- es* = is (90.)
- esketés, hűt letétele*
  - , Ozsdolán, vitatott földterületen, vallomástétel előtt, Szentháromságra (26.)
- esők eleibe* ... harangozás = jégverés, vihar megelőzése, eltávolítása harangozással Ozsdolán (10.)
- esperest, vice esperes, főesperes, esperes plébános* (1., 3., 7., 26., 33., 40., 44., 45., 111., II.)
  - , háromszéki
  - , -, Ozsdolán lakó Páter Tusa [Mihály], (1.)
  - , -, Gelencén lakó Révi Ferenc (33.)
  - , -, Gelencén lakó Demién (Dimén) Lőrinc (3., 45.)
  - , Gelencei plébános, Volykul (Vojkul) József (7., 26., 40., 44.)
  - , Gyergyai, László Mihály (111.)
- estáló* = istálló (9.)
- esztana* = juhtartó gazdák juhaiból szervezett nyáj és juhászának szálláshelye (29., 53., VI/74., VII/87.)
  - , ozsdolai (29.)
  - , gyimesi (53., VI/74.)
  - , ditrai Plátonoké (VII/87.)
- esztendő fogyta felé* = év vége felé (14.)
- esztimatio* = becslés (83.) → *aestimáltassék*
- evictio* = háborítatlanság szavatolása templom jobbágya számára (4., 110.)
- excellentiád* = föméltóságod (püspök megszólításában!) (48.)
- excindál* = kihalít, kiszakít (26.)
- excuralhasson* = járhasson (45.)
- exequáltatván* = végrehajtatván (17.)
- eximálá* = kiveszi, mentesíti (X.)
- expressusi* = kiküldöttei, képviselői (6.)

extraordinariumokkal = rendkívüli terhekkkel (IX.)
extra ordinarium servitiumot = rendkívüli szolgálatot (50.)
exturbál = kiűz, kihány (59.)

É

éditus = szentegyházfia (85.) → *aeditus*
ép erdő = érintetlen, vágatlan, irtatlan erdő (VI/54.)
épségek = épületek (25.)
épület → *ház, csűr*
 -, templomi lakótelken
 -, -, Gelencén (44., III.)
 -, -, Hilibben (IV.)
 -, -, Ozsdolán (7., 8., 9., 10., 12., 13., 18., 22., 23., 24., 25., II/14.)
 -, -, Gyergyószentmiklóson (108., 110.)
 -, a csíkszentmiklósi templom gyimesi birtokán (42., 68., 79., 83., VI/67.)
 - építése templom jobbágya/zsellére által (9., 10., 23., 25., 68., 79., 108.)
 - fajták, - részek, - anyagok (9., 25., 68., 110.)
épületes lakjóság = épülettel ellátott lakótelek (25.)

F

facultas = itt: tehetség, anyagi képesség (43.)
faggyú
 - szolgáltatása a csíkszentmiklósi templomnak gyimesi lenföld használatáért (VI/73.)
falu = mint települési egység (falú jellegű település)
 -, Csomortán (X.)
 -, Gelence (43.)
 -, Hilib (47.)
 -, Ozsdola (2., 15., 27.)
falu = mint társadalmi, közigazgatási, jogi közösség (helység, község)
 -, Csomortán (X.)
 -, Ditró (101., VII/86., VII/87., VII/88.)
 -, Gelence (42., X.)
 -, Lemhény (48., 49., 51.)
 -, Ozsdola (1., 3., 6., 12., 18., 26., 27., 30.)
 - lakótelket adományoz Ozsdolán egy moldvai jövevénynek, aki a templom jobbágya lesz (3.)
 - elad
 - - faluszéli földterületet Ozsdolán leszerelt katonának Apafi fejedelem parancsára (26.)
 - - csomortáni lakótelket pénzért és a falu tartós szolgálatáért (X.)
 - - lakótelket Ozsdolán helytelenül (27.)

- - kis, telek-kiegészítő földdarabot Ozsdolán egy útszakasz rendszeres javításá-
nak kötelezettségével (6.)
- felmentést ad közmunkák alól (X.)
- tól vett
- - kaszáló Ozsdolán (18.)
- - szántóföld Lemhényben (49.)
- - birtokok Lemhényben (51.)
- *becsült* (Ditró), (VII/86.)
- *becsületes* (Ozsdola), (6.)
- *jámbor* (Ozsdola), (6.)
- falubéli lakosok*
  - nak tisztelet Ozsdolán (16., 17.)
- falu dereka* = a falu középső része
  - , csomortáni (X.)
- falu embere* = a falu, a helység egyik tisztségviselője „Ditrófalvában” (VII/87.,
VII/88.)
- falu erdeje* = a faluközösség közerdeje, közhavasa
  - , ditrai (VII/90.)
  - , ozsdolai (27., II/16.)
- falu esküttje*, (esküttje) = a faluközösség egyik előljárója
  - , ozsdolai (30.)
- falu expressusai* = a faluközösség kiküldöttei, képviselői
  - , ozsdolai (6.)
- falu földgye* (földje) = a faluközösség birtoka
  - , ozsdolai (27.)
- falu gyepe* = a faluközösség füves, gyomos földterülete, parlagja
  - , hilibi (47.)
- falu helye, helye* = a faluközösség birtoka, telke, közföldje
  - , ditrai (VII/90.)
  - , ozsdolai (9., 11., 26., 27., 29.)
- falu kaszáló helye* = a faluközösség kaszálója
  - , ozsdolai (27.)
- falu kertje* (kertje) = a faluközösség kerített kaszáló területe
  - , ozsdolai (27.)
- falu kívánsága* = a faluközösség akarata
  - , csomortáni (X.)
- falu közé/közi* = faluközösségbe, faluközösségnek (VII/80., IX.)
- falu között* = települési értelemben vett faluban (110., IX.)
- falu láncza* = a faluközösség földmérő eszköze
  - , ozsdolai (29.)
- falu nótáriussa* (nótáriusa) = a faluközösség jegyzője
  - , borzsovai (85.)
  - , hilibi (47.)
  - , ozsdolai (8., 13., 14., 15.)
- falu szántóföldgye* (földje) = a faluközösség szántóföldje

- ozsdolai (27.)
- falú széle*
- , ozsdolai (2.)
- falú szabad jószága* = a faluközösség adományozható, eladható beltelke
- , csomortáni (X.)
- falú tilalmassa* = a faluközösség tilalmas erdeje
- , ozsdolai (II/16.)
- falú úttya* (útja) = közút a falú belterületén és a falú határában
- , hilibi (46., 47.)
- , ozsdolai (7., 27.)
- falú vége*
- , hilibi (47.)
- , lemhényi (V.)
- falú bíró* = a falúsi bíró, a faluközösség legfőbb választott tisztségviselője
- , ditrai (101., VII/88.)
- , gelencei (42.)
- , ozsdolai (1., 6.)
- falusi* = faluban lakó, dolgozó
- *nótárius*
- - borsovai (85.)
- *atyánkfiái*
- - ditraiak (102.)
- farsáng* = farsang (VI.)
- fautorunk* = pártfogónk (48.)
- fejős juh, fias juh*
- évenként a protektor földesúr számára (93., VI/42.)
- fejünk kötése* = jobbággyá állás, a jobbágysors önkéntes vállalása
- , háromszéki templom jobbággyaié (48.)
- feleltetés* = tanúvallatás
- Ozsdolán (26.)
- feles üdöktől fogva* = hosszú idő óta (45.)
- Felséges Asszonyunk* = Mária Terézia királynő (48.)
- felső forduló határ* = a nyomáskényszerben művelt ditrai határ egyik nyomása (VII/91.)
- felszálván* = letelepedvén Gyimesben (54.)
- felszeg* = felszánt, feltör, pl. kaszálót (27.)
- félszegit* = csonkít, pl. a templom földjeit (17.)
- féreje, férejű, pl. „négyvéka férejű”* = szántóföld területmértéke. Akkora terület, amelybe négy véka gabonát lehet elvetni. (23., VIII.)
- filia* = leányegyház. Több faluból álló megye (egyházközség) része. „Megyés templom” nélküli falú, pl. Hilib (46.)
- fiális megye* = több faluból álló megye (egyházközség) fiókmegyéje
- hilibi (IV)
- fiscus* = ügyész. Valamely közösség (faluközösség, megye, tizes) jogi képviselőjét végző személy

- , Csíkszentmihály megyéjé (64., 68., 69., 72., 73., 77., 78., 83., 84., 85.)
- , Ditró eklézsiájé (101.)
- fiscus jószág* = kincstári birtok (2.)
- fise director* = fiskális director (?) = közügyigazgató, vö.: SZT. IV. 126. és ET. 202. (44.)
- fogas*
  - , házbeli, *hitván* (9.)
- foglalás* = erdős területek illegális irtása, elbirtoklása
  - Ditró határában (VII/89., VII/90.)
- fogott bírák* = az ügyfelek által meghívott, bíraskodásra, tanúságtételre felkért írástudó kisnemesek → *kézen fogott bírák*
- font* = súlymérték, kb. 0,56 kg.
  - fehér viaszgyertya (95., 96.)
  - tömény (tömjén) (VII/100.)
    - viasz (36., 37., 38., 45., 52., 74., 81., 95., 96., VI/38., VI/50., VI/57., VI/76., VIII., X.)
- forgó pénz* = forgalomban lévő pénz (13.)
- fő curator, fő kurator, fő kurátor* = főgondnok (templomé, megyéje) → curator, kurátor
  - , csíkszentmihályi (55., 59., 66., 68., 69., 72., 83., 92., 93., VI/46.)
  - , gerendkeresztúri (IX.)
  - , ozsdolai (19., 20., 21., 22.)
- főesperes* (t) → *esperes*
  - , gelencei (III.)
  - , gyergyai (111.)
- földes úr*
  - , Csíkszentmihály megyéje (69., VI/49.)
  - , ozsdolai Sögön Demeter, aki jobbágyát pénzért fölszabadítja, és templom jobbágyának ajánlja (3.)
- földesúr*
  - , hilibi, hajdani kántor, Lengyel János Deák, aki jobbágyokat szerzett (45.)
- fő megye bíró, főmegyebíró* = a megye, az erdélyi egyházközség választott vezetője, egyházgondnok → *megyebíró*
  - , csíkszentmihályi (73., 77., 78., 85., 91.)
  - , ditrai (102., VII/86., VII/91.)
  - , gelencei (40., 41., 42.)
  - , gyergyószentmihályi (109., 110., VIII.)
  - , lehményi (49., 51.)
  - , ozsdolai (7., 8., 10., 11., 12., 13., 15., 17., 19., 22., 23., 26., 29., 30.)
- fructifical* = gyümölcsöztet, hasznosít (84.)
- fructificaló* = gyümölcsöző (105.)
- fructussa* = gyümölcsözése, jövedelme (VI/73.)
- fugiál* = elszökik (34.)
- fűles istáp* = mankó, fogóval ellátott támaszték (45.)
- fundus* 1. = beltelek, lakótelek faluban, városban

- , eklézsiaé
- , Gelencén (33.)
- , Ozsdolán, (latin szövegben), (II/8.)
- templomé
- , Gelencén (40., 43., 44.)
- , Gyergyószentmiklóson (109., VIII.)
- , Gyergyóremetén (IX.)
- fundus 2.* = tanyai telephely szórt településen
  - , csikszentmiklósi templomé Gyimesben (VI/71., VI/72.)
- fungens* = fungáló, hivatalban lévő (9.)
- fűhror* = szakaszvezető székely katona (26., 110.) vö.: SZT. IV. 124. *firer* → *gyalog führer*
- fűrész, fűrészmalom, fűrészmalom, fűrészhely* = fafűrészelő, „deszkametsző” telep, illetve fűrésztelepnek való földterület
  - , csikszentmiklósi megyéé Gyimesben (66., 95., VI/51.)
  - , lemhényi megyéé (49.)
  - , ozsdolai (26., 27.)
- fűrész tőke* = farönk, amit föl lehet vágni deszkának
  - , évenkénti szolgáltatása a lemhényi templom jobbágynak egyik kötelezettsége (49.)
- fűvenyezés* = sáros területek homokkal borítása
  - , Gelencén a templom árendásai egyik munkaszolgáltatása (III/26.)

G

gabona

- ban fizetett malomárenda, malomvám a lemhényi megye számára (V.)
- , a templomi földek dézsmájaként beszedett ditrai (VII/92.)
- eladása
- - piacon (V.)
- - helyi vásárlóknak (VII/92.)
- gazoltat* = gázoltat, összetapostat, összetiportat (101.)
- gelima* = kalangya, a szálas gabona egysége (VII/93.)
- gondviselő* = itt: gazdatiszt, a földesúri gazdaság irányítója
  - , ozsdolai (6.)
- gratia* = itt: kegy (48.)

GY

- gyalog katona, gyalogkatona* = gyalogosan katonáskodó katonarendű székely
  - , csikszentmiklósi (83., 95., VI/72.)
  - , gelencei (42., 43., 44.)
  - , gyergyószentmiklósi (110., VIII.)
  - , hilibi (47., IV.)
  - , lemhényi (49.)

- , ozsdolai (7., 9., 11., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 26., 28., 29., 30., II/14., II/16.)
- , szépvízi (55., 93.)
- , -, zsellére van Gyimesben (93.)
- egyezség, határozat aláírója, jelen lévő tanúja (9., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 30., 42., 55., 110.)
- földet vesz Lemhény faluközösségétől, majd eladja egy templom jobbágynak (49.)
- ozsdolai házánál kötött egyezség (7.)
- ozsdolai tanúvallatás egyik megbízott lebonyolítója (26.)
- ozsdolai tanúvallatás vallomástevője (26.)
- Ozsdola megyéjétől lakótelket árendál (14., 22., 29., II/14.)
- Ozsdola megyéjétől *pityókás kertet* árendál (15., II/16.)
- Csíkszentmiklós megyéjétől gyimesi kaszálót árendál (VI/72.)
- Csíkszentmiklós megyéjétől gyimesi telephelyet, birtokot árendál (83., 95.)
- zálogba ad Ozsdola megyéjének egy lakótelket, amelyet utána árendál (11.)
- gyalog führer* = székely gyalogos szakaszvezető, → *führer* (26.)
- gyalog káplár, gyalog főkáplár* = székely gyalogos tizedes, → *káplár* (26., 110.)
- gyalog kert* = alacsony kerítés
  - törvényes-, Ozsdolán (8., 9.)
- gyümölcsös kert*
  - , gelencei
  - , -, a templom jobbágya által használt lakótelkek része (43.)
- gyümölcsfa*
  - , ozsdolai
  - , -, a templom zsellére által birtokolt, árendált lakótelken (12., 23., 24., II/12.)
  - , -, almafa (12., 23., 24.)
  - , -, cseresznyefa (12., 23. 24.)
  - , -, körtefa (12., 23., 24.)
  - , -, meggyfa (12.)
  - , -, szilvafa (12., 23., 24.)

H

- hambár* = itt: a gyimesi határállomáson a csíkszentmiklósi megye földjén álló, moldvai kukorica átmeneti tárolására használt kereskedelmi faépítmény (96., VI/49.)
- harmintzad* = határállomási vámhivatal Gyimesben, Csíkszentmiklós megyéjének földjén (92., VI/45., VI/46.)
- harmintzadi (30-adi) kassa* = a gyimesi határállomási vámhivatal pénztára (95.)
- harmintzadi kertek* = a határállomási vámhivatal körüli kertek Gyimesben (96.)
- harmintzados* = határállomási vámhivatal főnöke
  - , gyimesi (94., 95., 97., VI/46., VI/47.)
- határállomás → *Passus*
  - , gyimesi

-, -, épületei a csíkszentmihályi megye földjén (VI/46.)
 határjárás = vitatott havasi terület határainak (újra) kijelölése
 -, ditrai (101.)
 ház
 - alatti pince (29.)
 - építése engedély nélkül Gyimesben a csíkszentmihályi megye földjén, majd le-
 romboltatása (VI/60.)
 - építésének engedélyezése Gyimesben, a csíkszentmihályi megye földjén (54.,
 55., 56., 57., 67., 69., 72., 75., 85., 92., VI/50., VI/66.)
 -, *iberrajter* számára
 -, *kettős* – (11., 25., 29.)
 -, *kettős kamarával* (12.)
 -, Moldvába szökött gyimesi lakosé (VI/67.)
 -, rossz állapotban, romokban (8., 9., 25., 69.)
 -, *szalma fedeles* (29., III.)
 -, *taxája* (9.)
 -, templom /megye/ eklézsia lakótelkén
 -, -, Gelencén (39., 41., 42., 43., III.)
 -, -, Gyergyószentmihályon (107., 108.)
 -, -, Ozsdolán (8., 9., 10., 11., 12., 14., 18., 22., 23., 24., 25., 27., 29., 31., II/18.)
 -, tűz által elpusztult (14., 18., 43.)
 -, *tüzelő* ~ (43. 44.)
 -, zárandok számára Ozsdolán (10.)
házat rak = házat épít (II/18.)
hely = itt: beltelek, lakótelek, építési telek (11., 17.)
helység = itt: határrész, határbeli terület
 -, csíkszentmihályi, Gyimesben (59., 63., 92.)
 -, ditrai (101., 102., VII/86., VII/87., VII/88.)
hét szám = heti úrbéres munkaszolgálat
 -, lemhényi templom jobbágysaié (50., 51.)
híd tartása = híd karbantartása, gondozása
 -, templom jobbágysai egyik kötelezettsége Lemhényben (V.)
hír/hire nélkül = valakinek a tudta nélkül (VI/49.)
hites társ = feleség (17.)
hív = hűség (17.)
hívsegek = hűségük (17.)
homlót = szőlőt *bújtatással* szaporít, megújít (IX.)
horvás = mély üreg a földben (101.)
húszas = húszkrajcáros ezüst pénzérme (23.)
huszár = itt: lovon katonáskodó székely katonarendű személy → *lőfő*, *primipilus*
 -, ditrai (102., 103.)
 -, gyergyószentmihályi (110.)
 -, ozsdolai (19., 20., 26.)
huszár káplár = tizedes rangfokozatú székely lovas katona (102.)

huszár jubilátus káplár = tizedes rangfokozatú nyugalmazott székely lovas katona (102.)

huszár katona = lovas katona (VIII.)

hüt = hit (5.)

hüteszegett, hitesegett = esküszegő, esküjével szemben cselekvő (17., 109.)

hütöltet = esket, pl. tanúkat (26.)

hütös = esküdt = valamely közösség (communitás, megye, tizes) vezető testületének választott, felesketett tagja

-, megyéé (10., 13., 14., 16., 17., 20., 21., 22., 26., VI/56.)

-, templomé (ami itt azonos a megyével!) (12., 15.)

-, községé

-, -, egész communitásé (111.)

-, -, *provinciális* ~ (9., 13.)

-, -, *militáris* ~ (111.)

-, meg nem nevezett testületé (valószínűleg megyéé) (16., 17. 18., 19., 42., 47., 55., 56., 58.)

-, borzsovai (55., 56., 58.)

-, csíkszentmihályi (55., 56., 58., VI/56.)

-, gelencei (42.)

-, gyergyószentmihályi (111.)

-, hilibi (47.)

-, ozsdolai (9., 10., 12., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 26.)

- szépvízi (58.)

hütös assessor = felesküdtött bírósági ülnök, táblabíró (45., 63., 101.)

hütös bíró = felesküdtött *falusbíró*

-, ditrai (101.)

-, ozsdolai (2., 6.)

hütös curator = felesküdtött gondnok

-, Ditró községé (101.)

hütös nótárius = felesküdtött jegyző

-, Felcsíkszéke (63.)

-, csíkszentmihályi megyéé (65.)

hütös szolgabíró = felesküdtött szolgabíró

-, Fejér vármegyéé (5.)

I

iberrájter = überreiter = határállomási lovas alkalmazott

-, Gyimesben a *Passuson* (95.)

iberrájteri ház = überreiteri ház = határállomási lovas alkalmazott háza Gyimesben

-, Csíkszentmihály megyéjének földjén (96.)

idő töltött ember = idősödő ember (10.)

illő tisztelet

-, a templom/zsellére részéről a templom/megye elöljáróinak és a falubeli lakosoknak (16., 17.)

immunitásban = mentességben (12.)
impetitorok = háborgatók, támadók, perlők (4.)
impotens = itt: erőtlenség (45.)
industriát tesz = itt: irtást végez (VI/76.)
injuriával illet, injuriával lenne = valakit sérteget, sértéssel illetne (68., VI/61.)
innep = ünnep (1.)
inprotocollátott = protokollumba íratott (65.)
inspector
     -, a csíkszentmiklósi „nemes megye jószágá gondnok” (58., 91.)
insinualja (insinually) = jelentse (36.)
instál = kér (3.)
interes = kamat (11.)
interposíciójok = közbenjárásuk (4.)
intertentio = eltartás, élelmezés (VIII.)
inviolabilis = sérthetetlen (45.)
investigátor úr = vizsgáló biztos (49.)
irtás, irítás, orotás = földterület megtisztítása fáktól, bokroktól
     -, Ditró határában (VII/87., VII/89.)
     -, Gyimesben, a csíkszentmiklósi megye territóriumán (61., 64., 72., 73., 76., 78., 86., VI/54., VI/66., VI/70., VI/71., VI/76.)
     -, Lemhény határában (49.)
     -, Ozsdola határában (II/16.)
irtovány = erdőktől, bokroktól megtisztított, irtott terület (92.)
irts és pusztítsa!, irts és pusztítsa!, orossa, pusztítsa!
     -, Csíkszentmiklós megyéjének utasítása, felszólítása gyimesi birtokarendálók számára (56., 64., 72., 76., 78., 86., VI/66., VI/70., VI/71., VI/76.)
istáló, istálló → estáló
     -, Csíkszentmiklós megyéjének földjén, gyimesi lakos tanyáján (68., 79., VI/67., VI/77.)
     -, Gyergyószentmiklóson, a templom lakótelkén (109., 110.)
     -, a hilibi filiális templom lakótelkén (IV.)
     -, Lemhény megyéjéé, amelyet a templom jobbágysai javítanak (V.)
     -, Ozsdolán, a templom lakótelkén (8., 18., 23., 24., 25., 29.)
     -, csűr alatt (23., 24.)
iskola mester = tanító
     -, martonosi (39.)

J

jámbor = tisztességes, becsületes, jó (1., 6., 16., 17., 88., IX., X.)
jámbor falu = becsületes falu (6., X.)
jámbor személy = tisztességes, becsületes személy (1.)
jámbor taxás = jó taxás
     -, gerendkeresztúri templomi jobbágysai (IX.)
jámbor viselet = jó, tisztességes viselkedés (16., 17., 88.)

jégeső

- , hatása a terméseredményekre (VII/92.)

jobbág

- , ditrai (98., 100., 101., VII/80., VII/81., VII/82., VII/85., VII/86., VII/87., VII/88.)
- , esztelneki (IX.)
- , gelencei (33., 34., 35., 36., 37., 39., 42., 43., 44., 48.)
- , gyergyóremetei (IX.)
- , gyergyószárhegyi (IX.)
- , gyergyószentmiklósi (VIII.)
- , gyergyóújfalui (IX.)
- , hilibi (45., 46., IV)
- , lemhényi (48., 49., V.)
- , mezőcsávási (IX.)
- , nyujtódi (IX.)
- , ozsdolai (1., 2., 3., 4., 5., 6., 8., 14., 16., 17., 22., 23., 24., 26., 27., 28., 29., 48.)
- , sámsondi (IX.)
- , világi földesúré (1., 2., 3., 4., 5., 8., 14., 16., 22., 23., 24., 27., 28., 29., 43., 44., 45., 92., 101., IV., V., VIII.)
- , templomé/megyéé/eklézsiáé (1., 2., 3., 4., 5., 6., 17., 22., 26., 27., 29., 33., 34., 35., 39., 42., 43., 44., 45., 46., 48., 49., 98., 100., 101., VII/80., VII/81., VII/82., VII/85., VII/86., VII/87., VII/88., VIII., IX.)
- , fejekötött (33., 45.)
- , felajánlása, adományozása, átadása templomnak/megyének/eklézsiának világi földesúr által (1., 3., 4., 33., 45., 49., VII/82., VIII.)
- , maga akaratóból válik templom jobbágává (2., 3., 5., 26., 34., 35., 37., 39., 40., VII/80., VII/81., VII/82., IX.)
- , gondját viseli öreg, elesett földesurának (45.)

jószág

- , beltelek, lakótelek
- , -, gelencei (III.)
- , -, gyergyószentmiklósi (110., VIII.)
- , -, ozsdolai (2., 6., 7., 9., 10., 11., 12., 14., 21., II/10., II/12.)
- , árendált gyimesi tanyai telephely és birtok (63., 64., VI/78.)
- , valamely megye teljes vagyona, birtoka
- , -, Csíkszentmiklós megyéjéé (89., VI/41.)
- , -, Ozsdola megyéjéé (3.)
- , -, Ditró templomáé Kerekfenyőn (VII/93.)
- , Csíkszentmiklós megyéjének egy gyimesi földdarabja, legelője (69., VI/74.)

jószágos = törzsökös, birtokos lakos

- , Gerendkeresztúron (IX.)

jószágatlan = vagyontalan (63.)

jubiláris, jublátus = nyugállományba helyezett, leszerelt katona, katonarendű székel (13., 110.)

jubiláris főhrer = nyugállományba helyezett szakaszvezető (110.)
jubiláris trombitás = nyugállományba helyezett trombitás (110.)
jubiláris/jubilátus káplár = nyugállományba helyezett tizedes (13., 110.)
juh

- *esztena, nyaraltatás*
- -, Gyimesben (60., VI/74.)
- -, Ditró határában (VII/87.)
- , mint Gyimesben lakó zsellérek évenkénti *protectionális taxája* földesuruk számára (93., VI/42.)
- , mint megye zsellére évenkénti *protectionális taxája* Csíkszentmiklós megyéjének (63., 80., 81., 83., 86.)
- , ozsdolai templom jobbágya végrendeletében (18.)
- után fizetendő taxa
- -, Gyergyószentmiklós határában (VIII.)
- -, Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi birtokán (55.)

junior = ifjabb (3.)

jurassor = esküdt, hites táblabíró (45.)

juratus = esküdt (68.)

juratus assessor = esküdt táblabíró (101.)

jurisdictio = joghatóság, hatalom, valaki feletti jog (92.)

juss = itt: jog (12.)

jusst ad arra = jogot ad arra, feljogosít (13.)

K

kalangya = a learatott, tarlón összehordott szálás gabona vidékenként változó nagyságú egysége (49., 103., 104., V., VII/92., VII/93.)

kapdal = kapkod, kapdos, itt: elfoglal (VII/87.)

kapitány = százados (7., 11., 14., 29., VI/54., VII/88.)

kapu

- , lakótelek kerítésén (9., 12.)
- , falu szélén és a határban (27., 29., 43., 44., 74., V., VI/50.)

karácsonyfa – hozás = jobbágyok karácsony-táji tűzifahordó szolgáltatása földesuruknak

- , Bálványosváralján a földesúr szerepét betöltő plébános számára a templom „szolgáló emberei” (IX.)

kaszáló

- , Csíkszentmiklós megyéjének terrénnumán Gyimesben (62., 63., 72., 80., 81., 82., 92., 95., VI/42., VI/54., VI/63., VI/70., VI/72., VI/77.)
- , ditrai (105., VII/87.)
- , gyergyószentmiklósi (109.)
- , hilibi (47.)
- , lemhényi (51.)
- , ozsdolai (9., 17., 24., 25., 27., 28., 29., 32.)

kántor

- , Csíkszentmihály megyéjének gyimesi szerződését aláíró (91.)
- , gelencei
- , -, felől műveli a templom földjeit (43.)
- , -, képejének gyűjtésekor segíti a templom jobbágya (41.)
- , hilibi (47.)
- , kilyénfalvi
- , -, dézsmát ad, ha templomi földet használ (VII/94.)
- , martonosi (27.)
- , ozsdolai
- , -, képejének gyűjtésekor segíti a templom jobbágya (19., 21.)
- , -, földjei, kaszálói (27.)
- , -, lakása (II/19.)
- , -, néhai, Veres János (29.)

kápolna hely

- , taxáért a gyimesi görög katolikusok számára (VI/53.)

kása törő = gabonafélékből kását előállító malomrészleg (49., V.)

kecske

- , tartása farsangtól tavaszig lombtakarmányon, Gyimesben (VI/63.)
- , legeltetése Ditró határában (VII/88.)
- , örmény kereskedő (VII/88.)

kemence

- , fából való, ozsdolai (9.)
- , sütésre használt, ozsdolai (12.)

kendő szeg = fogas (12.)

kenyér

- árpás elegyesből (V.)

kenyérsütés

- , Gyimesben moldvai eladás céljából (92.)

kepe = itt: a plébánosok és a kántorok számára a hívek által évente jobbra gabonában fizetett járandóság a Székelyföldön (14., 21., 22., 23., 42., 44.)

kepélés = a kepe összegyűjtése, behordása a plébánia gazdasági udvarára a Székelyföldön (III.)

kerengő = itt: kódorgó (110.)

keresztes út = kereszt alakú út (V.)

kert 1. = erdei fáktól, bokroktól megtisztított, bekerített művelt terület: kaszáló ~, szántó ~, veteményes ~, gyümölcsös ~, pityókás ~, lenes kert (3., 13., 17., 19., 20., 23., 24., 27., 28., 29., 32., 43., 44., 55., 56., 57., 59., 68., 69., 71., 73., 85., 92., 96., II/18., III., V., VI/42., VI/54., VI/65., VI/68., VI/71., VI/73., VI/76.)

kert 2. = kerítés (8., 9., 10., 12., 13., 16., 17., 19., 20., 21., 23., 24., 25., 26., 29., 39., 43., 44., 52., 54., 55., 68., VI/47., VI/77.)

kertbe foglal = bekerít (10.)

kertbe vesz = bekerít (16.)

kertel = kerítést készít (16., 17., 19., 21., 26., 29., 54., II/16., VI/47., VI/70., VI/72., VI/73.)

kertlés = kerítéskészítés (16.)
kertfa = kerítés fája (55.)
kettős ház = két lakóhelyiségű ház (11., 23., 25., 29.)
kezek bé adásával megbírálván = kezük bé adásával, vagyis kézfogással közbíróvá választottak (63.)
kezes = anyagi értelemben is jótálló személy, pl. árendáláskor (25., 30., 100., VI/38., VII/81.)
képessei = képviselői (13.)
képében = valamely személynek, közösségnek, intézménynek a nevében, képviselőtében (2., 7., 40.)
kérdő punctumok = kérdőpontok (26.)
két ganyé hasznáig = huszonnyolc esztendeig (VIII.)
két nyíl belső jószág = két nyíl nagyságú lakótelek (110.)
kéve (VII/93.)
kéz bé adással = kézfogással
     - kötelezi magát Csíkszentmiklós megyéje zsellérévé Sorbán János (70.)
kéz bé adás mellett = kézfogással
     - történt meg Póra János gyimesi letelepítése (64.)
kéz bé fogással = kézfogással
     - ajánlotta magát megye *protectio*-ja alá Balázs József (92.)
keze bé adásával = kézfogásával
     - kötelezte magát Csillag János az ozsdolai templom jobbággyává (5.)
kézen fogott bírák = kézfogással megválasztott közbírák (18., 34.)
kéz fogással megbírált = kézfogással közbírává tett (4.)
kihatároz = határjárással kijelöli egy terület kiterjedését (101.)
kijön Moldvából = Moldvából Erdélybe jön, vagyis nyugat felé halad (VI/69., VII/86., VII/87.)
kikap = megtalál
     - elidegenített földparcellát (VII/93.)
kimutatás, lajstrom
     - templom/megye/eklézsia jobbággyairól, zselléreiről, árendásairól, templomi lakótelkekről, birtokokról, árendált „jószágokról”
     - -, Csíkszentmiklósiakról (92., 94., 95., 96., 97.)
     - -, ditraiakról (103., 104., 105., 106.)
     - -, hilibiekről (46.)
     - -, lemhényiekről (49., 51.)
     - -, ozsdolaiakról (27., 28., 29., 30., 31., 32.)
királybíró = székely szék főtisztviselője (fő ~, al ~), (26., VI/42.)
kisdeg = kisdud, kicsi (IV.)
kiszolgál = kiér valameddig
     - földparcella az útig (6.)
kocsmá
     -, gyimesi
     -, -, árendálása (95., 96., VI/50.)
kompona = itt: juhsajt mértékegysége, kb. 16 vagy 24 kilónyi (112.)

konkolyos gabona (V.)

kontrás → *contrás* = itt: vámszedő a gyimesi harmincad-hivatal kötelékében (75.)

koszorúfa = koszorúgerenda, a faház egyik alkotórésze (9.)

kótyavetya = árverés → *licitálás* (12.)

kovács (*kovács*)

- vasabrocsot készít elhasadt malomkőre (V.)

köböl 1. = termény űrmérték. Nagysága tájanként változó (62,94, vagy 125 liternyi), (49., V.)

köböl 2. = szántóföldi területmérték. Egy köböl mag elvetésére alkalmas terület (27., 29., 43., 44., 51., 105.)

környül állás = körülmény (12.)

körtvélfá, körtvéfa, körtefa = körtefa (12.)

kötés levél = egyezséglevél (33.)

kötlevél = egyezséglevél (22., 23., 24., 31.)

kövecses = kavicsos (VI/65.)

kövezés = itt: földterület határkövel való kijelölése (VII/90.)

közép határ = a nyomásokra osztott határ középső táblája (25.)

közönség = közösség, község (X.)

közönség bírása = községi bíró (22.)

közönséges = közös, közösségi, községi (7.)

közül bírás = közakarattal, közmegegyezéssel választott közbírák (45.)

kupa = űrmérték, általában két icce (72.)

kúrál = gondoz (6., 40., 110.)

kút = víznyerő hely (29., 44.)

különös ház = különálló ház (77.)

L

lakjóság, lakjóság = beltelek, lakótelek

- , csomortáni (X.)

- , gelencei (III.)

- , gyergyószentmiklósi (109.)

- , hilibi (IV.)

- , ozsdolai (21., 23., 24., 25., 30.)

lakodalom

- , templom jobbágysáé, a templom pénztárából kölcsönzött pénzen (V.)

lakos 1. = a templom/megye jobbágysá/zsellére/arendása → *templom lakossa, megye lakossa*

- , Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi territóriumán (VI/42.)

- , Ditró határában (VII/92.)

- , Ozsdolán (8.)

lakos 2. = tényleges lakos, huzamosan egy helység területén tartózkodó személy

- , belterületi (falusi, városi)

- , -, Csíkszentmiklós megyéje falvaiban (59., 63.)

- , -, Gyergyószentmiklóson (107.)

- , -, Ozsdolán (16., 17., 26.)
- , külterületi, havasi, tanyai
- , -, Csíkszentmiklós megyéje territóriumán, Gyimesben (65., 69., 78., 83., 90., 92., 94., 95., 97., VI/44., VI/46., VI/47., VI/54., VI/56., VI/63., VI/67., VI/69.)
- , -, Ditró határában, Kerekfenyőn (106., VII/95.)
- , -, Gyergyószentmiklós határában, Békáson, Zsadánpatakán (102., 111.)
- lantorna* = bendőhártya, amely ablaküveget helyettesít (12.)
- latítál* = lappang, rejtőzködik (52.)
- láb 1.* = szántóföldi tábla, vagy a földtábla valamelyik része (26., 27., 29.)
- láb 2.* = hossz mérték, vidékenként változó nagyságú (25.)
- leányra szállott* = vőnek ment (VIII.)
- lectum sakrum* (sacrum) = olvasott mise, kismise (45.)
- lefoly* = lejár, eltelik
  - , az évekre előre kifizetett árenda ideje (II/14.)
- legál* = valakire hagy, hagyományoz, testál valamit (42., VIII.)
- legitimus impetitorok* = törvényes perlők, háborgatók (4.)
- len*
  - , termesztése a csíkszentmiklósi megye engedelméből Gyimesben (VI/72., VI/73.)
  - , termesztése a ditrai határban (VII/88.)
- lenes kert* = len termesztésére használt földterület
  - , Gyimesben (VI/73.)
- levál* = felvesz, átvesz, pl. pénzt (4.)
- levág* = kivág, pl. bükkfát (VI/61.)
- libertinus* = szabados, itt: felszabadított jobbágy (7., 26., 54., 92.)
- licitál* = árverez → árverés (III., VII/93.)
- limitatio* = itt: szabályozás, *taxa* mértékének meghatározása (43.)
- lisztelő malom* = lisztet őrlő malom
  - , lemhényi (V.)
- loci plebanus* = helyi plébános (49., 51., 85., 104.)
- lófia* = csikó (60.)
- lófő* = lovon katonáskodó székely katonarendű személy (74., 75., 107., VI/50., VI/56., VIII.)
  - , Gyimesben lakó
  - , -, Becze Jánosné (74., VI/65.)
  - , -, Boros György (VI/50.)
- lombtakarmány*
  - , *levágott* bükkfa *marhák* teletetésére Gyimesben (VI/63.)
  - , *levágott* bükkfa *kecskék* teletetésére Gyimesben (VI/63.)
- lovas katona* = lófő, lóháton katonáskodó katonarendű székely személy (8., 9., 10., 13., 14., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 28., 29., 30., 43., 44., VI/73.)

M

- magtalan* = vér szerinti utód nélküli személy (7., 21., 22., 26., 43., 44., 107., VIII.)
- magva szakad* = nem marad vér szerinti utóda (109.)
- maturitás* = közösségi gyűlésekre vonatkozó kifejezés. Arra utal, hogy az összegyűlt személyek jogosultak, alkalmasak, felkészültek a döntéshozatalra. Pl. „*egész maturitással lévén*”. (56., VI/74.)
- magyar forint* = fizetőeszköz (6., 39., 40., 49., 52., 56., 58., 63., 101., 108., VI/50., VI/61., VI/74., X.) rövidítéssel: passzim
- magyarok karácsonya* = december 25.
- makk* = itt: bükkfa termése (52., VI/61., VI/63.)
- malom*
- , Csíkszentmihály megyéje gyimesi territóriumán (84., 95., VI/50., VI/72.)
  - , Lemhény megyéjéé (V.)
  - , ozsdolai (II/18.)
- manipulus* = kéve (VII.)
- manumittál* = felszabadít (4.)
- manuteál* = támogat, védelmez (36., 37., 41.)
- maradva* = utód (2., 3.)
- maradvány* = utód (3., IV.)
- marha 1.* = állat, állatállomány általánosságban (18., 52., 53., 54., 56., 62., 64., 89., 90., III., VI/46., VI/47., VI/54., VI/57., VI/63., VI/69., VII/80., VII/81., VII/86., VII/87., X.)
- marha 2.* = igavonó állat (50.)
- marha 3.* = szarvasmarha (18.)
- marha 4.* = vagyon összessége, pl. *Szentegyház marhája* (1.)
- mart* = part (26.)
- mater ecclesia* = anyaegyház, anyatemplom
- , ditrai (101., 102., VII/87.)
- mák*
- ditrai határban (VII/88.)
- márjás* = Szűz Mária képével díszített ezüst pénzérme (108., 109., 111.)
- megejt* = itt: megerőszakol (VIII.)
- megkönyékel* = *vicinál*, szomszédjait megjelöli (21.)
- megszállódhatnék* = megszállhatna, letelepedhetne (2.)
- megseplősít* = megbecstelenít (VIII.)
- megszomszédol* = *vicinál*, szomszédjait megjelöli (21.)
- megszűkül* = szükségét szenved, anyagi gondokkal küzd, megfogyatkoznak anyagi erőforrásai (8.)
- megvásárlá* = árendába veszi, kibérel (56., 64., VI/56.)
- megye* = egyházközség, helyi egyházszervezet Erdélyben
- , általánosságban (48.)
  - , csíkszentmihályi (52., 53., 54., 55., 56., 59., 63., 64., 66., 68., 78., 83., 90., 91., 95., 97., VI/41., VI/42., VI/46., VI/51., VI/54., VI/55., VI/56., VI/59., VI/65., VI/74., VI/76.)

- , ditrai (VII/86.)
- , gelencei (34.)
- , gyergyószentmiklósi (107., 110., VIII.)
- , gyimesloki (VI/53.)
- , lemhényi (50., 51.)
- , ozsdolai (7., 8., 9., 10., 13., 14., 19., 20., 21., 22., 23., 25., 26., II/18.)
- , mint földesúr (VIII.)
- megyebíró, megye bíró, megye bírása*, = az egyházközség, a helyi egyházszervezet választott vezető tisztségviselője → *főmegyebíró, almegyebíró, vicemegyebíró*
- , Csíkszentmiklós megyéjéé (58., 64., 68., 73., 77., 78., 83., 85., 88., 91., 92., 95., VI/51., VI/63., VI/65., VI/73.)
- , ditrai (101., 102., 104., VII/86., VII/87., VII/91.)
- , gelencei (34., 35., 40., 41., 42., III. X.)
- , gyergyószentmiklósi (108., 109., 110., VIII.)
- , hilibi (41., 47., IV.)
- , lemhényi (49., 51.)
- , ozsdolai (7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 19., 20., 21., 22., 23., 26., 29., 30.)
- , szárhegyi (IX.)
- megye curatora* = az egyházközség gondnoka (7., 23., 56., 59., 63., 64., 109., VI/56., VI/74., IX.)
- megye cselédje* = *megye jobbágya, megye zsellére* (18., 63., IV.)
- megye előljárói, megye előjárósága* = az egyházközség vezető testületének tagjai, egyháztanács (14., 17., 22., 23., 25.)
- megye esküdtje* = egyháztanács, az egyházközség vezető testületének felelős tagja (14., 22., 23., 51., 59., 73., 83., 85., VI/74.)
- megye fiscussa* = az egyházközség jogi ügyekkel foglalkozó tisztségviselője (85.)
- megye háza* = itt: plébániaház, papi lak (33.)
- megye helye* = az egyházközség egyik földterülete (92., VI/37.)
- megye helysége* = az egyházközség egyik külterületi birtoka (59., VI/66.)
- megye hűtösse* = az egyházközség esküdtje (10., 13., 14., 16., 17., 20., 21., 22., 26., VI/56.)
- megye inspector* = az egyházközség gondnoka (91.)
- megye jobbágya* = *templom jobbágya* (22.)
- megye jószágá* = az egyházközség vagyona (3., 89., 91., VI/41., VI/74.)
- megye kertje* = egyházközség kertje, vagy egyházközségi, templomi birtok kerítése (III/26.)
- megye képében* = az egyházközség nevében, képviselőjében (9., 14., 26., 34., 63.)
- megye korcsmája* = az egyházközség, a templom tulajdonában lévő, árendába adott kocsmá (VI/50.)
- megye lakossa* = a megye földjén lakó árendás, zsellér (VI/42.)
- megye limitatioja* = itt: a megye szabályozó döntése a *taxa* fizetés mértékéről, rendjéről (43.)
- megye malma* = az egyházközség, a templom tulajdonában lévő malom (V.)
- megye molnára* = a megye malmában dolgozó a *megye malmát* árendáló molnár (V.)

megye nótáriussa = az egyházközség jegyzője (22., 65., 93.)
megye pecsétje = az egyházközség pecsétje (91.)
megye polgár = az egyházközség kisbíró-szerű választott küldönce, hírvivője (13., 14., 15., 16., 17., 22., 23., 30., 109., 110.)
megye gyülekezete = az egyházközség gyűlése (59., 60., 61., VI/39.)
megye gyűlése = az egyházközség gyűlése (23., 51., 82., 95., V.)
megye taxása = templom taxafizető jobbágya (IX.)
megye territoriuma = az egyházközség nagy kiterjedésű, havasokat is magába foglaló birtoka (62., 68., 84., VI/76.)
megye törvénye = *megyeszéke*, az egyházközség törvénykező széke (42., III.)
megye ügyei = az egyházközség ügyei (22.)
megye zsellére = *templom zsellére*. Olyan személy, aki egyházközséget, illetve templomot tekint földesurának, protectorának.
 -, csíkszentmiklósi (63., 68., 71., 80., 81., 82., 83., 84., 85., 86., 92., VI/37., VI/38., VI/39.)
 -, ditrai (102., 104.)
megyés kántor = az egyházközség kántora (27.)
megyés mester = az egyházközség tanítója (37., 38.)
megyés templom = az egyházközség főtemploma, plébániatemplom (VI/77.)
meggyfa (12.)
memorált = említett (101.)
ment = árverésen gazdára talált (30.)
menyetske leánya = valakinek fiatalasszony leánya, esetleg megesett lánya (VI/69.)
meta = határjel (101.)
metreta = mérő, véka, tájanként változó nagyságú gabona-ürmérték (49., 51.)
meg tanálván = kérvén valakit (69.)
mező = itt: határbeli fátlan, művelt földterület (II/10., VI/54.)
militáris bíró = valamely székely helységben a katonarenden lévők községi bírása (110., 111.)
militáris hűtös = valamely székely helységben a katonarenden lévők községi esküdtje (111.)
minoriták = minorita szerzetesek (3.)
mise = római katolikus istentisztelet (27., 50., II/12., X.)
Moldovába = Moldvába
 - hajtott állatok
 - -, Gyimesből nyárra (VI/69.)
 - szökés, költözés
 - -, Csíkszentmiklós gyimesi birtokairól (87., VI/67., VI/68.)
 - -, Ditró határából (VII/86., VII/87.)
 - -, Gyergyószentmiklós határából (VIII.)
Moldovából = Moldvából
 - Erdélybe hozott *törökbúza* (VI/49.)
 - érkező jövevény *templom jobbágya* lesz
 - -, Ozsdolán (2.)
 - -, Gelencén (34.)

- visszatérés
- -, Csíkszentmihály gyimesi birtokára (79., VI/69.)
- -, Ditró határába (VII/83., VII/86., VII/87.)
- visszatérő a ditrai eklézsia zselléréül adja magát (VII/83.)

moldvai magyar

- templom jobbággyává állása és letelepedése Gelencén (34.)

mortifical = sanyargat, itt: gyaláz (59.)

morosus = itt: halogató, késlekedő (22.)

molnár

- a lemhenyi megye malmának árendása (V.)

mulcta = pénzbüntetés (98., VII/81.)

mulatja, mulattya = mulasztja (23.)

mü = mi (1.)

N

napba = napkor, napra (2., 75.)

napszám = itt: a földesúrnak végzendő kötelező ingyenmunka napjainak száma (50.)

negligál = elhanyagol, elmulaszt (VII/80.)

négy evangelisták miséje

- , Gelence megyéjében (X.)

német forint = fizetőeszköz (9., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 21., 22.)

német öl = hosszmérték (11., 14., 19., 20., 21., 22., 25.)

nobilis = nemes (2., 4., 5., 6., 33., 34., 35., 37., 38., 45., 58., 63., 64., 68., 69., 72., 83., 101., 102.)

notandum = megjegyzés, feljegyzés (27., 95.)

notarius = jegyző

- , *falué* (faluközösségé, községé), (8., 13., 14., 15., 47. 49., 85.)

- , helyi egyházszervezeté (*megyéé, eklézsiáé*) (55., 57., 63., 64., 65., 66., 67., 83., 84., 93.)

- , Gyergyószéké (104.)

- , háromszéki főesperesi szentszéké (3.)

- , meg nem nevezett közösségé (legtöbbször községé) (9., 22., 42., 75., 77., 78., 110.)

NY

nyároló, nyáraló = nyári legelő, amely gyakran volt árenda tárgya, pl. Gyimesben (65., 94., 95., 96., 97., VI/46., VI/69.)

nyároltat, nyáraltat = állatot nyári legelőn tart (VII/80.)

nyáraló hely → *nyároló* (VI/74.)

nyáraló taxa = az árendába vett *nyáraló* után fizetendő árendadíj (VI/46.)

nyári szállás = ideiglenesen, átmenetileg használt emberi telephely, pl. havasi kaszá-lón (91.)

nyomás = itt: a nyomáskényszer szabályai szerint művelt határ éppen pihentetett, legelőnek használt része (VII/86., VII/87., VII/88.)
nyomkövetés = elveszett, ellopott jószág keresése annak nyomait követve (III.)
nyomult el a jószág = foglalás miatt változtatta kiterjedését valamely földdarab (26.)
nyoszolya széna = annyi széna, amelyet egy *nyoszolyás* szekéren/szánon el lehetett szállítani. A *nyoszolya* itt: szekérhez vagy szánhoz erősített hátsó toldalék. (UMTSZ. 4. 136.), (27., 28.)

O

obligál, → *obligálta magát* = elkötelez, lekötötte magát jobbágságra (2., 4., 5., 34., 36., 37., 38., 45., 48., 84., 112., VII/80.)
obligáció = elkötelezés (37., 38.)
occupál = elfoglal, bekebelez (26.)
olajüttető = olajsajtoló malom (V.)
oláh ember, *olá* = román ember
 -, jövevényként Gelencén templom jobbágyául kötelezte magát (36., 37., 38.)
 -, Ozsdolán a templom zsellére (23.)
 -, Csíkszentmihály megyéjének zsellére Gyimesben (VI/38.)
 -, Gyimesben lakó árendás (VI/60., VI/63.)
oláh lakosok = román lakosok
 -, Ditró határában, Kerekfenyőn (106., VII/95.)
oláh ország = itt: Moldva (92.)
oláh pap = román pap, görög katolikus pap
 -, Gyimesben (96., 97.)
oldalos hely = meredek hegyoldalon fekvő földparcella (27.)
oldalas vérek = oldalági rokonok (87.)
oltalom = védelem
 -, templom jobbágyának, árendásának a megye részéről (3., 5., 7., 36., 63., 91.)
ordinarie = itt: rendszerint, szokás szerint (43.)
oriáltatott = indult, származott, jött, érkezett (2.)
orossa = irtsa (VI/70.)
országot szolgál = itt valószínűleg: katonáskodik (3.)
oszló = valamely összeg, fizetnivaló két személy között (II/14.)
osztrák értékben = fizetőeszköz érték meghatározó sajátossága (24.)

Ö

örmény

- , állattartó szállása ditrai földön (VII/86.)
- , *danczki* (VII/86.)
- , kecskői (VII/88.)
- , legelő árendálása Ditró megyéjétől (VII/86., VII/88.)
- , legelő árendálása Gyimesben Csíkszentmihály megyéjétől (94., VI/56.)
- nél pásztorkodó gyimesi lakos (89.)
- szépvízi háza, mint egy templom zsellérévé fogadás színtere (63.)

örök örökösön = örökre, örök időkre (II/12.)
örökös 1. = régi, emlékezetet meghaladó idők óta birtokolt jószág pl. beltelek, föld
 -, templomé (27., 49.)
örökös 2. = valamely helységben ingatlan *jószággal*, *örökséggel* rendelkező személy
 -, törzsökös lakos Gerendkeresztúron (IX.)
örökösön = örök időkre, örökérvényűen (44.)
örökösön jobbágyul = örök időkre örökérvényűen jobbágyul
 - ajánlja magát a hilibi eklézsia számára Nagy Pál és fia, Gergely (45.)
örökös zsellérül = örök időkre, örökérvényűen zsellérül
 - adja magát Sorbán Simon Csíkszentmihály megyéjének (63.)
örökség = régi birtok, ősi *jószág*, pl. beltelek, szántóföld, erdei kaszáló
 -, beltelek, lakótelek, amely a templomé, megyéé
 -, -, gyergyószentmiklósi (107., VIII.)
 -, -, ozsdolai (16.)
 -, szántóföld, kaszáló, birtok általában, amely a megyéé (49.)
 -, ditrai lakosok havasi birtoka (VII/90.)
ős jobbágyságra = itt: örökös jobbágyságra (5.)
ősse 1.nem össze = ősi birtoka; nem ősi birtoka a ditrai eklézsianak, hanem testálás
 révén szerzett vagyona (VII/88.)
ősse 2. = vérségi felmenőktől örökölt birtoka (92.)
ős törzsökség = régi birtoklású földdarab, itt: Ozsdola megyéjének egyik beltelke,
 amelyen valaha zarándokház állt (10.)
ősz rozs = őszi rozs (93., VII/91.)

P

pad (12.)
pajta
 -, sertés számára épültól (43., 44.)
pajtáska
 -, Gyimesben (VI/67.)
papi élet = plébánia ház telke (V.)
paraszt = közrendű, nemtelen, falusi földműves (57.)
parlag, parrag = tartósan műveletlen föld (27., 28., VII/89.)
parochia = parókia, plébánia, paplak (63.)
parochialis ház = plébánia-épület, paplak (101.)
parochiánus = a plébánia kötelékébe tartozó közlakos, megyetag (56., 68., 73., 83.)
parochi loci = helyi plébános (85.)
parochus = plébános (3., 93.)
parsok = részek, egyezkedő felek, peres felek (101.)
particula = részecske, itt: földdarabocska (74., 85., 95.)
pascual = állatot legeltet (60.)
pascum = legelő (VI/54.)
passus = itt: határállomás, határátjáró, szoros (VI/46.)
patentális katona = kegyzsoldra jogosult leszerelt katona (10.)
patrónus = pártfogó, protector, itt: földesúr (26., 45., 88.)

pálinka (VI/76.)

pápista = római katolikus (48.)

páter = atya, katolikus pap, szerzetes (1.)

pellengér = szégyenoszlop, szégyenketrec (98.)

piac

-, gabonaeladás színhelye (V.)

pince, pintze (12., 29.)

pityóka = krumpli (19.)

pityókás kert = *pityóka* (krumpli) termesztésére használt földterület

-, Ozsdolán (13., 15., 17., 19., 20., 23., 24.)

pityókás ugar = erdőszéli parlagterületből felfogott *pityókás kert*

-, Hilibben (47.)

-, Ozsdolán (19., 31.)

pium legatum = kegyes hagyomány, kegyes hagyaték, katolikus templom számára, a hagyományozóra emlékező misemondatás céljából (27., 48.)

pixidarius = székely gyalogkaton, a katonarendű székelyek gyalogosan katonáskodó rétegéhez tartozó személy (2.)

plebanus, plébános = *megyés pap*; plébánia, egyházközség vezető katolikus papja

-, altorjai (3.)

-, bálványosváraljai (IX.)

-, csikszentdomokosi (112.)

-, csikszentmiklósi (85., 91., 93., 97.)

-, ditrai (103., 104.)

-, gelencei (35., 36., 39., 40., 41., 42., 44., 45., III.)

-, gyergyókilyénfalvi (VII/94.)

-, gyergyószentmiklósi (108., 109., 110.)

-, gyimesi (94., 95.)

-, lemhényi (3., 49., 51.)

-, ozsdolai (1., 3., 4., 5., 7., 9., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 30., 37.)

-, polyáni (3., 50.)

-, szentkatolnai (3.)

-, Csikszentmiklós megyéjének egyik gyimesi árendása (94.)

-, dézsmát ad a templomnak, ha templomi földet használ (VII/94.)

-, földesúri szerepben (IX.)

-, használja megyéje pecsétjét (91.)

-, házat hagy rá egyik híve (42.)

-, *kepéjét* gyűjtik, asztagba rakják a templom jobbágysai (21., 30., 41., 42.)

-, más faluban saját gazdaságot tart, ahol zsellért foglalkoztat (37.)

-, 48 évig szolgál Gelencén (Volykul József), (44.)

-, tanúvallatást rendez a templom egyik kaszálójáról (26.)

-, végrendeletében földeket hagy a gelencei templomra (44.)

plebániális föld = a plébános eltartására való, a plébános számára jövedelmező föld (27.)

plebániális ház = plébánia-épület, paplak (8.)

polyva, polva (103.)
ponk = halom, dombocska (47.)
portio (porció) szekér széna = széna-mértékegység (27., 28.)
porond = itt: vízmósásos, kavicsos, homokos, *fővenyes* földterület (43., 44.)
positio = itt: kimutatásbeli tétel (95.)
possessor = itt: birtokos úr (7., 22., 110., VI/63.)
posteritás = leszármazott, utód (4., 5., 27., 34., 35., 43., 45., 107., VII/88., VIII., X.)
potentio = hatalmaskodás, erőszakoskodás (VI/61.)
praebenda = itt: gabonajárandóság templom jobbágynak → *ebéd véka* (V.)
praedecessor = előd, felmenő
praedium = itt: havasi erdőből irtott, nagy kiterjedésű művelhető terület (103.)
praejuditium (cium) = kár, sérelem, károkozás (66., 75.)
praelaudált = előbb dicsérőleg említett (101.)
praemittált = itt: előbb említett (102.)
praesentia, praesentiájában = jelenlét, jelenlétében (45., 55., 58.)
praesignált = előbb jelzett (66., 102.)
praestál = teljesít, megad, fizet (48., 63., 66., 75.)
praestálkodás = adózás, szolgáltatás (48.)
praetendál = követel, igényel, állít (50., VI/67., VIII.)
praetensio = követelés, igény (26., 50., 101.)
preatextus = ürügy, szín (101.)
primipilus = lófő, lófő rendű székely személy (2., 6., 34., 35., 63., 101.)
privátus atyánkfiai = itt: magánemberek, gazdák (102.)
procudálhassanak = itt: cselekedhessenek (34.)
procurál = gondoz, karban tart (6.)
profugiál = elszökik (VI/67., VI/68.)
proprium = tulajdon (IX.)
protectio = védelem, oltalom (92., 93.)
protectionális taxa = itt: földesúri fennhatóságot elismerő, pártfogolti taxa (86., VI/41., VIII.)
protector = védelmező, oltalmazó, itt: a földesúr (92., VI/40.)
protegál = védelmez, oltalmaz (36., 37., 38., VII/80.)
protocollum = kézírásos jegyzőkönyv valamely közösség határozatainak rögzítésére (49.)
proventus = jövedelem, bevétel (108.)
providus = nemtelen személy, itt: nem katonarenden lévő székely férfi (13., 30., 57., 105.)
provida = itt: nem katonarenden lévő székely asszony (VI/65.)
provincialista = itt: nem katonarendű, legtöbbször jobbágy jogállású székely (16.)
provinciális eskütt = nem katonarenden lévő székely *falusfelek* községének esküdtje (110.)
provinciális hütös = nem katonarenden lévő székely *falusfelek* községének esküdtje (9.)
provisor = földesúri tiszttartó, udvarbíró (6.)
provisionális cassarius = gyámpénztáros (44.)

punctualiter = pontosan (104.)
pundra, plundra = hosszú köpönyeg, férfikabát (VI/46.)
puszta fundus = itt: határbeli, gyimesi, fátlan földterület (86.)
puszta kert = épületek nélküli, elhagyott földterület (II/18.)
puszta lakjóság = épületek nélküli beltelek (III.)
puszta sessió = pusztatelek, lakatlan beltelek (11.)
pusztácska = kis erdei tisztás, erdőből irtott terület (71.)
pusztás oldal = jórészt fátlan, bokortalan erdőszél (16.)
pusztás telek = erdőből irtott, fátlan földterület (16.)
pusztít = itt: erdőt irt (76., 86.)

Q

quantumnak summája = a mennyiség összege

R

ráta = felosztott föld részlete, birtokrész (102.)
rátio = itt: számadás (VII/95.)
recedál = meghátrál, visszavonul (34.)
recipiál = elfogad, befogad (26.)
redeál = visszaszáll valami valakire (65., 101.)
referál = előterjeszt, előad, jelent (92.)
reflexio = észrevétel, megjegyzés (74.)
refundál = megtérít, visszafizet ((VII/80.)
regium gubernium = királyi kormányzóság, királyi főkormánysház (48.)
regius = „királyi ember”, itt: kézen fogott közbíró (VIII.)
relatéria = írásbeli jelentés (26.)
relatio = jelentés, beszámoló, tudósítás (92.)
relicta, relictája = özvegy, özvegye (2.)
rend, két rendben = alkalom, két alkalommal, kétszer (V.)
renovál = javít, megújít (V.)
reparál = javít (9., V.)
repulsio = ellenszegülés, ellenkezés (34.)
requirál = folyamodik, igényel, kér (6., 26.)
reservál = fenntart, megtart (52.)
resideál = lakik, valahol állandó lakóhelyet tart (63., 101.)
reversalis = itt: kötelező levél, írásbeli kötelezvény (6.)
ró, két felé rótt = oszt, két felé osztott (95.)
roborál, roborálók = megerősít, megerősítjük (112.)
robot
     -, lemhényi templom jobbágyaié (50.)
rovatal = kivetés, pl. adóé (23.)
rozs, ros = gabonaféle (V.)
rostálók = a szemesgabona cséplés utáni tisztító rostálását végző személyek (V.)
rugadozni = egymás ellen fordulni, veszekedni (VI/65.)
ruína; ruínájában vagon = épületrom; pusztult, romos állapotban van (9.)

S

salous conductus = szabadmenetel, védlevél (48.)
sátoros ünnep = karácsony, húsvét, pünkösöd (III., IX.)
senex = öreg, vén (92.)
senior = idősebb (13.)
segg = emberi fenék
 - csapkodása, mutogatása gúnyból (VI/46.)
sértés
 - makkoltatása, erdei telettetése (VI/63.)
 - legeltetése (VI/46.)
sértéspajta = fából épült sertésól (43., 44.)
sine semine deficiált = utód nélkül halt meg, magva szakadt (26., 107.)
specificalt = felsorolt, részletezett, feltüntetett (101.)
specificatio = kimutatás, számbavétel (93.)
stipulált = megállapított, kikötött (24.)
strapatio = fáradtság, fáradtságos munka (26.)
strása ház = őrház (92.)
strásamester = őrmester (44., 99., 110.)
subscriptio = aláírás (4., 26., 35., 45., 47., 101., 112.)
sublevál = segít, támogat, előmozdít (4.)
successor, susessor = örökös, utód, követő (84., 107.)
sugárol = itt: sugall, befolyásol (17.)
supportál = elvisel, eltűr (107.)
sütő = sütőház a lakótelken (25., 43., 44., III.)
sütőház = kemencével, tüzelőberendezéssel ellátott udvari épület (18., 31.)
sütő kemence (12.)

SZ

szabadíttatik = engedélyt kap valamire (VI/72.)
szabad személy = függő viszonyban nem lévő személy (6., VI/55.)
szabad székely rendek = itt: szabad székelyek (107.)
szabó
 -, Gyergyószentmiklósi magyar megyétől bérel lakótelket (VIII.)
szakaszt = kimér, pl. kis földterületet nagyobból (15.)
szalma (103.)
szalma fedéllel ellátott, szalma födeményű = szalmafedelű (23. 25.)
szarándok = zarándok, szentember (10.)
szarufa = tetőszerkezet egyik alkotófája (9.)
szád = völgy bejárata, kezdete (69.)
szállás = határbeli, havasi, időlegesen használt telephely (VII/86., VII/87.)
szántó, szántóföld, szántókert = (43., 44., 47., 49., 51., 74., 95., 103., VI/42., VI/77., VII/86., VII/88., VII/93., VIII.)
szegényebb rozs = kevesebb szemet adó rozs (V.)

szembelétében = valakinek a jelenlétében, füle hallatára (84.)
személyesse = valakinek a képviselője, helyettesítője, megbízottja (IX.)
szentegyház = templom (1., 2., 26.)
szentegyházfia = az egyházközség: a *megye* választott tisztségviselője (1., VII/87.)
szentegyház marhája = a templom javai, vagyona összesen (1.)
Szent György napja = április 24. (23., 62., 64., 65., 66., 75., 83., 95., VI/42., VI/50.)
Szent János napja = június 24.
 -, nyári (23.)
Szent Márton napja = november 11. (VI/56.)
Szent Mihály napja = szeptember 29. (23., 64., VI/74.)
szentszék = itt: egyházi bíróság, ítélőszék
 -, főesperesi, gyergyai (VIII.)
szék 1. = itt: az egyházközség: a *megye* határozathozó, ítélkező testülete
 -, gyergyószentmiklósi magyar megyéé (VIII.)
szék 2. = itt: középszintű székelyföldi közigazgatási egység
 -, Felcsík ~ (63.)
 -, Gyergyó ~ (101., 102., 104., 107., 111., VIII.)
 -, Három ~ (1., 3., 33., 68., VI/55.)
 -, Kászon ~ (2.)
 -, Kézdi ~ (2., 3., 4., 5., 6., 12., 18., 26., 27., 33., 50.)
 -, Maros ~ (110.)
 -, Orbai ~ (33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 45., 50.)
 -, Sepsi ~ (33.)
székely örökség = katonarendű székelyek nem eladható, fiúról fiúra szálló, a fiúág kihalása esetén, leányágon is öröklhető birtoka (49.)
széna (28., 47., 51., 82., VI/64., VII/81.)
szénafű = kaszáló (27., 40., 42., 43., 44., 57., 59., 62., 107., VI/39., VI/41., VI/52., VI/63., VII/81., VIII.)
szénafű hely = kaszáló hely (VI/39.)
szénafű kert = kaszálókert (59.)
szénás kert = itt: szénatermő kerített terület (24.)
szénát csinál = szénát kaszál, szénát gyűjt (VI/64.)
szép kérés = illedelmesen, a közösség által megkívánt módon előadott kérés (110., II/16.)
szilva aszaló = szilva aszalására használt épület (12.)
szilvafa (12., 23., 24.)
szolgálat
 -, gazdánál (41.)
 -, templom és a plébánia körül (10., 12., 14., 16., 17., 21., 22., 23., 30., 40., 41., 42., 44., 109., 110., II/19., III/26., V., IX.)
szolgáló cseléd = itt: templom jobbágya
 -, lemhényi (V.)
szolgáló ember = itt: templom jobbágya
 -, lemhényi (49.)
 -, bálványosváráljai (IX.)

szolgáló jobbágy = itt: templom jobbágya

-, lemhényi (V.)

szólló nyelvéen = saját beszédével (18.)

szomszédolt = *vicinált*, felsorolt szomszédjaival körülhatárolt (14.)

szorul = szűkül, kisebbedik, pl. földterület (64., VI/66.)

szószóló = valaki helyett, valaki érdekében megnyilatkozó, közbenjáró személy (65., 75., 77., 84.)

szőcs legény = szűcs legény (2.)

szőlő

-, bálványosváraljai (IX.)

T

tanorok kapu, tanorak kapu = faluszéli kapu, faluskapu, vetéskapu

-, Ozsdolán (27.)

-, Lemhényben (V.)

tanorok kert, tanorak kert, tanorakos kert = külterületi bekerített kaszáló

-, Gyimesben, Csíkszentmihály megyéje territóriumán (55., 95., VI/76.)

tanúvallatás

-, az ozsdolai templom egyik birtokáról (26.)

-, a gyergyószentmiklósi templom havasi zselléréinek taxafizetéséről (111.)

taxa 1. = itt: a földesúri oltalomért, illetve jobbágyi függőség demonstrálása céljából adott alattvalói fizetség a földesúr számára

-, évente meghatározott pénzösszeg (76., 93., 100., 111.)

-, évente egy fias/fejős juh (80., 81., 82., 83., 86., 93.)

-, évente tőrő, vaj (93., 112.)

taxa 2. = itt: földesúrnak járó szolgáltatás pénzbeli megváltása

-, lemhényi templomi jobbágycé (51.)

taxa 3. = itt: földesúri javak, jövedelemforrások (pl. beltelkek, házak, földek, boltok, malmok, stb.) tartós használatáért fizetett árenda vagy árenda-szerű járandóság valamely földesúr számára

-, ház helyéért, letelepedés és lakhatás engedélyezéséért (9., 55., 56., 57., 62., 64., 72., 75., 77., 108., IV., VII/93.)

-, legelőért, legeltetésért (55., 56., 57., 62., 65., 76.)

-, különféle birtokokért: szántókért, kertekért, kaszálókért (64., 74., 77., 92., 103., 104., 105., VI/68.)

- bolttartásért (103., 105.)

- malomtartásért (84., 95., VI/50.)

tavasz buza = tavaszi búza (103.)

tavasz rozs = tavaszi rozs (103.)

tágosít = növel, bővít, pl. irtással földdarabot (6.)
tej (45.)

temető hely kertje = temető kerítése (12.)

templom → *ecclesia, szentegyház*

-, csíkszentmihályi (56., 68., 69., 91., 96., VI/46., VI/67., VI/71.)

- , ditrai (102., 103., 105., 106., VII/82., VII/91., VII/93., VII/94.)
- , esztelneki (X.)
- , gelencei (33., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43., 44., X.)
- , gyergyóremetei (IX.)
- , gyergyószentmiklósi (107., 109., 110., 111., VIII.)
- , gyergyóújfalusi (IX.)
- , hilibi (45., 46., 47., IV.)
- , lemhényi (49.)
- , nyujtói (IX.)
- , ozsdolai (1., 2., 3., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 26., 27., 28., 29., 30., II/12., II/14., II/16., II/18., II/19.)
- , építése, megrongálódása, javítása
- -, Ozsdolán (8., 9., 29.)
- -, Ditrón (102.)
- -, Gyergyószentmiklóson (VIII.)
- , nemes ~ (14.)

templom árendása (árendátora, árendálója) = templom *jószágát*, birtokát árendáló, tartósan használó, a templomnak rendszeresen szolgáltatokat tevő személy → *templom jobbágya, templom zsellére, templom cselédje*

- , Gelencén (41.)
- , -, korábbi ~ emlegetése (41.)
- , Ozsdolán (8., 14., 20., 22.)
- , -, korábbi ~ emlegetése (14.)

templom árendás lakossa = templom jobbágya (8.)

templom bírója = templomi jobbágyságok képviselője, vezető személyisége, munkaszolgáltatuk szervezője

- , Lemhényben (49., V.)

templom birodalma = a templom birtokainak, földjeinek összessége

- , Gyergyóújfaluban (VII/93.)
- , Ozsdolán (27.)

templom cassája = templom pénztára (21.)

templom colonussa = templom jobbágya (29.)

templom cselédje = templom jobbágya

- , ditrai (101.)
- , gelencei (36., 38., 40., 41., 43.)
- , -, korábbi ~ emlegetése (40.)
- , hilibi (47.)
- , lemhényi (49., V.)
- , ozsdolai (12., 13., 22., 27., II/16.)

templom csűre = a templom, a megye birtokában lévő csűr, amelyben a templom szálagabonáját tárolják

- , lemhényi (49.)

templom engedelme = a templom, a megye gazdasági ügyeit intéző tisztségviselők hozzájárulása (40., 41.)

templom dolga = a templom jobbágysai által végzett ingyenmunka a templom és a plébánia körül

- Gelencén (41.)

templom előljárói = a templom és a megye gazdasági ügyeit intéző választott vezetők → *megyebíró* (11., 12., 13., 22., 23.)

templom előjárósága = a templom és a megye gazdasági ügyeit intéző választott vezetők testülete (11., 16., 17.)

templom erdeje = a templom, illetve a megye tulajdonában lévő erdő, (földrajzi névként is!)

-, csíkszentmiklósi Gyimesben (VI/72.)

-, ozsdolai (12., 13., 14., 15., 16., 17., 19., 21., 22., 27., 28., 31., II/16.)

-, gelencei (42., 43., 44.)

templom erogatum = templom kiadásai (49.)

templom esküttje = megye esküttje, a megye választott tisztségviselője

- Ozsdolán (13. 14.)

templom földjei = templom birtokában lévő földek (a címszóban szereplő megnevezéssel)

-, ditrai (103.)

-, gelencei (43., 44.)

-, hilibi (47.)

-, lemhényi (49.)

templom fructificáló pénzei = templom kamatra kiadott pénzei (105.)

templom háza = itt: a templom, illetve a megye tulajdonában lévő lakóépület

- Ozsdolán (3.)

templom helye = a templom tulajdonában lévő beltelek, lakótelek (17.)

templom hűtösse = templom esküttje, a megye választott tisztségviselője

-, Ozsdolán (12., 15.)

templom fundussa 1. = beltelek, lakótelek a templom tulajdonában

-, Gelencén (40., 43., 44.)

templom fundussa 2. = gyimesi, vagyis külterületi birtok a csíkszentmiklósi templom tulajdonában, amit gyimesi lakos bérel (VI/71., VI/72.)

templom jobbágysa = a templom valamely beltelkét, földjeit tartósan használó, a templom számára rendszeres szolgáltatásokat teljesítő, a templomhoz, mint „földesúrhoz” jogi függőséggel kötődő személy

-, ditrai (VII/82., VII/85.)

-, gelencei (33., 34., 35., 36., 37., 39., 42., 43., 44., 48.)

-, -, korábbi ~ emlegetése (36., 37., 44.)

-, gyergyószárhegyi (IX.)

-, gyergyószentmiklósi (VIII.)

-, gyergyóújfalusi (IX.)

-, hilibi (45., 46., 47., IV.)

-, lemhényi (48.)

-, nyujtói (IX.)

-, ozsdolai (1., 3., 26., 29., 48.)

-, -, korábbi ~ emlegetése (3., 26., 29.)

templom jobbágya (más néven) → *ecclesia jobbágya, ecclesia zsellére, ecclesia cselédje, megye jobbágya, megye zsellére, megye cselédje, templom zsellére, templom árendása, templom cselédje, templom lakossa, templom taxása*
templom jószág 1. = a templom tulajdonában lévő belterületi lakótelek, vagy lakótelekké alakítható faluszéli terület
 -, gelencei (40., 41., 43., 44.)
 -, gyergyóújfalusi (IX.)
 -, ozsdolai (11., 12., 13., 14., 22., 23., 26., 27., 30.)
templom jószág 2. = a templom külterületi, havasi birtoka
 -, csikszentmiklósi Gyimesben (69.)
 -, ditrai (VII/93.)
templom jövedelmei (49.)
templom képében = a templom képviselőjében (40.)
templom jussa = itt: a templom birtoka, beltelke (110.)
templom lakossa = templom jobbágya/zsellére/cselédje/árendása (8., VII/92.)
templom ládája = zárható láda a templom, illetve a megye leveleinek és pénzeinek tárolására, őrzésére (14.)
templom malma = a templom, a megye tulajdonában lévő malom
 -, lemhényi (48., 49.)
templom öröksége = a templom régi birtoka (16., 49.)
templom pártfogása = templom védelme, oltalma
 - alá ajánlotta magát az új templom jobbágya (44.)
templom protectiója = templom védelme, oltalma
 - alatt lakó templom jobbágya (36.)
templom taxásai = a templomnak taxát fizető személyek, → *templom zsellérei*
templom terrénuma = itt: a templom havasi birtokainak összessége
 -, csikszentmiklósi Gyimesben (VI/46.)
templom zsellére = a templom valamely birtokát tartósan használó, árendáló, a templom számára rendszeres szolgáltatásokat teljesítő, a templomhoz, mint „földesúrhoz” jogi függőséggel kötődő személy
 -, gelencei (37., 41.)
 -, gyergyóremetei (IX.)
 -, gyergyószentmiklósi (109., 111.)
 -, ozsdolai (12., 16., 17., 19., 21., 23., 28.)
 -, -, korábbi ~ emlegetése (12.)
templom zsellére (más néven) → *ecclesia zsellére, ecclesia cselédje, megye zsellére, megye cselédje, templom jobbágya, templom árendása, templom cselédgye, templom lakossa, templom taxása*
terjedelmei = területein, kiterjedésein (97.)
 terméseredmények templomi földeken
 -, Ditró határában (103., VII/92.)
 -, Gyergyóújfalu határában (VII/93.)
 -, Lemhény határában (49., V.)
terrenum = földterület (104.)
territorium = nagy kiterjedésű földterület, birtok, joghatósági terület (68., VI/76.)

testamentum 1. = végrendelet
 -, jobbágytartó úré (1., 45.)
 -, templom jobbágyáé (18.)
testamentum 2. = valamiféle kontraktus, egyezés, megállapodás (VIII.)
testál = végrendeletben örökölt hagy (12., 18., 29., 40., 42., 44., 49., II/12., VII/88.)
testáns, testátor = végrendeletben hagyományozó személy (50.)
testi büntetés szenvedése
 - gyimesi bükkfák levágásáért (VI/61.)
téli hét szám taxa = a télre eső heti egy-egy napos ingyenmunka pénzbeli megváltása (V.)
tisztával = tiszta ruhával (45.)
tiszti hivatal = itt: a jobbágyszolgáltatások ügyében döntésre jogosult (meg nem nevezett) magas hivatal (49.)
tiszt urak = itt: (általában) hatóságok, hivatalok tisztségviselői, funkcionáriusai (13.)
titulus alatt = itt: címen (50.)
tized = dézsma a templom számára az árendások által használt templomi földek terméséből (VII/92.)
tizenharmadfél = 12 és fél (3.)
tizespásztor = székely falurész pásztora (X.)
tolvajkiáltás = tolvaj jelenlétének hírül adása kiáltozással (III.)
tollvivő = valamely szöveg leírója (24.)
tömény = tömjén, füstölőszer
 -, árendadíj gyanánt (VIII.)
törökbúza = kukorica
 -, behozatala Moldvából Erdélybe (VI/49.)
törvényes (gyalog) kert = törvény rendelkezései által megszabott, előírt (alacsony) kerítés (9., 12.)
törvényes gyűlés = bíraskodó, ítélkező szék
 -, Ozsdola megyéjéé (30.)
törvényközbéli békesség = perfolysis alatti békesség (49.)
traktál = itt: bánik valamivel (103.)
túró, vaj = zsellérek *protectionális taxája* évente földesuruknak (93., 112.)
tutela = gyámság
 - alá adott jobbágy (45.)
tutor = gyám (44.)
tüzelő ház = lakóház (43., 44.)

U

udvarház = nemesi lakóház, kúria (2.)
udvari hely = itt: főrangú méltóság telke, kastélya (2.)
ugar 1. = a nyomásos gazdálkodás rendjében éppen pihentetett, átmenetileg nem művelt föld
 -, Ditró határában (102.)
ugar 2. = kiirtatlan, *kúrálatlan*, műveletlen *parlag* föld → *pityókás ugar*
 -, Ozsdolán (23.)

ugarol = olyan ugarföldön szánt, amely a következő esztendőben *vetésszerbe* esik
 -, Ditró határában (102., VII/88.)
 -, Hilib határában (45.)
ugor, ugorát = itt: udvar, udvarát
 -, ozsdolai templom zselléréé (19.)
unakoznék = megunna valamit, pl. itt: az Ozsdolán lakást, tartózkodást (7.)
uratlan hely = gazdátlan föld (VII/89.)
usuális = használatban lévő, szokásos (102.)
usus szerént = szokás szerint (65.)
utórozs = a többinél alább való, alacsonyabb értékű rozs (V.)
utri puncták = tanúvallatások kérdőpontjai (26.)
utrizált = a tanúvallatások kérdéseiben, vagyis *De eo utrum*-ában szereplő (26.)
utrumban = a tanúvallatások kérdéseiben, vagyis *De eo utrum*-ában (VII/86.)

Ü

üdüllő = itt: (valószínűleg) dülőút (27., V.)
ünnep (innep nap)
 - en a templom jobbágya szolgálja a *szentegyházat* (1.)
üver = kiszáradt patakmeder
 -, Ditró határában (101.)

V

valló = tanú (26.)
vas abroncs
 -, lemhényi elhasadt malomköre (V.)
vasárnap
 - a templom jobbágya segítkezzen az ozsdolai templomban (1.)
vágál = elvándorol, elköborol (109.)
váltó = itt: papír fizetőeszköz (VIII. IX.)
váltó cédula = itt: papír fizetőeszköz (11.)
vám = itt: a malombeli gabonaörlés díja (V.)
ványoló, ványolós malom = gyapjútömörítő szerkezet (49., V.)
vápa = teknő alakú, gödrös felületű talajmélyedés, vízmosás (101.)
várda = őrség (92.)
vásár = itt: bérleti egyezség (65.)
vásárlá meg = árendába vette (66., VI/39., VI/70.)
vásáros, vásáros személy = árendáló, árendába vevő személy (64., 66., VI/76.)
vecturázás = kényszerű fuvarozás (26.)
venditor = eladó (49.)
venerábilis = tiszteletre méltó (108.)
versen = alkalommal, ízben, -szor, -szer, -ször (VI/46.)
vesszőkert = (valószínűleg fonott) vesszőkerítés (25.)
veteményes kert
 -, ozsdolai (27.)

- , gyimesi (95.)
 -, -, csügési (VI/76.)
vetés
 - esztenahelyen (VII/87.)
vetéskapu = itt: művelt, vetett földterületeket védő közösségi fenntartású kapu
 -, Gyimesben (74.)
vetésszer = a nyomásos gazdálkodás rendjében a határ éppen művelt, vetett része (VII/88.)
vett = kiárendált (VI/65.)
véka = szemesgabona-űrmérték (16 kupa), (23., 24., 27., 44., 49., 51., 103., 105., V., VII/91., VII/92., VII/93.)
vékás = szántóföld mértékegysége (9., 25., 28., 29., 31., 42., 43., 44., 47., 49., VII/91.)
vérek = vérrokonok (2., 18., 87., VIII.)
viasz (tárgyesetben: *viaszat*) = fontban mért méhviasz
 -, templom számára szolgáltatandó
 -, -, Csíkszentmiklósról Gyimesből (81., VI/50., VI/76.)
 -, -, Gelencén (37., 38., X.)
 -, -, Hilibben (45.)
vicarius generális = általános helynök
 -, püspöki, erdélyi: Antalffy János (3.)
vicecurator = templomi, egyházközségi gondnok (56., 59., 64., 68., 69., 72., 77., VI/74., VII/46.)
vicekirálybíró = alkirálybíró (26., 50., 93., 111.)
vicemegyebíró = almegyebíró → *megyebíró*
 -, Csíkszentmiklós megyéjéé (58., 64., 73., 83., 85., 95., VI/51.)
 -, gelencei (40., 41.)
 -, gyergyószentmiklósi (110.)
 -, ozsdolai (12., 13., 14., 15., 16., 17., 22., 23., 30.)
viceszék = székely alszék (26., 111.)
vicinált = a szomszédok megnevezésével körülhatárolt (101., VII/86., VII/87., VII/89.)
vicinitás, vicinitásában = szomszédság, szomszédságában (27., 103., 105., VII/86., VII/93.)
vicinus, vicinussa = szomszéd, szomszédja (2., 7., 9., 11., 15., 16., 17., 26., 27., 28., 29., 40., 41., 43., 44., 46., 47., 66., 75., 107., 108., 110., II/16., IV., VI/56., VI/70., VI/71., VI/72., VI/74., VI/77., VII/91., VIII.)
vidimáz = láttamoz (11., 14.)
vinculum = itt: anyagi biztosíték valamely egyezés megtartására
 -, ház (13., 14., 22.)
 -, pénz (101.) → *decretális calumnia*
violál, inviolábilis = megsért, sérthetetlen (45., X.)
virág sokadalma = húsvét előtt, virágvasárnap táján tartott vásár (111.)
viselet = viselkedés (16., 17., 88.)
viták, perek valamely település közösségei között

- , ditrai közösség és a ditrai megye között (101.)
- , a gyergyószentmiklósi közösség és a gyergyószentmiklósi magyar megye között (111.)

Z

zab (49., 103., VII/92., VII/93.)

zálog (11., 40., 44., VIII., IX.)

zászlótartó = székely katonai tisztség (102., 104.)

zöld ágak

- hordása a templomba a templom jobbágysági kötelessége
- , Ozsdolán (14., 21., 22., 23.)
- , Gelencén (III/26.)

ZS

zsellér = úrbéri telket nem birtokló jobbágyság

- , világi földesuraké
- , Csíkszentmiklós megyéjének gyimesi területén élő, annak földjét árendáló (92., 93., VI/42., VI/76.)
- , templomké, megyéké, eklézsiáké
- , Alsórára eklézsiájáé (IX.)
- , Csíkszentmiklós megyéjéé (63., 68., 71., 80., 81., 82., 83., 84., 85., 86., 92., VI/37., VI/38., VI/39.)
- , Ditró megyéjéé, templomáé, eklézsiájáé (102., 104., VII/81., VII/82., VII/83., VII/91.)
- , Gelence templomáé (37., 41.)
- , Gyergyóremete templomáé (IX.)
- , Gyergyószentmiklós templomáé, eklézsiájáé (108., 109., 111.)
- , Ozsdola templomáé, eklézsiájáé (7., 12., 16., 17., 19., 21., 23., 28.)

zsellér jószág = itt: templom tulajdonában lévő birtokok, amelyet a templom a zsellérei használatába szokott adni

- Ozsdolán (8., 9.)

zsellérpénz = a templom birtokát árendáló zsellér által fizetett évi árendadíj a templom számára

- Gyergyószentmiklóson (109.)

zsellérségi (sellérségi) taxa = a templom zsellére jogállásért fizetett évi taxa

- Ditrón (VII/81.)

zsindely = zsindely (25.)

TÁJAK, FALVAK, VÁROSOK NÉVMUTATÓJA

A mutató azokat a táj-, vármegye-, szék-, falu- és városneveket tartalmazza ABC sorrendben, amelyek előfordulnak a könyv kurzíva szedett archív szövegeiben.

A helynév után álló arab számok a függelékben közölt dokumentum számát, a római számok pedig a tanulmány fejezetszámát jelentik. Ha a fejezet hét nyomtatott oldalnál hosszabb, a római számot tört jellel elválasztott arab oldalszám követi.

A jegyzékben a falu- és a városnevek általában a hajdani közhasználatú alakjukban szerepelnek. A XIX–XX. század fordulója táján mesterségesen hozzájuk tapasztott, jórészt táji, széki hovatarozásra utaló, megkülönböztető névrészek szögletes zárójelben állnak a név után. Ha azonban az archív szövegekben is volt a helységnévnek megkülönböztető szerepű előtagja és az eltér a XX. századtól, dőlt betűvel került a név utáni szögletes zárójelbe. A helységnév mögött kerek zárójelben a XVIII–XIX. századi leírt névváltozatok olvashatók.

Alcsík (93.)

Alfalu [Gyergyó], (101., 104., VII/82.)

Altörja (3.)

Alvinc (48.)

Bereck (Bereczk), (14., 36., 37., 38., VI/55.)

Borzsova (Borsova, Borsovafalva), (55., 56., 58., 64., 66., 68., 69., 72., 73., 77., 78., 83., 85., 95., VI/38., VI/39., VI/46., VI/56., VI/72., VI/73.)

Csomafalva [Gyergyó], (101., 111.)

Csomortán [Csík], (57.)

Csomortán [Kézdi], (X.)

Dálnok (40.)

Ditró [Gyergyó], (Ditrófalva), (98., 99., 100., 101., 102., 103., 104., 105., 106., VII/85., VII/86., VII/87., VII/88., VII/89., VII/90.)

Esztelnek (36., IX.)

Fejér vármegye (3., 5.)

Felcsík (63.)

Fogaras vidéke (83.)

Gelence, (26., 33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43., 44., 45., 46., 47., 48., II/8., X.)

Gyergyószék (101., 102., 104., 107., 111., VIII.)

Haraly (13., 27., 47.)

Hatolka (Hatolyka), (2., 46.)

Háromszék (1., 3., 33., 68., VI/55.)

Hilib (2., 26., 27., 35., 36., 38., 40., 41., 43., 44., 45., 46., 47.)

Imecsfalva (Imetsfalva), (34.)

Jenőfalva [Csík], (112.)

Jobbágytelke (110.)

Kanta (Kantafalva), (3.)

Kászonszék (2.)

Kézdiszék (2., 3., 4., 5., 6., 12., 18., 26., 27., 33., 50.)

Kilyénfalva [Gyergyó], (107., VII/94.)
 Kovászna (44.)
 Köszvényesremete (100.)
 Lemhény (3., 26., 27., 29., 42., 48., 49., 50., 51., II/8.)
 Madaras [Csík], (93.)
 Mádéfalva [Csík], (64., 93.)
 Marosszék (110.)
 Martonos [Kézdi], (26., 27., 39., VI/55.)
 Mindszent [Csík], (63., 92.)
 Nyujtód (5., 47.)
 Oláhfalu (92.)
 Orbaiszék (33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 45., 50.)
 Ozsdola (1., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20.,
 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 31., 32., 48., II/8., II/12., II/16.)
 Pálfalva [Csík], (92., 93.)
 Peselnek (5.)
 Polyán (3., 50.)
 Rákos [Csík], (63.)
 Remete [Gyergyó], (VII/85., VII/89., VII/91., VII/100.)
 Sárfalva [Kézdi], (2., 27.)
 Sepsiszék (33.)
 Szárhegy [Gyergyó], (107., 109.)
 Szentdomokos [Csík], (112.)
 Szentgyörgy [*Al Csík*], (69., 93.)
 Szentkatolna (3., 26., 27., 44., 49.)
 Szentlélek [Kézdi], (20., 38., 44.)
 Szentmihály [Csík], (93., VI/76.)
 Szentmiklós [*Fel Csík*], (63.)
 Szentmiklós [Csík], (52., 53., 54., 55., 56., 57., 58., 59., 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66., 67.,
 68., 69., 70., 71., 72., 73., 74., 75., 76., 77., 78., 79., 80., 81., 82., 83., 84., 85., 86., 87.,
 88., 89., 90., 91., 92., 93., 94., 95., 96., 97., VI/46., VI/72., VI/74., VI/76.)
 Szentmiklós [Gyergyó], (100., 107., 108., 109., 110., 111., VII/86., VIII.)
 Szenttamás [Csík], (93.)
 Székelyudvarhely (107.)
 Szépvíz [Csík], (55., 56., 57., 58., 59., 63., 64., 65., 68., 69., 72., 73., 75., 77., 78.,
 83., 84., 85., 92., 93., VI/46., VI/56., VI/65., VI/72., VI/76.)
 Tamásfalva (40.)
 Taploca (Taplocza), [Csík], (92., 93., VI/42., VI/82.)
 Tekerőpatak [Gyergyó], (107., 110.)
 Tusnád [Csík], (92., VI/46.)
 Újfalu [Gyergyó], (107., 111., VII/93.)
 Újfalu [Kászon], (2.)
 Vásárcsi (Vasartsi), [Csík], (63.)
 Vásárhely [Kézdi], (27.)
 Zsögöd [Csík], (92.)

XVI.

BELTERÜLETI ÉS KÜLTERÜLETI HELYNEVEK helységek szerinti csoportosításban

A felsorolásnál azt a közigazgatási és birtoklási állapotot vettem alapul, amely a dokumentumok többségének keletkezési idején fennállt. Ezért például a gyimesi helynevek nem Gyimesbükk és Gyimesközéplek, hanem Csíkszentmiklós címszó alatt sorakoznak.

A helyneveket alanyesetben sorolom föl, mivel ragozott alakjuk, szöveggörnyezetük tanulmányozható a megjelölt szövegrészben.

A helynév után álló arab számok a függelékben közölt dokumentum számát, a római számok pedig a tanulmány fejezetszámát jelentik. Ha a fejezet hét nyomtatott oldalnál hosszabb, a római számot az oldalszám követi.

A jegyzék csak a tanulmányban idézett és a függelékben közölt, vagyis a kurzívan szedett archív szövegek helyneveit tartalmazza. Nem kerültek bele a szerző által írt tanulmányszöveg helynevei.

A helységek a tanulmánybeli sorrendben, a helynevek ábécé szerint követik egymást.

OZSDOLA

Akasztófa erdeje (27.)

Alsó-Köszér (27.)

Alsó mező (27., 28.)

Alsó pityókás kert (23., 24.)

Avas (21.)

Bojt kertje (Bojt kertye), (23.)

Csipkés (23., 24., 27., 28.)

Dénes égése (29.)

Eger árka (27.)

Egerfark (27.)

Eger út (27.)

Erdölő út (25.)

Erdölő országút (27.)

Égés (27., 29.)

Falu erdeje (27.)

Falu erdölő útja (27.)

Falu tilalmassa (II/16.)

Fejér kép (27., 29.)

Felszeg (27., 29.)

Fövény utca (Füvény uttza, Fövény uttza), (14., 22., 29., 32., II/18.)

Hegy határ (28., 29.)

Hegy mező (27.)

Hilib felől való határ (27.)

Hosszú láb (27.)

Kajtár üdülő (27.)
Kápolna erdő (29.)
Kápolna mezeje (29.)
Kápolna mezeje utca (32.)
Kerek tó (27., 29.)
Kertvég (27.)
Két nyír (27.)
Kis hegy (27.)
Kis rét (9., 25., 28.)
Kopolnó (Kopolló), (32.)
Kopolnó ág (Kopolló ág), (13., 27., 29., 31.)
Kopolnó ág utca (32.)
Kopollóra menő láb (27.)
Kopolnó utca (Kopolló utca), (31., II/18.)
Kopolnó víz utca (32.)
Kőkereszt kapu (27.)
Kökörtsös (29.)
Kökörtsös pusztája (28.)
Kőszér (29.)
Közép határ (25.)
Középső határ (27.)
Középső mező (28., 29.)
Kurta (27.)
Kurta patak árka (27.)
Lemhénybe járó út (27., 29.)
Martonos felől való határ (27.)
Nagy ág (8., 9., 11., 16., 20., 21., 23., 24., 25., 26., 27., 29., 31.)
Nagy ág utca (25., 32.)
Nagy ág vize (29.)
Nagy István keresztfája (27.)
Nagy rét (27., 28.)
Nagy utca (II/18.)
Nyulászó (Nyulasó), (32.)
Ojtoz (27.)
Ország útja (27.)
Ördögös (27.)
Ördögös feje (27.)
Ördögös pataka (27.)
Ördögös teteje (28., 31.)
Papszere (27.)
Pál János tava (27.)
Piliske (18.)
Porond (27., 29.)
Porond utca (29., II/18.)
Sántz (29.)

Sárfalvára járó út (27.)
Sulykos (Sujkos), (24., 28.)
Szabad György (9., 25., 27., 28.)
Szék (23., 27.)
Tanorok kapu (27.)
Templom bérce (II/10.)
Templom bérce kijáró út (II/10.)
Templom előtt (II/14.)
Templom erdeje (13., 15., 16., 17., 19., 20., 21., 27., 31., II/16., II/18.)
Vén szer (23., 24., 25., 27., 28., 29., 31.)
Vén szer gyepű (9.)
Zúgató (27., 29., II/18.)
Zsigmondok malma (29., II/14.)

GELENCE

Alsó-Bodon (43., 44.)
Alszeg (44.)
Bodon (44.)
Csere mező (Csere mezeje), (43., 44.)
Falu porondja (Falu porongya), (43., 44.)
Felszeg (40., 41., 43., 44., III.)
Görgés (43., 44.)
Hilibbe menő közönséges út (43., 44.)
Kerek eger (44.)
Keresztes domb (44.)
Kicsid utca (III.)
Kisebbik mező (43.)
Kis mező (44.)
Klastrom mező (43., 44.)
Konya (43., 44.)
Kőház (44.)
Kökény szer (44.)
Kökényes szer (43.)
Közép kapu (43., 44.)
Közép mező (43., 44.)
Lukocsa (Lukotsa), (43., 44.)
Ország útja (Ország úttya), (40., 41., 43., 44.)
Pál pataka (43., 44.)
Pál pataka árka (43.)
Pántzél keresztje (Pántzél keresztje), (44.)
Porond (X.)
Rákos kert (43.)
Sándor füve (43., 44.)
Sás rét (44.)
Simon kertje (Simon kertje), (43.)

Templom ága (43., 44.)
Templom előtt (X.)
Templom erdeje (42., 43.)
Vállos út (44.)
Víz árka (43.)

HILIB

Alszeg (47.)
Dellő ponk (47.)
Függő (47.)
Gödör (46.)
Güsze pataka (47.)
Intze (47.)
Középső láb (47.)
Rakottya (47.)
Tankóné (47.)
Tető (47.)

LEMHÉNY

Almási kötél (V.)
Almási mező (V.)
Almási rét (V.)
Alsó láb (V.)
Avas (V.)
Árok mezeje (49., V.)
Deák csüre (V.)
Elő láb (V.)
Émál (Emáj), (49., V.)
Falu vége (V.)
Feketeügy mezeje (49.)
Három kút (V.)
Hát út (V.)
Holt árok (V.)
Hosszú láb (V.)
Kápolna mezeje (V.)
Keresztes (V.)
Kert vége utca (V.)
Kép kötele (V.)
Kép kötele lábja (V.)
Kép mezeje (49., V.)
Kép szer (V.)
Kosárcza (Kosárczák), (V.)
Kő tartománya (V.)
Kötél (V.)
Lemenő (V.)

Malom árok (49.)
 Máj orra (V.)
 Másod láb (V.)
 Mitske jószág (V.)
 Mitske kertje (V.)
 Nagy orrú (V.)
 Nyír széle (49.)
 Nyíres hegye (V.)
 Nyujtódí üdüllő (V.)
 Pántza (V.)
 Sárköz (V.)
 Sáros kötél (V.)
 Szentek szere (V.)
 Szent Mihály avassa (V.)
 Templom kötél (V.)
 Templom mezeje (49., V.)
 Tós kert (V.)
 Vész pataka éle (V.)
 Vész pataka feje (V.)
 Velentze rétje (V.)

CSÍKSZENTMIKLÓS

Agyagás pataka (90.)
 Agyagos pataka (Agyagos patak), (60., 61., 87., 92., 97., VI/70., VI/72., VI/73.)
 Alsó-Búvó (VI/74.)
 Alsó-Uradék (60., 65., 94., VI/54.)
 Antalok pataka (VI/51.)
 Aranyás (86.)
 Áldomás (94., 95., 96.)
 Áldomás alja (92.)
 Áldomás feje (95.)
 Áldomás mező (VI/56.)
 Áldomás pataka (Áldomás patak), (97., VI/56.)
 Balog teleke (52.)
 Barabojos (95.)
 Barát vész (95.)
 Bálványos pataka (VI/51., VI/71., VI/72.)
 Budáka (95.)
 Budáka tető (95., VI/70.)
 Butukár kertje (95.)
 Búvó (52., 55.)
 Búvó mezeje (95.)
 Bükk (59., 68., 70., 74., 77., 83., 84., 85., 92., 94., 95., 96., 97., VI/38., VI/51., VI/69.)
 Bükki tartomány (VI/45.)

Contumác (95.)
 Contumác patak (95.)
 Czikó alja (Czikó alya), (85.)
 Csadamír tető (94.)
 Czecsuly kert (95.)
 Csík Gyimes (75., VI/50.)
 Csík Gyimes Lok (73., 94., 95., VI/38., VI/65., VI/70.)
 Csügés (69., 79., 82., VI/59., VI/76.)
 Csülemér (VI/46.)
 Csülemér alja (Csülemér alya), (VI/48.)
 Csülemér hátja (Csülemér háttya), (VI. 56.)
 Csülemér pataka (95.)
 Egeres (95., VI/38., VI/39.)
 Égés (95.)
 Égés oldala (95., VI/52.)
 Felső-Oradék (90.)
 Felső-Uradék (91., 95., 96., 97., VI/63., VI/64., VI/70., VI/71., VI/72.)
 Felső-Uradék feje (95., VI/70.)
 Felső-Uradék sorka (VI/72.)
 Gerendus (58., 76., 94., 95., VI/55.)
 Gerendus teleke (81.)
 Gyimes (Határállomás tájéka értelemben!), (67., 94., 96., 97.)
 Gyimes Bükk (87., 90.)
 Gyimes Loka (57., 62., 63., 65., 66., 72., 74., 77., 78., 84., 88., 92., 96., 97., VI/39., VI/41., VI/52., VI/53.)
 Gyimes Lunka (83., VI/67.)
 Gyimesi tartomány (VI/45.)
 Határ pataka (53.)
 Hegyes havas (53., 92., VI. 55.)
 Hidegség (56., 67., 72., 78., 89., 90., 91., 92., 96., 97., VI/74.)
 Hidegség feje (91.)
 Hidegség oldala (61.)
 Hidegség pataka (VI. 77.)
 Hidegség vize (91., 95., VI/51., VI/72.)
 Itisen pataka (VI/77.)
 Jávárdi (VI. 74.)
 Kerekfalazó telek (52.)
 Kerekfalazó torka (57.)
 Kocsár (95.)
 Köves pataka (Köves patak), (52., 55., 63.)
 Köves pataka feje (54.)
 Köves pataka szádu (VI/50.)
 Köves telek (VI/51.)
 Kös Köves patak (86.)
 Lok (58., 85., VI/37., VI/38.)

Loki tartomány (VI/45.)
 Lovas várda (92.)
 Minyiti (62., 92., VI/50., VI/55., VI/56.)
 Minyiti oldala (94.)
 Nagy völgy (95.)
 Nagy völgy oldala (95.)
 Nagy völgy töve (VI/50.)
 Oltyán (95.)
 Ország útja (Ország Útlya), (75., VI/71., VI/72.)
 Petke pataka (66., VI/51., VI/72.)
 Petke pataka töve (92.)
 Petki pataka (VI/50.)
 Sancz kapu (VI/50.)
 Sie (53.)
 Sie pataka száda (VI/51.)
 Stena sorka (94.)
 Strása ház (92.)
 Tarhavas (58., 76., 92., 94., 95., 96., VI/38., VI/52., VI/54., VI/55.)
 Tarhavas lunk (95.)
 Tarhavas lunka (95.)
 Tarhavas torka (VI/39.)
 Tatros (62., 95., VI/56.)
 Tatros loka (53., 55., VI/76.)
 Tatros vize (75., VI/50., VI/51., VI/65., VI/71.)
 Uradék (96.)
 Uradék oldala (VI/70.)
 Uradék verőfele (95.)

DITRÓ

Alsó határ (103., 105.)
 Alsó forduló határ (101., VII/91.)
 Alsó-Heveder (103., 105.)
 Bakos János reze (103.)
 Balás János rez oldala (105.)
 Bánya bükk[e] (103., 105.)
 Borzoka (103., 105.)
 Bükk oldala (103., 105.)
 Dézma csűr (VII/91.)
 Fascettsel (?) (VII/88.)
 Felső forduló (103., 105.)
 Felső forduló határ (VII/91.)
 Fülpeny (VII/85.)
 Güdütz (103.)
 Güdütz dombja (105.)
 Hegy farka (105.)

Kerek fenyő (101., 102., 104., 105., VII/81., VII/85., VII/88.)
Köllő nyír (VII. 85.)
Kötsk pataka (101.)
Kötsk teteje (VII/88.)
Maros tere (VII/90.)
Mártonok vésze (103., 105.)
Meleg völgy (103., 105.)
Nagy ér (103.)
Nagy Salamás pataka (101.)
Nyáras (105.)
Oláh János hegye (103., 105.)
Olotva (VII/80., VII/89.)
Olotva vize (VII/89., VII. 90.)
Rez tető (103., 105.)
Sajó (103.)
Sajó teteje (105.)
Salamás pataka (VII/85.)
Sármás (VII/88.)
Vész (VII/90.)
Víz oldal (105.)

GYERGYÓSZENTMIKLÓS

Alsó határ (109.)
Belyken utca (107.)
Békás (111.)
Felszeg (VIII.)
Közép szer (VIII.)
Közép tíz (108.)
Piatz (VIII.)
Zsadán pataka (VIII.)

GYERGYÓREMETE

Fülpe (VII/85.)

CSOMORTÁN

Altíz (X.)

BÁLVÁNYOSVÁRALJA

Malomáj (IX.)

XVII.

UTÓSZÓ

A téma kutatásáról és a kötet születéséről

Az 1990-es évek eleje óta, immár húsz esztendeje, végzek rendszeresen levéltári kutatásokat Erdélyben, kisebb részben állami, nagyobb részben egyházi levéltárakban és plébániai irattárakban. Igyekszem föltárni falusi családi levelesládák, leveles zacskók, valamint tizesek és közbirtokosságok zsákokban szunnyadó iratait is. Az első évtizedben, a XX. század végén inkább a hegyi tanyák múltja érdekelt, különös tekintettel a varsági, a korondi, a gyimesi és az Úz-völgyi tanyafejlődésre. A második évtizedben, a XXI. század elején érdeklődésem a *tízes*nek nevezett nagy önállóságú falurész, valamint a helyi egyházszervezet: a *megye* működése felé fordult, különös tekintettel Csíkszentgyörgyre és általában a Székelyföld katolikus magyar falvaira. Igazából a *megyére*, mint társadalmi szerveződésre „félsszemmel” már akkor is figyeltem, amikor még elsődlegesen a hegyi tanyák múltját, népesedéstörténetét, agrártörténetét kutattam udvarhelyszéki és csíkszéki plébániai irattárakban. 2000 után azonban tudatosan tanulmányoztam a Gyulafehérvári Érseki levéltár, a gyergyai és az udvarhelyi katolikus gyűjtőlevéltár fondjait, valamint egyre több csíki- és háromszéki plébánia iratait, annak érdekében, hogy minél több dokumentumot tárjak fel a *megye* működéséről, gazdálkodásáról, vallási és társadalmi szerepéről. 2010 tájára nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a „házi archívumomba” begyűjtött, megyére vonatkozó sokezer oldalnyi fénymásolt dokumentumot a következő években vagy egy hatalmas könyvben, vagy több kisebb könyvben, tanulmányban próbálhatom meg feldolgozni. Praktikus okokból az utóbbi módszert választottam. Ennek jele a *Templom jobbágya, megye zsellére, eklésia árendása* című jelen kötet megszületése. A *templom jobbágya* téma ugyanis, kutatásaim révén, a *megye* témából önállósult, a megye működésének szerteágazó területei közül vált ki.

A „templom jobbágya” fogalom hajdani létezésére, mint valamiféle erdélyi történeti kuriózumra 2004–2005 táján, gyulafehérvári kutatásaim idején figyeltem föl. 2005 augusztusában a Püspöki Hivatal iratai nevű fondban búvárkodva rácsodálkoztam a lemhényi templom jobbágynak és birtokaiknak 1760. évi részletes leírására, valamint egy 1763. évi gyergyószentmiklósi levélre, amelyben egy XVII. századi templomi jobbágyról esett szó. Templom jobbágyságra, megye zselléreire bukkantam Lemhény, Gelence, Ditró és más falvak megyebíráinak számadásaiban is. Akkor még úgy gondoltam, hogy a templomok, megyék taxafizető „szolgáló embereit”, mint különlegességet majd megemlítem a megye működéséről szóló tervezett könyvemben.

2007–2008-ban többször tanulmányoztam az ozsdolai plébánia régi iratait, számadásait, jegyzőkönyveit, anyakönyveit. Ezekben a forrásokban néhányszor talákoztam a templom zsellérei, árendásai említéseivel. Lassan érlelődött bennem egy adatközlő jellegű, *templom jobbágya* témájú cikkekcske majdani megírásának gondolata.

A téma kutatásának 2009 májusában meglepő fordulata következett be. Ozsdolára érkezve Jakab-Fancsali Kálmán plébános azzal fogadott, hogy a plébánia

felújítása során az egyik könyvespolc mögött viszonylag nagy köteg régi plébániai iratot találtak. Azonnal láttam, hogy azokról az iratokról van szó, amelyeket előzőleg a szerénynek mondható irattár láttán többször hiányoltam. A rejtékhelyről előkerült ozsdolai iratköteg a *templom jobbágya*, *templom zsellére*, *templom árendása* szerződések gazdag tárházának bizonyult. A hajdani kötlevelek, egyezségek lemásolása, tanulmányozása után már úgy láttam, hogy a Libelli Transsilvanici sorozatban egy önálló füzetet kell megjelentetnem a templomok taxafizető „cselédeiről”. A véletlenül előkerült ozsdolai „leletben” találtam meg a háromszéki „pápista” templomi jobbágyok 1755. évi panaszlevelét, amelyből világossá vált, hogy a XVIII. század közepén Orbai- és Kézdizsék területén Lemhényben, Ozsdolán és Gelencén élt a legtöbb templomi jobbágy. Bizonyos szálak Esztelnek és Sárfalva felé is vezettek. Ezért minden igyekezetem arra irányult, hogy az említett falvak plébániai iratait, az ozsdolaihoz hasonlóan áttekinthessem. Sárfalván, a falutól távol álló templom sekrestyéje fölött óriási kincse leltem, de a lemásolt rengeteg irat a templom jobbágya témában látszólag nem vitt előbbre. Többszöri kitarató kísérletezés után kezembe kerültek az esztelneki plébánia írott dokumentumai, amelyek között a templom jobbágysaihoz hasonló kötöttségű személyek tűntek föl. Lemhényben nagy kudarc ért. Kiderült, hogy a nagy múltú megye XVII–XIX. századi iratai eltűntek, megsemmisültek vagy ismeretlen helyen lappanganak. A plébánia épületében és telkén nem került elő irattárnak nevezhető papírrakás. 2009 októberében végre újra rám köszöntött a szerencse. Gelencén, az újabb és nagyobb templom egyik sekrestyéjében méltatlannak mondható körülmények között, értéktelen papírkötegek között ott lappangtak a gelencei plébánia penészes, gombás, de fölöttébb értékes XVII–XVIII. századi iratai. Köztük kiváló jobbágykötő leveleket és templomi árendás szerződéseket találtam. Közben többszöri gergyai kutatásaim is hoztak eredményeket. 2010 áprilisában Ditró plébániai iratai között előkerült a ditrai havasi templomi zsellérek, a *Plátonok* 1772. évi nagy pere, ami a téma kutatásának új dimenzióját nyitotta meg számomra. 2010 tavaszán és őszén több mint 3000 oldal fénymásolattal tértem haza Csíkszentmiklósról, ahol a plébánia föltűnően gazdag irattárában gyimesi árendás szerződések sokaságára leltem. 2011 tavaszán újabb kudarc ért. Kiderült, hogy Csíkszentmihály megyéje, amely valaha hatalmas gyimesi területtel rendelkezett, a XXI. század elején nélkülözni kénytelen saját hajdani irattárát. Efölötti szomorúságotat némiképp elhomályosították gelencei, ditrai és gergyószentmiklósi kiegészítő kutatásaim eredményei.

2010 végére nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a *templom jobbágya* téma, amelyet 2005 táján még kuriózumnak, apró adatcskának gondoltam, és amelynek 2008 körül egy kis terjedelmű cikkekét, majd egy vékony füzetet szántam, egy viszonylag nagy terjedelmű könyvet érdemel, amelyben tanulmány, szövegközlés és többféle mutató is helyet kap.

A közlésre szánt szövegek betűhű átírását 2010 elején és végén végeztem el. Néhány, későn előkerült szöveg átírása 2011 májusára maradt.

A tanulmányt 2010 karácsonya táján kezdtem el írni és megszakításokkal 2011 júniusáig írtam. 2010 végén úgy gondoltam, hogy a tanulmány egy bevezető írásra és három esettanulmányra tagolódik majd. Utóbbiak Ditró, Csíkszentmiklós és Ozsdola templomi jobbágysairól szólnak. A ditrai esettanulmány megalkotásával

kezdtém az írást, utána a csíkszentmihályi (gyimesi), majd az ozsdolai esettanulmány következett. Amikor 2011 tavaszán belekezdtém a többi helység adatát felsorakoztató bevezető szöveg írásába, rájöttem, hogy nem várt rendszerezési és stilisztikai nehézségekkel állok szemben. Néhány napi töprengés után feladtam az eredeti elképzelésem. Elhatároztam, hogy az áttekinthetőség és a tanulmány belső logikájának biztosítása érdekében minden olyan helységről esettanulmányt írok, ahonnan számottevő mennyiségű templom jobbágyára vonatkozó dokumentum került elő, a maradék szórvány adatokat pedig egy kiegészítő írásban foglalom össze. Így született meg a dítrai, a csíkszentmihályi és az ozsdolai esettanulmány után a gelencei, a lemhenyi, a gyergyószentmihályi majd a hilibi rövidebb résztanulmány. A szószedetek és a mutatók 2011 nyarán készültek.

Erdélyi kutatásaimat és e könyv megszületését sokan segítették. Munkájukat, támogatásukat ebben az utószóban is megköszönöm.

Köszönettel tartozom Pálfi János volt csíkszentgyörgyi, majd székelyszentkirályi plébánosnak, aki paptársai körében „népszerűsítette”, magyarázta tevékenységemet, bizalmat ébresztve munkám iránt. Hasonló „közvetítő”, beajánló segítségért, valamint ozsdolai kutatásaim előmozdításért hálára kötelezett Jakab-Fancsali Kálmán ozsdolai plébános. A plébániai kutatás engedélyezéséért köszönetemet nyilvánítom valamennyi felkeresett székelyszéki plébánia plébánosának, különösen Berecz István gelencei és Gergely Géza csíkszentmihályi plébánosoknak. Ez a könyv sem született volna meg Bernád (Csala) Rita érseki levéltáros, köszönő szavakkal alig érzékeltethető, gyulafehérvári, gyergyószentmihályi és székelyszéki előzőkény, segítőkész, konstruktív magatartása nélkül. Köszönöm Kézdi Józsefnek, a csíkszentgyörgyi közbirtokosság elnökének, hogy szálással, ellátással és fénymásolási lehetőség biztosításával támogatta erdélyi kutatásaimat.

Az eredeti dokumentumok erdélyi fénymásolásában szegedi egyetemi hallgató tanítványaim: Kerekes Ibolya, Tüske Anita, Szakál Veronika, Kovács Lilla, Deme Ágnes és Szűts Brigitta voltak segítségemre. Tollal írott tanulmányom és forrásközlő átirataim számítógépbe írását Török Zoltánné Molnár Katalin végezte. A leírt szövegeket az eredeti kézírásommal összevetette, javította, tördelte feleségem, Bárh Jánosné Berhidai Ágnes. Valamennyiük kitartó, áldozatos munkáját, nélkülözhetetlen segítségét ezúton is köszönöm.

Jánoshalmán, 2011. június 24-én, Keresztelő Szent János ünnepén.

TARTALOM

I. BEVEZETŐ	5
II. OZSDOLA TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI, ZSELLÉREI, ÁRENDÁSAI	8
<i>Ozsdoláról és a templom jobbágyaitól</i>	8
<i>XVII. századi emlékek</i>	8
<i>Templom jobbágyának állók a XVIII. században</i>	9
<i>Templom zsellérei a XIX. század első felében</i>	10
Templom zsellérének állók	10
A templomi földek sorsa	11
A templom zselléreinek számbavételei	13
A templom zselléreinek szolgálatai	14
Életképek az ozsdolai templom zselléiről	15
<i>Az eklézsia lakótelkeinek árendásai</i>	17
XIX. századi beltelek-árendálók	17
Beltelek-árendálók a XX. század első felében	19
A templom lakótelkei a XX. század második felében és a XXI. század elején	19
III. GELENCE TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI, ÁRENDÁSAI	22
IV. HILIB FILIÁLIS TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI	27
V. LEMHÉNY MEGYÉJÉNEK JOBBÁGYAI	29
VI. A CSÍKSZENTMIKLÓSI EKLÉZSIA ZSELLÉREI, ÁRENDÁSAI	
GYIMESBEN	36
A MEGYÉRŐL ÉS A MEGYE GYIMESI BIRTOKAIN ÉLŐKRŐL	36
A MEGYE ZSELLÉREI	37
A MEGYE ÁRENDÁSAI	43
<i>A birtokok és az árendások összeírásai</i>	43
<i>Az árendafizetők csoportjai</i>	45
<i>A határállomás hivatalai, tisztségviselői, alkalmazottai, mint árendálók</i>	45
<i>Vállalkozók</i>	49
<i>Egyházi személyek</i>	52
A kontumáci templom római katolikus (magyar) papjai	52
A gyimesbükki görög katolikus (román) templom és papjai	53
<i>Messziről jött berszány és örmény állattartó vállalkozók</i>	54
A háromszéki transhumáló berszányok havasbérletei	54
Örmény állattartók havasbérletei	56
<i>Parasztsorsú, állattartó gyimesi köznépi lakosok árendálása</i>	57
Árendálók és az árendálások dokumentumai	57
Gyimesi letelepedők, házépítők, házhoz jutók	57
A letelepedési, házépítési kérelmek megtagadása	59
Csíkszentmiklós megyéjének elvárásai a gyimesi birtokán lakókkal szemben	59
Letelepedés csak a „megye hírével”	60
Pontos taxafizetés	60
Tisztelet a megyének és a megye előjáróinak	60
Bükkfavédelem és lombtakarmány	61
Békesség egymással	65

A terjeszkedés megítélése.....	65
Eltávozás, Moldvába szökés.....	66
Irtás és árenda.....	69
Kaszáló-árendálás.....	71
Lenföldek és szántók árendálása.....	72
Legelő-árendálás.....	73
Árendált földterületek tartós birtoklása.....	74
Az árendált birtok, mint a leszármazott „öröksége”.....	77
Az árendált birtokok családon belüli felosztása.....	78
VII. DITRÓ MEGYÉJÉNEK JOBBÁGYAI, ZSELLÉREI.....	80
1772 előtti emlékek.....	80
A havasi „Plátonok” 1772 és 1880 között.....	83
VIII. GYERGYÓSZENTMIKLÓS MAGYAR TEMPLOMÁNAK JOBBÁGYAI, ZSELLÉREI, ÁRENDÁSAI.....	96
Gyergyószentmiklósi sajátosságok.....	96
XVII. század.....	96
XVIII. század.....	97
A XIX. század első fele.....	98
A templom városbeli zsellérei.....	98
A templom havasi zsellérei.....	101
IX. SZÓRVÁNY ADATOK TÁRA.....	103
Székelyföldiek.....	103
Székelyföldön kívüliek.....	104
X. TEMPLOMI KÖTÖTTSEĞ A KOMMUNITÁS AKARATÁBÓL.....	107
XI. FÜGGELÉK.....	111
A szövegközlés módja.....	111
A függelékben közölt archív szövegek helységek szerinti megoszlása.....	112
(Szövegek 1–112.).....	113
XII. IRODALOM.....	257
XIII. RÖVIDÍTÉSEK.....	262
Levéltári, irattári rövidítések.....	262
Az archív szövegekben meghagyott eredeti rövidítések.....	263
XIV. SZÓMAGYARÁZAT, SZÓMUTATÓ, TÁRGYMUTATÓ.....	265
XV. TÁJAK, FALVAK, VÁROSOK NÉVMUTATÓJA.....	311
XVI. BELTERÜLETI ÉS KÜLTERÜLETI HELYNEVEK.....	313
XVII. UTÓSZÓ (A téma kutatásáról és a kötet születéséről).....	321
TARTALOM.....	325

BÁRTH JÁNOS

Jánoshalma, 1944. december 15.

Néprajzkutató, ny. múzeumigazgató (Kalocsa, Kecskemét), címzetes egyetemi docens (Szeged).

Önálló könyvként megjelent erdélyi témájú írásai

A vigasztaló Napbaöltözött Asszony. Csodás gyógyulások egyházi vizsgálata Csíksomlyón 1784-ben, (Szeged, 2000)

Varság, a székely tanyaközség, (Kecskemét, 2001)

Gyimesfelsőlaki emléklapok, (Kecskemét, 2003)

Úz-völgyi magyarok, (Kecskemét, 2004)

Jézus dicsértessék! A székelyvarsági hegyi tanyak népének vallási hagyományai, (Kecskemét, 2006)

Az eleven székely tizes. A csíkszentgyörgyi és a csikbánkfalvi tizesek működése a XVII–XX. században, (Kecskemét, 2007)

A korondi közbirtokosság három évtizede (1904–1933), (Kecskemét, 2006)

Erdély római katolikusai a XVIII. század közepén, (Kecskemét, 2008)

Vízvezető közösségek Csíkszentgyörgyön és Csikbánkfalván, (Kecskemét, 2010)

Szerkesztésében megjelent erdélyi témájú többszerzős könyvek

Havasalja havasa. Tanulmányok a székelyvarsági hegyi tanyak népéről, (Kecskemét, 1998)

Lapádi vendégség. Néprajzi tanulmányok Magyarlapádról és környékéről, (Kecskemét, 2007)

E-mail: barthjanos@fibermail.hu

Telefon: 06 20 977 6690

AGAPÉ Ferences Könyvkiadó és Nyomda
6791 Szeged, Széksósi út 16.
Felelős vezető: Dr. Harmath Károly OFM
E-mail: agape123@invitel.hu
Weboldal: agape.hu

22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485
 1486
 1487
 1488
 1489
 1490
 1491
 1492
 1493
 1494
 1495
 1496
 1497
 1498
 1499
 1500
 1501
 1502
 1503
 1504
 1505
 1506
 1507
 1508
 1509
 1510
 1511